POLITIET

PBS I

POLITIETS BEREDSKAPSSYSTEM DEL I

Retningslinjer for politiets beredskap

PBS I

POLITIETS BEREDSKAPSSYSTEM DEL I

Retningslinjer for politiets beredskap

PBS I

POLITIETS BEREDSKAPSSYSTEM DEL I

Retningslinjer for politiets beredskap

Politidirektoratet 2011

PBS I
Politiets beredskapssystem del I
Retningslinjer for politiets beredskap
Copyright Politidirektoratet 2011
POD-publikasjon nr. 2011/04

Layout: Fete typer
Printed in Norway by Allkopi

ISBN 978-82-8256-015-3

Foto: Politiet
Thomas Bjørnflaten/nyebilder.no
Olav A. Saltbones/Røde Kors

Alle henvendelser om denne boka kan rettes til
Politidirektoratet, postboks 8051 Dep, 0031 Oslo.
E-post: politidirektoratet@politiet.no
Internett: www.politi.no

Sitat og kopiering fra boka er tillatt ved angivelse av kilde.

Redaksjon: Politiinspektør Jan W. Klüver
Politiinspektør Jon Starheimsæter

Forord

Når hendelser truer sentrale samfunnsinstitusjoner, vår felles sikkerhet eller den enkeltes trygghetsfølelse, skal de håndteres effektivt. Håndteringen skal være basert på klare strukturer, ansvarsforhold og kommandolinjer mellom beredskapsaktørene.

Politiet har en sentral rolle i å ivareta samfunnets sikkerhet. Med det omfattende ansvar og mangfold av oppgaver det medfører, stilles det krav til kompetanse, planlegging, øvelser og ikke minst samordning, så vel internt som med andre aktører.

Politiets beredskapssystem (PBS) er fundamentet for en enhetlig og effektiv håndtering av så vel ordinære som ekstraordinære hendelser og kriser.

PBS I gir retningslinjene for politiets beredskapsarbeid.

Jeg fastsetter PBS I, *Retningslinjer for politiets beredskap*, datert 1. juli 2011, til bruk i politiet. Samtidig settes tidligere utgave, datert juli 2007, ut av kraft.

Oslo, 1. juli 2011

Vidar Refvik

Innhold

1 INNLEDNING 17

1.1 Politiets hjemmelsgrunnlag, rolle og oppgaver 19
1.2 Det nasjonale beredskapssystemet 20
1.3 Politiets beredskapssystem 20
1.3.1 PBS I: Retningslinjer for politiets beredskap 21
1.3.2 PBS II: Politidirektoratets styringsdokumenter 21
1.3.3 PBS III: Politidistriktenes planverk 21
1.4 PBS WEB 22
1.5 Politihøgskolen 22

2 BEGREPSAVKLARINGER 23

2.1 Politiberedskap 24
2.2 Uønsket hendelse 24
2.3 Ekstraordinær hendelse 25
2.4 Krise 25
2.5 Beredskapsprinsippene 26
2.5.1 Ansvarsprinsippet 26
2.5.2 Likhetsprinsippet 26
2.5.3 Nærhetsprinsippet 26
2.6 Hendelsens faser 26
2.6.1 Forberedelsesfasen 26
2.6.2 Gjennomføringsfasen 26
2.6.3 Etterarbeidsfasen 27

3 NASJONAL BEREDSKAP 29

3.1 Ledelsesnivåene i det nasjonale beredskapsapparatet 30
3.1.1 Politisk nivå: Regjeringen 30
3.1.2 Strategisk nivå: Departementene 31
3.1.3 Operasjonelt nivå: Politidirektoratet 32
3.1.4 Taktisk nivå: Politidistriktene og særorganene 32
3.2 Ledelsesnivåene i politidistrikt og særorgan 32
3.2.1 Strategisk nivå: Politimesteren 33
3.2.2 Operasjonelt nivå: Operasjonslederen og politimesterens stab 33
3.2.3 Taktisk nivå: Innsatslederen 34

4	**POLITIETS BEREDSKAPSRESSURSER**		**35**
4.1	Politidirektoratet		36
	4.1.1	Liaisoner mellom politiet og Forsvaret	37
4.2	Politidistrikt og særorgan		37
	4.2.1	Innsatspersonell	38
	4.2.2	Politihund	38
	4.2.3	Mobilt innsatskonsept	40
4.3	Nabohjelp		40
4.4	Nasjonale beredskapsressurser ved Oslo politidistrikt		40
	4.4.1	Beredskapstroppen	41
	4.4.2	Krise- og gisselforhandlere	41
	4.4.3	Politihelikopter	42
	4.4.4	Bombegruppen	43
	4.4.5	Den Kongelige Politieskorte	44
	4.4.6	Seksjon organisert kriminalitet	45
4.5	Kripos		46
	4.5.1	Teknisk bistand	46
	4.5.2	Taktisk bistand	46
	4.5.3	ID-gruppen	46
	4.5.4	Internasjonal bistand og koordinering	47
	4.5.5	Prosedyre for bistandsanmodning	47
4.6	Politiets data- og materielltjeneste		47
4.7	Utrykningspolitiet		48
4.8	Politireserven		48
4.9	Politiets sikkerhetstjeneste		49
	4.9.1	Spaning og teknisk bistand	49
	4.9.2	Identifisering	49
	4.9.3	Tolke- og oversettingstjeneste	49
	4.9.4	Trusselvurderinger	49
	4.9.5	Varsling	50
	4.9.6	Etterforsking	50
	4.9.7	Livvakttjeneste	50

5	**SAMVIRKEAKTØRER**		**53**
5.1	Akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus		54
	5.1.1	Akuttmedisinsk kommunikasjonssentral	54
	5.1.2	Ambulansetjeneste	55
5.2	Arbeidstilsynet		56
5.3	Avinor		56
5.4	Den norske kirke		56
5.5	Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap		57
5.6	Forsvaret		57
	5.6.1	Instruks om Forsvarets bistand til politiet	58
	5.6.2	Forsvarets operative hovedkvarter	59
	5.6.3	Heimevernet	59
	5.6.4	Kystvakten	60
	5.6.5	Grensevakten	61
	5.6.6	Hans Majestet Kongens Garde	61
	5.6.7	Forsvarets spesialkommando/Hærens jegerkommando	61
	5.6.8	Annen spesialkompetanse	62
5.7	Frivillige organisasjoner		62
	5.7.1	NAKs Flytjeneste	62
	5.7.2	Norsk Folkehjelp Sanitet	62
	5.7.3	Norsk Grotteforbund	62
	5.7.4	Norske Alpine Redningsgrupper	62
	5.7.5	Norske Redningshunder	63
	5.7.6	Redningsselskapets sjøredningskorps	63
	5.7.7	Røde Kors Hjelpekorps	63
5.8	Frivillige organisasjoners redningsfaglige forum		63
5.9	Fylkesmannen		64
5.10	Helsedirektoratet		66
5.11	Hovedredningssentralen		66
5.12	Industrivernet		66
5.13	Klima- og forurensingsdirektoratet		67
5.14	Kommunen		67
	5.14.1	Kommunehelsetjeneste	68
	5.14.2	Brannvesen	70
	5.14.3	110-sentral	71
5.15	Kystverket		72
5.16	Luftfartstilsynet		72
5.17	Mattilsynet		72
5.18	Nasjonalt folkehelseinstitutt		72

5.19	Norges geologiske undersøkelse	73
5.20	Norges Geotekniske Institutt	73
5.21	Norges vassdrags- og energidirektorat	74
5.22	Norsk rikskringkasting	75
5.23	Norsk Selskab til Skibbrudnes Redning	76
5.24	Petroleumstilsynet	76
5.25	Sentralt totalforsvarsforum	76
5.26	Sivilforsvaret	76
5.27	Statens havarikommisjon for transport	77
5.28	Statens strålevern	78
5.29	Statens vegvesen	78
5.30	Utenriksdepartementet	79

6	**BEREDSKAPSOMRÅDER**	**81**
6.1	Terrorberedskap og objektsikkerhet	83
6.1.1	Det nasjonale trusselnivået	83
6.1.2	Samfunnskritisk infrastruktur og skjermingsverdige objekter	84
6.1.3	Politiets sikring av objekter	85
6.2	Bombetrusler	86
6.3	Redningstjeneste	86
6.3.1	Hovedprinsipper	87
6.3.2	Geografisk ansvarsområde	88
6.3.3	Justisdepartementet	89
6.3.4	Hovedredningssentralen	89
6.3.5	Lokal redningssentral	90
6.3.6	Ledelse i innsatsområdet	91
6.3.7	Brannvesenet	91
6.3.8	Helsetjenesten	92
6.3.9	Kommunen	92
6.3.10	Bistandsressurser	93
6.3.11	Internasjonalt samarbeid	93
6.4	Søk etter antatt omkomne	94
6.4.1	Politiets rolle og oppgaver	94
6.5	Ulykker som ikke er redningstjeneste	94
6.5.1	Politiets rolle og oppgaver	95
6.6	Atomberedskap	95
6.6.1	Kriseutvalget for atomberedskap	95
6.6.2	Kriseutvalgets fullmakter i akuttfasen	96
6.6.3	Politiets rolle og oppgaver	97

6.7	Flyktningeberedskap	97
6.7.1	Politiets rolle og oppgaver	97
6.8	Akutt forurensing	98
6.8.1	Skadevolderens beredskap	98
6.8.2	Kommunal beredskap	98
6.8.3	Statlig beredskap	99
6.8.4	Skadenivå og aksjonsledelse	99
6.8.5	Politiets rolle og oppgaver	99
6.9	Luftroms- og lufthavnberedskap	100
6.9.1	Luftromsrestriksjoner	100
6.9.2	Anslag mot flysikkerheten	101
6.9.3	Lufthavnberedskap	102
6.10	Havneberedskap	102
6.10.1	Politiets rolle og oppgaver	102
6.11	Kontinentalsokkelberedskap	102
6.11.1	Politiets rolle og oppgaver	103
6.12	Helse- og sosialberedskap	104
6.12.1	Overordnet planverk	104
6.12.2	Politiets rolle og oppgaver	104
6.13	Hendelser i utlandet	105
6.13.1	Utenrikstjenestens beredskapsapparat	105
6.13.2	Utrykningsenheter	106
6.13.3	Samarbeid mellom utenrikstjenesten og politiet	106
6.13.4	Politidirektoratets planverk	106
6.13.5	Politiets rolle og oppgaver	107
6.14	Hendelser i Norge som rammer utenlandske borgere	108

7	**OPERASJONSLEDELSE**	**109**
7.1	Operasjonssentralen	110
7.2	Operasjonssentralens rolle ved redningstjeneste	111
7.3	Operasjonslederen	111
7.4	Samarbeid med innsatslederen	113
7.5	Samarbeid med politimesterens stab	113
7.6	Samarbeid internt i politidistriktet	114
7.7	Samarbeid med andre politiorgan	114
7.8	Samarbeid med 11X-sentraler	115
7.9	Samarbeid med andre samvirkeaktører	115
7.10	Mediehåndtering	115

8	**STABSARBEID**		**117**
8.1	Forholdet mellom daglig ledelse og stab		118
8.2	Overordnede oppgaver		118
8.3	Politimesteren		120
8.4	Stabssjefen		121
8.5	Organisering		122
8.6	Funksjonslederne		124
	8.6.1	P1 Personell	124
	8.6.2	P2 Etterretning	125
	8.6.3	P3 Operasjon	126
	8.6.4	P4 Logistikk	126
	8.6.5	P5 Informasjon	127
	8.6.6	P6 Juridisk	127
	8.6.7	P7 Oppgaveavhengig funksjon	128
8.7	Rådgivere		128
8.8	Liaisoner		129
8.9	Arbeidsoppgaver		130
	8.9.1	Situasjonsvurdering	130
	8.9.2	Situasjonsrapportering	130
	8.9.3	Planlegging	131
	8.9.4	Ordregiving	131
	8.9.5	Koordinering, kontroll og veiledning	131
	8.9.6	Stabsmøter	131
8.10	Hjelpemidler		132
	8.10.1	Planverk	132
	8.10.2	Logg	132
	8.10.3	Tavler	133
	8.10.4	Kart	133
8.11	Organisering av stabslokaler		133
8.12	Samarbeid med operasjonslederen		134
8.13	Samarbeid med driftsenhetslederen		134
8.14	Samarbeid med innsatslederen		135
8.15	Etterforsking og gransking		135

9	**INNSATSLEDELSE**		**139**
9.1	Kriminalitet og politiaksjoner		140
9.2	Redningstjeneste		141
9.3	Hendelser som normalt ikke ledes og koordineres av politiet		141
9.4	Hovedoppgaver i innsatsområdet		142
	9.4.1	Politiet	142
	9.4.2	Brannvesenet	143
	9.4.3	Helsetjenesten	143
	9.4.4	Kommunen	143
	9.4.5	Bistandsressurser	144
9.5	Organisering av innsatsområdet		144
	9.5.1	Innsatslederens kommandoplass	144
	9.5.2	Sperringer	145
	9.5.3	Venteplasser	145
	9.5.4	Helikopterlandingsplass	145
	9.5.5	Samleplass for evakuerte	146
	9.5.6	Samleplass for skadde	146
	9.5.7	Evakueringspunkt	146
	9.5.8	Håndtering av døde	146
9.6	Ledelse i innsatsområdet		146
	9.6.1	Innsatslederen	146
	9.6.2	Delledere	149
	9.6.3	Innsatspersonell	150
9.7	Etter avsluttet oppdrag		150

10	**PLANLEGGING**		**151**
10.1	Planlagte hendelser		152
10.2	Akutte hendelser		152
10.3	Operasjonsplanlegging		152
10.4	Stabens planlegging		153
	10.4.1	Planleggingsgrunnlag og strategi	154
	10.4.2	Oppstart av planleggingen	154
	10.4.3	Stabens planlegging og anbefaling	155
	10.4.4	Politimesterens beslutning	158
	10.4.5	Detaljplanlegging	158
10.5	Innsatslederens planlegging		158
10.6	Operasjonsordre		160
	10.6.1	Ordretyper	160
	10.6.2	Formidling av ordre	160
	10.6.3	Ordremal	161

11 EVAKUERTE OG PÅRØRENDE 163

11.1 Roller og ansvar 164
11.1.1 Politiet 164
11.1.2 Kommunen 165
11.1.3 Ulykkeseier 166
11.2 Organisering 166
11.2.1 Mottakssenter 167
11.2.2 Evakuertesenter 168
11.2.3 Pårørendesenter 169
11.2.4 Registreringssenter 169
11.2.5 Pårørendetelefon 170
11.2.6 Pårørendekoordinator og pårørendekontakter 171

12 INFORMASJON OG MEDIEHÅNDTERING 173

12.1 Mål for mediehåndteringen 174
12.2 Politiets ansvar 175
12.3 Ulykkeseiers ansvar 175
12.4 Informasjon gjennom hendelsens faser 176
12.4.1 Meldingsfasen 176
12.4.2 Aksjonsfasen 176
12.4.3 Nedtrappingsfasen 177
12.4.4 Etterarbeidsfasen 177
12.5 P5 Informasjon – oppgaver ved stabsetablering 177
12.5.1 Informasjonsmedarbeidere 178
12.5.2 Telefonvakter 178
12.5.3 Telefonnummer 178
12.5.4 Pressesenter 178
12.5.5 Pressekonferanse 179
12.6 Operasjonslederens mediehåndtering 179
12.7 Innsatslederens mediehåndtering 179

13 VARSLING OG SITUASJONSRAPPORTERING 181

13.1 Varsling 182
13.1.1 Politimesterens varsling til Politidirektoratet 182
13.1.2 Bruk av alarmmelding 182
13.1.3 Annen varsling 183
13.1.4 Varsling og rapportering på samordningskanal 183
13.2 Situasjonsrapportering 183
13.2.1 Mal for situasjonsrapport 185

14	**HELSE, MILJØ OG SIKKERHET**		**187**
14.1	HMS-prinsipper		188
	14.1.1	Ansvar	188
	14.1.2	Prioritering	188
	14.1.3	Systematisk HMS-arbeid	188
14.2	Forberedelsesfasen		189
14.3	Gjennomføringsfasen		189
14.4	Etterarbeidsfasen		189
14.5	Personalomsorg		190
	14.5.1	Psykologisk førstehjelp	190
	14.5.2	Støttesamtaler	190
	14.5.3	Psykologisk debrief	192
	14.5.4	Personalomsorgsgruppe	193
14.6	Prosedyrer ved død eller alvorlig personskade		194
14.7	Spesialenheten for politisaker og personalomsorg		194
15	**ERFARINGSLÆRING**		**197**
15.1	Erfaringskunnskap og erfaringslæring		198
15.2	Organisatorisk læring		199
15.3	Evaluering		199
	15.3.1	Taktisk debrief	200
	15.3.2	Systematisk evaluering	201
15.4	Spesialenheten for politisaker og erfaringslæring		202
15.5	Læringskultur og arenaer for læring		203
15.6	Nasjonal læring		204
15.7	PBS WEB		204
16	**INTERNASJONALT POLITI- OG GRENSESAMARBEID**		**205**
16.1	Nordisk samarbeid		206
	16.1.1	Politisamarbeid	206
	16.1.2	PTN-samarbeidet	206
16.2	Schengen-samarbeidet		206
	16.2.1	Kontroll på ytre grenser	207
	16.2.2	Frontex	207
	16.2.3	Nedbygging av kontroll på indre grenser	207
	16.2.4	Utlendingskontroll på territoriet	208
	16.2.5	Kompenserende tiltak	208
	16.2.6	Schengen informasjonssystem	208
	16.2.7	«Det svenske initiativet»	208
	16.2.8	Prüm-avtalen	209

16.3 Europol 209
16.4 Interpol 209
16.5 Politiets deltakelse i internasjonale operasjoner 210
16.6 Bilateralt samarbeid 211

17 ØVELSER 213
17.1 Øvelsens faser 214
17.1.1 Planlegging 214
17.1.2 Gjennomføring 214
17.1.3 Evaluering 215
17.2 Øvelsestyper 215
17.3 Hva skal øves? 216
17.4 Øvelse Tyr 216
17.5 Helse, miljø og sikkerhet 216
17.6 Øvingskonferanser og oversikter 217
17.7 Øvingsplaner og øvingsutvalg 217

FORKORTELSER OG DEFINISJONER 218

KILDER 228

1 INNLEDNING

Politiets samfunnsoppdrag er å forbygge og bekjempe kriminalitet og skape trygghet for befolkningen. Politiet skal ha en bred tilnærming til sitt arbeid. Tilstedeværelse på rett sted til rett tid bidrar til å opprettholde tryggheten hos befolkningen. Retningslinjene i denne boka skal bidra til dette.

Samfunnsutviklingen krever at politiet stadig må videreutvikle sin måte å tenke på, sin evne til å foreta riktige prioriteringer og tilpasse arbeidsmetodene. Politiet skal derfor alene og sammen med andre aktører:

- utføre effektivt politiarbeid med god kvalitet
- arbeide helhetlig, analytisk og målrettet
- arbeide langsiktig og strategisk

Politidistriktene og politiets særorganer har et selvstendig ansvar for å løse samfunnsoppdraget innenfor sine respektive områder, og de skal i utgangspunktet selv håndtere alle politioppgaver ved uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser. Politidirektoratet leder og samordner dette arbeidet. Politiets oppgaver er de samme i fred, krise og krig.

Politiet er en sentral aktør i samfunnets beredskap mot store ulykker, naturkatastrofer og terroranslag. Politiet skal derfor være forberedt på hendelser som kan kreve en større, velorganisert politiinnsats.

Skal politiets beredskapsoppgaver og ansvaret for koordinert innsats ivaretas, er det avgjørende at politiet har en rolleforståelse og et øvingsmønster som ivaretar samvirke med andre nød- og beredskapsetater.

Større hendelser utløser som regel henvendelser fra befolkningen og media. Det er gjennom mediene de fleste får et inntrykk av politiets innsats. Derfor er det viktig at kommunikasjonsutfordringene får nødvendig oppmerksomhet i politiets oppgaveløsning.

Politiets beredskapssystem (PBS) er fundamentet for en enhetlig og effektiv håndtering av så vel ordinære som ekstraordinære hendelser og kriser. Systemet skal blant annet bidra til en koordinert planlegging og innsats.

Den viktigste forutsetningen for å lykkes i felles oppgaveløsning er at beredskapsaktørene har god kunnskap om hverandres roller og ansvar. Politiet må kjenne de andre aktørenes ansvar og oppgaver. De andre aktørene må på sin side kjenne politiets ansvar og oppgaver i denne sammenheng. Et viktig formål med PBS I, foruten å gi retningslinjer for politiets beredskapsarbeid, er å beskrive de forskjellige beredskapsaktørenes rolle og ansvar.

Beredskapsmessig samarbeid mellom politi, kommuner og andre aktører bidrar til å klargjøre ansvarsområder og ansvarliggjøre aktørene med hensyn til type hendelse, hendelsesforløp og tiltak. Informasjonsutveksling og felles situasjonsforståelse er også viktige premisser for god, felles oppgaveløsning.

Også innenfor beredskapsfaget må det arbeides etter det kunnskapsbaserte mønsteret:

- kunnskap
- analyse
- forebygging
- innsats

1.1 Politiets hjemmelsgrunnlag, rolle og oppgaver

Den ytre rammen for politiets samfunnsrolle som statens sivile maktapparat er fastlagt ved den til enhver tid gjeldende rettslige regulering av politiets ansvar og myndighetsutøvelse. Prinsippet om et statlig politi er nedfelt i politiloven § 1,[1] som fastsetter at det er staten som skal sørge for den polititjenesten samfunnet har behov for. Politiets ansvarsområde, oppgaver og politimyndighet er, sammen med faglig kompetanse, formelle kjennetegn på politiet som offentlig myndighetsorgan. Nærmere beskrivelse av politiets rolle og oppgaver finnes i politirollemeldingen.[2]

Politiet skal beskytte person, eiendom og fellesgoder og verne om all lovlig virksomhet, opprettholde offentlig orden og sikkerhet og, enten alene eller sammen med andre myndigheter, verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet. I tillegg skal politiet yte befolkningen hjelp og tjenester i faresituasjoner.

Politiets primæroppgaver er beskrevet i politiloven § 2. For å kunne ivareta oppgavene er politiet gitt omfattende fullmakter i politiloven §§ 7 og 27. Utfyllende bestemmelser er gitt i politiinstruksen.[3]

Politiloven § 27 tredje ledd pålegger politiet å iverksette nødvendige tiltak for å avverge fare og begrense skade i forbindelse med alle ulykkes- og katastrofesituasjoner. Bestemmelsen innebærer at politiet har et akutt, sektorovergripende ansvar for å håndtere ulykker og katastrofer i fred på alle samfunnsområder. I en akuttfase er politimesteren gitt myndighet til å fatte beslutninger på andre myndigheters ansvarsområde, inntil ansvaret overtas av ansvarlig myndighet i henhold til ansvarsprinsippet.

Politiet er blant annet ansvarlig for evakuering, generell bistand til befolkningen, vakthold og sikring, samt etterforsking. Politiet har ansvar for varsling av pårørende til savnede eller omkomne, i tillegg til et særskilt ansvar for å lede og iverksette søk etter antatt omkomne og ta hånd om døde personer.

1 Lov 4. august 1995 nr. 53.
2 St.meld. nr. 42 (2004–2005).
3 Kronprinsreg. res. 22. juni 1990 nr. 3963.

1.2 Det nasjonale beredskapssystemet

Sivilt beredskapssystem (SBS) utgjør sammen med Beredskapssystem for Forsvaret (BFF) et helhetlig nasjonalt beredskapssystem (NBS).

Både SBS og BFF inneholder forhåndsplanlagte prosedyrer og tiltak som kan benyttes for å forebygge og redusere skadeomfang ved kriser, katastrofer, terroranslag og krig.

Politiets beredskapssystem (PBS) forholder seg til både SBS, lover og overordnede styringsdokumenter i sin oppbygging. Dette er mer utfyllende beskrevet i kapittel 6.1 om terrorberedskap og objektsikkerhet.

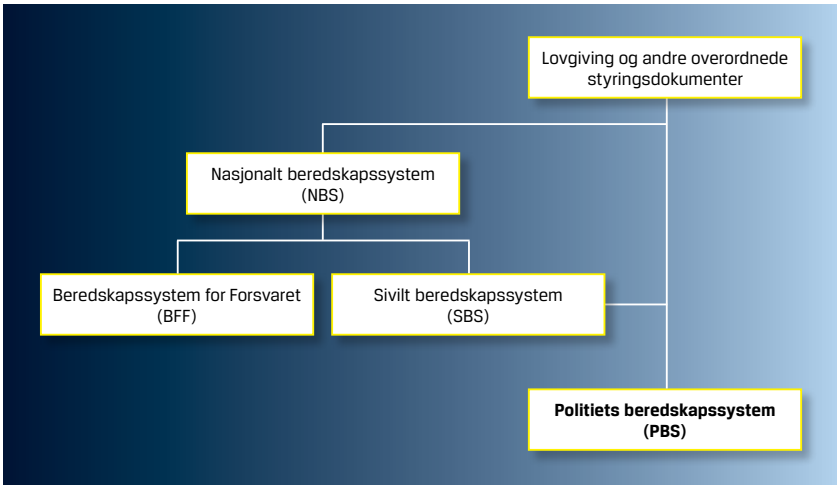

Figur 1-1: Det nasjonale beredskapssystemet

1.3 Politiets beredskapssystem

Politiets beredskapssystem (PBS) består av tre deler:

- PBS I: Retningslinjer for politiets beredskap
- PBS II: Politidirektoratets styringsdokumenter
- PBS III: Politidistriktenes planverk

Til sammen utgjør disse delene en helhetlig dokumentasjon av politiets beredskap. PBS er et verktøy for politiet i utarbeidelse og vedlikehold av et forenklet, oversiktlig og fleksibelt planverk som er bygget opp slik at politiets oppgaver kan håndteres effektivt.

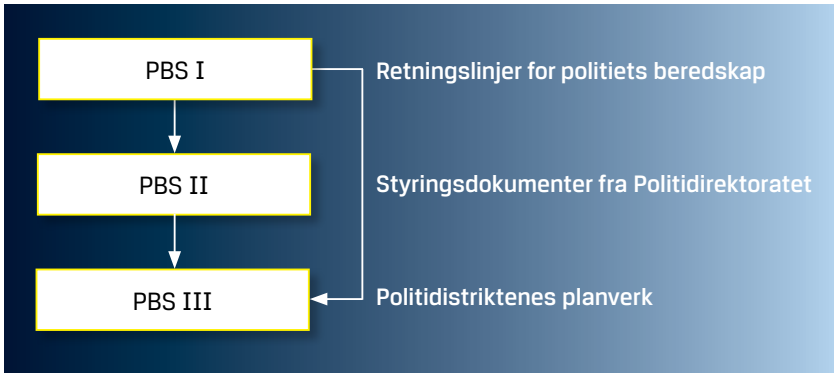

Figur 1-2: Politiets beredskapssystem

1.3.1 PBS I: Retningslinjer for politiets beredskap

PBS I gir retningslinjene for politiets beredskapsarbeid.

Boka er bygget opp slik at brukeren lett kan finne fram til det han/hun har bruk for i sin funksjon. Den er ment å dekke de behov som kan oppstå, både ved mindre hendelser og større, mer kompliserte hendelser som krever et sterkere og mer omfattende ledelsesapparat. Den kan benyttes som en oppslagsbok for den enkelte tjenesteperson, og et verktøy for politiets ledere på alle nivå. PBS I inngår også i undervisningen ved Politihøgskolen.

1.3.2 PBS II: Politidirektoratets styringsdokumenter

Politidirektoratet gir ut styringsdokumenter på beredskapsområdet. Disse danner grunnlaget for politidistriktenes egne planer. De ugraderte styringsdokumentene er gjort tilgjengelige i PBS WEB.

1.3.3 PBS III: Politidistriktenes planverk

Politidistriktenes planverk skal ta utgangspunkt i føringene i PBS I og II og tilpasses lokale forhold.

Både Politidirektoratet, politidistriktene og politiets særorgan skal ha et eget, lokalt planverk (PBS III). I PBS III kan blant annet følgende elementer inngå:

- planverk
  - beredskapsplaner
  - aksjonsplaner
  - operasjonsplaner
  - objektplaner
  - øvelsesplaner
- instrukser
- ordrer
- tiltakskort
- rutiner

1.4 PBS WEB

PBS WEB er et elektronisk oppslagsverk der PBS I, II og III er publisert etter en ensartet struktur. I PBS WEB er det mulighet for søk og oppslag på tvers av politidistriktene, noe som gir mulighet for kompetansedeling og samarbeid innen plan- og beredskapsarbeidet.

Politioperativt system (PO) benyttes til tiltaksbehandling, mens planverk for øvrig skal legges inn i PBS WEB. Se nærmere om PBS WEB i kapittel 15.7.[4]

1.5 Politihøgskolen

Alle som uteksamineres fra Politihøgskolen, har gjennomgått en grunnleggende opplæring som innsatspersonell.

I samråd med Politidirektoratet utarbeider Politihøgskolen årlige temalister for utdanning av innsatspersonell. Temalistene skal sikre god forståelse av betydningen av enhetlig og god oppdragsløsning. På bakgrunn av temalistene utarbeider instruktørene i politidistriktene undervisningsplaner for denne utdanningen.

Politihøgskolen utgir også planer, emnehefter i taktikk og annet undervisningsmateriell som danner grunnlag for undervisningsplanene og tjenesteutførelsen for innsatspersonellet.

I tillegg tilbyr Politihøgskolen studier og kurs i blant annet operasjonsledelse, innsatsledelse, beredskapsplanlegging, skarpskyting, terrorbekjempelse, samt grunnkurs for utrykningsenhetene (UEH), instruktørutdanning i utrykningskjøring, våpentjeneste, arrestasjonsteknikk, polititaktikk, bruk av politihund mv. Det avholdes også kurs i stabstjeneste.

4 Se også brev 19.11.2009 fra Politidirektoratet om implementering av PBS WEB.

2 BEGREPSAVKLARINGER

Det finnes en rekke begreper knyttet til samfunnssikkerhet og beredskap. Mange av begrepene defineres og forstås ulikt i ulike sammenhenger og av ulike aktører.

Det er nødvendig å avklare noen av de mest sentrale begrepene: politiberedskap, uønsket hendelse, ekstraordinær hendelse og krise samt å klargjøre beredskapsprinsippene.

Hva som menes med disse begrepene i politiets beredskapssystem (PBS), framgår i dette kapittelet.

2.1 Politiberedskap

Med beredskap forstås gjerne tiltak for å forebygge, begrense eller håndtere uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser.[5] Det innebærer med andre ord å være forberedt på at slike hendelser eller kriser kan inntreffe, og å ha utarbeidet planer og tiltak på forhånd for å kunne eliminere eller begrense konsekvensene.

Politiberedskap omfatter både politiets døgnkontinuerlige beredskap for å håndtere regulære politioppgaver, og beredskap i form av planverk og tiltak, kompetanse og organisering som er etablert for å initieres når politiet skal håndtere uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser.

2.2 Uønsket hendelse

I PBS legger man til grunn sivilbeskyttelseslovens[6] definisjon av uønsket hendelse: en hendelse som avviker fra det normale, og som har medført, eller kan medføre tap av liv eller skade på helse, miljø og materielle verdier.

En uønsket hendelse kan være natur- eller menneskeskapt.[7] Eksempler på uønskede hendelser kan være ekstreme værforhold, flom, dambrudd, skred, akutt forurensing, atomulykker, mv.[8] En uønsket hendelse kan være resultat av en tilfeldig hendelse eller av forsettlige handlinger.[9] En uønsket hendelse inntreffer gjerne uten forvarsel, og tiltak må kunne iverksettes raskt for å begrense konsekvensene.

5 NOU 2000:24, kapittel 2.3.3.
6 Lov 25. juni 2010 nr. 45.
7 Prop. 91 L (2009–2010), kapittel 6.2.
8 Prop. 91 L (2009–2010), kapittel 6.4.
9 Prop. 91 L (2009–2010), kapittel 12.4.4.

2.3 Ekstraordinær hendelse

En ekstraordinær hendelse er en hendelse som er så omfattende eller alvorlig at politiet må organisere, lede og benytte sine ressurser på en annen måte enn ved ordinær organisering.

I utgangspunktet vil en hendelse som er ekstraordinær for ett politidistrikt, ikke nødvendigvis være det for et annet politidistrikt. Hendelsens omfang, kompleksitet og alvorlighetsgrad på én side, og politidistriktets ressurser, kompetanse, erfaring, utstyr mv. på den annen, vil være avgjørende for om hendelsen betegnes som ekstraordinær. Det betyr at mindre hendelser også kan være ekstraordinære. Ekstraordinære hendelser er ikke nødvendigvis uønskede hendelser.

Eksempler på ekstraordinære hendelser kan være:

- bombetrussel
- terroranslag
- gisselsituasjon
- grov vold
- alvorlig ordensforstyrrelse
- rømning av farlig person
- større ulykker eller overhengende fare for slike
- hendelse som innebærer alvorlig belastning på samfunnet
- grensekrenking
- søk etter saknet person
- omfattende avbrudd i viktige funksjoner som elektrisitets- og vannforsyning, data og radio- og telekommunikasjon
- visse store allmenne sammenkomster, offentlige tilstelninger eller store kulturbegivenheter

2.4 Krise

Forståelsen av krisebegrepet vil kunne avhenge av situasjonen, de involvertes individuelle vurderinger og forutsetninger samt andre omstendigheter.

En krise kan imidlertid forstås som en hendelse som har potensial til å true viktige verdier, og svekke en virksomhets evne til å utføre sine samfunnsfunksjoner.[10] En krise kan med andre ord være en tilstand som kjennetegnes av at samfunnssikkerheten eller andre viktige verdier er truet, og at håndteringen utfordrer eller overskrider kapasiteten og/eller kompetansen til den aktøren som i utgangspunktet har ansvaret.

Enkelte kjennetegn kan bidra til å identifisere en krisesituasjon:

- Den kommer overraskende.
- Det er mangel på kontroll.
- Viktige interesser står på spill.
- Det er mange aktører involvert.
- Det er tidspress.

10 NOU 2000:24, kapittel 2.3.3.

- Den regulære beslutningsprosessen har brutt sammen.
- Man har fokus på kortsiktige løsninger.
- Det hersker stor usikkerhet.
- Det er mangel på informasjon.
- Det er stor interesse og pågang fra ulikt hold.
- Det er stor medieinteresse som er ressurskrevende å håndtere.

2.5 Beredskapsprinsippene

De overordnede prinsippene om ansvar, likhet og nærhet ligger til grunn for alt sikkerhets- og beredskapsarbeid. Alle offentlige sektorer og enkelte private har plikt til å utarbeide beredskapsplaner innenfor eget ansvarsområde.

2.5.1 Ansvarsprinsippet

Ansvarsprinsippet betyr at den som har ansvar for et fagområde i en normalsituasjon, også har ansvar for å håndtere uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser på det samme området.

2.5.2 Likhetsprinsippet

Likhetsprinsippet betyr at den organiseringen man opererer med til daglig, og den organiseringen som benyttes under uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser, skal være mest mulig lik.

2.5.3 Nærhetsprinsippet

Nærhetsprinsippet betyr at uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser organisatorisk skal håndteres på lavest mulig nivå. Unntatt fra dette prinsippet er atomhendelser og sikkerhetspolitiske kriser, som håndteres på sentralt nivå.

2.6 Hendelsens faser

Uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser vil som regel kunne deles opp i de samme fasene, uavhengig av type hendelse. Det vil være en glidende overgang mellom fasene.

2.6.1 Forberedelsesfasen

Denne fasen kan bestå av beredskapsplanlegging, trening, øvelser mv. Man skal med andre ord forberede seg best mulig. Ved akutte hendelser vil forberedelsesfasen kunne falle helt eller delvis bort.

2.6.2 Gjennomføringsfasen

Denne fasen kan deles inn i:

- Meldingsfasen: Når en større hendelse inntreffer, vil det i starten være stor usikkerhet rundt hva som faktisk har skjedd, og hvor stort omfanget er.
- Aksjonsfasen: Politiet har etablert seg i innsatsområdet, og etterforskingen kan ha kommet i gang.
- Nedtrappingsfasen: Politiet har kontroll over situasjonen. Det er ikke behov for like stor innsats som i aksjonsfasen.

2.6.3 Etterarbeidsfasen

Gjennom etterarbeid og oppfølging skal man i denne fasen sikre en god overgang tilbake til normalsituasjonen.

I tillegg kan det være nødvendig med etterforskingsskritt parallelt med innsatsen i den akutte situasjonen. Etterforskingen kan være direkte knyttet til gjennomføringsfasen eller løsrevet fra den. Andre offentlige organer kan også iverksette undersøkelser. Se også kapittel 8.15 om etterforsking og gransking.

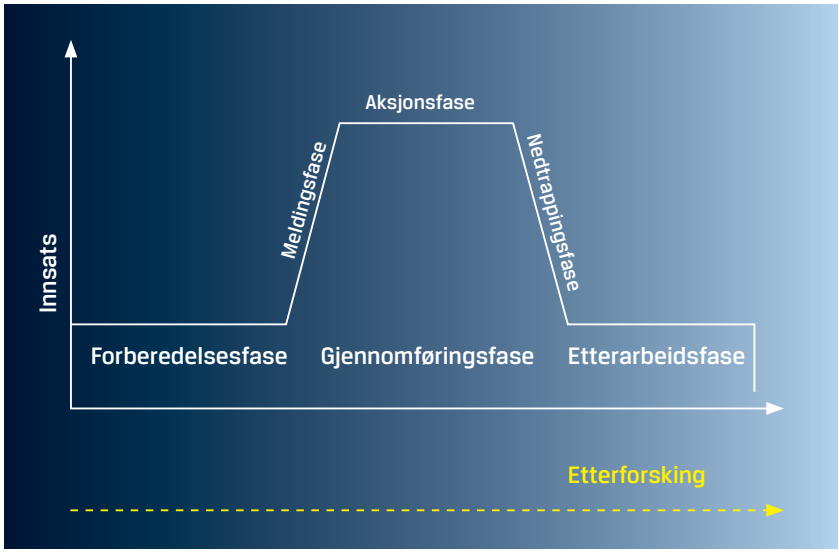

Figur 2-1: Hendelsens faser

3 NASJONAL BEREDSKAP

Stortinget fastsetter rammer for den sivile beredskapen gjennom lovgivning og årlige budsjettvedtak. Stortinget behandler også meldinger for den sivile beredskapen.

3.1 Ledelsesnivåene i det nasjonale beredskapsapparatet

Ved uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og ved kriser som krever nasjonal håndtering, sondres det mellom fire nivå:

- politisk nivå: Regjeringen
- strategisk nivå: departementene
- operasjonelt nivå: Politidirektoratet (og Hovedredningssentralen og Politiets sikkerhetstjeneste, Den sentrale enhet)
- taktisk nivå: politidistriktene og særorganene

Regjeringen og departementene betegnes som de sentrale krisehåndteringsorganene.

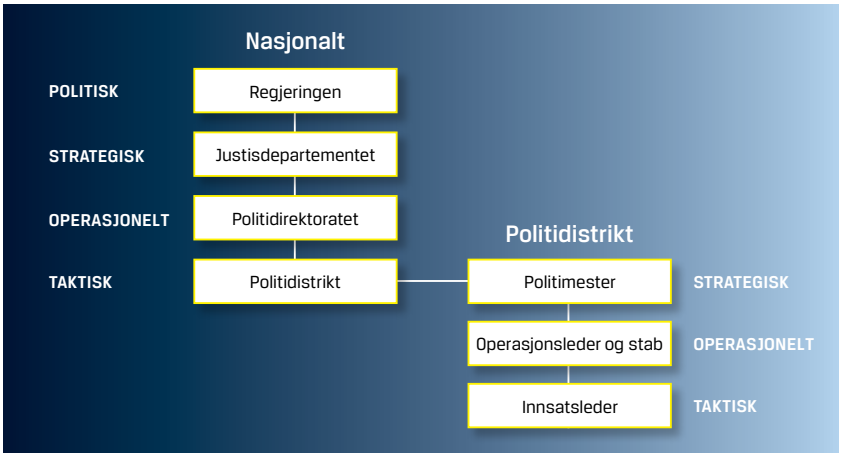

Figur 3-1: Ledelsesnivåene i det nasjonale beredskapsapparatet[11]

3.1.1 Politisk nivå: Regjeringen

Regjeringen er det øverste politiske organet i beredskapsapparatet. Det er utarbeidet systemer for rask innkalling av Regjeringen ved kriser.

Etter ansvarsprinsippet beholder hver enkelt statsråd sitt konstitusjonelle ansvar også ved uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser. Det finnes med andre ord ikke en sentral, permanent organisasjon for håndtering av slike hendelser, men organer som kan tre sammen ved behov.

11 Beskrivelsen tar utgangspunkt i en hendelse hvor Justisdepartementet er lederdepartement.

Regjeringens sikkerhetsutvalg

Regjeringens sikkerhetsutvalg (RSU) behandler saker av forsvarsmessig og sikkerhetspolitisk karakter.[12] Utvalgets sammensetning kan variere noe fra regjering til regjering, men statsministeren, utenriksministeren, forsvarsministeren, justisministeren og finansministeren er normalt faste medlemmer av sikkerhetsutvalget. Statsministerens kontor er sekretariat for utvalget.

3.1.2 Strategisk nivå: Departementene

Departementene utgjør det strategiske nivået. Det enkelte departement skal utarbeide planer og øve, slik at de er forberedt på og kan håndtere kriser innenfor eget ansvarsområde.

Når det er behov for å styrke samordningen mellom de berørte departementene, trer Regjeringens kriseråd i funksjon. Dersom et annet departement ikke er utpekt som lederdepartement, skal Justisdepartementet lede krisehåndteringen og ellers samordne virksomheten med berørte departement i mindre alvorlige kriser.

Departementet skal sammenstille overordnede situasjonsbilder, som presenteres for det politiske nivået. Departementet utarbeider beslutningsgrunnlag for det politiske nivået, sørger for at media og befolkningen får koordinert informasjon, koordinerer virksomheten med andre departement og påser at nødvendige tiltak innenfor eget ansvarsområde blir iverksatt.

Regjeringens kriseråd

Regjeringens kriseråd (RKR) skal sørge for strategisk koordinering i forbindelse med kompliserte kriser. Det er lav terskel for å innkalle kriserådet. Kriserådets arbeid innebærer blant annet å vurdere spørsmålet om lederdepartement, sikre god koordinering av tiltak som iverksettes, og sikre at informasjon til media, befolkningen og andre fremstår som klar og koordinert.

De faste medlemmene av Regjeringens kriseråd er departementsrådene ved Statsministerens kontor, i Justisdepartementet, Utenriksdepartementet, Forsvarsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet.

Regjeringens kriseråd skal legge til rette for at spørsmål som krever politisk avklaring, raskt legges fram for berørte statsråder eller Regjeringen for drøftelse. Kriserådet er et koordinerende organ. Beslutningsmyndigheten i de enkelte saker ligger uansett i ansvarlig departement. Departementet som er utpekt som lederdepartement for den aktuelle hendelsen, vil ha sekretariatsfunksjonen for Regjeringens kriseråd og bistås i dette arbeidet av Regjeringens krisestøtteenhet.[13]

12 Retningslinjer om regjeringskonferanser (Statsministerens kontor, 2010).
13 Meld. St. 12 (2010–2011), kapittel 3.1.1.

Regjeringens krisestøtteenhet
Krisestøtteenheten (KSE) skal være en administrativ ressurs for departementene og Regjeringens kriseråd i krisesituasjoner. I det daglige støtter og bistår enheten departementene på beredskapsområdet. Krisestøtteenhetens funksjon rokker ikke ved ansvarsprinsippet ettersom enheten ikke overtar ansvar fra det enkelte fagdepartement. Regjeringens krisestøtteenhet er faglig og administrativt underlagt Justisdepartementet.

3.1.3 Operasjonelt nivå: Politidirektoratet

Politidirektoratet utgjør det operasjonelle nivået. Direktoratet er politidistriktenes og særorganenes overordnede myndighet,[14] men politimestrene og sjefene for særorganene har et selvstendig ansvar for å utføre politiets oppgaver. Direktoratet ivaretar i det daglige den overordnede, faglige ledelsen av politiet. I den aktuelle hendelsen kan Politidirektoratet gi operasjonsordrer til det taktiske nivået, råd til berørte politimestre og sjefer for særorgan og sørge for at personell- og materiellressurser er disponible. Direktoratet koordinerer samarbeidet med berørte politimestre og sjefer for særorgan, behandler spørsmål om policy og utpeker ved behov en politimester eller en særorgansjef som ansvarlig for koordinering på taktisk nivå. Politidirektoratet innhenter og bearbeider informasjon fra taktisk nivå, koordinerer samarbeidet med andre aktører på operasjonelt nivå og utarbeider situasjonsrapporter til Justisdepartementet (strategisk nivå).

På operasjonelt nivå finner vi også Hovedredningssentralen og Politiets sikkerhetstjeneste, Den sentrale enhet.

3.1.4 Taktisk nivå: Politidistriktene og særorganene

Politidistriktene og særorganene utgjør det taktiske nivået. Politiet har et betydelig ansvar i den lokale beredskapen og må samvirke med nødetatene, kommunen, Forsvaret, det lokale næringslivet, frivillige organisasjoner og befolkningen for øvrig. Politiet kan, både ved redningstjeneste og ved andre hendelser, knytte til seg rådgivere og liaisoner fra andre etater og virksomheter.

Politimesteren har ansvar for og kommandoen ved politiets håndtering av alle hendelser i eget politidistrikt.

3.2 Ledelsesnivåene i politidistrikt og særorgan

Politiinnsatsen ledes på tre nivåer:
- strategisk: politimesteren
- operasjonelt: operasjonslederen og eventuelt stabssjefen
- taktisk: innsatslederen

Ledelse på operasjonelt og taktisk nivå må følge de samme retningslinjene i alle politidistrikt. De samme nivåene benyttes også i det daglige, se likhetsprinsippet.

14 Økokrim er i tillegg et statsadvokatembete, underlagt Riksadvokaten i behandling av straffesaker.

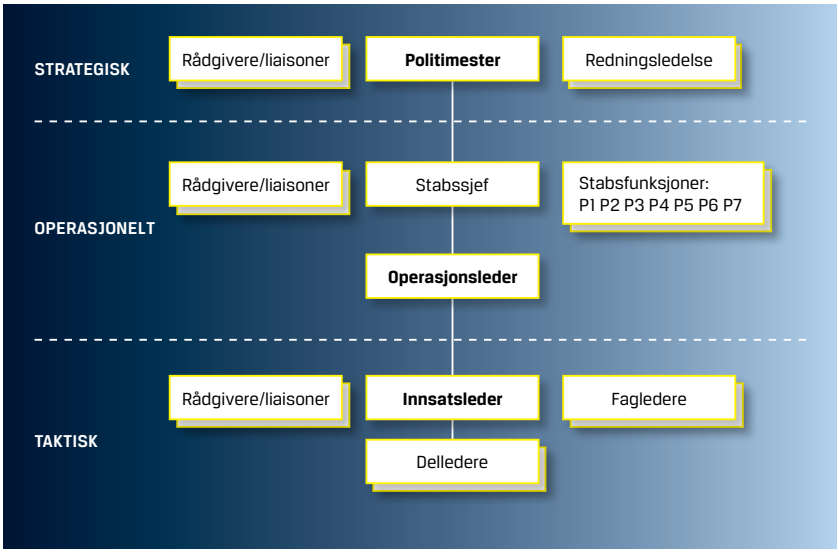

Figur 3-2: Ledelsesnivåene i politidistriktene

Ledelsesnivåene representerer skillet mellom forskjellige oppgaver og beslutningsnivå, men skillene er ikke skarpe. Politimesteren må kunne ta beslutninger både av operasjonell og taktisk karakter når det er nødvendig. Staben må også kunne ta beslutninger av både strategisk og taktisk karakter.

Ved en uønsket og/eller ekstraordinær hendelse eller krise må politiet raskt kunne samle og organisere sine ressurser for å gjennomføre en innsats som står i forhold til situasjonen. Når tjenestepersoner fra flere politidistrikt og enheter skal samvirke i en slik innsats, må arbeidet organiseres etter faste prinsipper. Det øker effektiviteten og kvaliteten og gjør at ledere på ulike nivå er fortrolige med sine lederoppgaver. Politimesteren avgjør om en hendelse er av en slik karakter at staben skal etableres.

3.2.1 Strategisk nivå: Politimesteren

Det strategiske nivået består av politimesteren. Redningsledelsen (inkludert politimesteren) er strategisk ledelse i den lokale redningssentralen (LRS).

På dette nivået utarbeides strategien som i store trekk beskriver hva som skal gjøres for å løse en oppgave. Strategisk ledelse krever refleksjon, kreativitet, helhetstenking og forutseenhet. Man må derfor ha en viss distanse til den aktuelle hendelsen.

Se også kapittel 8.3 om politimesteren.

3.2.2 Operasjonelt nivå: Operasjonslederen og politimesterens stab

Operasjonelt nivå består i det daglige av operasjonslederen, med de fullmakter som politimesteren har gitt. Ved større hendelser kan operasjonelt nivå forsterkes med stab etter politimesterens avgjørelse. Når staben er etablert, er stabssjefen øverste leder på operasjonelt nivå.

Operasjonell ledelse innebærer å planlegge og koordinere politiinnsatsen for å oppnå målene som er fastsatt av den strategiske ledelsen. Den skal sikre sammenhengen mellom det strategiske og det taktiske nivået. På dette nivået skal det utvikles planer for ressursbruk og utarbeides ordrer til taktisk nivå.

Se også kapittel 7 om operasjonsledelse og kapittel 8 om stabsarbeid.

3.2.3 Taktisk nivå: Innsatslederen

Taktisk nivå består av innsatslederen og innsatsstyrker, som skal gjennomføre oppdragene operasjonslederen eller politimesterens stab gir.

Taktisk ledelse innebærer direkte ledelse og samordning av innsatsstyrker. Taktisk ledelse kan også bestå av flere nivå med delledere (for eksempel aksjonsleder, objektleder eller fagleder) under innsatslederen. På dette nivået skal det utvikles planer for ressursbruk og utarbeides ordrer til innsatsstyrkene.

Se også kapittel 9 om innsatsledelse.

4 POLITIETS BEREDSKAPSRESSURSER

4.1 Politidirektoratet

Politidirektoratet er et forvaltningsorgan underlagt Justisdepartementet med ansvar for den overordnede, faglige ledelsen av politi- og lensmannsetatens virksomhet, herunder fordeling av ressurser og resultatoppfølging. På straffesaksbehandlingens område skjer dette i samarbeid med Riksadvokaten, som har ansvaret for den overordnede og faglige ledelsen av straffesaksbehandlingen i politiet, og som i denne egenskapen bare kan instrueres av Kongen i statsråd. Politidirektoratet har, med unntak av Politiets sikkerhetstjeneste, ansvaret for ledelse og oppfølging av politidistriktene og særorganene og ivaretar viktige oppgaver innenfor internasjonalt politisamarbeid.

De operative funksjonene ivaretas primært av politidistrikt eller særorgan med slike funksjoner. Politidirektoratet vil bare i helt spesielle situasjoner gripe inn i den operative virksomheten. Dette kan for eksempel gjelde saker av vesentlig, nasjonal betydning eller hvor Politidirektoratets deltakelse kan være avgjørende for gjennomføringen av politioperasjonen. Slik inngripen kan skje ved at politidirektøren enten bruker sin instruksjonsmyndighet, selv overtar ansvaret for politioperasjonen eller overlater ansvaret for den til en annen politimester eller sjefen for et særorgan.[15]

Ved uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser kan politidirektøren ved behov etablere stab for å understøtte sin ledelse og gjennomføring av Politidirektoratets ledelses- og koordineringsfunksjon. Dette endrer imidlertid ikke politimestrenes og særorgansjefenes ansvar og kommandomyndighet. Politidirektørens stab har samme funksjonsinndeling som politimesterens stab.

Retningslinjer for politimesterens varsling til Politidirektoratet er gitt i kapittel 13.1.1.

Avhengig av den aktuelle hendelsen vil Politidirektoratet

- behandle spørsmål om policy
- sørge for at nødvendige personell- og materiellresurser er disponible
- gi råd til og koordinere samarbeidet mellom berørte politimestre og sjefer for særorgan
- vurdere, og eventuelt sende en liaison til politimesterens stab
- ved behov utpeke en politimester som ansvarlig for koordinering på taktisk nivå
- innhente og bearbeide informasjon fra politidistriktene
- koordinere samarbeidet med andre aktører på det operasjonelle nivået og eventuelt utveksle rådgivere og liaisoner med samvirkeaktører på det operasjonelle nivået
- gi operasjonsordrer til politimestrene
- utarbeide situasjonsrapporter til lederdepartementet (det strategiske nivået)
- utarbeide budskapsplattform

15 Meld. St. 7 (2010–2011). Kampen mot organisert kriminalitet, kapittel 6.1.1 og Ot.prp. nr. 7 (1999–2000) om lov om endringer i politiloven, side 50.

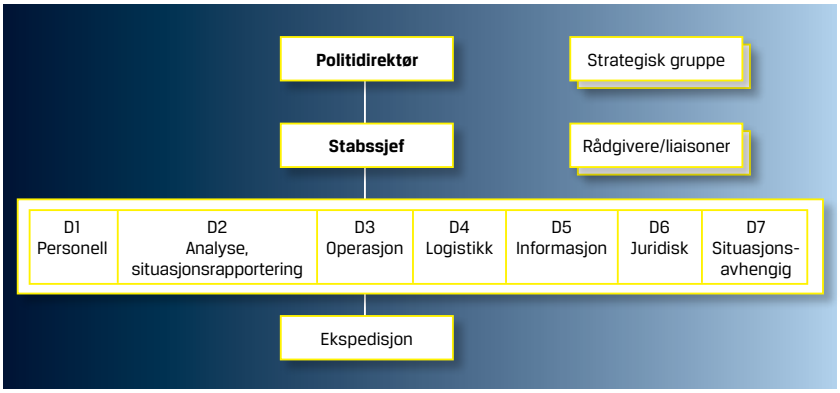

Figur 4-1: Politidirektørens stab (Politidirektoratet har ikke operasjonssentral)

4.1.1 Liaisoner mellom politiet og Forsvaret

Politidirektoratet og Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) kan etablere gjensidige liaisonordninger etter nærmere avtale dersom det er formålstjenlig. Liaisonene skal være bindeledd mellom Politidirektoratet og Forsvaret, gi faglige råd og tilrettelegge kommunikasjonen i alle operative saker mellom politiet og Forsvaret.

Politiliaisonen skal blant annet være et bindeledd mellom politiet og FOH, holde seg orientert om Forsvarets virksomhet og informere politiet om saker som antas å være av spesiell interesse.[16]

4.2 Politidistrikt og særorgan

Landet er inndelt i politidistrikter som igjen er inndelt i lensmanns-, politistasjons- og namsfogddistrikt. Lensmanns- og politistasjonsdistrikter kan være samordnet i driftsenheter.

I tillegg til politidistriktene er politiet organisert i følgende særorganer:

- Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet (Kripos)
- Politihøgskolen (PHS)
- Utrykningspolitiet (UP)
- Politiets data- og materielltjeneste (PDMT)
- Politiets utlendingsenhet (PU)
- Grensekommissæren (GKS)
- Den sentrale enhet for etterforsking og påtale av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet (Økokrim)

Særorganene er administrativt og faglig underlagt Politidirektoratet. Økokrim er i tillegg et statsadvokatembete, og er i sin påtalemessige virksomhet underlagt Riksadvokaten.

16 Politidirektoratets instruks 10. desember 2010 for politiets liaison ved Forsvarets operative hovedkvarter.

4.2.1 Innsatspersonell

Med innsatspersonell menes tjenestepersoner som regelmessig utfører ordenstjeneste, og tjenestepersoner i livvakttjeneste. Dette gjelder også tjenestepersoner som normalt gjør annen tjeneste, men som regelmessig gjør ordenstjeneste i for eksempel helger eller ferieperioder.

Politiets innsatspersonell er delt inn i kategorier etter kompetanse og den årlige utdanningen de skal gjennomføre.

Innsatspersonellet skal gjennomføre årlig trening i henhold til program (fagplaner) fra Politihøgskolen.[17] Innsatspersonell i kategoriene 1–4 skal i tillegg gjennomføre årlig opplæring og skytetrening og bestå godkjenningsprøve for skytevåpen.[18]

Kategori 1: Tjenestepersoner i Beredskapstroppen
I denne kategorien inngår Beredskapstroppen (BT) ved Oslo politidistrikt.

Kategori 2: Tjenestepersoner i livvakttjeneste
I denne kategorien inngår tjenestepersoner som har livvakttjeneste som hovedoppgave.

Kategori 3: Tjenestepersoner i utrykningsenhetene
I denne kategorien inngår tjenestepersoner i politidistriktenes utrykningsenheter (UEH).

Kategori 4: Andre tjenestepersoner med våpengodkjenning
I denne kategorien inngår alle andre tjenestepersoner som skal gjennomføre årlig utdanning og godkjenningsprøve for tjenestevåpen.

Kategori 5: Tjenestepersoner med tilpasset opplæring
I denne kategorien inngår tjenestepersoner som skal ha årlig innsatstrening, men som ikke skal gjennomføre godkjenningsprøve for tjenestevåpen. Tjenestepersoner i denne kategorien skal kunne utføre ordinær ordenstjeneste, men skal normalt ikke bevæpnes.

4.2.2 Politihund

Samtlige politihundeekvipasjer er underlagt Politihøgskolens system for opplæring og kvalitetskontroll. Organisatorisk er landets politihundeekvipasjer underlagt de respektive politimestere og sjefen for Kripos. I hovedsak er politihundene inndelt i to grupper – patruljehunder og søkshunder.

Innenfor patruljehundkategorien finnes tilleggskompetanse i form av kriminalsøk (blod, sæd, nedgravde objekt og biologisk materiale), våpen, narkotika og lavine (vinterutdanning).

17 I samråd med Politidirektoratet utarbeider Politihøgskolen årlige temalister for trening av innsatspersonell.
18 Våpeninstruksen § 8 og utfyllende bestemmelser i Justisdepartementets rundskriv G-5/93 samt Politidirektoratets rundskriv 2008/009.

Innenfor søkshundkategorien finner vi narkotikahunder, brannhunder (stedsplassert ved Kripos og med nasjonalt bistandsansvar), bombe- og sprengstoffhunder (stedsplassert ved Oslo politidistrikt og med nasjonalt bistandsansvar). En del av hundene har tilleggskompetanse, som våpen- og lavinesøk.

Politidistriktene har normalt ikke bistandsansvar utenfor eget politidistrikt, med unntak av brannhundene og bombe- og sprengstoffhundene som rekvireres via henholdsvis Kripos og Oslo politidistrikt.

Man kan anmode om bistand fra politihundeekvipasjer etter prinsippet om nabohjelp. Politihøgskolen har oversikt over alle godkjente politihundeekvipasjer, både kategorier og type kombinasjoner.

Bombehund er beskrevet som nasjonal bistandsressurs i kapittel 4.4.4.

4.2.3 Mobilt innsatskonsept

Mobilt innsatskonsept (MIK) benyttes når det fryktes voldelige demonstrasjoner med opptøyer og skadeverk. Hensikten er å forhindre at seriøse aktørers markeringer blir ødelagt, og hindre skadeverk og andre uønskede hendelser.

Oslo politidistrikt har spesiell kompetanse og spesielt utstyr for bruk av MIK. Politidistriktene kan anmode om slik bistand etter prinsippet om nabohjelp.

4.3 Nabohjelp

Nabohjelp betegnes som bistand mellom politidistrikt som ikke omfattes av de nasjonale bistandsressursene ved Oslo politidistrikt eller særorgan. Nabohjelp betyr ikke nødvendigvis bistand fra det nærmest beliggende politidistriktet, det kan like gjerne være bistand mellom politidistrikt som ligger langt fra hverandre. Nabohjelpen kan utløses av behov for ressurser eller behov for spesiell kompetanse for å håndtere en hendelse.

Ved slik bistand må det alltid gjøres avtaler om kostnader mellom politidistriktene. Det er også nødvendig å avtale ansvarsforhold ved transport, avløsninger, overnatting, forpleining og den umiddelbare personalomsorgen etter en eventuell kritisk hendelse eller et særlig belastende oppdrag.

4.4 Nasjonale beredskapsressurser ved Oslo politidistrikt

Beredskapstroppen, krise- og gisselforhandlere, politihelikopter, Bombegruppen, Den Kongelige Politieskorte og Seksjon organisert kriminalitet yter landsdekkende bistand etter nærmere retningslinjer gitt av Politidirektoratet (PBS II).

4.4.1 Beredskapstroppen

Beredskapstroppen (BT) er politiets nasjonale innsatsenhet mot terror og organisert og annen alvorlig kriminalitet. BT kan også bistå med polititaktiske råd til taktisk, operasjonelt og strategisk nivå i politidistriktet.

Når BT utfører bistandsoppdrag utenfor Oslo politidistrikt, er BT underlagt den stedlige politimesteren. I aksjonsfasen bør politimesteren gi BT taktisk kontroll[19] over tildelt oppdrag.

Det er etablert en beredskapsordning som omfatter innsatspersonell og rådgivere ved Beredskapstroppen.

Prosedyre for bistandsanmodning

Anmodning om bistand rettes til politimesteren i Oslo, med operasjonslederen som kontaktpunkt. Anmodningen skal bekreftes skriftlig.

For at BT skal kunne gi en så effektiv bistand som mulig, bør BT før utrykning få informasjon om situasjonen, herunder trusselen og egne styrker.

Oslo politidistrikt dekker Beredskapstroppens utgifter.

4.4.2 Krise- og gisselforhandlere

Krise- og gisselforhandlerne (KGF) er politiets spesielle kompetanse ved forhandlinger i terror-, gissel- og kidnappingssituasjoner. Det er etablert beredskap. KGF kan bistå selvstendig, eller som støtte for Beredskapstroppen under bistandsoppdrag.

19 Styring og kontroll for å gjennomføre tildelte oppdrag.

Det er etablert en rådgivergruppe av psykologer og psykiatere som bistår krise- og gisselforhandlerne. Oslo politidistrikt er gitt i oppdrag å følge opp gruppen administrativt.

For at KGF skal kunne gi en så effektiv bistand som mulig, bør KGF før utrykning, få informasjon om situasjonen, herunder trusselen og egne styrker.

Prosedyre for bistandsanmodning
Anmodning om bistand rettes til politimesteren i Oslo, med operasjonslederen som kontaktpunkt. Anmodningen skal bekreftes skriftlig. Dette gjelder også ved anmodning om bistand fra rådgivergruppen av psykologer og psykiatere.

Oslo politidistrikt dekker KGFs utgifter.

4.4.3 Politihelikopter

Politihelikopteret kan i hovedsak bidra ved følgende oppdragstyper:

- oversikts- eller kommandoplattform ved alvorlige ulykker og væpnede aksjoner
- spaning ved mistanke om alvorlig kriminalitet
- søk, overvåking og pågripelse ved rømning og ran, grovt tyveri, innbrudd, promillekjøring mv.
- forfølgelse av kjøretøy
- søk etter saknet person
- søk etter person som antas å være omkommet
- statsbesøk eller andre VIP-besøk
- grensekontroll under aksjoner og andre spesielle hendelser
- trafikkovervåking ved stor ut- eller innfart eller andre spesielle hendelser
- kontroll og overvåking i forbindelse med masseansamlinger, demonstrasjoner og lignende
- foto- og videodokumentasjon
- kontroll, oppsyn og utrykning i forbindelse med alvorlig miljøkriminalitet

Politihelikopteret er avhengig av politiressurser på bakken og er et supplement for å løse oppdrag. Politihelikopteret er ikke en erstatning for andre politiressurser.

Prosedyre for bistandsanmodning
Anmodning om bistand rettes til politimesteren, med operasjonslederen som kontaktpunkt. Anmodningen skal bekreftes skriftlig. Oslo politidistrikt dekker utgiftene.

Ved tidskritiske hendelser bør man parallellvarsle vakthavende crew på helikopterets beredskapstelefon, for at de raskest mulig kan gjøre nødvendige flyfaglige forberedelser.

Ved planlagte oppdrag og øvelser rettes anmodningen til avsnittsledelsen ved helikopterenheten. Enheten kan også gi råd vedrørende bruk av helikopter og i andre flyoperative spørsmål.

4.4.4 Bombegruppen

Bombegruppen har landsdekkende bistandsansvar. Den består av bombeteknikere og bombehunder med teknisk utstyr til å løse politioppgaver knyttet til kriminalitet. Gruppen gir også råd innen fagfeltet eksplosiver og CBRN.[20]

Bombegruppen kan yte bistand på følgende områder:
- trusselvurdering, rådgivning og bombesøk
- planlegge og gjennomføre søk i forbindelse med statsbesøk og tilsvarende hendelser
- identifisere, klarere og fjerne mistenkelige funn av for eksempel eksplosiver og CBRN-kilder

20 Kjemisk, biologisk, radiologisk og kjernefysisk. Dette er materiale som kan anvendes i en terrorhandling. Se også kapittel 6.2 om bombetrusler.

- støtte Beredskapstroppen i operasjoner hvor det kan forventes å finne IED[21] eller CBRN
- gi råd om konsekvenser og skader ved anvendelse av eksplosiver eller CBRN

Prosedyre for bistandsanmodning
Anmodning om bistand rettes til politimesteren, med operasjonslederen som kontaktpunkt. Anmodningen skal bekreftes skriftlig. Oslo politidistrikt dekker utgiftene når Bombegruppen yter operativ bistand i henhold til punktene i forrige avsnitt.

Spørsmål rundt prosedyrene ved fjerning/rydding av eksplosiver som politiet har ansvar for, kan rettes til Bombegruppen.

Presisering
Politiet har ikke et alminnelig ansvar for å ta hånd om eller destruere eksplosiver, uansett eksplosivenes art og opprinnelige opphav. Det er derfor håndtering av eksplosiver som knyttes til kriminalitet, som faller inn under politiets og Bombegruppens ansvarsområde.

Forsvaret har ansvar for fjerning/rydding av militære eksplosiver. Varsel om slike funn rettes til Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) ved vaktsjefen.

Ansvaret for fjerning/ryddig av sivile eksplosiver tilligger eieren av eksplosivene. Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har ansvar for at det eksisterer ordninger som kan benyttes til dette. DSB har også ansvar for at det eksisterer ordninger for å fjerne og ta hånd om eierløse, sivile eksplosiver.[22]

Politiet vil kunne formidle nødvendig kontakt med godkjente skytebaser. Politiet har ansvar for å vurdere sikkerheten ved og iverksettelse av eventuelle sikringstiltak i forbindelse med funn av alle typer eksplosiver. I denne forbindelse vil Bombegruppen kunne gi råd.

4.4.5 Den Kongelige Politieskorte

Den Kongelige Politieskorte (DKP) har nasjonale bistandsoppgaver for livvakttjenesten for kongefamilien. DKP skal utføre landsdekkende livvakttjeneste for

- HM Kongen og øvrige medlemmer av Kongehuset, samt kongefamiliens medlemmer, med bakgrunn i gitt trusselvurdering
- utenlandske statsoverhoder ved statsbesøk i Norge
- kongelige, medlemmer av kongehus, fyrstedømmer og lignende som besøker Norge på private og/eller offisielle reiser (til Norge), selv om Kongehuset ikke er vertskap
- andre med livvaktsbeskyttelse når Kongefamilien er vertskap[23]

21 Improvised explosive device. Improvisert sprenglegeme eller ladning (hjemmelaget eksplosiv).
22 Brev 4.10.2010 fra Politidirektoratet til politimestrene, vedlagt brev 20.9.2010 fra DSB.
23 Politidirektoratets rundskriv 2011/001 om risikogrupper og tiltak for å beskytte og sikre myndighetspersoner, arrangementer, mv (PBS II).

DKP skal:
- planlegge, gjennomføre og lede livvakttjenesten
- foreta langtids- og forhåndsplanlegging lokalt og på landsbasis av potensielle objekter i livvaktssammenheng
- delta i løsning av oppgaver i henhold til alminnelige prinsipper for bistand til andre politidistrikter under utførelse av livvaktstjenesten

Politimesteren har ansvaret for alle sikkerhetstiltak i eget politidistrikt. Dette omfatter både personsikringstiltak og tiltak for beskyttelse av oppholdsstedene. Politidistriktet ivaretar normalt funksjonene nattevakter, kortesjeleder, sjåfør til VIP-bil og politiets kortesjebiler, innvendig sikring, utvendig sikring, innsatsstyrke etc. Livvaktoppgaven ivaretas av DKP. Livvaktene avgis og underlegges den stedlige politimesteren.

Politidistriktene er forutsatt å skulle samarbeide tett med DKP, som gir råd om den totale politiinnsatsen.

Et viktig element i tjenesteutførelsen er den til enhver tid gjeldende trusselvurderingen fra Politiets sikkerhetstjeneste og/eller andre nasjonale eller internasjonale trusselvurderinger.

Ved offisielle reiser varsler Slottet aktuelle Fylkesmenn. DKP varsler parallelt aktuelle politidistrikt. Politidistriktet og Fylkesmannen samarbeider om planleggingen av arrangementet, hvor politidistriktet ivaretar ordens- og sikkerhetsmessige forhold. Representanter fra Slottet og DKP er normalt på befaring i forkant av slike reiser.

Se også kapittel 4.9.7 om PSTs livvakttjeneste.

4.4.6 Seksjon organisert kriminalitet

Det er etablert enheter med nasjonale bistandsoppgaver innenfor fagområdene:
- teknisk og taktisk spaning
- hemmelig ransaking og romavlytting
- infiltrasjon

Prosedyre for bistandsanmodning

Anmodning om bistand rettes til politimesteren, med PTO-kontoret[24] som kontaktpunkt. Anmodningen skal være skriftlig. Rekvirenten må påregne å bli belastet for utgifter som påløper utover ordinær arbeidstid.

24 Politi Toll Oslo.

4.5 Kripos

Under etterforskingen av uønskede og/eller ekstraordinære hendelser vil man kunne behøve spesiell ekspertise. Kripos har spisskompetanse på en rekke fagområder som kan være relevante.[25]

Kripos skal varsles ved denne type hendelser i Norge eller hendelser som berører norske borgere, eller norsk eiendom i utlandet. I innledningsfasen kan Kripos bistå med

- rådgivning i forbindelse med avsperring og sikring av åstedet samt andre strakstiltak knyttet til sporsikring
- varsling av andre politidistrikt, grenseoverganger og andre relevante samarbeidspartnere i inn- og utland
- mobilisere ID-gruppen og bistå med å organisere AM[26]-innhenting

4.5.1 Teknisk bistand

Kripos kan bistå med kriminaltekniske undersøkelser i videste forstand og med spesialundersøkelser, for eksempel

- all type sporsikring og annen sikring av gjenstander
- bistand til kommunikasjonskontroll og sporing på Internett
- sikring og tolking av elektroniske spor
- elektronisk sporing av for eksempel mobiltelefoner, betalingskort og e-postkontoer
- ledelse, koordinering, organisering og utførelse av åstedsarbeidet
- spesialtrente brannhunder som kan påvise spor av brennbare væsker
- ledelse, organisering og drift av fremskutt kriminalteknisk laboratorium

Oversikten er ikke uttømmende, og man bør ha en dialog med Desken på Kripos for å tilpasse bistanden best mulig til den aktuelle situasjonen.

4.5.2 Taktisk bistand

Kripos kan bistå med taktisk etterforskingsbistand og har spesialkompetanse innen flere felt og spesialtjenester:

- etterforskingsledelse, avhør og koordinering
- analyse
- skjult etterforsking
- internasjonal etterforsking

Oversikten er ikke uttømmende, og man bør ha en dialog med Desken på Kripos for å tilpasse bistanden best mulig til den aktuelle situasjonen.

4.5.3 ID-gruppen

ID-gruppen består av kriminalteknikere, rettsmedisinere og rettsodontologer. Den ledes og administreres av Kripos. ID-gruppen kan på anmodning yte bistand til politidistriktene og den kan bistå internasjonalt. Hovedoppgaven er å fastslå identitet når flere mennesker er omkommet samtidig i ulykke eller annen hendelse, eller når et ukjent lik eller rester av et ukjent lik

25 Se KO:DE (på politiets intranett) for nærmere beskrivelse av Kripos.
26 Ante mortem: før døden.

blir funnet. Under identifiseringsarbeidet skal gruppen sikre bevis som kan være av betydning for å fastslå årsaks- og ansvarsforhold ved hendelsen.

ID-gruppen vil ivareta eventuell etablering av ID-sentral og gi råd ved innhenting av AM-opplysninger (taktiske og medisinske opplysninger om den savnede).

4.5.4 Internasjonal bistand og koordinering

Kripos har bred internasjonal kontaktflate og er Norges nasjonale kontaktpunkt for blant annet Europol, Interpol, Schengen-samarbeidet og politisambandspersonene.[27] Særorganet har en bred, nasjonal kontaktflate som innbefatter andre aktører, som Utenriksdepartementet, Tollvesenet og andre etater.

Kripos kan bistå med

- varsling nasjonalt og internasjonalt samt koordinering, se kapittel 13.1.2
- innhenting og bearbeiding av registerinformasjon, kriminal-etterretningsinformasjon og informasjon fra eksterne og internasjonale samarbeidspartnere

4.5.5 Prosedyre for bistandsanmodning

Anmodning om bistand rettes til sjefen for Kripos, med Desken (Kripos' operasjonssentral) som kontaktpunkt. Anmodningen skal bekreftes skriftlig.

For at Kripos skal kunne yte best mulig bistand bør minimum følgende informasjon gis:

- en beskrivelse av situasjonen
- opplysninger om eventuelle gjerningspersoner
- opplysninger om egne ressurser i form av utstyr, personell og kompetanse
- en beskrivelse av oppdraget og oppdragsgivers behov for bistand

Kripos dekker normalt alle utgifter til eget personell og materiell.

4.6 Politiets data- og materielltjeneste

Politiets data- og materielltjeneste (PDMT) er politiets nasjonale kompetansesenter innen IKT, materiell, samband, anskaffelser og sikkerhet, samt eiendom, bygg og anleggsforvaltning. PDMT anskaffer, utvikler og drifter politiets felles IKT-løsninger, utvikler politioperativt materiell og drifter politiets sambandsløsninger samt rådgir politiet innen eiendomsforvaltning.

PDMT har oversikt over materielltyper som spesialkjøretøy, verneutstyr, CBRN-materiell, sambandsutstyr og våpen. PDMT har forberedt materielleveranser til politiet i tre kategorier:

- beredskap for uttak av materiell ved akutte hendelser
- beredskap for uttak av materiell når det ikke er like tidskritisk som i foregående punkt
- ordinære materielleveranser gjennom daglig drift

27 Se også kapittel 16 om internasjonalt politi- og grensesamarbeid.

PDMT kan bistå med IT-tjenester ved uønskede og/eller ekstraordinære hendelser.

Prosedyre for bistandsanmodning
Anmodning om bistand rettes til jourvakten i PDMT.

4.7 Utrykningspolitiet

Utrykningspolitiet (UP) er et sentralt politiorgan som har som hovedoppgave å redusere ulykker gjennom å forebygge lovbrudd i trafikken. UP utfører polititjeneste i alle landets politidistrikter. UP bistår politidistriktene både i daglig arbeid og ved spesielle hendelser.

Utrykningspolitiet har tre hovedoppgaver:
- trafikksikkerhetsinnsats
- kriminalitetsbekjempelse på vei, med særlig fokus på mobile vinningskriminelle
- bistand til politidistriktene

UP er en bistands- og beredskapsressurs for Politidirektoratet og politidistriktene og utfører daglig bistand ved planlagte arrangement, ekstraordinære hendelser eller ved akutte behov.[28]

UP har det administrative ansvaret for Politireserven (PR).

Prosedyre for bistandsanmodning
Kontaktpunkt for bistand er UPs hovedkontor eller den enkelte distriktsleder.

4.8 Politireserven

Politireserven (PR) er politiets nasjonale forsterkningsressurs. PR består av mannskaper som har utført militær førstegangstjeneste og er avgitt for tjeneste i politiet. Utrykningspolitiet har det administrative ansvaret for PR.

Etter polititjenestepliktloven kan tjenestegjøring pålegges[29]
- når militær beredskap eller mobilisering helt eller delvis er satt i verk
- for å avverge eller begrense naturkatastrofer eller andre alvorlige ulykker
- for å opprettholde samfunnsordenen når viktige allmenne interesser tilsier det
- i andre tilfeller dersom Stortinget samtykker

Ved pålagt tjenestegjøring kan Politireserven dels understøtte og dels avløse ordinære polititjenestepersoner, slik at disse kan få nødvendig hvile eller frigjøres til mer krevende oppgaver. Typiske oppgaver for Politireserven vil være objektvakthold, forsterket grensekontroll, ordenstjeneste og trafikktjeneste.

28 Se KO:DE (politiets intranett) for nærmere beskrivelse av UP.
29 Lov 21. november 1952 nr. 03 § 3.

Politidirektøren har myndighet til å beslutte innkalling av Politireserven.

4.9 Politiets sikkerhetstjeneste

Etter politiloven er Politiets sikkerhetstjeneste (PST) et eget politiorgan,[30] faglig og administrativt underlagt Justisdepartementet. PST er en landsdekkende tjeneste representert i samtlige politidistrikter med unntak av Oslo, hvor Den sentrale enhet (DSE) har ansvaret. PSTs hovedoppgaver er av forebyggende art, men tjenesten utfører også etterforskingsoppgaver og er i slike saker underlagt Den høyere påtalemyndighet.

PSTs ansvarsområde er lov- og instruksfestet.

PST skal være en sentral rådgivingsinstans for det politidistriktet som håndterer den aktuelle hendelsen, og gi distriktet etterretningsopplysninger. Når politimesteren har satt stab, er P2 det naturlige kontaktpunktet. Det lokale PST-kontoret kan inngå i staben ved behov.

4.9.1 Spaning og teknisk bistand

Politidistriktene kan be om spaningsbistand og teknisk bistand fra PST i saker som omfattes av PST-instruksen.[31]

4.9.2 Identifisering

I sakene som omfattes av PST-instruksen, kan PST anmode samarbeidende politi- og sikkerhetstjenester om bistand til å identifisere personer. Dette kommer i tillegg til forespørslene politidistriktet retter gjennom Kripos.

4.9.3 Tolke- og oversettingstjeneste

PST kan bistå med tolker og oversettere på en rekke språk. De kan dessuten be om bistand fra samarbeidende politi- og sikkerhetstjenester dersom sjeldne språk ønskes dekket.

4.9.4 Trusselvurderinger

PST utarbeider trusselvurderinger og gir råd om tiltak av betydning for norske interesser, virksomheter og enkeltpersoners sikkerhet. Tjenesten yter tilsvarende bistand til departementene, Politidirektoratet, politidistriktene og særorganene.

PST utarbeider både generelle, periodiske trusselvurderinger og trusselvurderinger knyttet til bestemte hendelser, arrangementer og besøk av myndighetspersoner.[32]

PST skal vurdere eventuelle trusler og i samråd med Politidirektoratet anbefale beskyttelsestiltak, men det er politimesteren i det aktuelle politidistriktet som beslutter hvilke tiltak som skal iverksettes.

30 Lov 4. august 1995 nr. 53 § 17 a.
31 Kgl. res. 19. august 2005 nr. 920.
32 Medlemmer av Kongehuset, Stortinget, Regjeringen og Høyesterett eller representanter for tilsvarende organer i andre stater, jf. politiloven § 17 d bokstav c.

Periodiske trusselvurderinger

Periodiske trusselvurderinger utarbeides for å gi en totaloversikt over trusselen i en bestemt periode. Ved hvert årsskifte utarbeider tjenesten en åpen trusselvurdering for det kommende året. Dessuten utarbeider PST trusselvurderinger med et mer kortsiktig tidsperspektiv. Slike vurderinger skal danne grunnlaget for andre myndigheters prioriteringer og sikkerhetstiltak. Disse trusselvurderingene er normalt sikkerhetsgraderte.

Hendelsesstyrte trusselvurderinger

PST utarbeider trusselvurderinger knyttet til særskilte hendelser. Slike vurderinger kan være knyttet til allerede inntrufne hendelser eller til forestående begivenheter, for eksempel statsbesøk.

4.9.5 Varsling

PST er en sentral varslingsinstans. Situasjonssenteret ved Den sentrale enhet i PST har varslingslister for departementene. Gjennom et kryptert sambandsnett varsler PST de samarbeidende politi- og sikkerhetstjenestene om større hendelser. Det samme nettverket benyttes til utveksling av etterretningsinformasjon med utlandet.

4.9.6 Etterforsking

PST skal blant annet forebygge og etterforske sabotasje og politisk motivert vold eller tvang eller overtredelser av straffeloven §§ 147 a, 147 b og 147 c. Åpen etterforsking i slike saker foretas likevel av det øvrige politi, med mindre annet bestemmes av overordnet påtalemyndighet. PST kan etter anmodning bistå det øvrige politiet i disse sakene.[33]

PST/DSE yter bistand til sine lokale ledd når de vurderer å opprette etterforskingssak og gjennomføre etterforskingsskritt.

4.9.7 Livvakttjeneste

PST har det nasjonale ansvaret for å utføre livvakttjeneste for norske og utenlandske myndighetspersoner på norsk territorium, med unntak av besøkende VIP med livvaktbeskyttelse som DKP har ansvaret for, se kapittel 4.4.5. Livvaktene følger også enkelte norske myndighetspersoner på utenlandsreiser. PST skal bistå det stedlige politidistriktet med livvakter. Livvaktene avgis og underlegges stedlig politimester.

Risikogrupper og beskyttelsestiltak er beskrevet i rundskriv fra Politidirektoratet.[34]

33 Politiloven § 17 b første ledd nr. 5.
34 Rundskriv 2011/001 med vedlegg (PBS II).

Prosedyre for bistandsanmodning

Ved anmodning om bistand til livvakttjeneste må politimesteren sørge for

- tidligst mulig varsling
- videreformidling av relevant informasjon, program mv.
- videreformidling av operasjonsordre, sambandsdiagram mv.
- egnede eskortekjøretøy og eventuelt VIP-bil, reserve VIP-bil og andre nødvendige kjøretøy
- at livvakter som yter bistand, om nødvendig får lokal støtte til rekognosering, planlegging og andre forberedelser
- at livvaktene fra PST og annet innsatspersonell ved behov får anledning til å trene sammen og utarbeide felles prosedyrer for nødssituasjoner

PST kan bistå med egne eskortekjøretøy og tungpansret VIP-bil. Om PST avgir en tungpansret VIP-bil, avgir de også en kvalifisert VIP-sjåfør.

Kostnader

Ved sentral bistand dekker PST utgifter til personell, medbrakte eskorte- og VIP-biler, overnatting og forpleining. Stiller ikke PST med en tungpansret VIP-bil, skal vertskapet i utgangspunktet dekke utgiftene til en slik bil. En eskortebil skal være et godkjent utrykningskjøretøy. Benyttes lokale eskortekjøretøy, dekkes utgiftene av politidistriktet.

5 SAMVIRKEAKTØRER

Når uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser inntreffer, skal de håndteres raskt og effektivt. Det fordrer klare strukturer og ansvarsforhold, klare kommandolinjer mellom samvirkeaktørene og tilstrekkelig kompetanse på alle nivå.

Politiet er en sentral aktør i samfunnsberedskapen. Ved hendelser hvor politiet har primæransvaret, vil andre samvirkeaktører kunne bistå politiet.

Politiet medvirker jevnlig i håndteringen av uønskede og/eller ekstraordinære hendelser eller kriser hvor en annen myndighet har primæransvaret. Dette fremkommer enten ved at politiet har en avtalt funksjon, det kan følge av de generelle hjelpepliktene etter politiloven eller av spesiallover.

Et godt samarbeid mellom politiet og de andre beredskapsaktørene er med andre ord en viktig forutsetning for samfunnets samlede evne til å håndtere et bredt spekter av hendelser.

Dette kapittelet gir en oversikt over noen av politiets samvirkeaktører.

5.1 Akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus

Spesialisthelsetjenesten og de akuttmedisinske tjenestene utenfor sykehus utgjør hovedtyngden i helsetjenestens normalberedskap. Akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus består av medisinsk nødmeldetjeneste, kommunal legevaktordning og ambulansetjenesten.[35]

Akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus skal bidra til å sikre at befolkningen får faglig forsvarlige akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus ved behov for øyeblikkelig hjelp. Det stilles krav til det faglige innholdet i de akuttmedisinske tjenestene, krav til samarbeid i den akuttmedisinske kjeden og krav til samarbeid med brannvesen, politi og Hovedredningssentralen. Koordinering av tjenester mellom flere nødetater skal ivaretas av politiet eller redningssentralene.

Se også kapittel 6.12 om helse- og sosialberedskap og kapittel 5.14.1 om kommunehelsetjenesten.

5.1.1 Akuttmedisinsk kommunikasjonssentral

Akuttmedisinsk kommunikasjonssentral (AMK) er en del av medisinsk nødmeldetjeneste.

Kommunen har ansvar for

- etablering og drift av et fast legevaktnummer som er betjent hele døgnet
- etablering og drift av legevaktsentral
- kommunikasjonsberedskap og nødvendig kommunikasjonsutstyr for helsepersonell i akuttmedisinsk beredskap i kommunen
- samarbeid med regionale helseforetak for å samordne kommunikasjonen med den kommunale legevaktordningen

35 Forskrift 18. mars 2005 nr. 252 om krav til akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus.

Det regionale helseforetaket har ansvar for
- etablering og drift av det til enhver tid gjeldende medisinske nødnummeret innen det regionale helseforetaket
- etablering og drift av AMK
- kommunikasjonsberedskap og nødvendig kommunikasjonsutstyr for ambulansetjenesten og andre deler av spesialisthelsetjenesten som inngår i det regionale helseforetakets beredskapsplan
- samarbeid med relevante parter for å sikre nødvendig samordning med legevaktsentraler, brannvesen, politi, Hovedredningssentral og andre samarbeidspartnere
- fastsettelse av hvilken AMK som skal ha overordnet koordineringsansvar og hvilke AMK-er som skal ha mottak av medisinsk nødnummer i regionen.

Det finnes to hovedtyper AMK:
- regionale (R-AMK-er) utpekt av regionalt helseforetak til å ha en støttende og koordinerende rolle ved større ulykker der flere AMK-er er involvert
- lokale (L-AMK-er) med betjening av nødnummer 113 innenfor et geografisk område (AMK-område)

AMK skal blant annet
- håndtere henvendelser om akuttmedisinsk bistand
- prioritere, iverksette, gi medisinskfaglige råd og veiledning og følge opp akuttmedisinske oppdrag, varsle og videreformidle anrop til andre nødetater og eventuelt Hovedredningssentralen, samt varsle andre AMK-er som er berørt
- styre og koordinere ambulanseoppdrag

Legevaktsentralene skal blant annet
- motta og håndtere henvendelser via et fast legevaktnummer innenfor et definert geografisk område, prioritere, iverksette og følge opp henvendelser til lege i vaktberedskap, hjemmesykepleier, jordmor, kriseteam og andre relevante instanser
- videreformidle henvendelser om akuttmedisinsk hjelp til AMK

5.1.2 Ambulansetjeneste

Regionalt helseforetak skal sørge for at personer i helseregionen tilbys nødvendige ambulansetjenester. Med ambulansetjeneste menes bil-, båt- og luftambulansetjeneste som inngår i de regionale helseforetakenes akuttmedisinske beredskap utenfor sykehus. Bil- og båtambulansetjenesten utgjør sammen med kommunal legevaktordning den lokale akuttmedisinske beredskapen.

Luftambulansetjenesten skal yte spesialisert akuttmedisin og være en del av den akuttmedisinske beredskapen. De regionale helseforetakene skal sørge for luftambulansetjenesten som en nasjonal tjeneste. Det er etablert luftambulansebaser fordelt på de regionale helseforetakene.

5.2 Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet skal føre tilsyn med at norske virksomheter overholder arbeidsmiljølovens krav.

Etter en arbeidsulykke med alvorlig personskade[36] eller døden til følge skal arbeidsgiveren så snart som mulig etter ulykken varsle Arbeidstilsynet og politiet. For politiet vil det viktigste være raskt å sette i verk tiltak for å verne liv og helse, forhindre miljøskade, begrense og forebygge materielle ødeleggelser samt iverksette etterforsking. Arbeidstilsynet vil være en god samarbeidspartner og rådgiver i dette arbeidet på ulykkesstedet. Arbeidstilsynets rolle fortrenger imidlertid ikke nødetatenes rolle.

Se også kapittel 8.15 om etterforsking og gransking.

5.3 Avinor

Avinor er et statlig aksjeselskap som har ansvar for å planlegge, bygge ut og drive et samlet lufthavns- og flysikringssystem. Virksomheten omfatter lufthavner i Norge, kontrolltårn, kontrollsentraler og teknisk infrastruktur for flynavigasjon.[37] Avinor er ansvarlig for kontroll av luftrommet, både for sivile og militære fly.

Se også kapittel 6.9 om luftroms- og lufthavnberedskap.

5.4 Den norske kirke

Den norske kirke er formelt innlemmet i samarbeidet med politiet om redningstjenesten, og forberedt på å skulle ta del i arbeidet med å gi omsorg og krisestøtte til de rammede. Annen kulturell, tros- og livssynsmessig kompetanse søkes gjennom opparbeidede kontakter og gjennom Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn og Norges Kristne Råd.

Kirkerådet har ansvar for å koordinere kirkens del av beredskapen.

Kirkens oppgaver vil først og fremst være å gi medmenneskelig støtte. Ellers vil oppgavene for kirken særlig være å:[38]

- avgi prest som rådgiver til politimesterens stab, LRS og HRS
- varsle pårørende etter anmodning fra politiet
- gi støtte og sjelesorg
- forberede og lede sørgegudstjeneste og andre markeringer
- bistå ved syning og/eller overlevering av bårer
- bistå pårørende ved besøk på ulykkesstedet

36 Arbeidstilsynet har utarbeidet liste over hva slags skader som er å anse som alvorlige, se tilsynets hjemmeside.

37 Det finnes i tillegg et antall private lufthavner som ikke eies eller driftes av Avinor.

38 Politidirektoratets rundskriv 2007/003 om formidling av informasjon til pårørende ved brå død, ulykker, katastrofer og kriminelle handlinger og rundskriv V-10/90 fra Kultur- og kirkedepartementet om varsling av dødsfall ved ulykker og katastrofer.

- mobilisere det lokale kirkelige nettverket
- gi særskilt oppmerksomhet til pårørende som ikke får sine døde tilbake

5.5 Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) skal ha oversikt over risiko og sårbarhet i samfunnet. Direktoratet skal være en pådriver i arbeidet med å forebygge ulykker, kriser og andre uønskede hendelser og sørge for god beredskap og effektiv ulykkes- og krisehåndtering. DSB har oppfølgingsansvar for brann- og el-sikkerhet, farlige stoffer og produktsikkerhet. I tillegg er direktoratet fagmyndighet for brannvesenet og Fylkesmennenes beredskapsarbeid. DSB har ansvar for Sivilforsvaret, Nasjonalt utdanningssenter for samfunnssikkerhet og beredskap (NUSB) og Norges brannskole.

Instruksen for Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskaps koordinerende roller[39] fastsetter at direktoratet blant annet skal

- understøtte Justisdepartementets koordineringsrolle i arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap
- koordinere tilsyn med aktiviteter, objekter og virksomheter som er forbundet med fare for store ulykker
- koordinere tilsyn med at virksomheter etterlever storulykkeforskriften[40]

Direktoratet forvalter Sivilt beredskapssystem (SBS) på vegne av Justisdepartementet og er representert i Kriseutvalget for atomberedskap, se kapittel 6.6 om atomberedskap.

DSB har utgitt retningslinjer for varsling og rapportering på samordningskanal,[41] se kapittel 13.1.4.

DSB forvalter internasjonal kontaktpunktfunksjon mot EU,[42] NATO og FN. Ved varsling om større hendelser eller kriser gjennom disse kanalene vil DSB iverksette nasjonal varsling i henhold til instruks, overvåke utviklingen og ved behov utarbeide analyser for å understøtte fagdepartementet og/eller lederdepartementet.

5.6 Forsvaret

Et av de forsvarspolitiske målene i Norge er at Forsvaret skal bidra til å ivareta norsk samfunnssikkerhet, redde liv og begrense konsekvenser av ulykker, katastrofer, anslag og angrep fra statlige og ikke-statlige aktører.[43]

I tillegg til sine selvstendige oppgaver har Forsvaret også en støttende rolle der andre myndigheter har primæransvaret. Forsvaret skal bidra til å ivareta samfunnssikkerhet og andre sentrale samfunnsoppgaver. Det er imidlertid

39 Kgl. res. 24. juni 2005 nr. 688.
40 Forskrift 17. juni 2005 nr. 672.
41 De reviderte retningslinjene trådte i kraft 15.1.2009.
42 Samordningsmekanismen for sivil krisehåndtering.
43 Evne til innsats. Strategisk konsept for Forsvaret (Forsvarsdepartementet, 2009).

Forsvarets selvstendige oppgaver som er bestemmende for sammensetningen og innretningen av forsvarsstrukturen.

Forsvaret kan yte bistand til politiet ved akutthendelser som store ulykker, naturkatastrofer og terror.[44] Som en del av totalforsvarskonseptet skal Forsvaret støtte det sivile samfunn ved ulykker, kriser, naturkatastrofer og annen fare for liv og helse eller materielle skader, inkludert ved terroranslag. Forsvaret skal kunne bidra til å forebygge og bekjempe ikke-militære anslag mot landets befolkning, infrastruktur og vitale samfunnsfunksjoner. Det mest aktuelle og fleksible bidraget til den sivile delen av samfunnssikkerhetsarbeidet er bistand etter anmodning fra politiet.

5.6.1 Instruks om Forsvarets bistand til politiet

For å løse politioppgaver kan politiet anmode om bistand fra Forsvaret. Forsvarets bistand til politiet reguleres av bistandsinstruksen.[45] En grunnleggende forutsetning for at Forsvaret skal yte bistand til politiet, er at politiets personell- og/eller materiellressurser ikke strekker til.[46] Instruksen gjelder i fred, krise og krig og omfatter tre kategorier bistand.

Instruksen regulerer ikke Forsvarets deltakelse i redningstjenesten.

Administrativ bistand omfatter blant annet transportbistand og annen administrativ støtte på områder hvor Forsvaret har særskilt teknisk kapasitet eller kompetanse, men uten at den militære enheten blir direkte involvert i politiets arbeid.

Operativ bistand omfatter blant annet bistand i forbindelse med ulykker og naturkatastrofer. Ved ulykker, naturkatastrofer og lignende hendelser der Forsvaret yter bistand til politioppgaver, skal Forsvarets personell ikke bli satt til vakt- og sikringsoppdrag som vil innebære kontakt med sivilbefolkningen.

Håndhevelsesbistand omfatter ettersøking og pågripelse av farlige personer for å avverge nærliggende fare for liv eller helse. Militært personells adgang til å delta i slike aksjoner er imidlertid sterkt begrenset. Forsvarets innsats skal fortrinnsvis konsentreres om vakthold, sikring og dekning, og politiet bør ta seg av selve pågripelsen. Håndhevelsesbistand omfatter også bistand ved fare for anslag av omfattende eller særlig skadevoldende karakter som truer vesentlige samfunnsinteresser. Slik bistand kan ha politiske implikasjoner, og spørsmålet om bistand i slike situasjoner skal behandles av Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet.

I saker vedrørende administrativ og operativ bistand skal politimesteren fremme anmodning til Forsvarets operative hovedkvarter (FOH). Vaktsjefen ved FOH er kontaktpunkt for slike anmodninger. Håndhevelsesbistand krever imidlertid politisk klarering, og politimesteren må rette sin

44 St.meld. nr. 22 (2007–2008). Samfunnssikkerhet. Samvirke og samordning.
45 Kgl. res. 28. februar 2003.
46 Innst. S. nr. 49 (2004–2005) til St. meld. nr. 39 (2003–2004) om samfunnssikkerhet og sivil-militært samarbeid.

anmodning gjennom Politidirektoratet til Justisdepartementet, men med gjenpart til FOH ved vaktsjefen. Bistandsbehov som ikke omfattes av bistandsinstruksen, kan kun besluttes av Justisdepartementet eller den Forsvarsdepartementet bemyndiger.

Politimesteren som mottar bistanden, har et overordnet ledelsesansvar for operasjonen, og skal påse at de midler som tas i bruk, ikke overskrider rettslige og andre grenser som er satt for politiets virksomhet. FOH vil peke ut en militær sjef for Forsvarets bistand, og videreføre politimesterens oppdrag gjennom egen ordre. Politi- og militærenheten skal ikke inkorporeres i hverandre. Dersom disse settes inn mot samme objekt, skal det gis samordnede, men klart atskilte oppdrag. Oppdragene skal løses under sine respektive sjefer, som er underlagt politimesteren.

Regelverk om utøvelse av politimyndighet, inkludert politiets våpeninstruks, gjelder så langt det passer for militært personell. Politimesteren gir retningslinjer, og kan tildele begrenset politimyndighet.

5.6.2 Forsvarets operative hovedkvarter

Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) er Forsvarets fellesoperative kommando med ansvar for å planlegge og lede Forsvarets operasjoner i fred, krise og krig. Sjefen er direkte underlagt Forsvarssjefen. Politidirektøren og sjef FOH har inngått en overordnet samarbeidsavtale.[47]

Hovedkvarteret planlegger, leder og koordinerer Forsvarets operative støtte til sivile etater og instanser, og har oversikt over hvilke militære ressurser som på anmodning kan stilles til disposisjon for politiet eller øvrige sivile myndigheter.

Politidirektoratet og Forsvaret (FOH) kan etablere gjensidige liaisonordninger etter nærmere avtale dersom det er formålstjenlig, se kapittel 4.1.1.

5.6.3 Heimevernet

Heimevernet (HV) er politidistriktenes viktigste samarbeidspartner i Forsvaret. Derfor har alle politidistriktene inngått lokale samarbeidsavtaler med HV-distriktene.

HV utgjør kjernen i det territorielle forsvaret i fred, krise og ved væpnet konflikt. HV vil kunne bistå politiet som avdeling.

Etter Heimevernloven[48] kan HV kan pålegges tjeneste for å avverge eller begrense naturkatastrofer eller andre alvorlige ulykker. Annen bistand til politiet enn den som er dekket av Heimevernloven, reguleres av bistandsinstruksen. Dersom andre etater enn politiet ønsker bistand for å avverge eller begrense naturkatastrofer eller andre alvorlige ulykker, skal de etter Heimeverninstruksen[49] anmode om dette via politiet.

47 Samarbeidsavtale mellom politiet og Forsvaret om bistand til politiet (2010).
48 Lov 17. juli 1953 nr. 28.
49 Forskrift 30. april 1999 nr. 431.

HV kan i gitte situasjoner bistå politiet med objektsikring ved terrorberedskap. Slik bistand vil primært være av forebyggende karakter, og vil først og fremst være aktuelt i situasjoner der det iverksettes omfattende objektsikring og/eller hvor beskyttelsesbehovet vil kunne strekke seg over en lengre tidsperiode.

5.6.4 Kystvakten

Kystvakten (KV) skal ivareta norske interesser i indre farvann, sjøterritoriet, den tilstøtende sonen, norsk økonomisk sone (NØS), fiskevernsonen ved Svalbard, fiskerisonen ved Jan Mayen, på kontinentalsokkelen og utenfor norsk jurisdiksjonsområde med de begrensninger som følger av folkeretten. Fartøyene er delt inn i havgående fartøy og fartøy for operasjoner i kystnære farvann, Indre Kystvakt (IKV). IKV-fartøyene har montert politiets posisjoneringssystem.

KV utfører militære oppgaver innen suverenitetshevdelse, inkludert anløpskontroll for fremmede ikke-militære fartøyer. Virkeområdene og de sivile oppgavene er nærmere regulert i kystvaktloven[50] og kystvaktinstruksen.[51] Hovedoppgavene er fiskerioppsyn, toll- og miljøoppsyn samt andre oppsynsoppgaver i henhold til Schengen-avtalen[52] og bestemmelsene som regulerer fartøys sjødyktighet. KV skal drive rednings- og bistandsarbeid på havet og gi generell bistand til politiet og andre statsetater. KV har begrenset politi-, inspeksjons- og kontrollmyndighet og rett til å iverksette tvangstiltak. Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet har inngått en samarbeidsavtale vedrørende KVs utførelse av politioppgaver.[53] Politidirektøren og sjef FOH har inngått en samarbeidsavtale vedrørende Kystvaktens kontroll på Schengen yttergrense.[54]

KVs tjenestepersoner har i henhold til kystvaktloven begrenset politimyndighet når det gjelder kontroll med overholdelsen av bestemmelser i kystvaktloven. Kystvaktinstruksen regulerer KVs bruk av egen, begrenset politimyndighet. Utenfor territorialgrensen utøves denne myndigheten etter generelle, politifaglige instrukser og retningslinjer, så langt de passer. Ved slik myndighetsutøvelse innenfor territorialgrensen og i saker tilknyttet kontinentalsokkelvirksomheten er KV underlagt den ansvarlige politimesteren og hans/hennes instruksjonsmyndighet.

KVs tjenestepersoner kan foreta etterforsking ved mistanke om overtredelse av de nevnte bestemmelsene eller av regler gitt i medhold av disse. De kan også etterforske forhold på begjæring fra vedkommende påtalemyndighet. I utgangspunktet leder ikke politiet denne virksomheten, men kystvaktloven fastsetter at KV ved etterforsking og anvendelse av tvangsmidler er underlagt påtalemyndigheten.

50 Lov 13. juni 1997 nr. 42 om Kystvakten.
51 Regjeringens res. 5. november 1999.
52 Politidirektoratets rundskriv 2010/009.
53 Undertegnet 23. mars 2001.
54 Samarbeidsavtale mellom politidirektøren og sjefen for Forsvarets operative hovedkvarter vedrørende Kystvaktens grensekontroll på Schengen yttergrense (2011).

Ved behov for bistand fra KV til politiet på områder hvor KV har begrenset politimyndighet etter kystvaktloven, kommer bistandsinstruksen ikke til anvendelse.

Etter kystvaktloven kan KV bistå politiet ved blant annet forebygging og bekjempelse av forbrytelser og ulovlige aksjoner mot personer, fartøy eller faste innretninger. Slik bistand reguleres av bistandsinstruksen.

Bistand til politiet som ikke reguleres av kystvaktloven, skal skje etter bestemmelsene i bistandsinstruksen.

5.6.5 Grensevakten

Garnisonen i Sør-Varanger (GSV) har som oppdrag å overvåke grensen mot Russland, også som Schengen yttergrense. GSV har begrenset politimyndighet for å håndheve norsk grenselovgivning.[55] GSVs oppdrag i grenseoppsynet er grenseovervåking og suverenitetshevdelse, utdanning og trening av mannskaper og befal til grensevakt samt støtte til Grensekommissariatet og Øst-Finnmark politidistrikt. Støtten reguleres i en samarbeidsavtale.[56]

5.6.6 Hans Majestet Kongens Garde

Hans Majestet Kongens Garde (HMKG) har faste vakt- og honnøroppgaver ved Det Kongelige Slott, Skaugum Hovedgård og Bygdø Kongsgård. Disse objektene er å anse som sivile områder. Forholdet til politiet ved de kongelige objektene er regulert i samarbeidsavtaler. Politimesteren gir nødvendige retningslinjer og tildeler begrenset politimyndighet til HMKG.

Vaktholdet omfatter adgangskontroll, forhindring av ulovlig inntrengning på objektene samt opprettholdelse av ro og orden. Dersom det i vaktområdet eller i nærheten av dette oppstår uorden som vakten ikke kan eller ikke bør ordne opp i, skal politiet straks varsles. Tilsier situasjonen at politiet må gripe inn, skal vakten bare yte assistanse i den utstrekning politiet ber om det.

5.6.7 Forsvarets spesialkommando/Hærens jegerkommando

Forsvarets spesialkommando/Hærens jegerkommando (FSK/HJK)[57] ble etablert for å bistå politiet i bekjempelse av offshore terroranslag, men kan også bistå ved hendelser på land. Avdelingen kan blant annet gi politiet faglig støtte og bistand til å bekjempe terrorister, befri gisler og avverge trusler om terrorhandlinger samt delta i redningsaksjoner. Nærmere bestemmelser om ansvar og ledelse finnes i eget direktiv.[58]

55 Kgl. res. 5. august 2005: Instruks om tildeling av begrenset politimyndighet til militære grensevakter ved den norsk-russiske grensen.
56 Samarbeidsavtale 3.11.2010 mellom Øst-Finnmark politidistrikt, Garnisonen i Sør-Varanger/ Grensevakten og Grensekommissariatet.
57 Opprinnelig var FSK en underavdeling av Hærens jegerskole, senere Hærens jegerkommando. I dag er FSK/HJK en integrert avdeling, selv om betegnelsen FSK ofte brukes i forbindelse med bistand til politiet.
58 Forsvarssjefens direktiv 08/2000 av 21. november 2000 om bruk av Forsvarets spesialkommando til støtte for politiet ved antiterroroperasjoner (KONFIDENSIELT).

5.6.8 Annen spesialkompetanse

For de militære kapasitetene nevnt ovenfor, er det gitt særskilte regler om bistand til politiet eller annen sivil virksomhet. Det finnes også andre militære kapasiteter og annen spesialkompetanse som kan være aktuell, for eksempel:

- Marinejegerkommandoen (MJK)
- eksplosivrydding på land og i sjøen
- helikopterstøtte
- transportflystøtte
- Forsvarets avtaler om strategisk medisinsk luftevakuering (koordineres av Helsedirektoratet)

5.7 Frivillige organisasjoner

De frivillige organisasjonene anses som en bærebjelke i redningstjenesten.

Politiet samarbeider med en rekke frivillige organisasjoner. Nedenfor er nevnt noen av de viktigste, men det er en rekke andre frivillige organisasjoner som også kan være aktuelle samarbeidsaktører både ved redningstjeneste og andre uønskede hendelser.

5.7.1 NAKs Flytjeneste

NAKs Flytjeneste organiserer all samfunnsnyttig flytjeneste som utføres av flyklubber tilsluttet Norges Luftsportsforbund. Flytjenestens formål er blant annet å tilby det offentlige samfunnsgagnlige flytjenester. Flytjenesten utfører blant annet vakttjeneste ved fare for skogbrann, bistand ved slokking av skogbranner og flysøk for redningstjenesten og/eller politiet.

NAKs Flytjeneste kan bistå politiet på følgende områder:

- søk etter antatt omkomne
- naturoppsyn
- elektronisk overføring av situasjonsbilder fra flyet

5.7.2 Norsk Folkehjelp Sanitet

Norsk Folkehjelp Sanitets (NFS) beredskap knytter seg til søk etter saknet person, ulike redningsoppdrag, evakuering av syke og skadde utenfor vei samt innsats ved større hendelser.

5.7.3 Norsk Grotteforbund

Norsk Grotteforbund (NGF) er et nasjonalt samarbeidsorgan for enkeltpersoner og lokale klubber som driver med grotting. NGF har beredskap og utstyr for krevende redning i grotter og bistår ved uthenting av skadde og døde fra grottesystemer. Leger og annet helsepersonell inngår i beredskapen.

5.7.4 Norske Alpine Redningsgrupper

Norske Alpine Redningsgrupper (NARG) er grupper av frivillige medlemmer som bistår politiet og Hovedredningssentralen under redningsaksjoner i bratte fjell, på bre og andre områder som krever spesielt utstyr og egen kompetanse. Gruppene har beredskap for hurtig redning fra fjellvegger og alle andre situasjoner der det kreves fallsikring. De kan også drive søk i alpint fjellterreng.

5.7.5 Norske Redningshunder

Norske Redningshunder (NRH) er en landsomfattende, humanitær organisasjon som utdanner hunder og hundeførere til bruk i redningstjenesten. NRH holder oppdragsgivere og andre aktuelle instanser løpende orientert om organisasjonens alarmplaner og beredskapstiltak. Organisasjonen stiller spesialtrente ekvipasjer til disposisjon for søk etter savnede og redning på barmark, på vinterføre, i skred og i ruiner samt nedraste bygninger.

5.7.6 Redningsselskapets sjøredningskorps

Redningsselskapets sjøredningskorps er en beredskapsressurs langs kysten og på enkelte innsjøer. Det frivillige sjøredningskorpset utfører oppdrag på forespørsel fra den lokale redningsskøyta, Hovedredningssentralen og kystradiostasjonene.

5.7.7 Røde Kors Hjelpekorps

Røde Kors Hjelpekorps (RKHK) er den største frivillige aktøren i redningstjenesten i Norge. RKHK bistår politiet i alt fra søk etter savnede personer til store ulykker og naturkatastrofer.

5.8 Frivillige organisasjoners redningsfaglige forum

Frivillige organisasjoners redningsfaglige forum (FORF) er en paraplyorganisasjon for frivillige organisasjoner med beredskap for redningstjenesten. Innsatsen som utøves for redningstjenesten, skal være på frivillig basis, uten økonomisk gevinst. FORF er representert i lokal redningssentral (LRS). FORF-representanten i LRS kommer fra en av organisasjonene tilknyttet FORF og representerer alle de frivillige organisasjonene tilknyttet FORF med ressurser i politidistriktet.

Medlemmer i FORF er

- NAKs Flytjeneste
- Norsk Folkehjelp Sanitet
- Norsk Grotteforbund
- Norsk Radio Relæ Liga
- Norske Alpine Redningsgrupper
- Norske Redningshunder
- Redningsselskapets sjøredningskorps
- Rovernes beredskapsgrupper
- Røde Kors Hjelpekorps

Grovt sett kan ressursene som FORF representerer, deles inn i:

- redningsmannskap
- hundeekvipasjer
- fjellklatrere
- småfly til søk
- sambands- og datastøtte
- båtressurser
- grottereddere

Samlet har de frivillige organisasjonene i redningstjenesten kapasitet til å bistå ved hendelser som

- søk etter saknet person
- snøskred
- alpinulykke
- sjøulykke
- flom
- andre større ulykker
- drukning
- ekstremvær
- sammenraste bygninger
- stein-, jord- eller leirskred

5.9 Fylkesmannen

Som statens representant på fylkesnivå er Fylkesmannen regional samordner, pådriver og veileder for samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet i fylket. Fylkesmannens kommunerettede virksomhet utgjør den vesentligste delen av dette arbeidet. Fylkesmannens oppgaver knyttet til samfunnssikkerhet og beredskap er hjemlet i beredskapsloven[59] og flere kongelige resolusjoner. Oppgavene fastsettes nærmere gjennom Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskaps etatsstyring på dette fagområdet.

Samordning

Fylkesmannen skal samordne samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet i fylket og ivareta rollen som pådriver og veileder i arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap.[60] Fylkesmannen skal oppnevne beredskapsråd. Fylkesberedskapsrådet ledes av Fylkesmannen og skal ha medlemmer fra politiet, Forsvaret, Sivilforsvaret, frivillige organisasjoner og statlige og fylkeskommunale etater som har vesentlige beredskapsoppgaver. Hele rådet skal innkalles minst én gang i året.

Fylkesberedskapsrådet skal blant annet

- drøfte samfunnssikkerhets- og beredskapsspørsmål
- være et forum for gjensidig orientering om beredskapsarbeidet
- bidra til å holde oversikt over sikkerhets- og beredskapsarbeidet i fylket

59 Lov 15.12.1950 nr. 7.

60 Instruks for samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet til Fylkesmannen og Sysselmannen på Svalbard, fastsatt ved kgl. res. 18. april 2008.

- kunne være et instrument for Fylkesmannen for samordning av krisehåndtering under alvorlige hendelser i fred, krise og krig

Videre skal Fylkesmannen blant annet
- samordne krisehåndteringen regionalt i henhold til gitte instrukser, retningslinjer og lover
- skaffe seg oversikt over situasjonen i fylket og befolkningens behov og rapportere til sentrale myndigheter
- bidra til god kontakt og gjensidig bistand og samarbeid mellom sivile og militære myndigheter og samordne den sivile delen av totalforsvaret

Retningslinjer for regionalt samordningsansvar ved kriser i fred[61] beskriver hvordan Fylkesmannen skal utøve sitt samordningsansvar for krisehåndteringen på regionalt nivå. I retningslinjene står det at: *Ved akutt fare for liv og helse er den nødvendige samordningen ivaretatt gjennom den offentlig organiserte redningstjenesten, som kan tre i funksjon etter beslutning av politimester eller hovedredningssentral.* Ansvar og organisering av redningstjenesten og politiets generelle ansvar etter politiloven § 27 tredje ledd, endres ikke.

Fylkesmannens samordningsfunksjon omfatter blant annet
- tilsyn med kommuners, fylkeskommuners og regionale statlige organers planlegging før en krise inntreffer
- informasjonsutveksling mellom berørte aktører når en krise er oppstått
- sammenkalling av Fylkesberedskapsrådet for samordning av tiltak
- videreformidling av ekstra ressurser til kommunene

Fylkesmannen skal først og fremst ha en tilretteleggings- og støttefunksjon i krisehåndteringen som skjer lokalt.

Fylkesmannens rolle i helse- og sosialberedskapen

Fylkesmannen skal varsle Helsedirektoratet om større hendelser i fylket som berører helse- og sosialsektoren. Fylkeslegen er helse- og sosialfaglig myndighetsorgan på fylkesnivå. Gjennom myndighetsrollen har Fylkeslegen en veilednings- og støttefunksjon i beredskapsarbeidet overfor helse- og sosialtjenestene. Fylkeslegen er faglig underlagt Statens helsetilsyn. I situasjoner der Helsedirektoratet er delegert ansvaret for overordnet koordinering av helsetjenestens innsats, bistår Fylkesmannen direktoratet i krisehåndteringen.

Fylkesmannen er delegert myndighet til å utpeke helsetjenestens representant til redningssentralene.

Se også kapittel 6.12 om helse- og sosialberedskap.

61 Fastsatt ved kgl. res. 12. desember 1997. I retningslinjene er *kriser i fred* definert som ulykker, uværssituasjoner og andre påkjenninger som i art og omfang går utover det som regnes som normalrisiko og –belastning i fredstid, og som krever en felles krisehåndtering fra flere instanser.

Atomberedskap
Fylkesmannen utgjør det regionale leddet i Kriseutvalget for atomberedskap,[62] se kapittel 6.6. Fylkesmannen skal, gjennom tilrettelegging og veiledning, medvirke til at regionale og lokale etater som kommer inn under Fylkesmannens koordinerings- og samordningsansvar, har etablert nødvendige planer for atomhendelser. Ved en atomhendelse skal Fylkesmannen sørge for koordinering og bidra til iverksettelse av samordnede tiltak, regionalt og lokalt. Dette gjelder både beskyttelsestiltak og formidling av informasjon til media og befolkningen.

5.10 Helsedirektoratet

Helsedirektoratet

Helsedirektoratet er et fagdirektorat og myndighetsorgan. I sin beredskapsvirksomhet overfor den samlede helse- og sosialtjenesten og -forvaltningen skal direktoratet sikre at samhandlingsbehovet blir ivaretatt. I en krisesituasjon er hovedoppgaven å sikre at befolkningen tilbys nødvendig helsehjelp, om nødvendig også i utlandet. Etter delegasjon fra Helse- og omsorgsdepartementet skal Helsedirektoratet forestå overordnet koordinering av helse- og sosialsektorens innsats og om nødvendig iverksette tiltak når en krise truer eller har inntruffet.

Direktoratets avdeling for Giftinformasjon har kompetanse på risikovurdering og behandling av akutte kjemikalieforgiftninger. Avdelingen driver døgnåpen rådgivningstjeneste som er tilgjengelig både for helsetjenesten, nødetatene og befolkningen.

Direktoratet leder Pandemikomiteen.[63] I en situasjon der det må iverksettes tiltak for å hindre utbrudd og spredning av smittsomme sykdommer, og i forbindelse med kjemikalieberedskapen, skjer direktoratets krisehåndtering i nært samarbeid med Folkehelseinstituttet (FHI).

Helsedirektoratet er representert i Kriseutvalget for atomberedskap, se kapittel 6.6. Se også kapittel 6.12 om helse- og sosialberedskap.

5.11 Hovedredningssentralen

Hovedredningssentralen (HRS) har det overordnede, operative ansvaret i redningstjenesten. Redningsaksjoner koordineres direkte av HRS eller gjennom en av de lokale redningssentralene (LRS).

For nærmere beskrivelse av redningstjenesten, se kapittel 6.3.

5.12 Industrivernet

Industrivernet er bedriftenes egen beredskap mot uønskede hendelser. Det skal verne liv og helse, miljø og materielle verdier og er en del av totalforsvaret. Industrivernpliktige bedrifter skal organisere, utstyre, lære opp og

62 På Svalbard er Sysselmannen Kriseutvalgets regionale ledd.
63 Helse- og omsorgsdepartementet oppnevner den nasjonale rådgivende komité for beredskap mot pandemisk influensa (Pandemikomiteen) og utpeker komiteens medlemmer.

øve et industrivern som er best mulig tilpasset bedriftens risiko og egenart. Oppgavene omfatter forebyggende og beredskapsmessige tiltak.[64]

5.13 Klima- og forurensingsdirektoratet

KLIMA- OG FORURENSNINGS-DIREKTORATET

Klima- og forurensingsdirektoratet (Klif) forvalter og håndhever forurensingsloven,[65] produktkontrolloven[66] og klimakvoteloven.[67] Direktoratet gir tillatelser, stiller krav, setter grenser for utslipp og fører tilsyn med at kravene blir overholdt.

Klif har ansvar for å stille krav til beredskap mot akutt forurensing i kommunal og privat regi, og å kontrollere at kravene overholdes.[68]

Se også kapittel 6.8 om akutt forurensing.

5.14 Kommunen

Kommunen har et grunnleggende ansvar for å ivareta befolkningens sikkerhet og trygghet. Den utgjør det lokale fundamentet i den nasjonale beredskapen og er slik sett en viktig bærebjelke i det norske beredskapsarbeidet. Kommunen har en særlig rolle ved forebygging, beredskap og krisehåndtering og har oversikten over beredskapsstatus i Kommune-Norge. Kommunen er derfor viktig både for lokale, regionale og sentrale myndigheter.

Etter ansvars-, likhets- og nærhetsprinsippet er det i mange tilfeller kommunen som har primæransvaret for håndteringen av uønskede hendelser og kriser. Dette er fordi kommunen har ansvar for viktige beredskapsressurser lokalt. Den skal opprettholde normale samfunnsfunksjoner og tjenesteytelser, informere befolkningen og media, og særlig sørge for funksjoner av betydning for innsatsen som settes inn.

Atomhendelse

Ved en atomhendelse, som ved andre hendelser, vil kommunens viktigste oppgaver være å ta seg av sine innbyggere og bidra til en raskest mulig normalisering av situasjonen. Kommunen skal forholde seg til Fylkesmannen, gjennomføre tiltak besluttet av Kriseutvalget og formidle informasjon til sine innbyggere. Statens strålevern, i samarbeid med Fylkesmennene, har utarbeidet plangrunnlag for kommunal atomberedskap.[69] Se også kapittel 6.6 om atomberedskap.

Forurensing

Gjennom den etablerte, interkommunale beredskapen har kommunen ansvar for håndtering av mindre, akutte forurensinger. Kommunen skal

64 Forskrift 29. november 1996 nr. 1092 om egenbeskyttelsestiltak ved industrielle bedrifter mv.
65 Lov 13. mars 1981 nr. 6.
66 Lov 11. juni 1976 nr. 79.
67 Lov 17. desember 2004 nr. 99.
68 Kystverket har ansvar for drift og utvikling av statens beredskap mot akutt forurensing og har det operasjonelle ansvaret ved aksjoner som ikke er dekket av kommunal eller skadevolders beredskap.
69 Se Statens stråleverns hjemmeside.

gjennomføre oppryddingsaksjoner og andre miljøbeskyttende tiltak. Se også kapittel 6.8 om akutt forurensing.

Beredskapsplanlegging
Kommunen må lage beredskapsplaner for å kunne videreføre sine funksjoner i en krisesituasjon. Sivilbeskyttelsesloven[70] gir blant annet regler om den kommunale beredskapsplikten. For det første skal kommunen kartlegge hvilke uønskede hendelser som kan inntreffe i kommunen, og vurdere sannsynligheten for at disse hendelsene inntreffer, og hvordan de i så fall kan påvirke kommunen. Alt dette skal sammenstilles i en helhetlig risiko- og sårbarhetsanalyse. For det andre skal kommunen, med utgangspunkt i risiko- og sårbarhetsanalysen, utarbeide en beredskapsplan. Planen skal revideres minimum årlig, og kommunen skal sørge for at planen blir jevnlig øvet.

Det er også verdt å merke seg en regel i teknisk forskrift[71] som gir beredskapsvilkår med konkrete tiltak dersom kommunen vil akseptere virksomhet av bestemt art på steder som kan være utsatt for flom eller flodbølge etter fjellskred.

Beredskapsråd
Kommunen er pålagt å ha et beredskapsråd, som skal være kommunens samarbeidsorgan i beredskapsspørsmål. Kommunelegen inngår i rådet. Politiet, Sivilforsvaret, Forsvaret og andre viktige, statlige etater og frivillige organisasjoner er representert som rådgivere. Rådgiverne har imidlertid ingen beslutningsmyndighet når det gjelder tiltak i regi av rådet. Ordføreren, som leder beredskapsrådet, kan ikke binde andre enn kommunens egne organer gjennom rådets beslutninger.

5.14.1 Kommunehelsetjeneste

Kommunehelsetjenesteloven[72] gir kommunen et ansvar for nødvendig helse- og sosialtjeneste for alle som bor, eller midlertidig oppholder seg i kommunen. Kommunen skal yte primærhelsetjenester som hjemmesykepleie, fastlege og legevakt. Helsetjenesteoppgavene inkluderer hjelp ved ulykker og andre akutte situasjoner. Kommunen skal sørge for tilstrekkelig helseberedskap, nødvendig helsehjelp og sosiale tjenester til befolkningen under kriser. Plikten til å yte helse- og sosialtjenester omfatter også virksomheten ved havner og lufthavner.

Den som har ansvaret for en helse- og sosialtjeneste, har en lovbestemt plikt til å utarbeide et beredskapsplanverk for å verne liv og helse samt bidra til nødvendig helsehjelp og sosiale tjenester.[73] Kommunen plikter eksempelvis å utarbeide beredskapsplan for den helse- og sosialtjeneste kommunen har ansvar for.

70 Lov 25. juni 2010 nr. 45.
71 Forskrift 22. januar 1997 nr. 33.
72 Lov 19. november 1982 nr. 66.
73 Lov 23. juni 2000 nr. 56 om helsemessig og sosial beredskap (helse- og sosialberedskapsloven) og forskrift 23. juli 2001 nr. 881 om krav til beredskapsplanlegging og beredskapsarbeid mv. etter helse- og sosialberedskapsloven.

Planverket skal bygge på lokale risiko- og sårbarhetsanalyser og samordnes med annet beredskapsplanverk i kommunen og med spesialisthelsetjenesten.[74]

Sosialtjeneste

Kommunen plikter å utarbeide beredskapsplanverk for sosialtjenesten.[75] Sosialtjenesten skal gi nødvendig hjelp og bistand ved ulykker og andre akutte hendelser, og etter bistandsanmodning også til andre kommuner.

Som ansvarlig for alle som bor eller oppholder seg i kommunen, skal kommunen bistå politiet ved evakuering og sørge for innkvartering og omsorg for de evakuerte og deres pårørende når slike behov oppstår.

Psykososiale kriseteam anses av helsemyndighetene som nødvendige for å kunne yte tilfredsstillende psykososial omsorg og støtte. Kriseteamene er forankret i kommunen og har det faglige ansvaret for psykososiale tiltak og oppfølging av enkeltpersoner, familier eller lokalsamfunnet.

Alt planverk og all innsats skal være koordinert med redningstjenesten og annen omsorgstjeneste.[76]

Smittevern

Formålet med smittevernloven[77] er å verne befolkningen mot smittsomme sykdommer. Kommunens og kommunelegens oppgaver er regulert i loven. Kommunelegen skal utarbeide forslag til beredskapsplanverk for smittevern.[78]

Kommunen er gitt fullmakter til å fatte vedtak for å begrense og håndtere utbrudd av smittsomme sykdommer, for eksempel stenging av virksomheter og forbud mot møter. Kommunelegen er medisinskfaglig rådgiver for kommunen i saker som gjelder helse- og sosialberedskap, og er fagansvarlig for arbeidet med å forebygge og håndtere utbrudd av smittsomme sykdommer. Kommunelegen er også ansvarlig for å forebygge og håndtere utbrudd av mat- og vannbårne sykdommer. Mattilsynets distriktskontor plikter å bistå kommunelegen i arbeidet og har et selvstendig ansvar for å bistå virksomheter.[79]

Under en pandemi[80] har kommunen et betydelig ansvar for å håndtere situasjonen lokalt. Ansvaret utøves på grunnlag av kommunens helse- og sosialberedskapsplan og smittevernplan. Kommunen har ansvar for at de som oppholder seg der, sikres nødvendige forebyggende tiltak, eksempelvis vaksinasjon, undersøkelsesmuligheter, behandling og pleie samt informasjon. Kommunestyret har vide fullmakter til å vedta tiltak om blant annet møteforbud, stenging av virksomheter og begrensing i kommunikasjonsmidler når

74 Helsedirektoratet har utarbeidet en veileder om helse- og sosialberedskap i kommunene (2008).
75 Lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester mv (sosialtjenesteloven).
76 Helsedirektoratet har utarbeidet en veileder for psykososiale støttetjenester ved kriser, ulykker og katastrofer (2011). Formålet er å styrke hjelpeapparatets psykososiale oppfølging.
77 Lov 5. august 1994 nr. 55.
78 De regionale helseforetakene er ansvarlige for å sikre nødvendig spesialisthelsetjeneste og planer for dette.
79 Lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv. (matloven).
80 Verdensomspennende epidemi.

det er nødvendig for å forebygge allmennfarlig smittsom sykdom. I hastesaker kan kommunelegen utøve denne myndigheten.[81]

Som et ledd i implementeringen av Det internasjonale helsereglementet (IHR) i Norge har Helsedirektoratet, med hjemmel i IHR-forskriften,[82] utpekt internasjonale lufthavner, havner og grensepasseringssteder som skal ivareta særskilte oppgaver ved hendelser av betydning for internasjonal folkehelse. I tillegg følger Helsedirektoratet opp beredskapen i kommuner med internasjonale lufthavner, havner og grenseoverganger. Fokuset i denne sammenhengen er særskilte beredskapsutfordringer i tsunamilignende situasjoner (helsehjelp og sosialhjelp ved mottak av nordmenn som er rammet av en hendelse i utlandet).[83] Oppgavene til de utpekte kommunene, objektene og virksomhetene er kommunisert til berørte politidistrikt.[84]

Se også kapittel 6.12 om helse- og sosialberedskap, kapittel 11 om evakuerte og pårørende samt kapittel 6.13 om hendelser i utlandet.

5.14.2 Brannvesen

Kommunen skal opprette og drive et brannvesen som kan ivareta forebyggende og beredskapsmessige oppgaver på en effektiv og sikker måte.[85]

Brannvesenet har blant annet følgende oppgaver:

- informasjonsarbeid og forebygging av ulykker
- innsats ved brann
- innsats ved andre akutte ulykker der en slik styrke er besluttet ut fra kommunens risiko- og sårbarhetsanalyse
- innsats ved brann og ulykker i sjøområder innenfor eller utenfor den norske territorialgrensen (redningsinnsats til sjøs: RITS)
- bistand ved kjemikalieulykker, oljelekkasjer, trafikkulykker, drukning, skred og flom

Ved brann og andre ulykkessituasjoner har lederen av brannvesenet blant annet følgende fullmakter:

- Han/hun leder brannbekjempelsen.
- Han/hun er ved andre ulykkessituasjoner leder på åstedet inntil politiet overtar ledelsen.
- Han/hun er ordensmyndighet inntil politiet kommer til åstedet.
- Han/hun kan rekvirere eiendom, bygninger, materiell og personell. Enhver plikter å delta i brannvesenets rednings- og slokningsarbeid når innsatslederen krever det, og stille eiendom, bygninger, materiell og eventuelt personell til disposisjon for slik innsats.

81 Se også nasjonal beredskapsplan for pandemisk influensa på Helse- og omsorgsdepartementets hjemmeside.
82 Forskrift 21. desember 2007 nr. 1573.
83 Oppfølging av St.meld. 37 (2004–2005) om flodbølgekatastrofen i Sør-Asia og sentral krisehåndtering.
84 Brev 8.7.2010 fra Politidirektoratet til politimestrene i Oslo, Romerike, Troms og Hordaland, vedlagt Helsedirektoratets nærmere beskrivelse av 25.6.2010.
85 Lov 14. juni 2002 nr. 20 om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver (brann- og eksplosjonsvernloven).

- Han/hun kan gjøre inngrep i den enkeltes materielle verdier dersom det er nødvendig for å gjennomføre redningsinnsatsen eller begrense skade. Inngrep i privates eiendom kan likevel bare foretas dersom det er nødvendig for å sikre liv, eller verne verdier som er større enn de som går tapt ved inngrepet, eller står i fare for å gå tapt.

5.14.3 110-sentral

Kommunen har ansvaret for etablering og drift av en nødsentral for mottak og håndtering av anrop over nødnummer 110.[86] Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) fører tilsyn med de kommunale brannvesenenes virksomhet, inkludert 110-sentralene. 110-sentralene finansieres av den enkelte kommune. De fleste sentralene er organisert som interkommunale selskap eller ved at nødmeldetjenesten selges fra sentralens vertskommune til de tilsluttede kommunene.[87]

Kommunene i en region skal være tilsluttet en felles nødsentral som til enhver tid skal kunne ta imot meldinger om brann og andre ulykker, og iverksette nødvendige tiltak.

110-sentralen er ansvarlig for alarmering og utkalling av en tilstrekkelig innsatsstyrke og overordnet vakt. Den skal etablere samband med innsatsstyrken, overordnet vakt og øvrige nødetater, samt bistå under innsatsen.

Om det ikke er tilstrekkelige brannvernressurser i kommunen der hendelsen inntreffer, kan 110-sentralen innkalle forsterkninger fra nabobrannvesen. Normalt vil utkalling av ressurser fra nabobrannvesen skje etter ordre eller godkjenning av fungerende brannsjef i kommunen der hendelsen har funnet sted.

86 Brann- og eksplosjonsvernloven § 16.
87 Se også rapport fra interdepartemental arbeidsgruppe om forslag til fremtidig organisering av nødmeldetjenesten (2008).

Mange 110-meldinger nødvendiggjør innsats fra politiet og helsetjenesten, i tillegg til brannvesenet. I slike tilfeller har 110-sentralen ansvar for å varsle de andre nødetatene, dvs. trippelvarsling.

5.15 Kystverket

Kystverket er en nasjonal etat for kystforvaltning, sjøsikkerhet og samferdsel. Kystverket er delegert myndighet ved akutt forurensing eller fare for akutt forurensing etter forurensingsloven[88] og Svalbardmiljøloven.[89] Kystverkets ansvar og myndighet omfatter også akutt forurensing på land. Det har et landsdekkende ansvar for å samordne den private, kommunale og statlige beredskapen mot akutt forurensing. Se også kapittel 6.8 om akutt forurensing.

5.16 Luftfartstilsynet

Primæroppgaven til Luftfartstilsynet (LT) er å bidra til økt sikkerhet i luftfarten. LT har myndighetsansvar innen norsk sivil luftfart og fører tilsyn med at aktørene i norsk luftfart følger gjeldende lover, regler og forskrifter. Tilsynet har ansvar for å innføre og tilpasse nasjonalt og internasjonalt regelverk.

LT leder koordineringsgruppen for etablering av midlertidige luftromsrestriksjoner, se kapittel 6.9.1.

5.17 Mattilsynet

Mattilsynet er et statlig, landsdekkende forvaltningsorgan som skal bidra til å sikre forbrukerne helsemessig trygg mat og rent drikkevann.

Mattilsynet har en administrativ beredskapsplan. Tilsynet har også planverk for sine oppgaver i Sivilt beredskapssystem (SBS). Ved behov kan Mattilsynet be om bistand fra blant andre politiet, som på sin side har plikt til å bistå tilsynet.[90]

Mattilsynet er representert i Kriseutvalget for atomberedskap, se kapittel 6.6.

5.18 Nasjonalt folkehelseinstitutt

Etter smittevernloven[91] er Nasjonalt folkehelseinstitutt (Folkehelseinstituttet; FHI) statens smitteverninstitutt. Instituttet er nasjonal faginstans for smittevernberedskap og hendelser der biologiske midler må håndteres. FHI skal yte bistand, gi råd, veiledning og informasjon til blant annet kommuner og sykehus om smittsomme sykdommer, smittevern og valg av smitteverntiltak.

88 Lov 13. mars 1981 nr. 6.
89 Lov 15. juni 2001 nr. 79.
90 Lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv (matloven).
91 Lov 5. august 1994 nr. 55.

Folkehelseinstituttet leder Matsmittekomiteen, som er en permanent innsatsgruppe for oppklaring av matbårne utbrudd av smittsomme sykdommer, med fagkompetanse fra blant annet Mattilsynet.

FHI er sekretariat for Pandemikomiteen, se kapittel 6.12 om helse- og sosialberedskap. Instituttet inngår i gruppen av rådgivere til Kriseutvalget for atomberedskap, se kapittel 6.6.

5.19 Norges geologiske undersøkelse

Norges geologiske undersøkelse (NGU) er som offentlig forvaltningsorgan landets institusjon for kunnskap om berggrunn, mineralressurser, løsmasser og grunnvann. NGU har som hovedoppgaver å samle, bearbeide og formidle kunnskap om de fysiske, kjemiske og mineralogiske egenskapene til landets berggrunn, løsmasser og grunnvann.

I sitt arbeid skal NGU legge hovedvekt på brukernes behov for:

- oppbygging, drift og vedlikehold av nasjonale databaser og kartverk over geologiske egenskaper og prosesser
- anvendt forskning og metodeutvikling
- rådgivning og informasjon

De vanligste geofarene[92] på land er jord- og leirskred forårsaket av kraftig regn, oversvømmelser, erosjon, jordskjelv eller forskjellige menneskelige aktiviteter. Også store fjellskred med påfølgende flodbølger kan gi voldsomme ødeleggelser. Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) samarbeider med blant annet NGU om det statlige programmet for skredkartlegging.

Se også kapittel 6.5 om ulykker som ikke er redningstjeneste.

5.20 Norges Geotekniske Institutt

Norges Geotekniske Institutt (NGI) er et internasjonalt senter for forskning og rådgivning innen geofagene. NGI er en privat stiftelse som bistår næringsliv, myndigheter, politiet og grunneiere med ekspertise for å håndtere alle former for skred.

NGI arbeider med naturskade forårsaket av snøskred, løsmasseskred, fjellskred, flom eller jordskjelv. Plan- og bygningsloven[93] stiller krav til vurdering av naturskade i forbindelse med all byggeaktivitet i Norge. NGI gir råd og veiledning til utbyggere og myndigheter i henhold til gjeldende lovverk.

92 Geofarer er hendelser som skyldes geologiske egenskaper og prosesser som representerer alvorlige trusler mot mennesker, eiendom og miljø.

93 Lov 27. juni 2008 nr. 71.

NGI kan bidra med

- kartlegging av fare for naturskade
- risiko- og sårbarhetsanalyser for skred og flom
- snøskredvarsling
- detaljert skredfare- og stabilitetsvurdering for bebyggelse og annen infrastruktur
- vurdering og beregning av flodbølgeutbredelse og oppskyllingshøyde
- prosjektering av sikringstiltak
- overvåkingssystemer
- bistand i akuttsituasjoner
- kurs om skred og skredfare

Ved de fleste større, akutte skredhendelser blir NGI kontaktet for å bistå lokale myndigheter og gi råd om sikkerhet.

NGI vurderer skredfare og driver snøskredvarsling for blant annet Statens vegvesen, Jernbaneverket og flere kommuner. Forsvaret benytter seg av NGIs skredekspertise blant annet ved alle NATOs vinterøvelser i Norge. Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) samarbeider med blant annet NGI om det statlige programmet for skredkartlegging.

Se også kapittel 6.5 om ulykker som ikke er redningstjeneste.

5.21 Norges vassdrags- og energidirektorat

Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) har ansvar for å forvalte vann- og energiressursene. Direktoratet leder den nasjonale kraftforsyningsberedskapen gjennom kraftforsyningens beredskapsorganisasjon (KBO), som foruten NVE består av virksomheter som står for kraftforsyningen.

NVE skal også bidra til å redusere risikoen for skader som følge av skred[94] og flom.

NVE ivaretar de statlige forvaltningsoppgavene innen skredforebygging.[95] Målet er å skape tryggere lokalsamfunn og økt samfunnssikkerhet ved å redusere risikoen ved skredulykker. NVEs ansvar innebærer å yte hjelp til kommuner og samfunnet ellers med kompetanse og ressurser til

- kartlegging og informasjon om fareområder
- rettledning og oppfølging av arealplanlegging og arealdisponering
- planlegging og gjennomføring av sikringstiltak mot skred
- overvåking og varsling av skredfare
- skredfaglig hjelp i beredskaps- og krisesituasjoner

NVE samarbeider nært med eksisterende fagmiljøer for å oppnå målet om tryggere lokalsamfunn og økt samfunnssikkerhet knyttet til skred. Direktoratet har utstrakt bruk av eksisterende kompetansemiljøer, blant

94 I det skredforebyggende arbeidet blir *skred* klassifisert som snøskred, fjellskred og løsmasseskred.

95 Regjeringen foreslo i St.meld. nr. 22 (2007–2008) om samfunnssikkerhet at statlige forvaltningsoppgaver innen skredforebygging skulle legges til NVE, begrunnet med behovet for en mer helhetlig, effektiv og styrket innsats.

andre Norges geologiske undersøkelse (NGU), Meteorologisk Institutt, Norges Geotekniske Institutt (NGI) og andre private aktører.

Statens vegvesen og Jernbaneverket har ansvar for å sikre sine veg- og jernbaneanlegg. NVE har et faglig samarbeid med disse etatene. Direktoratets ansvar endrer imidlertid ikke på kommunens ansvar for å forebygge skred gjennom arealplanlegging og behandlingen av byggesaker. Ei heller endrer det tiltakshavers ansvar for sikker utbygging. Et nærmere samarbeid er innledet mellom NVE og Politidirektoratet om beredskapstiltak ved slike oppgaver, blant annet hvordan samarbeidet om beredskapsplaner skal gjennomføres.

Direktoratet har også en sentral rolle i forebygging av flom. For å forebygge dramatiske flomsituasjoner utarbeider NVE flomsonekart og driver forebyggende arealplanlegging, måling, rapportering, varsling og ivaretar beredskap. NVE utarbeider flomsonekart for spesielt flomutsatte vassdrag for å gi de berørte kommunene et bedre grunnlag for arealplanlegging og beredskap. NVE har ansvar for å varsle om flomsituasjoner gjennom den nasjonale flomvarslingstjenesten, og betjener en døgnbemannet beredskapstelefon for flom og skred.[96]

Gjennom sine regionkontor bistår NVE nødetatene, kommunen og Fylkesmannen med krisehåndtering ved flom og driver forebyggende arbeid gjennom tilsyn med den lokale beredskapen.

5.22 Norsk rikskringkasting

Kringkastere har plikt til å sende meldinger fra statsmyndigheter når det er av vesentlig betydning.[97] Informasjon kan gis over NRKs landsdekkende radio- og TV-nett.

NRK TV og Radio kan benyttes til å gi supplerende informasjon til befolkningen. «Voice Break In» på radio er mulig på stasjoner og omformere som dekker tunneler eller andre spesielle områder. Dette er tilsvarende funksjonalitet som den som benyttes til å sende trafikkmeldinger.

Tyfonvarslingens signal «viktig melding – lytt på radio» kan benyttes når myndigheter har behov for å påkalle befolkningens oppmerksomhet. Ordningen tilsier at statlige myndigheter har mulighet til å kringkaste «melding fra statsmyndighet» via NRK, som har definert sin radiokanal P1 som beredskapskanal. Fullmakten til å utløse varslingen ligger hos politimesteren og Fylkesmannen ved hendelser i fredstid.

96 Se NVEs hjemmeside.
97 Lov 4. desember 1992 nr. 127 om kringkasting (kringkastingsloven) og forskrift om virksomheten i Norsk rikskringkasting under beredskap og krig, fastsatt ved kgl. res. 6. oktober 1989 nr. 4154.

5.23 Norsk Selskab til Skibbrudnes Redning

Redningsselskapet (NSSR) er en landsdekkende, humanitær forening som har som formål å redde liv og berge verdier på sjøen. Selskapet skal opprettholde og utføre rednings- og hjelpetjeneste langs kysten og i tilstøtende havområder der det måtte oppstå behov for Redningsselskapets tjenester.

5.24 Petroleumstilsynet

Petroleumstilsynet (Ptil) har myndighetsansvar for sikkerhet, beredskap og arbeidsmiljø i petroleumsvirksomheten. Tilsynet skal bistå blant annet politiet og Forsvaret i deres arbeid med den totale beredskapen i krise- og krigssituasjoner.[98]

Se også kapittel 6.11 om kontinentalsokkelberedskap.

5.25 Sentralt totalforsvarsforum

Totalforsvaret skal sikre best mulig utnyttelse av samfunnets begrensede ressurser ved forebygging av kriser, beredskapsplanlegging, krisehåndtering og konsekvenshåndtering. Det er ikke en forutsetning at beredskapslovgivningen trer i kraft for at gjensidig støtte kan sies å være innenfor rammen av totalforsvaret. Innenfor rammen av totalforsvaret er det etablert en rekke fagfora og sivil-militære samarbeidsorganer. De fleste av disse samarbeidsorganene er fagspesifikke og har følgelig sitt mandat innenfor en liten del av totalforsvaret.

Sentralt totalforsvarsforum, som består av sentrale etater og direktorater,[99] skal bidra til gjensidig orientering, samordning og overordnet koordinering av alle aktuelle, totalforsvarsrelaterte problemstillinger og spørsmål knyttet til sivil-militært samarbeid og samfunnssikkerhet. Forsvaret, ved Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) og Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB), leder forumet på hhv. militær og sivil side. Forumet møtes to ganger årlig.[100]

5.26 Sivilforsvaret

Sivilforsvaret bistår nød- og beredskapsetatene ved håndtering av større hendelser. Etaten er en viktig samvirkeaktør i redningstjenesten. Den er også tillagt viktige oppgaver med å ivareta befolkningens behov i tilfelle krig.[101] Sivilforsvarets oppgave er å planlegge og iverksette tiltak for å beskytte sivilbefolkningen, miljø og materielle verdier. Aktivitetene er særlig rettet mot

98 Kronprinsreg. res. 19. desember 2003 nr. 1592 (med forord/utdyping) om opprettelse av Petroleumstilsynet.

99 Politidirektoratet er representert i forumet.

100 Se også Innst. S. nr. 234 (2003–2004) til St.prp. nr. 42 (2003–2004) om den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005–2008, Innst. S. nr. 49 (2004–2005) til St.meld. nr. 39 (2003–2004) om samfunnssikkerhet og sivil-militært samarbeid samt kgl. res. 23. september 2005 om opprettelse av Sentralt totalforsvarsforum.

101 Lov 25. juni 2010 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven).

innsats ved ekstremvær, større branner, flom, skred, oljeutslipp og søk etter saknede personer.

Sivilforsvaret driver opplæringsvirksomhet innen redningstjeneste og sivil beredskap, inngår i atomulykkesberedskapen og utgjør en viktig del av landets målenettverk,[102] forvalter regelverket for tilfluktsrom og varsler befolkningen ved overhengende fare. Etaten er ressursleverandør til internasjonale humanitære operasjoner.[103]

Sivilforsvaret er underlagt Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) og er inndelt i sivilforsvarsdistrikt.

Sivilforsvaret har avdelinger over hele landet, med kompetanse og utstyr for
- brannslokking, redning, førstehjelp, søk, orden og samband
- vasking av kjemisk forurensede personer
- måling av radioaktivitet

Sivilforsvaret skal hjelpe til med å forebygge og rå bot på skader som ikke skyldes krigshandlinger, når det er nødvendig for å avverge eller begrense naturkatastrofer eller andre alvorlige ulykker, og de ordinære hjelpeorganene i fredstid ikke kan gi tilstrekkelig hjelp.

Anmodning om bistand fra Sivilforsvaret til politiet fremsettes til vedkommende sivilforsvarsdistrikt.

Anmodning om bistand fra Sivilforsvaret til andre enn politiet rettes til politiet på stedet der ulykken truer eller har skjedd. Politiet bringer anmodningen, som skal være begrunnet, videre til vedkommende sivilforsvarsdistrikt.[104]

5.27 Statens havarikommisjon for transport

Statens havarikommisjon for transport (SHT) er en offentlig undersøkelseskommisjon som undersøker ulykker og hendelser innen luftfarts-, jernbane-, vei- og sjøfartssektoren. Formålet med SHTs undersøkelser er å utrede forhold som antas å ha betydning for forebygging av transportulykker. Kommisjonen tar ikke stilling til sivilrettslig eller strafferettslig skyld og ansvar. Kommisjonens organisering, formål, arbeidsoppgaver, mv., er instruksfestet.[105] Virksomheten til SHT omfatter ikke ansvarsområder som hører inn under eksempelvis politiet.

På alle de fire ovennevnte områdene som SHTs undersøkelsesarbeid omfatter, har blant andre politiet varslingsplikt overfor kommisjonen.

102 Styrkene for måling av radioaktiv forurensing er Sivilforsvarets bidrag til atomulykkesberedskapen og inngår i et nasjonalt målenettverk styrt av Kriseutvalget for atomberedskap.
103 Eksempelvis har DSB og Sivilforsvaret, i samarbeid med Utenriksdepartementet, stående beredskap for humanitære innsatser i regi av FN, NATO og EU.
104 Forskrift 24. november 1961 nr. 9807 om Sivilforsvarets innsats for å forebygge og rå bot på skader som ikke skyldes krigshandlinger. Anmodning om bistand fra Sivilforsvaret reguleres av denne forskriften.
105 Instruks for SHT fastsatt av Samferdselsdepartementet, 12. juni 2009.

I tillegg er det gitt flere bestemmelser som innebærer at blant andre politiet må samarbeide og koordinere eget arbeid med SHT.[106]

Se også kapittel 8.15 om etterforsking og gransking.

5.28 Statens strålevern

Statens strålevern
Norwegian Radiation Protection Authority

Statens strålevern er fagmyndighet for strålevern og atomsikkerhet. Statens strålevern leder og har sekretariat og operasjonslokaler for den nasjonale atomberedskapen. Beredskapsorganisasjonen består av Kriseutvalget for atomberedskap, Kriseutvalgets rådgivere, Kriseutvalgets sekretariat, Kriseutvalgets informasjonsgruppe og regionale ledd.[107] Politidirektoratet er representert i Kriseutvalget sammen med Statens strålevern, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, Forsvarsdepartementet, Helsedirektoratet og Mattilsynet.

Se også kapittel 6.6 om atomberedskap.

5.29 Statens vegvesen

Statens vegvesen

Statens vegvesen er organisert i Vegdirektoratet og underlagte regioner. Vegtrafikksentralen (VTS), en enhet innen Statens vegvesen, er en sentral for overvåking av vegnettet og varsling av hendelser.

Vegvesenet har ulykkesanalysegrupper (UAG) i alle regioner. I hvert fylke (distrikt) i regionene er det en ulykkesgruppe (UG). Formålet med disse er å studere og lære mer om bakenforliggende ulykkesårsaker og få innsikt i mekanismer som forårsaker ulykker med skader på mennesker og materiell. I motsetning til Statens havarikommisjon for transport har Statens vegvesen ingen taushetsplikt overfor politiet om informasjon de mottar fra vitner og involverte.[108] I sitt analysearbeid kan UAG også ha behov for informasjon fra politiets dokumenter. Politidistriktene låner ut aktuelle dokument.[109]

Etter anmodning fra politiet bistår Statens vegvesen med rettslige forundersøkelser på ulykkesstedet. Det er etablert varslingsrutiner fra politiet via VTS til UG. Dette muliggjør rask utrykning fra UG.

Se også kapittel 8.15 om etterforsking og gransking.

106 Forskrift 22. januar 2002 nr. 61 om offentlige undersøkelser av luftfartsulykker og luftfartshendelser innen sivil luftfart, forskrift 30. juni 2005 nr. 793 om offentlige undersøkelser og om varsling av trafikkulykker mv., forskrift 31. mars 2006 nr. 379 om varslings- og rapporteringsplikt i forbindelse med jernbaneulykker og jernbanehendelser og forskrift 27. juni 2008 nr. 744 om melde- og rapporteringsplikt ved sjøulykker og andre hendelser til sjøs.
107 Kgl. res. 17. februar 2006 nr. 205 om atomberedskap – sentral og regional organisering.
108 Se blant annet årsrapport 2009 fra Statens vegvesen, region nord.
109 Riksadvokaten og Politidirektoratet har gitt føringer til politidistriktene om utlån av aktuelle dokument.

5.30 Utenriksdepartementet

Utenrikstjenesten består av Utenriksdepartementet (UD) og ca. 100 utenriksstasjoner. De fleste stasjoner har status som ambassader, mens noen få er generalkonsulater. Som utenriksstasjon regnes også Norges faste delegasjoner til internasjonale organisasjoner som FN, NATO, OSSE og EU. I tillegg har Norge ca. 300 honorære konsulater.

I tillegg til folkeretten og en rekke andre internasjonale overenskomster står Wien-konvensjonen om diplomatisk samkvem og Wien-konvensjonen om konsulært samkvem sentralt blant retningslinjene som utenrikstjenesten opererer innenfor.

Utenrikstjenesten har til oppgave å

1. ivareta og fremme Norges interesser overfor utlandet, herunder både norske særinteresser og de interesser Norge har til felles med andre land
2. gi norske statsborgere råd og hjelp overfor utenlandske myndigheter, personer og institusjoner
3. gi bistand til norske statsborgere i utlandet, herunder bistand i forbindelse med straffeforfølging, ulykker, sykdom og dødsfall[110]

Som regel har UD rollen som lederdepartement ved håndtering av hendelser som rammer norske borgere eller norske interesser i utlandet. I UDs krisestab inngår liaisoner fra Politidirektoratet, Kripos, Helsedirektoratet og Forsvarsdepartementet.

I daglig oppdragsavvikling er det tett samarbeid mellom Kripos, politidistriktene og utenrikstjenesten om håndteringen av enkeltsaker på det konsulære området og til dels på utlendingsfeltet. Politidirektoratet har løpende kontakt med UD i beredskapsspørsmål, blant annet med hensyn til organisering og drift av URE-beredskapen.

Se også kapittel 6.13 om hendelser i utlandet og 6.14 om hendelser i Norge som rammer utenlandske borgere.

110 Se også Meld. St. 12 (2010–2011) om bistand til nordmenn i utlandet.

6 BEREDSKAPSOMRÅDER

Beredskapsplaner er nødvendige for å kunne respondere raskt og rasjonelt ved en uønsket eller ekstraordinær hendelse. På noen beredskapsområder har politiet primæransvaret, på andre områder ligger primæransvaret hos andre aktører. Politidistriktene skal utarbeide planer som ivaretar politiets rolle og oppgaver.

Politidistriktene må innarbeide oppfølgingsrutiner som sikrer at lov- og forskriftsendringer m.m. raskt blir innarbeidet i lokale planer og instrukser. For å oppnå en best mulig legalitetskontroll anbefales det at man knytter til seg juridisk kompetanse i arbeidet med beredskapsplanverket.

Politiets ansvar og oppgaver i det sivile beredskapsapparatet er primært hjemlet i politiloven.[111] Hovedoppgavene er å opprettholde alminnelig orden, forebygge og forhindre straffbare handlinger, beskytte befolkningen og deres lovlydige virksomhet samt etterforske lovbrudd. Politiet har også et særskilt ansvar i ulykkessituasjoner.

Politiet plikter å gi andre offentlige myndigheter vern og bistand under deres tjenesteutøvelse når dette følger av lov eller sedvane.[112] Politiets plikt til å yte bistand til annen offentlig myndighet følger også av en rekke spesiallover.[113]

Politiets oppgaveløsning er ofte tuftet på samvirke med andre aktører. Der andre aktører er tillagt oppgaver som berører politiets virkefelt, skal politiet samarbeide med disse så langt regler gitt i eller i medhold av lov ikke er til hinder for det.[114]

I planarbeidet skal politimestrene etablere kontakt og utvikle et tett samarbeid med regionale og lokale samvirkeaktører og relevante objekteiere. Politidistriktenes planer skal inngå i PBS III.

Politiets oppgaver i forbindelse med uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser vil i utgangspunktet være å

- redde liv i samarbeid med andre nød- og redningsetater
- koordinere arbeidet med andre nødetater, lokale myndigheter og frivillige organisasjoner
- sperre av og beskytte åstedet
- evakuere utsatte områder og objekter
- etterforske hendelsen og sikre bevis i samråd med eventuelle andre som har ansvar for gransking av hendelsen (for eksempel Statens havarikommisjon for transport)
- samle og formidle informasjon om skadde, døde og saknede
- identifisere omkomne

111 Lov 4. august 1995 nr. 53.
112 Politiloven § 2 nr. 5, jf. politiinstruksen § 2-2 nr. 5 og instruksens kapittel 13.
113 Eksempelvis lov 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer (smittevernloven) og lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv (matloven).
114 Politiloven § 2 nr. 6, jf. politiinstruksen §§ 2-2 nr. 6 og 15-1.

- opprettholde ro og orden og forhindre kriminelle handlinger
- ivareta kontakten med pårørende og etterlatte
- gi informasjon til befolkningen
- igangsette tiltak for å normalisere situasjonen

6.1 Terrorberedskap og objektsikkerhet

Terrorisme er en alvorlig form for kriminalitet som politiet har til oppgave å forebygge, bekjempe og etterforske. Politiets terrorberedskap bygger på rammene i Politiets beredskapssystem (PBS I og II). Politidirektoratet har utgitt rundskriv om ekstraordinære tiltak ved trusler om terrorhandlinger og sikring av sivil samfunnsviktig infrastruktur og skjermingsverdige objekter mv. (PBS II).[115] Rundskrivet gir rammeforutsetninger for politidistriktenes planlegging av tiltak.

I praksis vil mange av de tiltak politiet iverksetter, være hjemlet direkte i politiloven, som en del av politiets generelle fullmakter. Aktuelle tiltak vil også kunne iverksettes med utgangspunkt i en trusselvurdering fra Politiets sikkerhetstjeneste (PST) eller en trusselvurdering i politidistriktet.

Politiets oppgaver ved terrortrusler eller -handlinger vil i utgangspunktet være å iverksette forebyggende tiltak, blant annet å

- gi informasjon til objekteiere, befolkningen og media
- sperre av og beskytte trusselutsatte områder og objekter
- evakuere utsatte områder og objekter
- forsterke grensekontrollen
- iverksette tiltak for å normalisere situasjonen
- iverksette etterforsking

Terrorberedskapen er et samspill mellom alle enheter i politiet, nødetater, Forsvaret, andre beredskapsorganisasjoner, eiere av kritisk infrastruktur[116] og andre trusselutsatte objekter. For å sikre et godt samarbeid, effektive rutiner og best mulig bruk av ressurser må man i fellesskap planlegge og gjennomføre øvelser. Dersom politiet ikke lykkes i å forebygge terroranslag og må gå til aksjon, er det viktig at politiet har nødvendig kapasitet og kompetanse til å håndtere slike hendelser.

6.1.1 Det nasjonale trusselnivået

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) utgir terrortrusselvurderinger til bruk for offentlige myndigheter. Det generelle, nasjonale trusselnivået fastsettes av Justisdepartementet. Hvilket trusselnivå som til enhver tid er gjeldende, er offentlig tilgjengelig informasjon. PST vurderer også trusselnivået innen spesielle sektorer og i forbindelse med større arrangement mv. Det benyttes fire trusselnivå:

115 Rundskriv 2010/012.

116 Anlegg og systemer som er helt nødvendige for å opprettholde samfunnets viktigste funksjoner, og som igjen dekker samfunnets grunnleggende behov og befolkningens trygghetsfølelse. Kritisk infrastruktur er f.eks. elektrisk kraft, elektronisk kommunikasjon, vann og avløp, transport, olje og gass og satellittbasert infrastruktur.

Lav
En eller flere aktører kan ha intensjoner om, men trolig ingen kapasitet til å ramme bestemte interesser. Det foreligger en mulig, men lite sannsynlig trussel.

Moderat
En eller flere aktører kan ha intensjoner om og kapasitet til å ramme bestemte interesser. Det foreligger en mulig trussel.

Høy
En eller flere aktører har intensjoner om og kapasitet til å ramme bestemte interesser. Det foreligger en generell og uspesifisert trussel.

Ekstrem
En eller flere aktører har intensjoner om og kapasitet til å ramme bestemte interesser. Det foreligger en spesifikk og overhengende trussel.

Trusselnivåene beskriver ikke i seg selv hvilke tiltak som bør iverksettes, men er en beskrivelse og vurdering av antatte trusselaktører og deres intensjon og kapasitet.

Trusselvurderingene bidrar til å identifisere trusselaktører, deres farepotensial samt mål og modus operandi for å kunne dimensjonere sikringstiltakene riktig. I tillegg kan trusselvurderingene fungere som en tidlig varsling slik at de ønskede sikringstiltakene kan implementeres i tide ved en økt trussel.

6.1.2 Samfunnskritisk infrastruktur og skjermingsverdige objekter

Den enkelte virksomhet eller objekteier har hovedansvaret for egne forebyggende sikkerhetstiltak.[117] Til hjelp for objekteierens planlegging er det utarbeidet en veileder.[118]

Det er avgjørende for samfunnet at samfunnskritisk infrastruktur kan opprettholdes ved en økt trussel eller andre ekstraordinære hendelser. I noen tilfeller vil det være en oppgave for politiet å beskytte slike objekter eller områder dersom trusselsituasjonen skulle tilsi det. Politiet må derfor ha egne planer for å møte en slik utfordring.

Et viktig prinsipp er at politimesteren har et selvstendig ansvar for planlegging av aktuelle tiltak for sikring av samfunnskritisk infrastruktur og skjermingsverdige objekter i eget distrikt. Objekteieren plikter å legge til rette for at sikringsstyrker kan forberede, øve og gjennomføre tiltak på og ved objektet for å beskytte det.[119]

117 Lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhet og forskrift 22. oktober 2010 nr. 1362 om objektsikkerhet.
118 En veiledning – sikkerhets- og beredskapstiltak mot terrorhandlinger. Veilederen er utarbeidet i fellesskap av POD, PST og NSM (2010).
119 Forskrift om objektsikkerhet § 3-5.

6.1.3 Politiets sikring av objekter

En potensiell terrortrussel vil med dagens trusselbilde ikke være likt fordelt over hele Norge, men være begrenset til enkelte lokale områder og enkelte samfunnssektorer. Behovet for å iverksette økt beskyttelse og sikring av objekter eller områder vil derfor bero på en konkret risikovurdering lokalt. Det nasjonale trusselnivået vil være en av flere faktorer i vurderingen som avgjør hvilke tiltak både objekteier og politiet må iverksette.

I vurderingen av omfanget av politiets tiltak kan følgende faktorer legges til grunn:

- trusselvurdering fra PST
- lokal etterretning
- lokale trussel- og risikoforhold som ikke omfattes av PSTs trusselvurdering
- objektets eller områdets geografiske plassering
- objektets profil og bruk
- objektets verdi, sårbarhet, trusler og samlet risiko
- objekteierens egne sikkerhetstiltak; forebyggende og skadereduserende
- politidistriktets ressurser
- konsekvenser av uønskede hendelser
- endringer i objektets eller virksomhetens verdi eller sårbarhet som påvirker risikobildet (for eksempel et spesielt arrangement ved objektet)

De tiltak politiet benytter er ment å skulle forsterke sikkerheten i en gitt situasjon. De er i utgangspunktet tidsbegrensede tiltak som ikke er ment å skulle opprettholdes over tid, og skal forhindre forulempninger, angrep, attentater mv. mot objektene.

Det er ingen automatisk sammenheng mellom det generelle, nasjonale trusselbildet for Norge og tiltakene som bør iverksettes for det enkelte objekt. Trusselen mot et spesifikt objekt kan både være høyere eller lavere enn det generelle trusselbildet og vil være gjenstand for en konkret vurdering av det enkelte objektet eller situasjonen. En endring av det nasjonale trusselnivået vil imidlertid medføre at politiet må ta stilling til om dette påvirker det totale risikobildet for objektet eller virksomheten, og krever økte sikkerhetsbehov og tiltak fra objekteier og/eller politiets side.

Politiets objektsikringsplaner må være dynamiske og kunne tilpasses hurtige endringer i trussel- og risikobildet for det enkelte objekt. Det bør derfor utarbeides tiltakskort for hvert objekt basert på virksomhetens egenart, risiko- og sårbarhetsbilde samt eksisterende grunnsikring. Tiltakene bør utformes slik at de raskt kan iverksettes for å styrke sikkerheten ved høynet risiko og spesifikk endring i risikobildet når en terrorhandling har funnet sted eller det foreligger informasjon som tilsier et terrorangrep mot et spesifikt og identifisert mål.

Aktuelle tiltak som politiet må iverksette, kommer i tillegg til objekteierens egne tiltak. Det forutsettes at politidistriktene og objekteiere samarbeider om planverket, og at man er kjent med hverandres tiltak i ulike situasjoner.

6.2 Bombetrusler

Politiet må ha gode rutiner for håndtering av bombetrusler og funn av mistenkelige gjenstander (for eksempel gjenstander hensatt på offentlig sted). Dette gjelder særlig kvalitetssikring av den innledende vurderingen av gjenstandens eller trusselens karakter, og innsatsen som anses nødvendig for avklaring. Slike vurderinger er viktige da de samfunnsmessige konsekvensene av dem kan være betydelige (for eksempel stenging som berører transportsektoren).

Politidistriktene bør utpeke nøkkelpersoner eller -funksjoner som skal vurdere alvorlighetsgraden i mottatte trusler eller funn av mistenkelige gjenstander, og gi råd til politimesteren med hensyn til iverksettelse av tiltak. Dette kan være operasjonslederen, innsatslederen og/eller andre. Politidistriktene skal utarbeide tiltakskort for denne type hendelser.

Politidirektoratet utarbeider et felles rammeverk for politidistriktene for håndtering av bombetrusler (PBS II). Hensikten er å utvikle bedre beslutningsprosedyrer.

6.3 Redningstjeneste

Redningstjeneste er definert som den offentlig organiserte virksomheten som utøves ved øyeblikkelig innsats for å redde mennesker fra død eller skade som følge av akutte ulykkes- eller faresituasjoner, og som krever koordinering.[120] Den omfatter land-, sjø- og flyredningstjeneste. Redningstjeneste er en prioritert oppgave for nødetatene selv om de i det daglige utfører andre oppgaver.

Berging av materielle verdier, bevaring av miljø og produksjon er ikke den offentlige redningstjenestens ansvar. Forebyggende virksomhet er heller ikke redningsmyndighetenes ansvar, men de erfaringer som høstes, systematiseres og formidles i forebyggende øyemed.

Redningstjenesten utgjøres ikke av én organisasjon, men er en funksjon av flere. Redningstjenesten utøves gjennom et samvirke mellom offentlige etater, frivillige organisasjoner og private selskaper som har egnede ressurser. Selv om de fleste offentlige etater er etablert med tanke på andre primæroppgaver enn redningstjeneste, yter mange av dem likevel en viktig innsats i redningstjenesten. Det er bare redningshelikoptrene som er en eksklusivt dedikert ressurs for redningstjenesten.

Politiets ansvar for å iverksette og organisere redningsinnsats er hjemlet i politiloven.[121]

Hovedredningssentralen (HRS) har det overordnede ansvaret ved redningsaksjoner. Koordinering av hendelser skjer enten direkte fra HRS eller

120 Prop. 1 S (2010–2011) fra Justisdepartementet, kapittel 4.1.1.1.
121 Lov 4. august 1995 nr. 53 § 27 første ledd. Se også mønsterplan for lokal redningssentral (2002).

gjennom oppdrag til lokale redningssentraler (LRS). Det er én LRS i hvert politidistrikt samt hos Sysselmannen på Svalbard.

LRS og HRS har gjensidig varslingslikt ved ethvert mulig redningstilfelle.

6.3.1 Hovedprinsipper

De overordnede prinsippene om ansvar, likhet og nærhet (se kapittel 2.5) ligger til grunn for alt nasjonalt beredskapsarbeid, også redningstjeneste.

I tillegg bygger den norske redningstjenesten på tre grunnprinsipper:

Samvirke

Den offentlige redningstjenesten er organisert som et samvirke mellom en rekke offentlige etater og private og frivillige organisasjoner som er egnet til akuttinnsats for å redde liv.

Dette innebærer at offentlige virksomheter ikke bare dekker egne utgifter i forbindelse med en redningsaksjon, men også stiller ulike rådgivnings-funksjoner og redningsrelevante data mv. kostnadsfritt til disposisjon for HRS og LRS. Private selskaper og frivillige organisasjoner får dekket sine driftsutgifter.

Integrering

Redningstjenesten har et integrert samordningsapparat. Det betyr at det er den samme organisasjonen som tar hånd om landredning, sjøredning og flyredning.

Koordinering

Det er HRS og LRS som har ansvaret for all ledelse og koordinering av redningsaksjoner innen sine ansvarsområder.

6.3.2 Geografisk ansvarsområde

Norsk redningstjenestes ansvarsområde dekker Fastlands-Norge og Svalbard samt sjø- og luftområder fastsatt i internasjonale konvensjoner. Området strekker seg fra 57° N i Skagerrak til 82° N, som er nord for Svalbard. Vest-øst-aksen går fra Greenwich-meridianen til nesten 32° Ø utenfor Varanger, med en viss tillemping i Nordsjøen på grunn av petroleumsvirksomheten. Området tilsvarer stort sett grensene for norsk flygeinformasjonsregion (FIR), som er fastsatt av den internasjonale lufttrafikkorganisasjonen (ICAO).

Grensen for ansvarsområdene til HRS nord og HRS sør går ved 65° N i sjøområdene og på land langs grensen mellom Helgeland og Nord-Trøndelag politidistrikt.

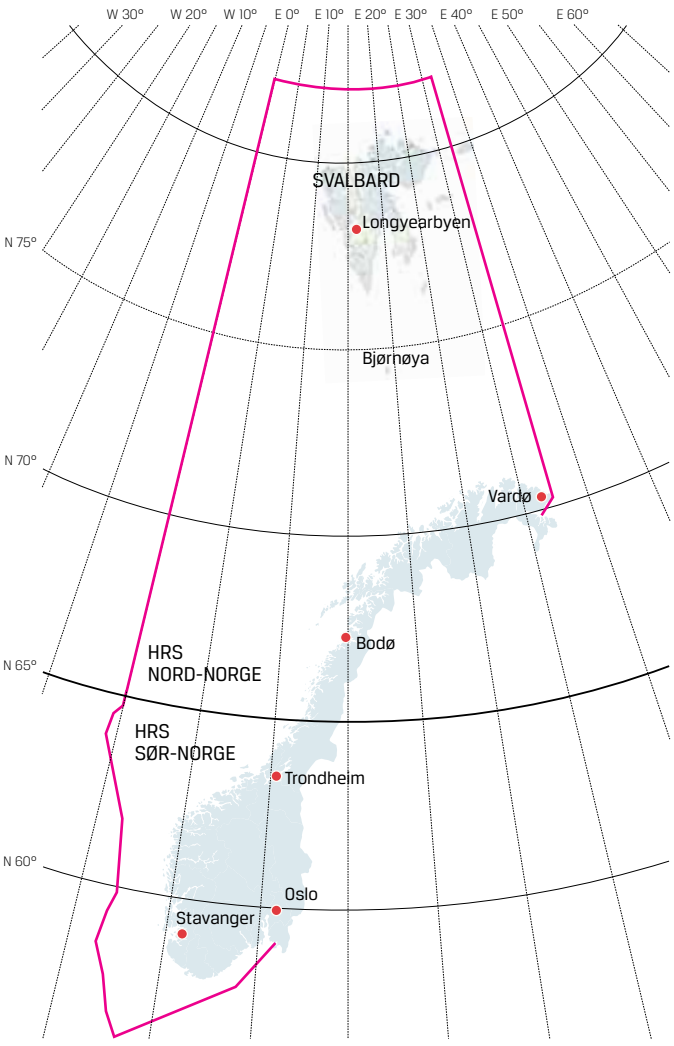

Figur 6-1: Geografisk ansvarsområde for den norske redningstjenesten

6.3.3 Justisdepartementet

Justisdepartementet har det overordnede, administrative samordningsansvaret for redningstjenesten. Departementet har også etatsstyringsansvar for Hovedredningssentralen.

Justisdepartementet har opprettet et nasjonalt redningsfaglig råd, der sentrale aktører innen redningstjenesten deltar. Rådet er en viktig arena der sentrale redningsfaglige temaer kan diskuteres, og det skal bidra til å styrke og utvikle samarbeidet mellom de ulike aktørene i den norske redningstjenesten. Politidirektoratet er representert i rådet.

6.3.4 Hovedredningssentralen

Normalt koordinerer og leder HRS all sjø- og flyredning direkte, mens landredning normalt koordineres av de lokale redningssentralene. Inntil HRS treffer en annen bestemmelse, leder og koordinerer LRS redningsaksjoner i eget distrikt.

HRS' sentrale oppgaver er mottak av nødmeldinger, situasjonsvurdering, iverksettelse av tiltak og ledelse av en påfølgende redningsaksjon.

HRS består av en redningsledelse med representanter for aktuelle offentlige etater; Avinor, Forsvaret, politiet, Telenor, DSB, Kystverket og helsetjenesten. Den daglige bemanningen ivaretas av redningslederne.

HRS utarbeider og vedlikeholder planverket for egen virksomhet. Den gir retningslinjer for og fører tilsyn med planverket og utøvelsen av redningstjenesten ved de lokale redningssentralene. HRS planlegger og gjennomfører øvelser innen eget ansvarsområde og gir retningslinjer for og fører tilsyn med lokale redningssentralers øvingsvirksomhet, se også kapittel 17 om øvelser.

Lufttrafikktjenestens enheter er tillagt egne funksjoner knyttet til alarm-, brann- og havaritjenesten for luftfarten.

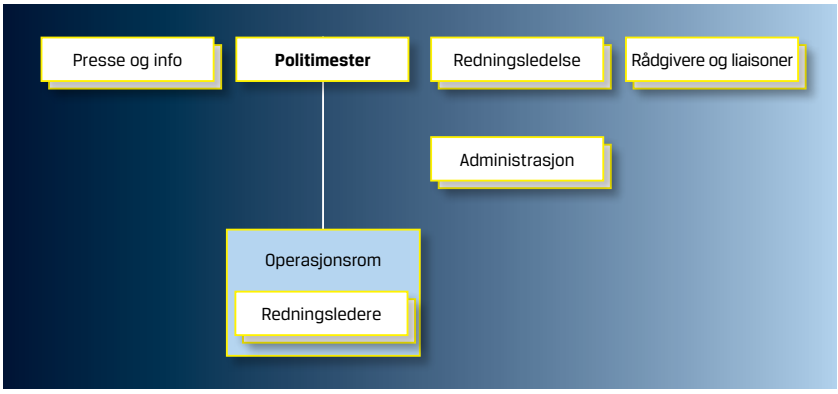

Figur 6-2: Organiseringen av HRS

6.3.5 Lokal redningssentral

Med lokal redningssentral menes ledelses- og koordineringsapparatet som iverksettes i politidistriktet under en redningsaksjon. Redningsledelsen (inkludert politimesteren) er strategisk ledelse. Operasjonssentralen i politidistriktet ivaretar funksjonen som lokal redningssentral.

LRS har ansvar for å lede og koordinere redningsaksjoner i eget distrikt, med mindre HRS treffer en annen bestemmelse. Med eget distrikt menes land- og eventuelt sjøområdet innenfor politidistriktet. LRS leder normalt alle redningsaksjoner på land, mens HRS normalt leder alle redningsaksjoner på sjøen. Uansett ledelse, skal HRS og LRS samhandle og bistå hverandre. Etter pålegg fra HRS leder LRS også redningsaksjoner utenfor eget distrikt. Det kan være aktuelt ved redningsaksjoner som involverer flere LRS-er; da vil en tilstøtende LRS kunne assistere etter behov og avtale med HRS. Dersom LRS trenger mer ressurser, kan HRS bistå med å rekvirere disse.

Operasjonslederen har ordremyndighet over politiets innsatsstyrker. Operasjonslederen vil i samråd med vakthavende redningsleder ved HRS avgjøre om den aktuelle hendelsen er å anse som et redningstilfelle.

Når HRS varsles, vurderer og avtaler man videre koordinering og avklarer behov for ressurser. Operasjonslederen vurderer i samarbeid med innsatslederen hvilken aksjonsplan som skal benyttes, og varsler eventuelt politimesteren for å vurdere om stab skal settes. Politimesteren vurderer også om den øvrige redningsledelsen skal varsles og eventuelt innkalles.

Organiseringen av politimesterens stab og innsatspersonell er den samme ved redningstjeneste som ved annen politiberedskap. Staben er en støttefunksjon for politimesteren og/eller redningsledelsen ved planlegging, ledelse, koordinering og kontroll i forbindelse med en redningsaksjon.

Som ved HRS består redningsledelsen ved LRS av representanter fra aktuelle myndigheter, etater og frivillige organisasjoner, med politimesteren som leder. Dersom redningsledelsens medlemmer er uenige, avgjør politimesteren hvordan et spørsmål skal løses.

Medlemmene er utpekt av departementene og de frivillige organisasjonene. Redningsledelsen ved en lokal redningssentral består normalt av (dette vil være stedsavhengig) representanter fra:

- politimesteren (leder)
- brannvesenet
- helsetjenesten
- havnevesenet
- Kystverket
- Avinor
- Heimevernet
- Sivilforsvaret
- Telenor

- Frivillige organisasjoners redningsfaglige forum (FORF; én representant fra de frivillige organisasjonene som representerer alle)

Medlemmene i redningsledelsen må vite hvordan deres egen virksomhet er organisert, og hvordan redningstjenesten er organisert og fungerer. De må ha fullmakt til å forplikte personell og stille personell og utstyr fra egen virksomhet til rådighet, i tråd med samvirkeprinsippet. Man bør ha jevnlige møter med redningsledelsen for å få en kort orientering om mindre redningstilfeller, og man bør involvere samvirkeressursene i utarbeidelse av planverk, i øvelsesplanlegging, øvelser og i evaluering. Se også kapittel 15 om erfaringslæring.

Politimesteren kan tilkalle rådgivere etter behov. Rådgiverne utgjør et supplement til den faglige kompetansen i redningsledelsen. Se nærmere om rådgivere i kapittel 8.7.

6.3.6 Ledelse i innsatsområdet

Politiet har ansvar for å organisere, lede og koordinere arbeidet i innsatsområdet. Innsatsledelse ved redningstjeneste er i første rekke tilrettelegging for faginnsats og koordinering av ressurser og støttefunksjoner. Innsatslederen skal med andre ord ikke lede brannvesenets og helsetjenestens faginnsats. Innsatsledelsen består normalt av innsatsleder, fagleder brann og fagleder helse.

Innsatsledelse er nærmere beskrevet i kapittel 9 og i Håndbok for innsatspersonell (PBS II).

6.3.7 Brannvesenet

Brannvesenet har en representant i redningsledelsen, og i tillegg vil brannvesenet kunne være rådgiver på forskjellige nivå.

Ved behov vil brannvesenet være leder på åstedet inntil politiet overtar ledelsen. Brannvesenet har også ordensmyndighet til politiet ankommer.[122]

Ut over dette vil brannvesenets viktigste oppgaver i innsatsområdet kunne være:

- livreddende innsats sammen med de andre nødetatene
- brannslukking og teknisk redningsinnsats
- avdekke, identifisere, overvåke og håndtere farlige stoffer (inkludert CBRN[123])
- beskytte omgivelsene mot akutt forurensing
- skadebegrensing på materielle verdier
- sikkerhetsansvar i fareområdet

Brannvesenets generelle oppgaver er beskrevet i kapittel 5.14.2.

122 Brann- og eksplosjonsvernloven § 12.
123 Kjemisk, biologisk, radiologisk og kjernefysisk. Dette er materiale som kan anvendes i en terrorhandling.

6.3.8 Helsetjenesten

Helsetjenesten har en representant i redningsledelsen og i tillegg vil representanter fra helsetjenesten kunne inngå som rådgivere på forskjellige nivå.

Ut over dette vil helsetjenestens viktigste oppgaver i innsatsområdet kunne være:

- livreddende innsats sammen med de andre nødetatene
- behandling, stabilisering og omsorg for skadde
- transport av medisinsk personell og utstyr
- prioritering av pasienter (triage) og opprettelse av samleplass
- transport av pasienter til legevakt og sykehus
- kommunikasjon med AMK om ressursbehov og informasjon om transport av pasienter til forskjellige sykehus
- samarbeid med brannvesenet om faren for CBRN-forurensing samt beskyttelse og rensing av pasienter og innsatspersonell

Helsetjenestens generelle oppgaver er beskrevet i kapittel 5.1 og 5.14.1.

6.3.9 Kommunen

Kommunen vil måtte stille med representanter både i innsatsområdet og i LRS/politimesterens stab ved behov.

Kommunens deltakelse er ofte størst når arbeidet i innsatsområdet går mot slutten. Kommunen vil kunne bidra med fagkunnskap, innkvartering, transport og omsorg.

Det er viktig å involvere kommunen så tidlig som mulig ved et redningstilfelle da det ofte vil ta tid å samle kommunale ressurser som ikke er i kontinuerlig beredskap. Kontaktpunktet i kommunen utenfor normal arbeidstid vil ofte være rådmannen eller ordføreren.

Kommunens viktigste oppgaver eller tjenester i tilknytning til redningstjeneste vil kunne være:

- å tilby psykososiale kriseteam
- etablering og drift av mottakssenter, evakuertesenter og pårørendesenter
- støtte til nødetatene og innsatspersonellet
- støtte og omsorg til de involverte
- tjenester fra tekniske etater
- å redusere konsekvensene av hendelsen
- å ivareta gjenoppbyggingen; tilbake til normalen

Kommunens generelle oppgaver er beskrevet i kapittel 5.14. Se også kapittel 11 om evakuerte og pårørende.

6.3.10 Bistandsressurser

Ved større redningsaksjoner vil det ofte være behov for ressurser ut over politiet og de andre nødetatene.

De viktigste bistandsressursene er frivillige organisasjoner, Sivilforsvaret og Forsvaret. Disse organisasjonene skal støtte og forsterke nødetatenes innsats. De har også kompetanse på fagområder der politiet og de andre nødetatene ikke har kompetanse.

Sivilforsvaret kan lede redningsinnsatsen og ha ordensmyndighet når verken politi eller brannvesen er tilstede i innsatsområdet.[124] Myndigheten skal så vidt mulig utøves i samråd med politiet.

De frivillige organisasjonene anses som en bærebjelke innen landredning i Norge. Politiet må legge til rette for at de frivillige organisasjonene forblir viktige bidragsytere og et supplement til offentlige tjenester.

Justisdepartementet har tegnet en yrkesskadeforsikring for de frivillige som gjelder organisert trening, øvelser og aksjoner innen redningstjenesten. Frivillige som deltar i en redningsaksjon, får også refundert sine utgifter.

Frivillige organisasjoner, Sivilforsvaret og Forsvaret er nærmere omtalt i kapittel 5.

6.3.11 Internasjonalt samarbeid

Innenfor sjø- og flyredning er det en rekke multi- og bilaterale avtaler som forvaltes av Hovedredningssentralen.

Nordisk samarbeid

Når det gjelder landredning, bygger det nordiske redningstjenestesamarbeidet (NORDRED) på en rammeavtale mellom Danmark, Finland, Sverige, Island og Norge om samarbeid over territorialgrensene for å hindre eller begrense skader på mennesker, eiendom eller miljøet ved ulykkeshendelser.[125] Avtalen forutsettes å komplettere andre nordiske, multilaterale eller bilaterale overenskomster på området.

Det er også inngått bilaterale avtaler med Sverige[126] og Finland[127] om samarbeid om redningstjenesten i grensetraktene.

I tillegg er det inngått lokale avtaler om grensesamarbeid mellom politidistrikt i Norge og kommuner og län i Sverige.

124 Lov 25. juni 2010 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret (sivilbeskyttelsesloven) § 4 bokstav e).
125 Avtale 20. januar 1989.
126 Overenskomst 19. mars 1974.
127 Avtale 16. januar 1986.

6.4 Søk etter antatt omkomne

Politiet har ansvaret for søk etter personer som antas å være omkommet (SEAO). Ordningen gjelder norsk landterritorium, vassdrag, innsjøer, norske territorialfarvann samt internasjonale havområder som er erklært som ansvarsområde for den norske redningstjenesten. Politidirektoratet har gitt nærmere retningslinjer.[128]

6.4.1 Politiets rolle og oppgaver

Politidirektoratet har det overordnede ansvaret for søk etter personer som antas å være omkommet. Direktoratet har delegert gjennomføringen til politimestrene i hhv. Rogaland og Salten politidistrikt. Disse gir igjen fullmakt til de øvrige politimestrene til å handle i tråd med gitte retningslinjer i sine respektive politidistrikt.

Politiet vil kunne ha behov for ekstern bistand til å gjennomføre søk etter antatt omkomne. I tråd med retningslinjene i rundskrivet er det inngått rammeavtaler om dette med hhv. Forsvaret,[129] Sivilforsvaret[130] og frivillige organisasjoner tilsluttet Frivillige organisasjoners redningsfaglige forum (FORF).[131]

6.5 Ulykker som ikke er redningstjeneste

Politiets ansvar for å iverksette tiltak samt organisere og koordinere hjelpeinnsats ved ulykker som ikke er redningstjeneste, er hjemlet i politiloven § 27 tredje ledd. Flere typer ulykker, for eksempel skogbrann, flom og skred, kan imidlertid inneholde elementer av redningstjeneste.

Inntil ansvaret blir overtatt av en annen myndighet skal politiet organisere og koordinere hjelpeinnsatsen.

Det følger av de etablerte prinsippene om ansvar, likhet og nærhet at kommunen ofte har primæransvaret for å håndtere ulykker som ikke er redningstjeneste. Kommunen har ansvar for viktige beredskapsressurser på lokalt nivå. Den har videre ansvar for viktige samfunnstjenester som må videreføres i en krisesituasjon, for eksempel barnehage, skole, eldreomsorg og lokal infrastruktur. Kommunen skal også sørge for informasjon til befolkningen. Se også kapittel 5.14 om kommunen.

Fylkesmannen har ansvar for regional samordning mellom kommunale og statlige ressurser ved kriser i fred.[132] Fylkesmannen skal også søke å avklare hvilket organ som skal ha ansvaret for håndteringen i situasjoner der politiet eller andre etater ikke aksjonerer. Fylkesmannens samordningsansvar oppstår ikke automatisk, men besluttes av Fylkesmannen dersom aktørene ikke klarer

128 Rundskriv 2008/013 med utfyllende kommentarer (PBS II).
129 Rutiner og prosedyrer for Forsvarets bistand til politiet i søk etter antatt omkomne – rammeavtale (2002).
130 Avtale mellom DSB og politiet om Sivilforsvarets støtte ved søk etter antatt omkomne (2007).
131 Rammeavtale mellom Frivillige organisasjoners redningsfaglige forum og politiet for søk etter antatt omkomne (2005).
132 Kgl. res. 12. desember 1997 om fastsetting av retningslinjer for regionalt samordningsansvar ved kriser og katastrofer i fred.

å håndtere situasjonen alene. Samordningsansvaret ved akutt fare for liv og helse ivaretas av redningstjenesten. Se også kapittel 5.9 om Fylkesmannen.

6.5.1 Politiets rolle og oppgaver

Selv om andre aktører har primæransvaret for dette beredskapsområdet, tilsier erfaring at det gjerne er politiet, med den ovenfor nevnte fullmakten i politiloven, som må håndtere en slik hendelse i innledningsfasen. Enkelte av tiltakene i mønsterplanen for redningstjenesten kan også være dekkende for hendelser med kun materiell skade.

Politiet må samarbeide nært med kommunen om risiko- og sårbarhetsanalyser, og på dette grunnlaget utarbeide og samøve lokalt tilpassede planer for håndtering av ulykker som ikke er redningstjeneste.

6.6 Atomberedskap

Organiseringen av atomberedskapen er fastsatt i kgl. res.[133] I tillegg til atomulykker omfatter atomberedskapen andre hendelser som kan innebære ioniserende stråling eller spredning av radioaktivitet. Atomhendelser er unntatt fra prinsippet om at kriser skal håndteres på lavest mulig nivå (nærhetsprinsippet). Slike hendelser vil bli håndtert på sentralt nivå av Kriseutvalget for atomberedskap, som fatter eventuelle beslutninger om iverksettelse av tiltak i akuttfasen. Fylkesmannen er Kriseutvalgets regionale ledd.[134] Se også kapittel 5.9 om Fylkesmannen, 5.14 om kommunen og 5.27 om Statens strålevern.

Regjeringen har besluttet at seks scenarier, som representerer ulike typer atomtrusler, skal legges til grunn for atomberedskapen:[135]

- hendelser fra anlegg i utlandet som gir stort luftbåret utslipp som kan komme inn over Norge og berøre store eller mindre deler av landet
- stort luftbåret utslipp fra anlegg eller annen virksomhet i Norge
- lokal hendelse i Norge eller norske nærområder uten stedlig tilknytning
- lokal hendelse som utvikler seg over tid før den oppdages
- stort utslipp til marint miljø i Norge eller i norske nærområder eller rykte om betydelig marin eller terrestrisk forurensing
- alvorlige atomhendelser i utlandet uten direkte konsekvenser for norsk territorium

6.6.1 Kriseutvalget for atomberedskap

For å kunne håndtere en atomhendelse effektivt og hurtig i akuttfasen og oppnå kvalitet i det løpende beredskapsarbeidet er det nedsatt et særskilt Kriseutvalg for atomberedskap.[136] Kriseutvalget består av representanter

133 Kgl. res. 17. februar 2006 nr. 205 om atomberedskap – sentral og regional organisering.

134 På Svalbard er Sysselmannen Kriseutvalgets regionale ledd.

135 Regjeringens beslutning er kommunisert fra Helse- og omsorgsdepartementet, via Helsedirektoratet og Politidirektoratet, til politidistriktene, se Politidirektoratets brev med vedlegg 3.11.2010.

136 Lov 12. mai 2000 nr. 36 om strålevern og bruk av stråling (strålevernloven) bestemmer at Kongen organiserer beredskap mot atomulykker og andre hendelser som kan innebære ioniserende stråling eller spredning av radioaktivitet, for å beskytte liv, helse, miljø eller andre viktige samfunnsinteresser.

fra sentrale myndigheter som har et spesielt ansvar i atomberedskapen, blant andre Politidirektoratet. Statens strålevern er leder og sekretariat for utvalget. Kriseutvalget har ansvar for at atomberedskapen vedlikeholdes og videreutvikles.

Ved en atomhendelse eller mistanke om en atomhendelse som kan ramme Norge eller berøre norske interesser, skal Kriseutvalget for atomberedskap sørge for koordinert innsats og informasjon.

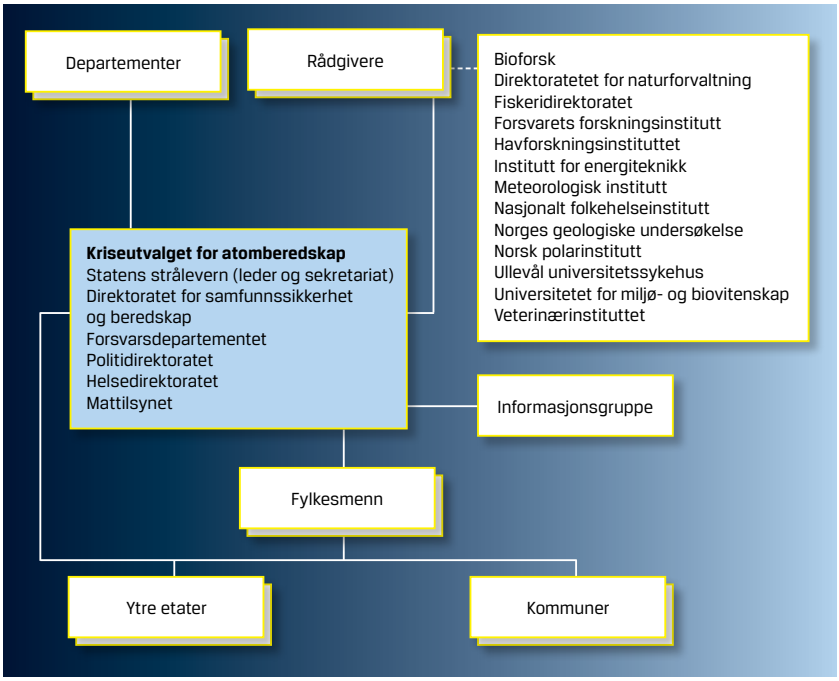

Figur 6-3: Atomberedskapsorganisasjonen

6.6.2 Kriseutvalgets fullmakter i akuttfasen

I en tidlig fase av en ulykke eller hendelse skal Kriseutvalget beslutte tiltak for å redusere konsekvenser. Etter den tidlige fasen er Kriseutvalget rådgiver for myndighetene. Hovedmålet for innsatsen er å beskytte liv, helse, miljø og viktige samfunnsinteresser. Mandatet omfatter atomhendelser i utlandet som kan ha konsekvenser for nordmenn og norske interesser.

I akuttfasen av en atomhendelse kan Kriseutvalget

- pålegge sikring av forurensede områder
- pålegge akutt evakuering av små lokalsamfunn
- pålegge kortsiktige tiltak og restriksjoner i produksjonen av næringsmidler
- pålegge eller gi råd om rensing av forurensede personer
- gi råd om opphold innendørs
- gi råd om opphold i tilfluktsrom

- gi råd om bruk av jodtabletter
- gi kostholdsråd
- gi råd om andre dosereduserende tiltak

Kriseutvalget påser at tiltakene rettes til de etatene i Kriseutvalget som har hjemmel til å gjennomføre dem. Etatene vil så følge opp tiltaket.

I en akuttfase må Kriseutvalget sørge for å koordinere og formidle informasjon til sentrale myndigheter og samarbeidspartnere i inn- og utland, Fylkesmannen, media og befolkningen. I akuttfasen bestemmer Kriseutvalget hvilken informasjon som skal gis.

De etater som har oppgaver i atomberedskapen, skal utarbeide sin del av et samordnet planverk.

6.6.3 Politiets rolle og oppgaver

Politiet er en sentral aktør for å få gjennomført tiltak Kriseutvalget bestemmer i akuttfasen av en atomhendelse. Flere av tiltakene er hjemlet i politiloven. Politidirektoratet har utgitt et direktiv i planlegging av atomberedskap (PBS II).[137] [138]

6.7 Flyktningeberedskap

Politiet har tidligere hatt en rammeplan for å håndtere eventuell masseinnvandring av flyktninger. Det har imidlertid skjedd flere endringer de senere årene av betydning for utlendingsforvaltningen, inkludert organisering og ansvars- og rollefordeling mellom ulike aktører:

- Norge er innlemmet i Schengen-samarbeidet.
- Det departementale ansvaret for utlendingsfeltet er endret.
- Utlendingsdirektoratet (UDI) har fått en utvidet rolle i utlendingsforvaltningen.
- Det er opprettet et særorgan, Politiets utlendingsenhet (PU), som er politiets kompetansesenter med nasjonalt ansvar i utlendingssaker.

6.7.1 Politiets rolle og oppgaver

Skulle man komme i en situasjon der man må håndtere store, akutte flyktningestrømmer, vil politiet fortsatt ha sentrale oppgaver. Utlendingsdirektoratet vil, som ellers, være ansvarlig for håndteringen av mottak.

Politiets oppgave vil i stor grad begrense seg til å registrere nyankomne flyktninger, sikre deres identitet (om mulig) og overføre dem til mottak og videre saksbehandling i UDI. Imidlertid vil ekstraordinære situasjoner kunne medføre endrede sakshåndteringsrutiner, noe som også vil kunne

137 Direktiv i planlegging av atomberedskap (2.10.2007). Se også PODs brev 5.11.2007 vedlagt Statens strålevern notat 12.10.2007 om ansvarsforhold – atomberedskap og redningsaksjoner. Se videre Politidirektoratets brev med vedlegg 3.11.2010 om Regjeringens beslutning om hvilke scenarier som skal legges til grunn for atomberedskapen.

138 Statens strålevern har i samarbeid med Fylkesmennene utarbeidet plangrunnlag for kommunal beredskap, se Strålevernets hjemmeside. Dokumentet anses som nyttig også for politiets atomberedskapsplanlegging.

ha betydning for politiet i første håndteringsfase. PU, som håndterer disse utfordringene i første linje, skal ha planverk for håndtering av ulike scenarier av masseankomst av flyktninger til landet.

Skulle en situasjon med masseankomst oppstå, må politidistriktene påregne å bli tillagt særskilte oppgaver utover å opprettholde ro og orden; eksempelvis

- ekstraordinær grensekontroll
- intensivert patruljering i grenseområder
- bistand til opprettelse av samleplasser, flyktningemottak
- annen bistand til Politiets utlendingsenhet

Med unntak av politidistrikter som er spesielt grenseutsatt, eller har landets hovedflyplass i sitt distrikt, er det ikke lenger forventet at det finnes planverk for slike hendelser, med mindre det er gitt sentrale pålegg.

6.8 Akutt forurensing

Beredskapen mot akutt forurensing ivaretas av tre parter:

- skadevolderens beredskap (den ansvarlige forurenser)
- kommunal beredskap
- statlig beredskap

I utgangspunktet er det den ansvarlige forurenser som skal iverksette tiltak ved akutt forurensing. Dersom det ikke skjer, må den kommunale eller statlige beredskapen gripe inn og gjennomføre tiltakene på forurensers regning. Den som er ansvarlig for akutt forurensing, har også en ubetinget varslingsplikt.[139]

6.8.1 Skadevolderens beredskap

Den primære beredskapsplikten er tillagt den som driver virksomhet som kan medføre akutt forurensing. Beredskapen er dimensjonert etter miljørisikoen og skal håndtere akutte hendelser som skyldes egen virksomhet. Klima- og forurensingsdirektoratet (Klif) har stilt særskilte beredskapskrav til virksomheter med risiko for akutt forurensing, inkludert petroleumsvirksomheten, tankanlegg, raffinerier og landbasert industri som håndterer miljøfarlige kjemikalier. Norsk Oljevernforening For Operatørselskap (NOFO) ivaretar operatørselskapenes oljevernberedskap på den norske kontinentalsokkelen. NOFO sørger for at myndighetenes krav til oljevernberedskap følges.

6.8.2 Kommunal beredskap

Den kommunale beredskapen er basert på risikovurderinger av kommunens normale virksomhet. Den praktiske beredskapen er organisert regionvis, der kommunene i en region samarbeider i et Interkommunalt utvalg mot akutt forurensing (IUA). Den interkommunale beredskapen er dimensjonert for å håndtere mindre, akutte utslipp. Det er etablert et beredskapsråd i alle beredskapsregioner. Beredskapsrådet har ansvar for planlegging, gjennomføring og rapportering, finansiering, årsbudsjett og årsrapport. Rådet skal sørge for at det foreligger en beredskapsplan, og at den revideres

139 Forskrift 9. juli 1992 nr. 1269 om varsling av akutt forurensing eller fare for akutt forurensing.

ved behov, minst hvert tredje år. Beredskapsrådet har en leder og et antall representanter som kan være faste, eller rullerende. I tillegg har de et sekretariat med løpende oppgaver. Et IUA har også en aksjonsorganisasjon som trer i funksjon ved akutt forurensing.

6.8.3 Statlig beredskap

Den statlige beredskapen er en tilleggsberedskap rettet inn mot bekjempelse av større tilfeller av forurensing fra skip eller ukjente kilder. Kystverket er delegert myndighet ved akutt forurensing eller fare for akutt forurensing.[140] Ansvaret og myndigheten omfatter også akutt forurensing på land. Det innebærer at Kystverket kan pålegge den ansvarlige forurenseren å iverksette tiltak, gi opplysninger og foreta miljøundersøkelser ved inntruffet akutt forurensing eller fare for dette.

Kystverket skal forebygge og identifisere akutt forurensing på sjø og land, og påse at den ansvarlige forurenser eller kommunen iverksetter tiltak. Om nødvendig skal Kystverket selv aksjonere på statens vegne. Kystverket har ansvaret for drift og utvikling av statens beredskap mot akutt forurensing og har det operasjonelle ansvaret ved aksjoner som ikke er dekket av kommunal eller privat beredskap. Når den ansvarlige forurenser eller den kommunale beredskapen bekjemper et akutt utslipp, fører Kystverket tilsyn med innsatsen.

Kystverket skal kunne overta en aksjon helt eller delvis dersom den private eller kommunale beredskapen ikke strekker til. Da vil den private, kommunale og statlige beredskapen sammen bekjempe utslippet under ledelse av Kystverket. Kystverket har samarbeidsavtaler om bistand fra andre myndigheter og organisasjoner ved uønskede hendelser.

6.8.4 Skadenivå og aksjonsledelse

Brannvesenet vil normalt lede aksjoner opp til nivå 2. Når IUA eller Kystverket aksjonerer, etableres en aksjonsledelse med stab. IUA er alltid involvert når Kystverket aksjonerer. Aksjonsledelsen utpeker en skadestedsleder sjø og en skadestedsleder land. Under skadestedsleder land utpekes det innsatsledere og andre gruppeledere i hver berørte kommune. Organiseringen kan være ulik i de forskjellige IUA-er. Det vil også variere i hvilken grad politiet er involvert i det løpende arbeidet (mellom hendelsene) i IUA.

6.8.5 Politiets rolle og oppgaver

Ved akutt forurensing eller fare for akutt forutrensing, skal politiet straks varsles. Ved kombinerte rednings- og forurensingsaksjoner må lokal redningssentral (LRS) og aksjonsledelsen samarbeide tett. Prioriteringsrekkefølgen ved slike hendelser er alltid liv, helse, sikkerhet, naturressurser, deretter næringsinteresser.

140 Lov 13. mars 1981 nr. 06 om vern mot forurensinger og om avfall (forurensingsloven) og lov 15. juni 2001 nr. 79 om miljøvern på Svalbard (Svalbardmiljøloven).

Nivå	Aksjonsledelse	Beskrivelse
1	Skadevolderen aksjonerer	Skadevolderen aksjonerer med sin beredskaps-organisasjon. Kommunen og eventuelt IUA kontrollerer at skadevolderen har iverksatt nødvendige tiltak.
2	Kommunen aksjonerer	Ved mindre tilfeller av akutt forurensing: Kommunen aksjonerer i henhold til egen plan. Kommunens utpekte aksjonsleder leder aksjonen.
3	IUA aksjonerer	Ved mindre tilfeller av akutt forurensing, der oppgaven er større enn den enkelte kommune kan klare, aksjonerer IUA på vegne av én eller flere kommuner. Denne beredskapen dekker slike aksjoner.
4	Kystverket aksjonerer med IUA som regional ledelse	Større tilfeller av akutt forurensing som ikke dekkes av den private, kommunale og interkommunale beredskapen.

Figur 6-4: Forholdet mellom skadenivå og aksjonsledelse

Politiets oppgaver ved kombinerte rednings- og forurensingsaksjoner vil normalt være å

- lede redningstjeneste på land og bistå med relevante oppgaver ved redningstjeneste til sjøs
- organisere og koordinere hjelpeinnsatsen inntil forurensingsmyndigheten overtar ansvaret

Ved hendelser som kun omfatter akutt forurensing, vil politiets oppgaver normalt være

- å yte bistand til de som har primæransvaret. Politiets bistand kan i slike saker være nødvendig for å iverksette tvangsmessige tiltak, evakuering, ordenstjeneste mv.
- etterforsking

6.9 Luftroms- og lufthavnberedskap

6.9.1 Luftromsrestriksjoner

Det kan være aktuelt for politiet å anmode Luftfartstilsynet (LT) om å innføre midlertidige luftromsrestriksjoner, noe som innebærer hel eller delvis stenging av et avgrenset luftrom.

Det kan være flere grunner til at et luftrom midlertidig stenges for trafikk, for eksempel:

- ulykker, søk og redningsoppdrag
- større øvelser
- store konferanser og sportsarrangementer
- akutte hendelser som begrunner restriksjoner av sikkerhetsmessige årsaker
- hensyn til etterforsking
- store, planlagte arrangementer (for eksempel statsbesøk)
- skogbranner

Politidistriktet bør ta kontakt med LT og Avinor i god tid på forhånd med forslag om opprettelse av midlertidig restriksjonsområde.

LT leder koordineringsgruppen for etablering av midlertidige luftroms-restriksjoner. Hensikten med koordineringsgruppen er raskt og effektivt å kunne etablere luftromsrestriksjoner når det er behov for det. Koordineringsgruppen består av myndighetsrepresentanter fra luftfarten, politiet, Forsvaret og Avinor.

Når et politidistrikt har meddelt behov for opprettelse av luftroms-restriksjoner, vil LT umiddelbart vurdere om koordineringsgruppen skal innkalles. Det er Luftfartstilsynet som eventuelt gir den nødvendige forskriften for å begrense tilgangen til et luftrom.

Ved akutte hendelser kan politiet opprette midlertidige restriksjons-områder.[141] LT og Avinor bør i slike tilfeller varsles umiddelbart slik at restriksjonsområdet kan kunngjøres gjennom luftfartens meldingssystem.

6.9.2 Anslag mot flysikkerheten

Med anslag mot flysikkerheten forstås trussel eller aksjon mot fly i luften eller på bakken eller mot anlegg knyttet til kontroll, navigasjon, kommunikasjon, industri etc. Et antatt anslag mot flysikkerheten kan ha sitt utgangspunkt i tekniske eller prosedyremessige problemer, kapring, terroranslag (renegade[142]) eller andre nødssituasjoner.

Avinor har utarbeidet en prosedyre for varsling av anslag mot flysikkerheten. Ved mistanke om anslag mot flysikkerheten skal Oslo kontrollsentral (som drives av Avinor) varsle militære og sivile myndigheter om situasjonen som grunnlag for videre håndtering. Inntil situasjonen er avklart, skal hendelsen håndteres som en mulig terrortrussel. Ved slike situasjoner vil tidsaspektet ofte være avgjørende.

Politidirektoratet gir nærmere retningslinjer om varslingsprosedyrer (PBS II).

141 Hjemmelen er politiloven § 7.
142 En situasjon der et fly blir brukt som våpen i en terrorhandling.

6.9.3 Lufthavnberedskap

Lufthavnoperatører, luftfartsselskaper, fraktleverandører og postleverandører skal i samråd med stedlig politi utarbeide og vedlikeholde beredskapsplaner, og gjennomføre beredskapsøvelser. Beredskapsøvelser som gjelder anslag mot sikkerheten i luftfarten, skal avholdes minst annet hvert år.

Lufthavnoperatøren skal etablere et sikkerhetsutvalg ved lufthavnen. Sikkerhetsutvalget skal sørge for planlegging, samordning og evaluering av sikkerhetstiltak ved lufthavnen og delta aktivt i planlegging og gjennomføring av beredskapsøvelser. Sikkerhetsutvalget skal bestå av stedlig politi, lufthavnoperatør og representanter for øvrige aktører på lufthavnen. Representant for politiet eller lufthavnoperatørens representant skal lede sikkerhetsutvalget.[143]

6.10 Havneberedskap

Den internasjonale sjøfartsorganisasjonen (IMO) er ansvarlig for det internasjonale regelverket for sikkerheten på skip og i havneanlegg.[144] Regelverket inneholder en rekke myndighetskrav og krav til konkrete sikkerhetstiltak på skip i internasjonal fart og i havneanlegg som betjener slike skip.

Kystverket koordinerer sikkerheten i havner. Regelverket omfatter alle havneanlegg som betjener skip i internasjonal fart. Dette gjelder både offentlige og private havneanlegg. For alle havneanlegg som omfattes av regelverket, skal det foreligge en sikkerhetsvurdering og en sikkerhetsplan, og det skal være utnevnt en sikkerhetsleder.

6.10.1 Politiets rolle og oppgaver

Den enkelte havnemyndighet er eier av sikkerhetsplanen og dermed ansvarlig for å utarbeide og implementere den.

Den enkelte havn kan imidlertid være et risikoobjekt som politiet må utarbeide egne planer for. Det er derfor viktig at politiet har kjennskap til sikkerhetsplanene for havnene slik at de kan innarbeide disse planene i eget planverk.

6.11 Kontinentalsokkelberedskap

Norge har alene jurisdiksjon over faste og flyttbare installasjoner som driver olje- og gassutvinning på kontinentalsokkelen.[145] Forvaltningsorganenes ordinære sektoransvar dekker også jurisdiksjonsområdet og virksomheten der.

Det er fastsatt forskrift om politidistrikt, namsfogddistrikt, lagdømme og domssogn for utøvelse av politimyndighet, namsmyndighet og domsmyndighet på kontinentalsokkelen og i Norges økonomiske sone, samt politimyndighet i havområdet utenfor Svalbards territorialfarvann.[146]

143 Forskrift 1. mars 2011 nr. 214 om forebygging av anslag mot sikkerheten i luftfarten mv.
144 International Ship and Port Security Code (ISPS-koden).
145 Lov 22. mai 1902 nr. 10 om almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) § 12.
146 Kgl. res. 17. desember 1999 nr. 1391.

Følgende politidistrikt er tillagt politimyndighet:
- Rogaland politidistrikt sør for 62° N
- Nordmøre og Romsdal politidistrikt mellom 62° N og 65° 30′ N
- Helgeland politidistrikt mellom 65° 30′ N og 68° 30′ N
- Troms politidistrikt nord for 68° 30′ N samt i havområdene utenfor Svalbards territorialfarvann

Politimyndigheten gjelder for innretninger og anlegg for utnytting, lagring eller transport av undersjøiske naturforekomster på kontinentalsokkelen og i Norges økonomiske sone (NØS). Rogaland politidistrikt har bistandsansvar ved etterforsking av større saker forbundet med petroleumsvirksomheten på den norske kontinentalsokkelen nord for 62° N.

Statsadvokaten i Rogaland har overordnet påtalemessig ansvar for alle kontinentalsokkelsaker.

Operatører på norsk sokkel har ansvar for å opprettholde en effektiv beredskap med sikte på å møte fare- og ulykkessituasjoner som kan medføre tap av menneskeliv eller personskade, forurensing eller stor materiell skade.[147]

Videre har de blant annet ansvar for samarbeidet med og ledelsen og koordineringen med andre operatører og offentlige beredskapsressurser.[148]

Se også kapittel 11 om evakuerte og pårørende.

6.11.1 Politiets rolle og oppgaver

Politimestrene i de fire sokkelpolitidistriktene er ansvarlige for all politiinnsats innenfor sine angitte grenser på kontinentalsokkelen.

Sokkelpolitidistriktene skal
- ha et oppdatert planverk for kontinentalsokkelberedskapen
- samarbeide med Forsvaret om øvelser
- ha kontakt med operatørselskapene på sokkelen og sørge for at de kjenner sin funksjon under en reell hendelse
- opprette mottakssteder for evakuerte ved hendelser på sokkelen
- ha jevnlig kontakt med Petroleumstilsynet
- ha etterforskere med kompetanse til etterforsking av saker forbundet med petroleumsvirksomheten
- ha polititjenestepersoner med spesialkompetanse i overtakelse av en installasjon etter en aksjonsfase

147 Lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet (petroleumsloven) § 9-2.
148 Forskrift 12. februar 2010 nr. 158 om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten og på enkelte landanlegg (rammeforskriften) § 20.

Rogaland politidistrikt skal som bistandspolitidistrikt

- sørge for rådgivning innenfor virksomheten på kontinentalsokkelen[149]
- samarbeide med Grampian Police i Skottland[150]
- bistå øvrige sokkelpolitidistrikt med opplæring og videreutdanning av etterforskere

Politiets sikkerhetstjeneste (PST) skal gi petroleumsindustrien og myndighetene informasjon og råd om det aktuelle trusselbildet. PST Rogaland har et særskilt koordineringsansvar i denne forbindelse.

6.12 Helse- og sosialberedskap

Helse- og sosialberedskapen skal verne liv og helse og bidra til at befolkningen kan tilbys nødvendig medisinsk behandling, pleie og omsorg samt sosiale tjenester ved uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser. Den skal også verne befolkningen mot radioaktivt nedfall og strålingsulykker, smittsomme sykdommer og biologiske og kjemiske midler. Videre skal beredskapen verne mot mat- og vannbårne sykdommer, fremmedstoffer i mat, fôr og drikkevann, alvorlige sykdommer som kan overføres mellom dyr og mennesker, og andre smittsomme sykdommer.

Helsetjenesten er en stående beredskapsorganisasjon. Ansvarsfordelingen og organiseringen i helse- og sosialforvaltningen og -tjenesten hviler på de grunnleggende beredskapsprinsippene om ansvar, likhet og nærhet (se kapittel 2.5).

6.12.1 Overordnet planverk

Overordnet nasjonal helse- og sosialberedskapsplan[151] beskriver aktørene i helse- og sosialforvaltningen og helse- og sosialtjenesten ved hendelser og i planleggingsfasen. Beskrivelsen omfatter blant annet lovgrunnlag, aktørenes rolle og plassering i beredskapsorganisasjonen, ansvar, oppgaver og ressurser, samhandling og varslingsveier.

Overordnet nasjonal helse- og sosialberedskapsplan er ikke et operativt planverk. Alle aktører omtalt i den overordnede planen har egne operative planer.

6.12.2 Politiets rolle og oppgaver

En hendelse på dette beredskapsområdet kan innebære et behov for forsterket ordenstjeneste. En kan for eksempel tenke seg uro og kriminalitet i forbindelse med transport, sikring og fordeling av begrensede mengder legemidler, tyveri og ran på apoteker og legekontorer, misbruk og

149 Justisdepartementets instruks 7. januar 1991 for Stavanger politikammers bistandsansvar ved politietterforsking av kontinentalsokkelsaker.

150 Rogaland politidistrikt og Grampian Police i Aberdeen har utarbeidet en gjensidig avtale om samarbeid ved ulykkeshendelser på britisk og norsk sokkel. Avtalen omhandler tiltak og prosedyrer vedrørende ivaretakelse av personell, etterforsking, støttefunksjoner, mediehåndtering og utveksling av kompetanse.

151 Utgitt av Helse- og omsorgsdepartementet, se departementets hjemmeside.

svartebørshandel. Det kan bli iverksatt særskilt grensekontroll, vakthold og karantene ved fly mv. Videre kan en rekke tiltak som iverksettes av helsemyndighetene eller andre offentlige myndigheter, være inngripende overfor enkeltpersoner, og det kan være behov for tvangsmessig gjennomføring.

Politiet skal utarbeide lokalt tilpassede planer som ivaretar politiets egne oppgaver og fullmakter og bistandsplikten på helse- og sosialberedskapsområdet. Politiet bør etablere og eventuelt videreutvikle samarbeidet med lokale aktører i helse- og sosialsektoren.

6.13 Hendelser i utlandet

Utenrikstjenesten har en sentral rolle i håndteringen av konsulære, sikkerhetspolitiske og humanitære kriser. Tjenestens virkeområde og oppgaver er nærmere beskrevet i utenriksinstruksen.[152] Som regel har Utenriksdepartementet (UD) rollen som lederdepartement ved håndtering av hendelser som rammer norske borgere eller norske interesser i utlandet.[153]

Der det er behov for innsats fra en rekke nasjonale aktører, kan det bli nødvendig å overføre samordningsansvaret til et annet departement enn UD. Justisdepartementet har ansvaret for hovedtyngden av de nasjonale rednings- og beredskapsressursene. Det vil derfor være Justisdepartementet som i slike situasjoner peker seg ut som lederdepartement. Beslutningen om å overføre samordningsfunksjonen fra ett fagdepartement til et annet, fattes av statsministeren i samråd med berørte fagstatsråder etter tilråding fra Regjeringens kriseråd, se kapittel 3.1.1.

6.13.1 Utenrikstjenestens beredskapsapparat

Utenrikstjenestens beredskapsapparat er delt i tre nivåer:

Førstelinje kriserespons

Førstelinje kriserespons ivaretas av berørt(e) utenriksstasjon(er) i samsvar med lokal beredskapsplan. Norske myndigheter kan som hovedregel ikke iverksette redningsaksjoner, utøve makt eller på annen måte opptre som myndighet i annet land. Tiltakene i førstelinje vil derfor være knyttet til

- informasjonsinnhenting og analyse
- informasjon til norske borgere
- bistand til norske borgere i forbindelse med sykdom, dødsfall og i noen tilfeller ved fengsling
- utstedelse av nødpass og tilbud om nødlidenhetslån
- planlegging og gjennomføring av evakuering eller repatriering
- samarbeid med vertslandets myndigheter

152 Instruks 13. desember 2002 for utenrikstjenesten.
153 Se også Meld. St. 12 (2010–2011) om bistand til nordmenn i utlandet.

Andrelinje kriserespons
Andrelinje kriserespons innebærer ledelse og koordinering av utenrikstjenestens krisehåndtering og ivaretas av UDs krisestab i Oslo. Staben har en sammensetning og funksjon som har klare likhetstrekk med politiets og Forsvarets stabsmodeller.

Tredjelinje kriserespons
Tredjelinje kriserespons innebærer strategisk ledelse av krisehåndteringen i utenrikstjenesten. Prinsipielle spørsmål av vesentlig betydning for krisehåndteringen og tyngre ressursavklaringer håndteres på dette nivået.

6.13.2 Utrykningsenheter

De aller fleste utenriksstasjoner vil trenge rask forsterkning dersom mange nordmenn blir rammet av en hendelse i utlandet. UD har etablert en beredskapsordning for raskt å kunne forsterke en berørt utenriksstasjon. Utrykningsenheter (URE) kan reise ut på fem timers varsel. Sammensetningen av en utrykningsenhet avhenger av hendelsens art og omfang og av utenriksstasjonens behov. Fullt oppsatt består en URE av personell fra UD (utrykningsleder, informasjonsansvarlig, sambandsansvarlig og saksbehandlere med geografisk og annen faglig kompetanse), en representant fra Helsedirektoratet samt en lege, to representanter fra politiet og eventuelt personell fra frivillige organisasjoner. URE vil normalt være underlagt utenriksstasjonssjefens overordnede ledelse.

6.13.3 Samarbeid mellom utenrikstjenesten og politiet

I den daglige oppdragsavviklingen er det tett samarbeid mellom Kripos, politidistriktene og utenrikstjenesten om håndtering av enkeltsaker på det konsulære området og til dels på utlendingsfeltet.

I UDs krisestab (andrelinje kriserespons) inngår liaisoner fra Politidirektoratet, Helsedirektoratet og Forsvarsdepartementet.
I krisestabens publikumstjeneste inngår liaison fra Kripos.

I førstelinje kriserespons er det samarbeid mellom politiet og utenrikstjenesten om URE.

Politidirektoratet har løpende kontakt med UD i beredskapsspørsmål, blant annet med hensyn til organisering og drift av URE-beredskapen.

6.13.4 Politidirektoratets planverk

Når Justisdepartementet er lederdepartement, vil politiet ha ansvaret for samordning av den norske innsatsen i utlandet, og Politidirektoratet vil ha samordningsansvaret i Norge på operasjonelt nivå.[154]

Politidirektoratet har utarbeidet planverk for håndtering av uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser i utlandet som berører mange nordmenn eller norske interesser. Planverket har to anvendelsesområder:

154 St.meld. nr. 37 (2004–2005) og Innst. S. nr. 265 (2004–2005).

1. Det kommer til anvendelse når Justisdepartementet er lederdepartement, og Politidirektoratet har nasjonalt ansvar for å samordne innsatsen i utlandet og oppfølgingstiltak i Norge.
2. Det gjelder så langt det passer når Politidirektoratet samordner politiets innsats i utlandet og i Norge i tilfeller der Justisdepartementet ikke er lederdepartement, og lederdepartementet ber politiet om bistand.

Beredskapsordninger

Politiet skal stille med tjenestepersoner i URE når Utenriksdepartementet anmoder om det. Polititjenestepersoner i URE skal ivareta det politifaglige aspektet og gi lederen av utenriksstasjonen og politidirektørens stab råd med hensyn til hva norsk politi kan bidra med i en større innsatsstyrke. Nordiske politi- eller tollsambandspersoner utstasjonert i utlandet vil være viktige samarbeidspartnere for politiet, se også kapittel 16.1.2 om PTN-samarbeidet.

Et mindre antall polititjenestepersoner inngår i en beredskapsordning for blant annet ovennevnte formål. Responstiden er fem timer fra varsling til utreise. I tillegg kommer den etablerte beredskapen til ID-gruppen ved Kripos, se kapittel 4.5.3.

6.13.5 Politiets rolle og oppgaver

Politidirektoratet er administrativt ansvarlig for beredskapsordningene omtalt i kapittel 6.13.4, med unntak av beredskapsordningen for ID-gruppen ved Kripos. Se også kapittel 11 om evakuerte og pårørende.

Saknede og omkomne

Politidistriktene skal motta, registrere og formidle mottatte meldinger om saknede til Kripos, som skal ha en totaloversikt over saknede og omkomne norske borgere.

For å ivareta sitt ansvar for å yte konsulære tjenester til norske borgere i utlandet registrerer UDs krisestab norske borgere som er involvert, for å få oversikt over hvor mange personer som er berørt, hvem disse er og hvilken tilstand de er i, hvor de befinner seg og hvilken assistanse den enkelte har behov for. En liaison fra Kripos er til stede i UD under operasjoner hvor slik registrering er aktuelt. Informasjonen skal kunne overføres fra UDs registreringssystem til politiets registreringssystem.

Pårørende

Politidistriktene skal informere pårørende i henhold til lokale instrukser og om nødvendig opprette et pårørendesenter. Distriktene skal utpeke pårørendekontakter, som skal fungere som bindeledd mellom politiet og de pårørende.

Mottakssenter

Ved hendelser i utlandet skal politidistrikt med lufthavner som har internasjonale flyginger, ved behov sørge for etablering av mottakssenter på eller i umiddelbar nærhet av lufthavnen. Berørte politidistrikt skal ha utarbeidet planverk for dette. Se kapittel 11.2.1 om mottakssenter.

Som et ledd i implementeringen av Det internasjonale helsereglementet (IHR) i Norge har Helsedirektoratet, med hjemmel i IHR-forskriften,[155] utpekt internasjonale lufthavner, havner og grensepasseringssteder som skal ivareta særskilte oppgaver ved hendelser av betydning for internasjonal folkehelse.[156]

Hovedredningssentralen

Ved ulykker og andre redningstilfeller på havet utenfor norsk territorium kan Hovedredningssentralen bli involvert i hele eller deler av redningsinnsatsen. Dette følger av Hovedredningssentralens definerte geografiske virkeområde, som omfatter mer enn norsk territorium. Dersom slike hendelser på havet utløser norsk innsats i utlandet som ikke er redningstjeneste, og Justisdepartementet er lederdepartement, avklarer Politidirektoratet og Hovedredningssentralen i fellesskap Hovedredningssentralens ansvar og oppgaver.

6.14 Hendelser i Norge som rammer utenlandske borgere

Ved hendelser i Norge som rammer utenlandske borgere, kan det være aktuelt for norske myndigheter å kontakte myndighetene i de rammedes hjemland eller omvendt. Når det gjelder kontakten mellom politiet og andre lands myndigheter i slike situasjoner, kan man se for seg minst fire forskjellige scenarier som sannsynlige kontaktveier:

- Utenriksdepartementet (UD) kontakter den utenlandske representasjonen (som regel ambassade) i Norge etter anmodning fra Justisdepartementet (JD) eller politiet.
- UD kontakter utenriksdepartementet i det aktuelle landet, gjerne via den norske utenriksstasjonen i landet dersom slik finnes, etter anmodning fra JD eller politiet.
- En utenlandsk representasjon (som regel ambassade) i Norge kontakter Oslo politidistrikt[157] for å etterspørre informasjon om egne borgere som antas å være rammet av den aktuelle hendelsen.
- En utenlandsk representasjon (som regel ambassade) i Norge kontakter norsk UD for å etterspørre informasjon om egne borgere som antas å være rammet av den aktuelle hendelsen.

Ved hendelser i Norge som rammer utenlandske borgere, vil UD kunne opptre som støttedepartement for det departementet (som regel JD) som er lederdepartement.

Dersom et større antall utenlandske borgere er rammet av en hendelse i Norge, har Kripos primæransvaret for å registrere og ha oversikt over personene. Se kapittel 11.2.4 om registreringssenter.

155 Forskrift 21. desember 2007 nr. 1573 om varsling av og tiltak ved alvorlige hendelser av betydning for internasjonal folkehelse.
156 Se også kapittel 5.14.1, nest siste avsnitt.
157 «Diplomatic Police»-funksjonen.

7 OPERASJONSLEDELSE

Operasjonssentralen er politidistriktets ledelses- og koordineringssentral, og den danner plattform både for politiets planlagte operative arbeid og for den hendelsesstyrte aktiviteten.

Operasjonssentralen er en viktig koordinerende enhet i politidistriktet og fungerer ved behov som operasjonelt ledelsesnivå for lokal redningssentral (LRS) i redningstjenesten.

Operasjonssentralen skal bidra til en effektiv, målrettet og kostnadsbesparende innsatstjeneste som gir muligheter for en best mulig ressursutnyttelse og kriminalitetsbekjempelse. Sentralens rolle og ansvarsområde må være instruksfestet, gjort kjent og være forstått i politidistriktet. Rollen ved ekstraordinære hendelser skal være mest mulig lik rollen ved de ordinære, dagligdagse hendelsene (likhetsprinsippet).

Når politimesteren etablerer stab, beholder operasjonslederen sitt ansvar for kommunikasjon og koordinering med innsatslederen.

7.1 Operasjonssentralen

Operasjonssentralens oppgaver vil variere noe som følge av politidistriktets størrelse, geografi og lokale tilpasninger. Den skal ivareta borgernes trygghet og rettssikkerhet, vurdere behovet for politiinnsats og prioritere blant aktuelle oppdrag. Den skal også lede og koordinere den samlede innsatsen på taktisk nivå i politidistriktet og sørge for at meldinger fra befolkningen blir tatt i mot og behandlet. Dersom det er utpekt en innsatsleder for det aktuelle oppdraget, koordinerer operasjonslederen innsatsen med innsatslederen.

Sentralen har ansvar både for den planlagte og den hendelsesstyrte politiinnsatsen. Dette innebærer blant annet å koordinere innsatsen, sørge for at straksetterforsking blir utført og gi generell rådgivning til innsatspersonellet. Operasjonssentralen har også ansvaret for den daglige ressursstyringen, både med hensyn til tilgjengelige kjøretøy og annet materiell, samt oversikt over tilgjengelige tjenestepersoner.

Operasjonssentralen har ansvar for mottak av meldinger og nødanrop (112), og den skal videreformidle meldinger om oppdrag til innsatsenheter og føre vaktjournal (PO) for hele politidistriktet. Når politimesterens stab er satt, skal operasjonssentralen koordinere samarbeidet med staben og lede innsatsen i sanntid.

Politidistriktets operative planleggings- og koordineringsfunksjoner og operasjonssentralen bør være samlet i samme organisatoriske enhet. I tillegg er det viktig med et nært samarbeid i det daglige med politidistriktets (kriminal)etterretningsressurser ettersom etterretningsinformasjon som «ferskvare» er avgjørende for håndteringen av en rekke hendelser. Fagområdene operasjon (P3) og etterretning (P2) er sentrale i mye av den daglige virksomheten i operasjonssentralen. En organisering og

et samvirke som nevnt over, sikrer en sømløs overgang mellom de ordinære hendelsene og de større hendelsene der politimesteren setter stab.

Risikovurderinger skal være en del av planleggingen, gjennomføringen og oppfølgingen av alle politioperasjoner, også i operasjonssentralen. Hensikten er å identifisere mulige uønskede hendelser og farlige forhold i arbeidsoperasjoner, og iverksette tiltak som reduserer faren for uønskede hendelser.

7.2 Operasjonssentralens rolle ved redningstjeneste

Operasjonssentralen ivaretar funksjonen som lokal redningssentral (LRS) på døgnbasis.[158]

LRS har ansvar for å lede og koordinere redningsaksjoner i eget distrikt, med mindre Hovedredningssentralen (HRS) treffer en annen bestemmelse. Med eget distrikt menes land- og eventuelt sjøområdet innenfor politidistriktet. LRS leder normalt alle redningsaksjoner på land, mens HRS normalt leder alle redningsaksjoner på sjøen. Uansett ledelse skal HRS og LRS samhandle og bistå hverandre. Inntil HRS treffer en annen bestemmelse, leder og koordinerer LRS redningsaksjoner i eget distrikt. LRS og HRS har gjensidig varslingsplikt ved ethvert mulig redningstilfelle.

Operasjonslederen vurderer i samarbeid med innsatslederen hvilken aksjonsplan som skal benyttes, og varsler eventuelt politimesteren for vurdering av om stab skal settes. Politimesteren vurderer også om den øvrige redningsledelsen skal varsles og eventuelt innkalles.

7.3 Operasjonslederen

Operasjonslederen er politidistriktets øverste leder på operasjonelt nivå ved alle hendelser som krever koordinerende ledelse når politimesterens stab ikke er satt. Vedkommende leder og koordinerer virksomheten i operasjonssentralen. Operasjonslederens ansvar, oppgaver og fullmakter skal være instruksfestet.

En av intensjonene med operasjonslederens funksjon er at han/hun skal kunne foreta vurderinger noe tilbaketrukket og upåvirket av intensiteten i politiinnsatsen.

I henhold til lokalt og sentralt instruksverk har operasjonslederen i mange sammenhenger ansvar for å styre og kontrollere innsatspersonellets innsats. Operasjonslederen skal sørge for at det blir stilt spørsmål for å kvalitetssikre innsatspersonellets arbeid og for å ha kontroll med styringen av innsatsen. Dette gjelder særlig ved kritiske og vanskelige oppdrag, uavhengig av om innsatspersonellet er erfarne og under ledelse av en innsatsleder.

158 St.meld. 22 (2007–2008) om samfunnssikkerhet, kapittel 6.1.1.2.

Operasjonslederen har ordremyndighet[159] over innsatspersonellet i politidistriktet i en konkret aksjon eller operasjon. Operasjonslederen er ikke «foresatt» for eller «overordnet» innsatspersonellet (som styres fra operasjonssentralen), men operasjonslederens ordremyndighet er basert på delegert myndighet fra politimesteren. Denne myndigheten skal være instruksfestet.

Operasjonslederen har også direktivmyndighet,[160] dvs. rett til å gi bindende pålegg til driftsenheter og tjenestepersoner, basert på fullmakter gitt av politimesteren. Dette er en overordnet funksjon på områder som også kan berøre sideordnede i organisasjonsstrukturen.

I det daglige har operasjonslederen et utvidet ansvar for HMS-tiltak både i forberedelsesfasen, gjennomføringsfasen og etterarbeidsfasen.

Operasjonslederens ansvar og oppgaver er også beskrevet i sentrale dokumenter som for eksempel

- Politiets beredskapssystem
- våpeninstruks for politiet[161]
- ordreinstruks for politiet[162]
- retningslinjer for bruk av alarmmelding ved varsling[163]
- instruks for utrykningskjøring og forfølgelse av kjøretøy[164]
- instruks for tvangsmessig stansing av kjøretøy[165]
- instruks for politiets tilbud om mobil voldsalarm mm.[166]
- instruks for systematisk HMS-styring[167]
- reglement for sambandstjenesten i politiet[168]

Utover det som allerede er nevnt, vil operasjonslederen normalt ha ansvar for å

- koordinere og legge fram alle anmodninger om bevæpningsordre for politimesteren
- utpeke en innsatsleder for den enkelte anledning der det ikke er en fast utpekt innsatsleder
- vurdere varsling av politimesteren om behov for å sette stab eller innkalle redningsledelsen
- varsle Politidirektoratet (etter fullmakt eller ordre fra politimesteren), se kapittel 13.1.1
- situasjonsrapportere til Politidirektoratet (etter fullmakt eller ordre fra politimesteren), se kapittel 13.2

159 Ordreinstruksen § 3.
160 Ordreinstruksen § 3.
161 Justisdepartementet (1989).
162 Rundskriv 2010/005 fra Politidirektoratet (PBS II).
163 Rundskriv 2010/003 fra Politidirektoratet (PBS II).
164 Rundskriv 2009/005 fra Politidirektoratet.
165 Rundskriv 2009/012 fra Politidirektoratet.
166 Rundskriv 2003/025 fra Politidirektoratet.
167 Inntatt i HMS-håndboka for politi- og lensmannsetaten.
168 POD-publikasjon 2010/002.

- håndtere henvendelser fra media i henhold til sentrale retningslinjer[169] og lokal instruks
- varsle Spesialenheten for politisaker (etter fullmakt eller ordre fra politimesteren)[170]

Etter kritiske hendelser skal operasjonslederen, innsatslederen eller annen leder, snarest mulig samle de berørte tjenestepersonene til en gjennomgang av hendelsen, dvs. gjennomføre støttesamtale, se kapittel 14.5.2. Dersom operasjonslederen innkaller til samtalen, skal han/hun informere i linjen om det.

7.4 Samarbeid med innsatslederen

Ved hendelser som krever koordinerende ledelse, skal det alltid være en innsatsleder som politidistriktets øverste leder på taktisk nivå. Dersom det ikke er en fast utpekt innsatsleder, skal operasjonslederen utpeke en innsatsleder for den enkelte anledning.

Operasjonslederen og innsatslederen må samarbeide nært om oppgaveløsningen og om håndteringen av media. Ved planlagte hendelser som krever koordinerende ledelse, skal operasjonslederen og innsatslederen på forhånd gjennomgå planen for innsatsen, hvis forholdene tillater det. Ved akutte hendelser må operasjonslederen og innsatslederen kommunisere tett om fremdriften og løsningen av oppdraget.

Operasjonslederen har ordremyndighet over innsatslederen.[171] Idet innsatslederen tildeles et oppdrag, er han/hun den øverste taktiske leder av oppdraget.

7.5 Samarbeid med politimesterens stab

Operasjonssentralens rolle skal i størst mulig grad være den samme, enten man er i en normalsituasjon eller i en ekstraordinær situasjon. Også når politimesterens stab er satt, beholder operasjonssentralen sitt ansvar for kommunikasjon og koordinering med innsatslederen.

Når staben er satt, er det nødvendig med tett kontakt mellom staben og operasjonslederen. Dette tilsier at staben og operasjonssentralen bør være samlokalisert.

I meldingsfasen, før staben er satt, utfører operasjonslederen de mest nødvendige oppgavene som ellers ligger til staben. Når staben er satt, vil den normalt overta noen av operasjonslederens oppgaver og fullmakter. Man må i det enkelte tilfelle avklare arbeids- og oppgavefordeling mellom operasjonslederen og staben eller regulere dette i stabsinstruksen.

169 Se kapittel 12 om informasjon og mediehåndtering og Håndbok i krisekommunikasjon (PBS II).
170 Rundskriv nr. 3/2006 fra Riksadvokaten.
171 Ordreinstruksen § 3.

Når staben er satt, vil operasjonslederens hovedoppgave være å lede operasjonen i sanntid og ivareta kommunikasjonen med innsatslederen. I tillegg skal operasjonslederen

- vurdere om bemanningen i operasjonssentralen og på sentralbordet bør styrkes
- sørge for at planverk og instrukser er tilgjengelige
- sikre god kommunikasjon med staben og innsatslederen
- sørge for at innsatslederen avgir situasjonsrapporter
- orientere på stabsmøter

7.6 Samarbeid internt i politidistriktet

Operasjonslederen er ansvarlig for at operasjonssentralen til enhver tid har oversikt over tilgjengelige innsatsressurser i politidistriktet. Politidistriktet må ha systemer og rutiner som sikrer nødvendig ressursoversikt, både av hensyn til en effektiv tjenesteutførelse og av hensyn til medarbeidernes sikkerhet.

Operasjonssentralen og driftsenhetene i politidistriktet skal utveksle informasjon om nært forestående hendelser og planlagte aktiviteter.

Operasjonslederen skal ha et nært samarbeid med jourhavende jurist om påtalemessige spørsmål; eksempelvis tvangsmessige inngrep og straksetterforsking. Tilsvarende skal han/hun samarbeide nært med den/de ansvarlige for kriminaletterretningen i politidistriktet.

Operasjonssentralen og politidistriktets operative planleggings- og koordineringsfunksjoner forutsettes å samvirke tett.

7.7 Samarbeid med andre politiorgan

Utstyr til bruk for alarmmeldinger er plassert på operasjonssentralen. Operasjonslederen har ansvar for iverksettelse av distriktsalarm. I hastesaker kan han/hun anmode Kripos om iverksettelse av nasjonal og/eller internasjonal alarm.[172] Ved mottak av alarmmeldinger skal operasjonslederen vurdere den videre oppfølgingen og sørge for formidling i eget distrikt.

I de tilfeller politimesterens stab ikke er satt, er operasjonslederen ansvarlig for at situasjonsrapportering fra politidistriktet til høyere nivå (Politidirektoratet) blir ivaretatt. Operasjonslederen kan, etter fullmakt fra politimesteren, godkjenne situasjonsrapportene til høyere nivå (Politidirektoratet). Dette bør framgå i instruksen for operasjonslederen. Se nærmere om varsling og situasjonsrapportering i kapittel 13.

172 Rundskriv 2010/003 fra Politidirektoratet om retningslinjer for bruk av alarmmelding ved varsling (PBS II).

Informasjon som er sikkerhetsgradert, eksempelvis trusselvurderinger fra Politiets sikkerhetstjeneste (PST), sendes på eget nett godkjent for formålet. Utenfor normal arbeidstid har normalt operasjonslederen ansvar for å motta denne type informasjon, behandle den og iverksette nødvendige tiltak.

7.8 Samarbeid med 11X-sentraler

Trippelvarsling skal brukes mellom nødetatenes sentraler for å sikre en rask og korrekt innsats ved hendelser hvor det er fare for liv, helse, miljø eller materielle verdier. Det må være et nært samarbeid mellom nødsentralene for best mulig oppgaveløsning.

Det bør utarbeides gode samarbeidsrutiner mellom 11x-sentralene innenfor samme distrikt. Dette kan blant annet gjøres ved å etablere samarbeids-forum hvor man diskuterer forhold knyttet til både rutiner og enkeltsaker.

7.9 Samarbeid med andre samvirkeaktører

Operasjonssentralene samarbeider i det daglige med en rekke eksterne aktører; statlige, kommunale og private. Politiets samvirkeaktører innen beredskapsfaget er omtalt i kapittel 5.

7.10 Mediehåndtering

I det daglige har operasjonslederen utstrakt kontakt med media. Medie-håndteringen består hovedsakelig i å besvare spørsmål om hendelser i politidistriktet.

Det er viktig at alle uttalelser til media er koordinert dersom det skal gis informasjon fra forskjellige ledernivå eller fra forskjellige etater i samme hendelse. Når politimesterens stab er satt, må operasjonslederen koordinere sin mediehåndtering med stabssjefen og/eller P5.

Se ellers kapittel 12.6 om operasjonslederens mediehåndtering samt Håndbok i krisekommunikasjon (PBS II).

8 STABSARBEID

Etter hvert som uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser eskalerer, vil det være nødvendig å tilpasse ledelsessystemet til omfanget av oppgaver som skal ivaretas. I prinsippet bør terskelen for å etablere et utvidet system for beslutningsstøtte være lavest mulig.

Hensikten med å etablere stab er å få en effektiv ledelse og koordinering av de ressurser som politidistriktet disponerer. Stabens hovedoppgave er å bistå politimesterens ledelse gjennom beslutningsstøtte, iverksettelse av tiltak og oppfølging av tiltakene.

Når politimesterens stab er satt, handler den etter fullmakt fra politimesteren. Staben blir med andre ord politimesterens ledelsesapparat på operasjonelt nivå for håndtering av en konkret hendelse. Stabsetablering forutsetter at politimesteren tildeler stabssjefen nødvendige fullmakter. Dette bør være beskrevet i politidistriktets stabsinstruks. Alternativt kan politimesteren gi utvidede fullmakter for den enkelte anledning.

Utgangspunktet bør være at de fleste hendelser løses innenfor det ordinære ledelsessystemet. Selv når staben er etablert, bør det være et mål at håndteringen raskest mulig tilbakeføres til det ordinære systemet.

Stabens arbeidsoppgaver vil i prinsippet være de samme uansett type hendelse, men stabens sammensetning og størrelse vil kunne variere. Det forutsettes derfor at politidistriktet bruker samme stabsmodell i alle situasjoner som krever stab som beslutningsstøtte. Dette forenkler og effektiviserer stabsarbeidet og skaper trygghet. Organisering av staben, rutiner og arbeidsmetodikk bør standardiseres i henhold til beskrivelsen i dette kapittelet.

8.1 Forholdet mellom daglig ledelse og stab

Det vil ofte være en glidende overgang fra daglig tjeneste med linjeledelse til eskalering mot det ekstraordinære. Når politimesteren har besluttet å etablere stab, må det være tydelig for alle involverte at man har gått fra ordinær linjeledelse til ledelse gjennom stab. Stabssjefen blir da øverste leder på operasjonelt nivå. Like klart må det være når man igjen går tilbake til linjeledelse. Politimesterens ansvar og oppgaver endres ikke.

Ved hendelser som ikke er så store og komplekse at det settes stab, er det mulig å forsterke operasjonssentralens kompetanse og kapasitet ved å trekke inn fagressurser fra etterretning, informasjon og så videre, uten at en går bort fra ordinær linjeledelse. Med andre ord: Operasjonslederen fortsetter å lede håndteringen i sanntid, men støttes av flere enn operatørene. Dette kan være et alternativ til å endre ledelsesstrukturen fra ordinær linjeledelse til ledelse gjennom stab.

8.2 Overordnede oppgaver

Staben skal støtte opp om virksomheten som ligger utenfor staben, det vil si fremskaffe beslutningsgrunnlag for politimesteren og støtte innsatslederens

virksomhet for å sikre liv, helse, samfunnsviktige funksjoner og materielle verdier, begrense skadeomfanget og ellers bringe situasjonen under kontroll.

Staben skal innhente og bearbeide informasjon, planlegge og anbefale tiltak for politimesteren, omsette politimesterens beslutninger i handling, koordinere tiltakene samt kontrollere og støtte innsatsstyrkens arbeid. Arbeidet skal utføres i henhold til de strategiske føringene som politimesteren gir.

Det stilles strenge krav til notoritet. Strategiske føringer, beslutningsgrunnlag, beslutninger, ordrer mv. må dokumenteres.

Planlegging

Staben må være proaktiv, det vil si se framover og handle i forkant. Den skal prioritere innhenting og bearbeiding av informasjon. Situasjonsvurdering er en gjennomgang av den faktiske situasjonen, en løpende prosess fra oppdraget foreligger til operasjonen er avsluttet. Situasjonsvurderingen må bygge på et helhetlig situasjonsbilde, som er planleggingsgrunnlaget.

Staben må utarbeide alternativer og vurdere de ulike alternativene. Alternativene drøftes i staben før de fremlegges for politimesteren med anbefaling om hvilket alternativ som bør velges. Både politimesteren og staben må medvirke til at alle faglige vurderinger kommer fram.

Stabens planlegging danner grunnlaget for andres detaljplanlegging. Det må derfor være en tett dialog i planleggingsarbeidet, både ved akutte og planlagte operasjoner. Retningslinjene for planlegging av større politioperasjoner er beskrevet i kapittel 10.

Beslutning

Stabens anbefalinger utgjør en del av beslutningsgrunnlaget som skal fremlegges for politimesteren. Politimesterens beslutning kan i tillegg bygge på råd fra rådgivere han/hun har knyttet til seg på strategisk nivå. Videre må politimesteren ta hensyn til overordnede føringer og policy. Dette utgjør til sammen beslutningsgrunnlaget. Det er politimesteren som tar den formelle beslutningen om strategi og handlemåte under gjennomføringen av operasjonen.

Iverksetting og koordinering

På grunnlag av politimesterens beslutning utarbeider staben en operasjonsordre og iverksetter den.

Staben må løpende vurdere hvordan en hendelse utvikler seg. Det ekstraordinære er svært sjelden statisk. Dynamikken og endringene vil tvert imot ofte være den største utfordringen.

Staben bør vurdere følgende:

- Om nye opplysninger påvirker fattede beslutninger så mye at disse må endres. Hvis svaret er ja, må staben vurdere hvilke endringer som må gjøres, og hvordan.

- Hvem som kan beslutte endringer. Har staben fått fullmakter til dette, eller må slike spørsmål forelegges politimesteren.
- om det finnes alternative løsninger, og hvilke som i tilfelle bør anbefales
- når endringene skal gjennomføres, og hvem som berøres
- hvordan politiets innsats oppfattes
- om man bør utarbeide forslag til en ny ordre

Staben skal revidere ordren når
- situasjonen eller forutsetningene endres
- ordren viser seg å være upresis eller ufullstendig
- andre uforutsette hendelser inntreffer

Den reviderte ordren skal kun inneholde de nye punktene.

Kontroll og støtte

Staben skal kontrollere, støtte og veilede operasjonslederen og innsatslederen under oppdraget. Den skal forvisse seg om at ordren blir mottatt, forstått og fulgt.

Risikovurdering

Risikovurdering skal inngå som en del av planleggingen, gjennomføringen og oppfølgingen av alle politioperasjoner, også i politimesterens stab. Hensikten er å identifisere mulige uønskede hendelser og farlige forhold i arbeidsoperasjoner og iverksette tiltak som reduserer faren for uønskede hendelser.

8.3 Politimesteren

Et nært og tillitsfullt samarbeid mellom politimesteren og staben er selve fundamentet for et godt og effektivt stabsarbeid. Derfor er det viktig at politimesteren, stabssjefen og stabsmedarbeiderne har en felles plattform av kunnskap og ferdigheter. Skal en få til et velfungerende ledelsesapparat, må politimesteren og staben være trygge i rollene sine og vite hvordan de skal samarbeide og samhandle. Dette kan en oppnå ved å bygge opp kompetanse innen fagfeltet, avholde øvelser og ved å være bevisste på hvordan man håndterer reelle hendelser.

Skal politimesteren få tid til å tenke strategisk og konsentrere seg om de viktige beslutningene, må han/hun frigjøre seg fra detaljer ved å gi entydige fullmakter til staben. Hvilke fullmakter staben får fra politimesteren, vil avhenge av stabens kompetanse og av hendelsens omfang og kompleksitet. Uansett ligger ansvaret hos politimesteren.

Politimesteren bør oppmuntre stabsmedarbeiderne til åpen diskusjon og fremming av faglige synspunkter selv om disse kan stride mot politimesterens syn. Politimesteren må vurdere det som positivt at staben legger fram reelle alternativer med sin anbefaling. Dette er viktig for å få belyst alle sider og muligheter best mulig før politimesteren fatter sin beslutning. Når beslutningen er fattet og gjort kjent, skal staben og underliggende ledd lojalt

omsette beslutningen i handling. Det beste resultatet oppnås gjerne når politimesteren og staben jobber tett sammen, med informasjonsutveksling og gjensidig respekt og forståelse for roller, ansvar og kompetanse.

Politimesteren kan knytte til seg ledere og ressurspersoner (rådgivere og/eller liaisoner) i en strategisk gruppe. Stabssjefen vil normalt også tilhøre denne gruppen, selv om han/hun leder det operasjonelle nivået.

Redningsledelsen varsles, innkalles og orienteres i tråd med gjeldende bestemmelser om redningstjenesten. Redningsledelsen (inkludert politimesteren) er strategisk ledelse i lokal redningssentral (LRS). Redningsledelsens medlemmer kan også få oppgaver som faglige rådgivere til staben.

Politimesteren er normalt ikke til stede i stabslokalene, men det kan være naturlig at han/hun deltar på stabsmøter, ved situasjonsrapportering mv. Dette gjelder også når viktige beslutninger skal treffes, eller når situasjonen tilspisser seg, og det er viktig at politimesteren er oppdatert for å kunne fatte tidskritiske eller andre viktige avgjørelser.

8.4 Stabssjefen

I det daglige, når politimesterens stab ikke er satt, har stabssjefen overordnet ansvar for at politidistriktets planverk er oppdatert og at stabsmedarbeiderne har den nødvendige kompetanse og trening.

Stabssjefen leder og koordinerer arbeidet i staben etter fullmakt fra politimesteren. Han/hun er bindeleddet mellom politimesteren og staben. Stabssjefen bestemmer hvordan han/hun vil benytte stabsmedarbeiderne og operasjonssentralen under den aktuelle hendelsen.

Hovedansvarsområder

Stabssjefen har ansvar for å

- situasjonsrapportere til politimesteren
- redegjøre for politimesteren om planer som utarbeides
- gi råd til politimesteren i beslutningsprosessen
- utarbeide situasjonsrapporter på vegne av politimesteren
- gi staben direktiver og rammer å arbeide etter
- gjøre staben kjent med politimesterens strategiske føringer og beslutninger, og sørge for at disse blir fulgt opp

Planlegging

Stabssjefen skal

- sørge for at staben etableres i henhold til stabsinstruksen og politimesterens ordre
- kontrollere at funksjonslederne kjenner sitt ansvars- og arbeidsområde
- sammen med staben og eventuelle rådgivere vurdere oppgaven og presentere den for politimesteren
- koordinere planleggingen gjennom jevnlig kontakt med funksjonslederne

- fortløpende vurdere og analysere situasjonen
- etablere gode rutiner for situasjonsrapportering fra funksjonslederne, operasjonslederen og innsatslederen
- foreta situasjonsrapportering til politimesteren
- sørge for at staben utarbeider operasjonsplaner og eventuelle andre planer eller tiltak
- kontrollere at stabens planlegging er adekvat
- samarbeide med politimesteren, staben, operasjonslederen og innsatslederen om mediestrategien
- sørge for en rutine for føring av stabsjournal
- sørge for en rutine for stabsmøter
- sørge for at fokustavlen blir ført

Iverksetting og gjennomføring

Stabssjefen skal

- trekke opp retningslinjene for gjennomføringen av operasjonen i samråd med politimesteren og P3. Retningslinjene danner grunnlaget for stabens planlegging generelt og for P3s planlegging spesielt
- koordinere stabens planlegging, kontrollere planen og legge fram den ferdige planen for politimesteren
- kvalitetssikre og kontrollere planer fra innsatslederen og legge de fram for politimesteren
- iverksette godkjent operasjonsplan eller andre planer og tiltak i form av ordrer til innsatslederen. Hvis tiden tillater det, bør ordrene gis på ordremøter
- kontrollere at operasjoner som iverksettes, er i samsvar med ordren
- sørge for at liaisoner og stabens rådgivere har tilfredsstillende arbeidsforhold
- samarbeide med politimesteren, P3, P5 og innsatslederen om mediehåndteringen
- påse at det foreligger en plan for døgndrift av staben
- avholde en taktisk debrief etter operasjonen
- sørge for at operasjonen blir evaluert

8.5 Organisering

Staben skal være et åpent og reflekterende kollegium der medarbeiderne utfyller hverandre for å løse oppgavene. Stabsmedarbeiderne må kunne bistå innenfor flere arbeidsområder slik at staben blir mest mulig fleksibel og handlingsdyktig. De må tilegne seg kunnskap om ansvars- og arbeidsområder ved politiets enheter og andre organisasjoner som staben kommer i kontakt med.

Staben er funksjonelt organisert. Ved spesielle behov kan den suppleres med andre fagfunksjoner. Stabens sammensetning og størrelse vil variere etter hendelsens art, omfang og kompleksitet.[173]

173 Beskrivelsen av stabsarbeidet gjelder politidistrikt og særorgan, men gjelder også så langt det passer for stabsarbeidet i Politidirektoratet.

Bokstaver og tall benyttes for å beskrive stabsfunksjonene. Tallet angir funksjonsområdet, mens bokstaven angir hvilket nivå eller hvilken etat staben tilhører.[174]

	Personell	Etterretning	Operasjon	Logistikk	Informasjon	Juridisk	Oppgave-avhengig
Justisdepartementet	G1	G2			G5		
Politidirektoratet	D1	D2	D3	D4	D5	D6	D7
Politidistrikt og særorgan	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7

Figur 8-1: Funksjonell inndeling av staber

Når staben er satt, skal stabsfunksjonene P1–P5 alltid ivaretas. Det er valgfritt å benytte funksjonene P6 og P7. Hovedinndelingen av stabsfunksjonene vil være:

- STSJ – stabssjef
- P1 – personell
- P2 – etterretning
- P3 – operasjon
- P4 – logistikk
- P5 – informasjon
- P6 – juridisk
- P7 – oppgaveavhenging funksjon
- rådgivere
- liaisoner

Alle som arbeider i eller for staben, benevnes som stabsmedarbeidere. Lederen for de enkelte funksjonene benevnes som P1, P2, P3, P4, P5, P6 og eventuelt P7. Politidistriktene skal ha en stabsinstruks som mer detaljert beskriver stabens sammensetning, kompetanse, hvem som inngår i de forskjellige funksjonene mv.

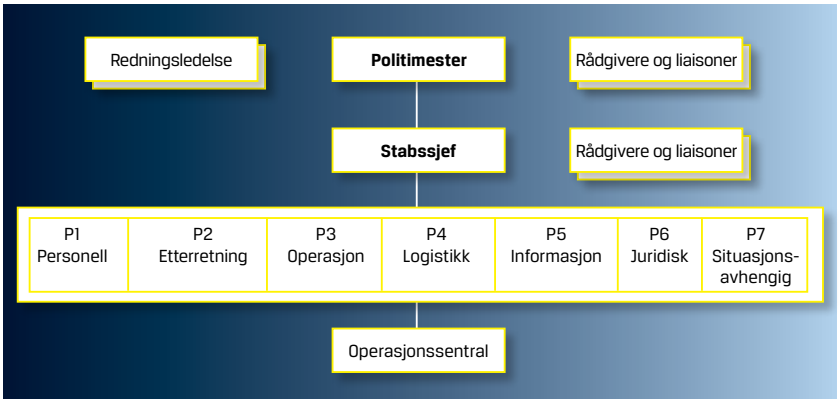

Figur 8-2: Politimesterens stab

174 Som eksempel kan nevnes at Forsvaret benytter bokstavene J på fellesoperativt nivå, G på land (ground) herunder S på bataljonsnivå og lavere.

Bemanning
Dimensjoneringen av staben beror på hendelsens omfang og kompleksitet, men også stabsmedarbeidernes kompetanse og erfaring. Funksjoner kan slås sammen eller deles opp. I enkelte situasjoner kan samme person utføre flere funksjoner, mens det ved større, komplekse hendelser kreves flere personer i hver funksjon.

I utgangspunktet bør alle stabsfunksjonene besettes av sine respektive ledere. Deres faste stedfortredere må også ha den nødvendige kompetansen innen eget arbeidsfelt og god kjennskap til de andre stabsfunksjonene.

Det er spesielt krevende å legge til rette for at staben skal fungere over et lengre tidsrom, men det er svært viktig å sikre kontinuitet i arbeidet. Døgndrift og avløsningsrutiner må planlegges på et tidlig stadium.

8.6 Funksjonslederne

Den enkelte funksjonsleder er ansvarlig for at virksomheten på eget fagområde er i samsvar med stabssjefens direktiver, og at spørsmål av betydning forelegges stabssjefen. I de fleste situasjoner vil det være praktisk og nødvendig at funksjonslederen fritt organiserer sin funksjon i samsvar med personellressursene og oppgavene.

Funksjonslederne bør rekrutteres på grunnlag av kvalifikasjoner og personlig egnethet, med tilsvarende fagansvar i det daglige.

I tillegg til å lede og tilrettelegge arbeidet i egen funksjon, er funksjonslederens viktigste oppgave å

- innhente og bearbeide informasjon
- vurdere situasjonen fortløpende
- legge fram anbefalinger for stabssjefen eller politimesteren
- omsette beslutninger og planer i ordrer
- kontrollere, rettlede og orientere

Øvrige stabsmedarbeidere utfører rutinemessige oppgaver ifølge direktiver samt annet arbeid på oppdrag fra funksjonslederen. Hver funksjon skal koordinere sin virksomhet med alle andre funksjoner i staben.

8.6.1 P1 Personell

P1 deltar i planleggingsarbeidet og samarbeider nært med P4 om ressursbruken. P1 bør ha oversikt over polititjenestepersoner og medarbeidere fra aktører som samvirker med politiet. P1 utarbeider tjenestelister og fører oversikter. En HMS-rådgiver bør inngå ved behov.

Hovedansvarsområder

- personell
- økonomi
- administrasjon

Momentliste

- bemanning i staben og operasjonssentralen
- oversikt over innsatspersonellet og stabsmedarbeiderne
- oversikt over innsatspersonellets kompetanse
- rutiner for håndtering av personell og lønn
- innkalle eget og eksternt personell
- forberede mottak av personell
- iverksette beordringer
- disponere personell i samarbeid med P3
- etablere et kontaktpunkt ved bruk av eksternt personell
- kontrollere at tjenesten er i henhold til personalhåndboka og HMS-håndboka
- innhente situasjonsrapporter om personellstatus
- vurdere økonomiske konsekvenser av planlagte tiltak
- utarbeide personellister, tjenestelister og kalkulere kostnader ved reiser, overtid mv.

8.6.2 P2 Etterretning

P2 deltar i planleggingsarbeidet og samarbeider nært med P3, som er stabens sentrale planleggingsfunksjon. Ved behov forsterkes P2 med medarbeidere fra Politiets sikkerhetstjeneste (PST). P2 samarbeider med P5 om å innhente etterretningsinformasjon gjennom medieovervåking.

Politiet skal etterforske mulige straffbare forhold i tilknytning til en ulykke, se kapittel 8.15. Etterforskingen kan blant annet være av direkte betydning for å løse den akutte situasjonen. All etterforsking i aksjonsfasen av den ekstraordinære hendelsen må koordineres av P2.

Hovedansvarsområder

- etterretning
- analyse
- koordinering av etterforsking
- sikkerhetstjeneste (PST)
- evakuerte og pårørende

Momentliste

- innhente opplysninger om forhold som har betydning for planleggingen
- eventuelt igangsette straksetterforsking
- sikkerhetstjeneste (PST) – på bakgrunn av analyse og trusselvurderinger utarbeide forslag til objektvakthold, personsikring, eskortesikring, interne sikkerhetstiltak mv. i samarbeid med P3
- situasjonsvurdering og analyse av innhentet informasjon (inkludert informasjon innhentet av P5)
- trusselvurdering
- etablering og drift av mottakssenter
- etablering og drift av evakuertesenter
- etablering og drift av pårørendesenter
- etablering og drift av pårørendetelefon
- etablering og drift av registreringssenter

- krise- og gisselforhandlere, i samarbeid med P3
- utarbeide oversikter over evakuerte, skadde, døde, pågrepne, vitner mv.
- føre etterretningstavle og etterretningskart

8.6.3 P3 Operasjon

Som den sentrale funksjonen i stabens planlegging har P3 hovedansvaret for den operative virksomheten og for utarbeidelse av planer. Han/hun samarbeider nært med P2, operasjonslederen og innsatslederen om planleggingen. P3 koordinerer og kontrollerer gjennomføringen av operasjonen.

Hovedansvarsområde

- operativ planlegging og koordinering
- forhandling i samarbeid med P2

Momentliste

- innhente situasjonsrapporter
- innhente etterretningsinformasjon fra P2 og P5
- situasjonsvurdering sammen med politimesteren og stabssjefen
- utarbeide operasjonsplan
- utarbeide planer for objektvakthold, personsikring, eskortesikring, interne sikkerhetstiltak mv.
- gi varslingsordrer, operasjonsordrer eller andre ordrer i samråd med stabssjefen
- vurdere behovet for personell og materiell
- disponere ressurser
- samarbeide med innsatslederen om planleggingen
- samarbeide med operasjonslederen om planlegging og gjennomføring
- samarbeide med politimesteren, staben, operasjonslederen og innsatslederen om mediestrategien
- krise- og gisselforhandlere
- vurdere innsatspersonellets kapasitet og kompetanse
- vurdere behovet for bistandsressurser
- legge til rette for trening på bestemte oppgaveløsninger
- føre situasjonstavle og situasjonskart
- kontrollere at de tiltak som iverksettes, er i samsvar med operasjonsordren
- kontrollere at utførelsen er i henhold til gjeldende bestemmelser (i samråd med P6), politimesterens beslutninger og gjeldende operasjonsordre

8.6.4 P4 Logistikk

P4 deltar i planleggingsarbeidet og samarbeider nært med P1 om den ressursmessige støtten til operasjonen. P4 legger opp en logistikkplan, gir retningslinjer, koordinerer og kontrollerer logistikktjenesten. Ved behov inngår sambandsleder og andre IKT-medarbeidere i denne funksjonen. P4 er ansvarlig for at innredningen og utstyret i stabsrommet til enhver tid er i orden (kontorutstyr, kart, datautstyr mv.).

Hovedansvarsområder
- materiell og sambandsressurser
- sanitet (medisinsk støtte)
- transport
- forpleining
- forlegning

Momentliste
- analysere hendelsen med henblikk på ressursmessig støtte
- transportbehov
- materiellbehov
- forpleining og forlegning
- samband og IT
- utarbeide logistikkplan
- rutiner for ut- og innkvittering av materiell
- ressursoversikter

8.6.5 P5 Informasjon

P5 deltar i stabens planleggingsarbeid og har ansvar for at planverket er oppdatert når det gjelder intern og ekstern kommunikasjon. P5 skal støtte politimesteren, staben og innsatslederen i deres mediehåndtering. P5 bistår P2 ved å innhente etterretningsinformasjon gjennom medieovervåking. En nærmere beskrivelse av informasjon og mediehåndtering finnes i kapittel 12 og i Håndbok i krisekommunikasjon (PBS II).

Hovedansvarsområder
- mediehåndtering
- intern informasjon
- medieovervåking

Momentliste
- gi kommunikasjonsfaglige råd til alle nivåer (strategisk, operasjonelt, taktisk) i egen organisasjon
- utarbeide forslag til og publisere godkjent informasjon til befolkningen og media
- publisere informasjon i egen organisasjon
- sørge for medieovervåking
- etablere kapasitet til å besvare mediehenvendelser
- utarbeide budskap (talepunkter) til den som uttaler seg til media i innsatsområdet
- ha ansvar for praktisk tilrettelegging i forbindelse med budskapsformidling, eksempelvis arrangere pressekonferanser og etablere pressesenter
- ha kommunikasjonsfaglig dialog med Politidirektoratet

8.6.6 P6 Juridisk

P6 deltar i stabens planleggingsarbeid med juridiske vurderinger og anbefalinger. P6 skal ha påtalekompetanse, men overtar ikke ansvar for påtalemessige beslutninger fra påtaleansvarlig eller andre saksansvarlige selv om det settes stab.

Hovedansvarsområder

- bidra til legalitetskontroll ved utarbeidelse av planverk
- bidra til å skaffe til veie relevant regelverk og annet rettslig grunnlag for stabens arbeid
- avklare rettslige problemstillinger som er aktuelle for stabens arbeid
- for nærmere angitte hendelser: Utarbeide «mønsterscenarier» med kortfattede angivelser av hjemler og problemområder
- på anmodning delta i arbeidet med rutinebeskrivelser og tiltakskort
- på anmodning delta i planlegging, evaluering og annen møtevirksomhet
- bidra til at dokumenter (for eksempel bistandsanmodninger) til andre myndigheter og samarbeidspartnere holder god kvalitet

Momentliste

- sørge for tilgang til relevant regelverk og annen informasjon mv.
- bistå stabssjefen med å avklare viktige rettslige problemstillinger som antas å kunne oppstå, eller som har oppstått
- bistå andre stabsfunksjoner etter behov
- bidra til at jourhavende jurist har tilstrekkelig kunnskap om situasjonen

8.6.7 P7 Oppgaveavhengig funksjon

Avhengig av hendelsens art og politiets oppgaver kan det være behov for ytterligere funksjoner i staben. Funksjonen gis en passende betegnelse i det enkelte tilfelle den benyttes.

8.7 Rådgivere

Staben kan knytte til seg rådgivere etter behov, både fra politiet og eksterne aktører. Rådgiverne kan bistå gjennom tilstedeværelse i staben, per telefon eller på andre måter. Fra egen etat kan det for eksempel være aktuelt å trekke inn følgende personell og kompetanse:

- UEH
- Beredskapstroppen
- krise- og gisselforhandlere
- rådgivingsgruppen av psykologer og psykiatere
- politihund
- politihelikopter
- livvakt
- Bombegruppen
- prest
- tolker og oversettere
- ID-gruppen (Kripos)
- HMS
- IKT og samband
- samvirkeaktører (se kapittel 5)

Medlemmer av redningsledelsen kan også inngå som rådgivere.

8.8 Liaisoner

I enkelte situasjoner kan det være nødvendig å opprette en liaisontjeneste mellom berørte staber i politiet og mellom politistaber og samvirkeaktørers staber. Liaisonen skal være et forbindelsesledd mellom stabene, men dette berører ikke de ordinære ansvars- og ledelsesforholdene i politiet.

Liaisontjenesten opprettes normalt fra overordnet til underordnet stab eller mellom sideordnede staber.

En liaison kan også fungere som rådgiver for mottakerstabens øverste ledelse. Det er imidlertid viktig å klargjøre hvilken rolle man til enhver tid har.

Liaisonen skal ikke ta avgjørelser på vegne av senderstaben uten at det er klarert. Han/hun skal holde senderstaben orientert om mottakerstabens vurderinger og strategi.

Mottakerstaben er ansvarlig for

- at liaisonen snarest får formidlet informasjon fra senderstaben
- å orientere liaisonen om situasjonen og hovedtrekkene i egen strategi og egne planer
- å legge forholdene til rette slik at liaisonfunksjonen fungerer best mulig

Liaison fra overordnet til underordnet stab

En liaison fra en overordnet stab skal formidle senderstabens ønsker og direktiver. Hensikten med å sende liaison fra overordnet til underordnet stab er å sørge for forståelse for de løsninger som er valgt, og for at tiltak er i tråd med overordnede mål, formelle retningslinjer og forutsetninger for bistand og annen ressursanvendelse.

En overordnet stab skal vurdere om det er behov for å sende en liaison til en underordnet stab. Liaison skal sendes dersom en hendelse er av særlig alvorlig karakter, og man antar at sentrale politiske og faglige myndigheter blir involvert.

Mottakerstabens ledelse skal informeres om senderstabens vurderinger, og liaisonen skal påse at direktiver fra den overordnede staben følges opp.

Liaison mellom sideordnede staber

Hensikten med liaisontjenesten mellom sideordnede staber er å bidra til best mulig informasjonsutveksling og en enhetlig forståelse av mål, strategier og tiltak.

Stabsledelsen i de sideordnede stabene bør avklare behovet for liaisoner og en eventuell utveksling. Dersom en operasjon strekker seg over flere politidistrikt, og det er svært krevende å koordinere innsatsen, bør stabene utveksle liaisoner.

Senderstabens vurderinger skal gjøres kjent for mottakerstaben.

8.9 Arbeidsoppgaver

Staben planlegger, koordinerer og kontrollerer. Den utfyller og utdyper beslutninger, planer og retningslinjer til innsatsstyrken. Staben gir også spesialgrupper retningslinjer og eventuelt arbeidsoppgaver og utformer og gir ordrer på politimesterens vegne.

I staben er det rådslagning, og beslutninger treffes, mens det egentlige stabsarbeidet foregår i funksjonene og avdelingene utenfor stabsrommet. Stabssjefen og funksjonslederne er den egentlige staben. Det er disse som har sine faste arbeidsplasser i stabsrommet. Alt etter situasjonen og størrelsen på staben vil mye av arbeidet som funksjonslederne har ansvaret for, foregå i tilstøtende rom og avdelinger andre steder i politihuset.

8.9.1 Situasjonsvurdering

Situasjonsvurdering er en gjennomgang av den faktiske situasjonen, en løpende prosess fra oppdraget foreligger til operasjonen er avsluttet. Situasjonsvurderingen må bygge på et helhetlig situasjonsbilde, og er viktig for å kunne ta de riktige beslutningene. Staben trenger informasjon for å kunne danne seg et helhetlig bilde av situasjonen. For å få til en vellykket ledelse og koordinering både i planleggings- og i gjennomføringsfasen, er det viktig med felles situasjonsbilde og -forståelse.

Man må fortløpende vurdere alternative måter å løse oppdraget på. Kun de løsningene som er tilpasset oppdragets art, som ivaretar sikkerhetsmessige hensyn, og som er realistiske, tas opp til vurdering.

I en situasjonsvurdering bearbeider man innkomne opplysninger. Innholdet kontrolleres, det sammenholdes med opplysninger fra andre hold, man vurderer opplysningenes betydning og bestemmer så hvilke tiltak som skal iverksettes.

Alle stabsfunksjoner innhenter informasjon, spesielt P2 og P5. Sistnevnte har et særskilt ansvar for medieovervåking. Innhenting av opplysninger må prioriteres slik at de mest tidsaktuelle og viktige blir skaffet først. Når operasjonen er i gang, vil de viktigste opplysningene normalt komme fra innsatslederen. Staben må aktivt etterspørre informasjon.

8.9.2 Situasjonsrapportering

Gjennom situasjonsrapportering skal mottakernivået få rask tilgang til målrettet informasjon. Rapporteringen har to formål:

- å holde mottakeren oppdatert i forkant av en eventuell hendelse i tilfelle det senere skulle bli aktuelt å involvere vedkommende, eller
- å gi løpende orientering under hendelsen der det er behov for rapportering til overordnede nivå

Sitasjonsrapporteringen kan foregå i linjen mellom alle nivåene i beredskapsapparatet, fra innsatslederen til det politiske nivået, se kapittel 3.1.

Alle funksjonslederne i staben bearbeider informasjon og utarbeider situasjonsrapport på eget fagområde. Stabssjefen har ansvaret for å utarbeide en samlet situasjonsrapport til politimesteren.

Når man setter opp en situasjonsrapport, skal man benytte hovedpunktene i malen (se kapittel 13.2.1), men tilpasse underpunktene til situasjonen. Situasjonsrapportene skal registreres i stabsjournalen og arkiveres.

Situasjonsrapportering er nærmere beskrevet i kapittel 13.2.

8.9.3 Planlegging

P3 har ansvar for å utarbeide operasjonsplaner. På bakgrunn av disse utarbeider innsatslederen og dellederne detaljene i den praktiske gjennomføringen. Detaljplanene følger som vedlegg til operasjonsplanen.

Stabens planlegging kan deles inn i fem hovedtrinn:
1 – planleggingsgrunnlag og strategi
2 – oppstart av planleggingen
3 – stabens planlegging og anbefaling
4 – politimesterens beslutning
5 – detaljplanlegging

Hovedpunktene i ordremalen (se kapittel 10.6.3) skal benyttes når man utarbeider en operasjonsplan eller operasjonsordre.

Operasjonsplanlegging er nærmere beskrevet i kapittel 10.

8.9.4 Ordregiving

Staben må ha full oversikt over hvilke ordrer som er gitt, når og til hvem. Dette er nødvendig for å holde oversikt over situasjonen, for veiledning og regulering av virksomheten til innsatslederen, for orientering til politimesteren og for utforming av eventuelle nye ordrer.

Utforming av ordrer og ordregiving er nærmere beskrevet i kapittel 10.6.

8.9.5 Koordinering, kontroll og veiledning

Staben skal ikke bare kontrollere at ordrene blir mottatt, forstått og fulgt, men også veilede under utførelsen. Den må gripe inn med regulerende bestemmelser, utfyllende ordrer og tiltak dersom situasjonen endrer seg. Dette kan være aktuelt dersom ordren har vært upresis eller ufullstendig, eller når grunnlaget svikter, for eksempel ved at det inntreffer andre, uforutsette hendelser. Er situasjonen vesentlig endret, må man legge fram en ny plan for politimesteren. Den reviderte ordren skal kun inneholde de nye punktene.

8.9.6 Stabsmøter

Stabsmøter benyttes til å orientere staben og regulere og samordne dens virksomhet. Møtene kan være formelle planleggingsmøter eller statusmøter. Møtene kan også være rene informasjonsmøter. Møtets status må avklares i hvert enkelt tilfelle. Staben bør ha faste møter.

Stabssjefen leder møtene. Møtestruktur og tydelig møteledelse er suksessfaktorer både for gjennomføringen av møtet og stabsarbeidet for øvrig.

Funksjonslederne skal presentere situasjonsrapporter. Før stabsmøtene må de innhente informasjon om oppgaver under behandling, plan for avvikling, fokusområder og eventuelle ressursbehov. Operasjonslederen eller P3 bør innarbeide faste rutiner for situasjonsrapportering fra innsatslederen.

Det skal skrives korte referat fra stabsmøter. Følgende punkter bør tas med:
- datotidsgruppe (DTG)
- hvem som er til stede
- situasjonsrapporter fra funksjonslederne
- beslutninger
- neste møte
- stabssjefens underskrift

Referat, beslutninger og eventuelle fokusområder skal umiddelbart registreres i stabsjournalen.

8.10 Hjelpemidler

8.10.1 Planverk

Stabsmedarbeiderne må ha god innsikt i alle beredskapsområder der politiet har ansvar og oppgaver. Dette inkluderer beredskapsområder der andre aktører har primæransvaret og politiet har bistandsoppgaver. Beredskapsområdene er nærmere beskrevet i kapittel 6. Felles for alle beredskapsområdene er at politiet skal utarbeide lokalt planverk som beskriver politiets rolle og oppgaver. Ugradert planverk skal lagres i PBS WEB. Planverk gradert etter sikkerhetsloven eller beskyttelsesinstruksen skal oppbevares hos operasjonslederen og eventuelt i stabsrommet, i henhold til gitte retningslinjer.

Tiltak beskrevet i planverket skal lagres i og benyttes til tiltaksbehandling i politioperativt system (PO).

8.10.2 Logg

Staben må sørge for notoritet, det vil si dokumentasjon på og oversikt over alle tiltak og beslutninger mv. knyttet til hendelsen. Stabsjournalen er en kronologisk ordnet logg over korrespondanse, tiltak og hendelser av betydning. Journalen er stabens primære hjelpemiddel for kontroll med virksomheten. Stabsjournalen føres i PO.

Loggen er den viktigste informasjonskilden for å holde seg oppdatert om situasjonen. Loggføring bør derfor skje i sanntid av den som mottar en melding, sender en melding, fatter en beslutning mv.

8.10.3 Tavler

Tavlene skal gjøre viktig informasjon lett tilgjengelig for staben. Tavler og kart må sees i sammenheng da de på hver sin måte skal beskrive en situasjon og gi opplysninger om det samme fagområdet.

En situasjonstavle, som kan suppleres med et situasjonskart, skal gi staben en oppdatert oversikt over situasjonen. Viktige disposisjoner og resultater må noteres på en oversiktlig og kortfattet måte.

En fokustavle skal rette fokuset mot det viktigste av det viktige, spesielt oppfølginger med tidsfrister.

Ressurstavler, som kan suppleres med ressurskart, skal gi staben en oversikt over personell og materiell som til enhver tid er disponert og/eller i reserve.

8.10.4 Kart

Situasjonskart, som kan suppleres med en situasjonstavle, skal til enhver tid gi et så oversiktlig og korrekt bilde av situasjonen som mulig. Situasjonskartene vil være et godt grunnlag for planleggingsarbeidet og for kontroll og ledelse av en pågående operasjon. Taktiske disposisjoner føres på situasjonskartene etter hvert som situasjonen utvikler seg. Det er også viktig å få med planlagt fremdrift ut fra ordrer som er gitt, men ennå ikke iverksatt eller gjennomført. Planlagte tiltak kan føres på egne planleggingskart for å unngå misforståelser.

Ressurskart, som kan suppleres med en ressurstavle, benyttes ved større operasjoner for å gi opplysninger om personell og logistikk.

Etterretningskart kompletterer situasjonsbildet på situasjonskartet og situasjonstavlen med etterretnings- og etterforskingsopplysninger. På etterretningskartet fører man detaljopplysninger, for eksempel

- trusler, personer, grupperinger, posisjoner, forulykkede, saknede, evakuerte, navn, utstyr, motivasjon, krav, språk, våpen, nasjonalitet, bevegelsesmuligheter, fysisk og psykisk tilstand
- gisler: antall, navn, beskrivelse, nasjonalitet, språk, plassering, bevegelsessituasjon

8.11 Organisering av stabslokaler

I nær tilknytning til stabsrommet bør det være møterom, kontorer og spesialrom for de som skal bemanne stabsfunksjonene. Alt avhengig av situasjonen og størrelsen på staben vil mye av arbeidet som funksjonslederne har ansvaret for, foregå i tilstøtende rom og avdelinger andre steder i politihuset.

Også når politimesterens stab er satt, bør operasjonslederen og operatørene utføre tjenesten fra sine faste plasser. Stabsrommet og operasjonssentralen bør ligge inntil hverandre for å sikre god kommunikasjon.

Politimesteren bør ha mulighet til å avholde møter på strategisk nivå. Arbeidsrommet bør ligge nær stabslokalene slik at politimesteren kan ha god kontakt med staben.

Stabsmøter kan avholdes i stabsrommet eller andre møterom, alt etter antall deltakere. Rådgivere, liaisoner og redningsledelsen bør disponere kontor og møterom nær stabsrommet.

Avhengig av operasjonens art og stabens størrelse vil man trenge en rekke arbeidsrom for de forskjellige funksjonene i staben. Flere av rommene kan være ordinære kontor og møterom, men noen rom må spesialtilpasses. Dette gjelder rom for forhandlere, telefonvakter for pårørendetelefon, telefonvakter for mediehåndtering samt rom for medieovervåking.

8.12 Samarbeid med operasjonslederen

Ved uønskede og/eller ekstraordinære hendelser må operasjonslederen vurdere om den ordinære linjeledelsen er tilstrekkelig til å lede politiinnsatsen, eller om staben bør etableres. Det er politimesteren som tar den endelige beslutningen om dette.

Når politimesterens stab er satt, vil den normalt overta noen av operasjonslederens oppgaver og fullmakter. Arbeids- og oppgavefordelingen mellom operasjonslederen og staben kan enten avklares i det enkelte tilfelle eller reguleres i stabsinstruksen. Når staben er satt, vil operasjonslederens hovedoppgave være å lede operasjonen i sanntid og ivareta kommunikasjonen med innsatslederen.

Momentliste for operasjonslederen ved stabsetablering

- vurdere om bemanningen i operasjonssentralen og på sentralbordet bør styrkes
- sørge for at planverket og instruksene er tilgjengelige
- sikre god kommunikasjon med staben
- sikre god kommunikasjon med innsatslederen
- sørge for at innsatslederen avgir situasjonsrapporter
- orientere på stabsmøter

Operasjonsledelse er beskrevet i kapittel 7.

8.13 Samarbeid med driftsenhetslederen

Lensmannen eller politistasjonssjefen i distriktet der den uønskede eller ekstraordinære hendelsen har inntruffet, er normalt ikke innsatsleder. Han/hun kan derfor delta i stabens planlegging med oppgaver knyttet til lokale forhold. Selv om han/hun fysisk befinner seg et annet sted, kan vedkommende arbeide innenfor én eller flere stabsfunksjoner, både i planleggingsfasen og gjennomføringsfasen. Driftsenhetslederen kommuniserer med funksjonslederne eller stabssjefen. Det er også en relevant oppgave for driftsenhetslederen å delta i arbeidet i kommunens kriseledelse og i kommunalt beredskapsråd, se kapittel 5.14.

Driftsenhetslederen har ansvaret for oppfølging av egne medarbeidere etter kritiske hendelser og særlig belastende oppdrag, se kapittel 14.5 om personalomsorg.

8.14 Samarbeid med innsatslederen

Innsatslederen er politidistriktets øverste leder på taktisk nivå ved hendelser som krever koordinerende ledelse. Når staben er satt, fortsetter innsatslederen å kommunisere direkte med operasjonslederen. Stabsetableringen skal i minst mulig grad endre på denne kommunikasjonslinjen. All kommunikasjon mellom taktisk og operasjonelt nivå skal skje gjennom operasjonslederen/operasjonssentralen, med mindre annet er uttrykkelig avtalt eller bestemt.

Innsatsledelse er beskrevet i kapittel 9.

8.15 Etterforsking og gransking

Det er viktige skiller mellom etterforsking og gransking, både når det gjelder formål og lovregulering.

Etterforsking er en kjerneoppgave for politiet og påtalemyndigheten. Riksadvokaten har definert etterforsking[175] som de undersøkelser politi og påtalemyndighet foretar for å

- avdekke om et straffbart forhold er begått, eller begås
- avklare de øvrige omstendigheter som en påtaleavgjørelse forutsetter klarlagt, og eventuelt forberede sakens behandling for retten

Riksadvokaten har videre slått fast at den virksomheten som gjerne omtales som (kriminal)etterretning, i det alt vesentlige er etterforsking. Den hører dermed under påtalemyndighetens ansvarsområde og reguleres av straffeprosessloven[176] og påtaleinstruksen.[177] Ifølge Riksadvokaten er (kriminal) etterretning mer en beskrivelse av en metode enn en avgrensing av virksomheten mot etterforsking.

Gransking er en undersøkelsesform som en offentlig etat eller et foretak setter i verk etter større ulykker eller andre ekstraordinære begivenheter. Formålet med gransking er som regel å klarlegge faktiske forhold og ansvarsforhold.[178]

Ved en rekke hendelser vil politiet måtte iverksette etterforsking i tillegg til innsatsen for å håndtere selve hendelsen. I straffeprosessloven[179] står det at: *Etterforsking foretas når det som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold som*

175 Rundskriv nr. 3/1999.
176 Lov 22. mai 1981 nr. 25.
177 Forskrift 28. juni 1985 nr. 1679.
178 Se Gransking (Giertsen, 2008).
179 § 224 første og andre ledd.

forfølges av det offentlige. Ved brann og andre ulykker kan det foretas etterforsking om årsaken selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold.

I påtaleinstruksen[180] står det at: *Ved brann skal det foretas etterforsking av årsaken selv om det ikke er grunn til mistanke om straffbart forhold. Det samme gjelder ved annen ulykke som har voldt alvorlig personskade eller betydelig ødeleggelse av eiendom. Ved ulykker som skal undersøkes av fast eller særskilt oppnevnt kommisjon eller av vedkommende myndighet, kan etterforsking foretas i den utstrekning påtalemyndigheten finner grunn til det. Kommisjonen eller vedkommende myndighet skal i tilfelle varsles om igangsetting av etterforsking. Også ellers kan politiet foreta etterforsking om årsaken til ulykker, jf. straffeprosessloven § 224 annet ledd.*

Det er med andre ord en rekke hendelser hvor politiet, helt eller delvis parallelt med innsatsen for å håndtere selve hendelsen, kan eller skal iverksette etterforsking. I tillegg til ulykker og brann kan eksempelvis nevnes hendelser knyttet til gisselredning, melding om – og/eller funn av – eksplosiver samt pågripelse av farlige personer.

Politiet bør etablere en egen struktur for å ivareta etterforskingsoppgaven. Ledelsesmessig kan oppgavene (hhv. håndteringen av selve hendelsen og etterforskingen) fordeles mellom politimesterens stab, eventuelt operasjonssentralen (som håndterer selve den ekstraordinære hendelsen) og den ordinære linjestrukturen i politidistriktet (som tar seg av etterforskingen).

En gruppe av etterforskere og påtalejurist(er) dedikeres til etterforskingen, løser sine oppgaver i linje og koordinerer sitt arbeid med P2 i politimesterens stab (eventuelt operasjonssentralen). Roller, mål, oppgaver og prioriteringer i hhv. politimesterens stab (eventuelt operasjonssentralen) og etterforskingsgruppen vil være forskjellige. Det er imidlertid avgjørende at samarbeidet mellom og koordineringen av de to strukturene er best mulig, noe som både er et lederansvar og et medarbeideransvar.

I en tidlig fase av hendelsen, før man eventuelt etablerer egen linjestruktur for å ivareta etterforskingen, bør politimesterens stab (eventuelt operasjonsleder) konsultere påtalejurist (alternativt P6 når staben er satt). Formålet vil være å avklare om hendelsen er av en slik karakter at etterforsking kan eller skal iverksettes.

Følgende scenario illustrerer hvordan etterforsking og gransking kan gripe inn i hverandre: Det har skjedd en alvorlig trafikkulykke hvor en buss med skoleelever har kollidert med en tankbil lastet med drivstoff. Bussen har havnet utenfor veien og flere passasjerer er skadet, noen alvorlig. Flere passasjerer sitter fastklemt i bussvraket.

180 § 7-4 fjerde ledd. Ordlyden i første ledd er identisk med straffeprosessloven § 224 første ledd.

I mange politidistrikt vil en slik alvorlig og kompleks hendelse utløse etablering av politimesterens stab. Statens havarikommisjon for transport (SHT) vil sette i verk undersøkelse. Politiet skal varsle SHT om blant annet alvorlige trafikkulykker som involverer buss eller kjøretøy med totalvekt over 7,5 tonn, og ulykker som involverer kjøretøy som transporterer farlig gods.

Trafikkulykker der arbeidstakere sysselsatt i en transportvirksomhet er innblandet, skal betraktes som arbeidsulykker. Slike hendelser skal med andre ord ikke bare vurderes etter vegtrafikkloven og trafikkreglene, men også etter arbeidsmiljøloven.[181] Det betyr at saken, når den anses ferdig etterforsket, skal forelegges Arbeidstilsynet før påtalevedtak treffes.[182]

181 Se Økokrims skriftserie, fagbok nr. 19. Arbeidsmiljøkriminalitet (Hansen, 2010).
182 Rundskriv nr. 1/1996 fra Riksadvokaten om arbeidsmiljøkriminalitet.

9 INNSATSLEDELSE

Politiet benytter et enhetlig system for organisering og ledelse av politiinnsats. Et slikt gjenkjennbart system er en forutsetning for å lykkes i samarbeidet internt og i samvirke med andre. Selv om kapittelet beskriver innsats av en viss størrelse, vil prinsippene også komme til anvendelse ved mindre hendelser.

Innsatsledelse i en skarp aksjon, ved redningstjeneste eller andre alvorlige ulykker er blant de mest krevende oppgavene politiet kan bli satt til. Ved slike hendelser kan det være snakk om å redde liv, store materielle verdier eller å verne om viktige samfunnsinteresser.

Innsatslederen er politidistriktets øverste leder på taktisk nivå ved hendelser som krever koordinerende ledelse. Innsatslederen har ordremyndighet[183] over en innsatsstyrke i en konkret aksjon eller operasjon. Ved hendelser som krever koordinerende ledelse, skal det alltid utpekes en innsatsleder.

Så langt det passer, skal de generelle taktiske prinsipper for innsatsledelse og organisering av et innsatsområde som er beskrevet i dette kapittelet, gjelde for håndteringen av alle typer hendelser der politiet kan få ansvar for å lede og koordinere innsatsen.

Av og til vil både etterforsking, undersøkelser og skadebegrensning skje samtidig med den akutte håndteringen av hendelsen, eller de forskjellige oppgavene vil kunne gå over i hverandre, se kapittel 8.15 om etterforsking og gransking. En hendelse vil for eksempel kunne inneholde elementer av både kriminalitet, redningstjeneste og søk etter antatt omkomne (SEAO) samtidig. I tillegg vil både Statens havarikommisjon for transport, Arbeidstilsynet og andre etater kunne ha selvstendige oppgaver på åstedet.

9.1 Kriminalitet og politiaksjoner

Politiet har ansvar for å gripe inn mot kriminalitet, verne om all lovlig virksomhet samt opprettholde den offentlige sikkerhet.[184]

Selv om en hendelse i utgangspunktet fremstår som en ren politiaksjon eller håndtering av kriminalitet, vil også slike hendelser kunne medføre at flere etater blir involvert i håndteringen. Andre myndigheter vil også kunne ha selvstendige oppgaver. Det betyr at det er viktig å kjenne til hverandres ansvar og oppgaver, og politiet må så langt det lar seg gjøre, ha prosedyrer for samhandling.

Se også kapittel 6.1 som beskriver ansvar og oppgaver innenfor terrorberedskap og objektsikkerhet.

183 Ordreinstruksen § 3.
184 Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven) § 2.

9.2 Redningstjeneste

Politiet har ansvar for å iverksette og organisere redningsinnsats.[185] Redningstjeneste, dvs. ivaretakelse av liv og helse, vil være en prioritert oppgave for nødetatene selv om de i det daglige utfører andre oppgaver.

Politiet har ansvar for å organisere, lede og koordinere arbeidet i innsatsområdet på land. Innsatslederen skal imidlertid ikke lede brannvesenets og helsetjenestens faginnsats. Innsatslederens organisasjon må tilpasses ulykkens omfang, varighet og karakter. Innsatsledelsen består normalt av innsatsleder, fagleder brann og fagleder helse samt delledere fra politiet.

Se også kapittel 6.3 om redningstjeneste.

9.3 Hendelser som normalt ikke ledes og koordineres av politiet

Politiet har også ansvar for å iverksette tiltak samt organisere og koordinere hjelpeinnsatsen i andre typer ulykkes- og katastrofesituasjoner.[186] Eksempler på slike hendelser kan være skogbrann, flom og skred.

Ved slike hendelser vil den totale innsatsen som oftest ledes og koordineres av andre etater enn politiet. Politiet har kun ansvaret for den politifaglige delen av innsatsen.

185 Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven) § 27 første ledd.
186 Politiloven § 27 tredje ledd.

Politiet har imidlertid ansvaret for å lede og koordinere den totale innsatsen i en startfase dersom vedkommende myndighet ikke har et apparat klart til å forestå ledelse og koordinering. Så snart vedkommende myndighet selv er i stand til å overta ansvaret, går politiets ansvar over til eventuelt å yte bistand og ellers ivareta de nødvendige politioppgavene. Politiet skal ikke opptre i den andre myndighetens sted lenger enn høyst nødvendig.

I samråd med operasjonslederen må innsatslederen knytte kontakt med lederen fra den aktøren som har primæransvaret for håndteringen, og som skal stå for den videre ledelsen og koordineringen i innsatsområdet.

Det er viktig at politiet har god kunnskap om og tilgjengelig planverk for de mest aktuelle beredskapsområdene som skal håndteres av andre aktører. Se også kapittel 6 som beskriver ansvar og oppgaver innenfor en rekke av disse beredskapsområdene.

9.4 Hovedoppgaver i innsatsområdet

Ved ulykker der menneskers liv eller helse er truet, vil det som utgangspunkt være tre overordnede, faglige ansvarsområder i innsatsområdet:

- Overordnet ledelse og koordinering ivaretas av innsatslederen. De politimessige oppgavene for øvrig ivaretas av innsatslederens NK og andre delledere.
- Ansvaret for den tekniske innsatsen og ansvaret for sikkerheten i fareområdet ivaretas ofte av brannvesenet under ledelse av fagleder brann ved redningstjeneste, ellers vil dette normalt være politiets ansvar.
- Ansvaret for den helsemessige innsatsen, inkludert helsefaglig vurdering, prioritering, behandling og pasienttransport, ivaretas av helsetjenesten under ledelse av fagleder helse.

9.4.1 Politiet

Politiets ansvar og oppgaver på de forskjellige beredskapsområdene (se kapittel 6) vil variere. Dette har også betydning for politiets oppgaver i innsatsområdet.

Momentliste

- livreddende innsats sammen med de andre nødetatene
- lede og koordinere innsatsen mellom nødetatene og andre aktører
- ivareta sikkerheten i innsatsområdet og sette opp sperringer
- forebygge straffbare handlinger
- sikre ro og orden
- iverksette etterforsking (straksetterforsking)
- registrere/identifisere involverte personer (overlevende/evakuerte, skadde, døde)
- overlevere åstedet til eieren etter at innsatsen og eventuelt etterforskingen er avsluttet
- mediehåndtering

9.4.2 Brannvesenet

Brannvesenets ansvar og oppgaver er nærmere beskrevet i kapittel 5.14.2.

Momentliste

- livreddende innsats sammen med de andre nødetatene
- brannslukking og teknisk redningsinnsats
- avdekke, identifisere, overvåke og behandle farlige stoffer (inkludert CBRN[187])
- beskytte omgivelsene mot akutt forurensing
- skadebegrensing på materielle verdier
- sikkerhetsansvar i fareområdet

9.4.3 Helsetjenesten

Helsetjenestens ansvar og oppgaver er nærmere beskrevet i kapittel 5.1 og 5.14.1.

Momentliste

- livreddende innsats sammen med de andre nødetatene
- behandling, stabilisering og omsorg for skadde
- transport av medisinsk personell og utstyr
- prioritering av pasienter (triage) og opprettelse av samleplass
- transport av pasienter til legevakt og sykehus
- kommunikasjon med AMK om ressursbehov og informasjon om transport av pasienter til de forskjellige sykehus

9.4.4 Kommunen

De fleste kommuner har ikke døgnberedskap. Av den grunn er det viktig å involvere kommunen så tidlig som mulig ved en alvorlig hendelse da det ofte vil ta tid å samle kommunale ressurser som ikke er i kontinuerlig beredskap. Kontaktpunktet i kommunen utenfor normal arbeidstid vil ofte være rådmannen eller ordføreren. Kommunens ansvar og oppgaver er nærmere beskrevet i kapittel 5.14. Se også kapittel 11 om evakuerte og pårørende.

Kommunen vil måtte stille med representanter både i innsatsområdet og i lokal redningssentral (LRS) eller politimesterens stab. Kommunens deltakelse er ofte størst når arbeidet i innsatsområdet går mot slutten eller er avsluttet.

Momentliste

- tilby psykososiale kriseteam
- støtte til nødetatene og innsatspersonellet
- støtte og omsorg til de involverte
- tjenester fra tekniske etater
- redusere konsekvensene av hendelsen
- ivareta gjenoppbyggingen; tilbake til normalen

187 Kjemisk, biologisk, radiologisk og kjernefysisk. Dette er materiale som kan anvendes i en terrorhandling.

9.4.5 Bistandsressurser

Ved større redningsaksjoner vil det ofte være behov for ressurser ut over politiet og de andre nødetatene.

De viktigste bistandsressursene er frivillige organisasjoner, Sivilforsvaret og Forsvaret. Disse organisasjonene skal støtte og forsterke nødetatenes innsats. De har også kompetanse på fagområder der politiet og de andre nødetatene ikke har kompetanse. De viktigste samvirkeaktørene er nærmere omtalt i kapittel 5.

9.5 Organisering av innsatsområdet

Innsatsområdet er et nærmere definert område hvor innsatsen settes inn og er normalt avgrenset av en ytre sperring.

I forbindelse med politiinnsatsen, bortsett fra ved mindre hendelser, vil det som regel bli definert både et åsted (avgrenset av en indre sperring) og et innsatsområde (avgrenset av en ytre sperring).

Det vil i tillegg bli etablert et fareområde dersom det etter at hendelsen har inntruffet, fortsatt kan være forbundet med fare å oppholde seg i dette området.

9.5.1 Innsatslederens kommandoplass

Ved større hendelser oppretter innsatslederen kommandoplass (ILKO), herfra ledes og koordineres den samlede innsatsen. Valg av kommandoplass vil ofte være en vanskelig avveining mellom behovet for overblikk og tilgang til gode kommunikasjonssystemer på den ene siden og behovet for å utøve lederskap og få førstehånds kjennskap til situasjonen ved å være nær åstedet på den annen. Kravet til innsatslederen og andre ledere på taktisk nivå er imidlertid at de ser og blir sett.

For at innsatslederen skal kunne bruke sin tid til ledelse og koordinering kan det være nødvendig at han/hun har personell til rådighet som kan avlaste enkelte gjøremål.

Innsatslederens nestkommanderende (NK) har normalt ansvar for å organisere og lede innsatsstyrken.

ILKO må dimensjoneres i forhold til oppgaven. ILKO kan bestå av delledere og et nødvendig antall personer til å ivareta støttefunksjoner som etterretning, samband, kartplotting, ressursoversikt og mediehåndtering. En eller flere polititjenestepersoner kan ivareta støttefunksjonene, eller oppgavene kan helt eller delvis ivaretas av andre. I tillegg kommer eventuelle rådgivere og liaisoner i ILKO.

Loggføring ivaretas normalt av operasjonssentralen på bakgrunn av meldinger og situasjonsrapportering fra innsatslederen.

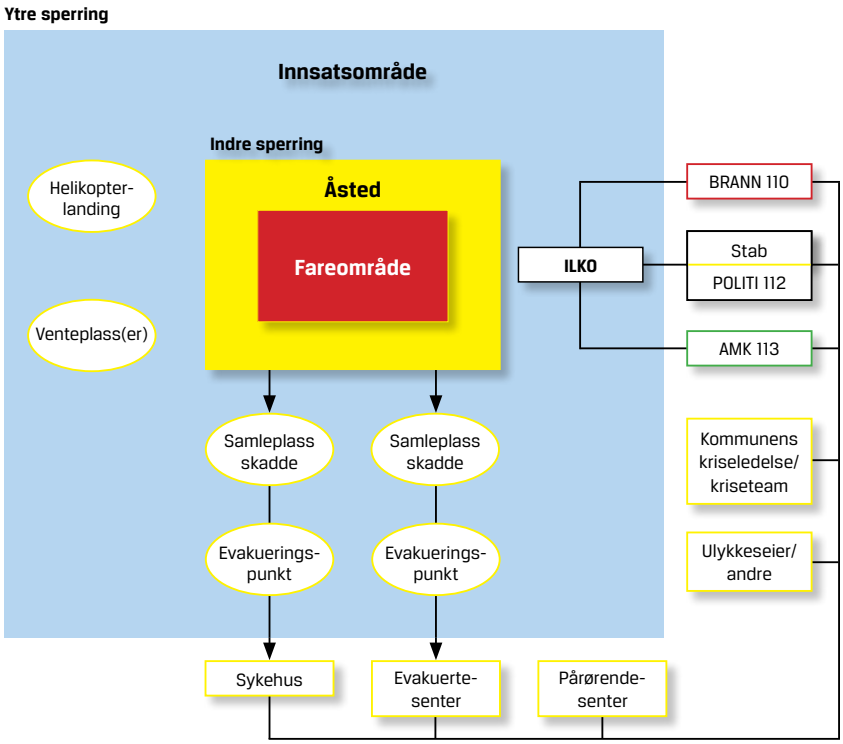

Figur 9-1: Prinsippskisse for innsats ved større hendelser

9.5.2 Sperringer

Avsperring og regulering av trafikk i innsatsområdet bør gjøres så raskt som mulig. Sperretjenesten skal sørge for opprettelse av indre og ytre sperring slik at blant annet åstedet og samleplasser ikke blir tilgjengelig for uvedkommende. Likeledes må det sørges for nødvendig trafikkregulering slik at utrykningskjøretøy og annen nødvendig transport kommer fram. Sperre- og trafikktjenesten ivaretas av politiet.

9.5.3 Venteplasser

Venteplass for bistandsstyrker (STY) opprettes i noe avstand fra åstedet. Den bør ligge i hus eller telt, og det bør være muligheter for forpleining og hvile. Venteplassen er underlagt politiet.

Venteplass for ambulanser bør plasseres så nær samleplass for skadde som mulig. Den etableres slik at andre kjøretøy kan passere uten at ambulansevirksomheten hindres. Venteplassen er underlagt politiet.

9.5.4 Helikopterlandingsplass

Helikopterlandingsplass (HELP) legges så nær opptil samleplass for skadde som mulig for å unngå omlasting fra ambulanse til helikopter. Helikopterlandingsplassen er underlagt politiet.

9.5.5 Samleplass for evakuerte

Samleplass for evakuerte (EVAK) opprettes for å ta hånd om evakuerte fra åstedet. Til samleplassen evakueres personer som i første omgang ikke trenger medisinsk behandling. Samleplassen opprettes i nærheten av åstedet, men helst skjermet og i noe avstand fra det, gjerne på en skole, et hotell, forsamlingslokale eller lignende. De evakuerte skal registreres og skjermes fra media og befolkningen. Samleplassen er underlagt politiet.

Dersom det er aktuelt med ytterligere omsorg for de evakuerte, opprettes et evakuertesenter, som er et oppholdssted for fysisk uskadde med behov for hjelp som samtaletjeneste, omsorg, varsling av eller gjenforening med pårørende. Ansvar og oppgaver ved et evakuertesenter er nærmere beskrevet i kapittel 11.2.2.

9.5.6 Samleplass for skadde

Samleplass for skadde opprettes av helsetjenesten for å ta hånd om skadde fra et åsted før disse transporteres videre til sykehus. Samleplassen bør opprettes så nær åstedet som mulig slik at innbæringsveien blir kort. Fortrinnsvis bør den etableres i hus, telt eller lignende. Samleplassen ivaretas av operativ leder helse.

9.5.7 Evakueringspunkt

Ved evakueringspunktene (EP) skal skadde og uskadde som transporteres eller følges ut av innsatsområdet, registreres. Så langt det er mulig, skal det registreres hvor de transporteres. Dette gjelder også de som skal til evakuertesenteret. EP bør ligge så nær samleplass for skadde, innlastingsplass for ambulanser og helikopterlandingsplass som mulig. Ved behov for flere evakueringspunkt skal det føres logg ved alle. All loggført informasjon fra evakueringspunktene skal fortløpende eller snarest meldes inn til operasjonssentralen eller politidistriktets registreringssenter. EP er underlagt politiet.

9.5.8 Håndtering av døde

Det skal normalt ikke opprettes samleplass for døde. I de tilfellene det likevel må gjøres, skjer det etter avtale med etterforskingsleder eller kriminaltekniker.

9.6 Ledelse i innsatsområdet

Prinsippskissen gir en skjematisk oversikt over de forskjellige funksjonene i et innsatsområde av større omfang. Hvilke funksjoner som skal ivaretas, vil være avhengig av hendelsens art, omfang og kompleksitet.

9.6.1 Innsatslederen

Ved hendelser som krever koordinerende ledelse, skal det alltid utpekes en innsatsleder. Innsatslederen skal være en erfaren polititjenesteperson som har god faglig kompetanse i innsatsledelse og gode lederegenskaper. Politidistriktene bør til enhver tid ha tjenestepersoner med denne kompetansen på jobb. I spesielle tilfeller kan en kompetent polititjenesteperson utpekes for den enkelte anledning.

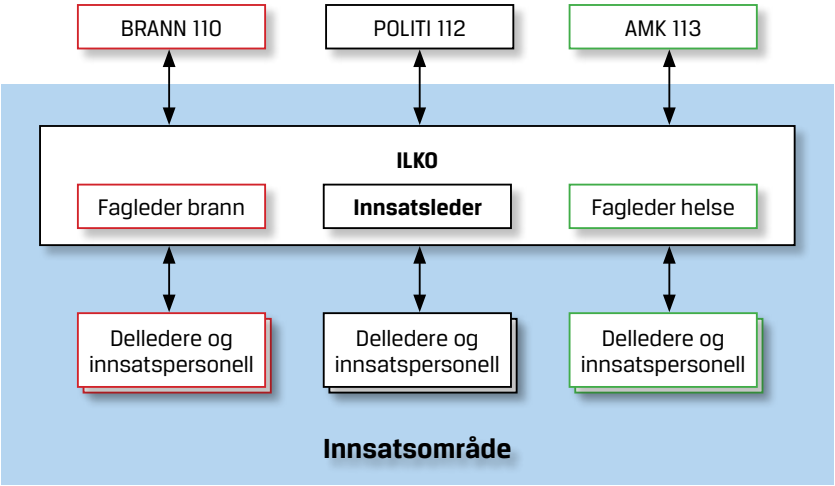

Figur 9-2: Prinsippskisse for organisering av ledelsen i et innsatsområde

Ellers når flere polititjenestepersoner opptrer sammen og ingen er beordret som leder, har den med høyest grad eller rangering kommando (ledelse) over de med lavere grad, med mindre annet er bestemt.[188]

Innsatslederen skal lede, koordinere og kvalitetssikre håndteringen av akutte og planlagte hendelser på taktisk nivå. Han/hun er ansvarlig for at innsatsen koordineres i henhold til politiets overordnede prioriteringer og beslutninger.

Gjennom operasjonslederen eller eventuelt politimesterens stab skal innsatslederen gi politimesteren råd om hvordan et oppdrag bør løses. Se også kapittel 7.4 om samarbeid med innsatslederen og 8.14 om innsatslederen og staben.

Inneholder en operasjon klart avgrensede oppgaver, for eksempel isolasjon og pågripelse, vil det være formålstjenlig å utpeke delledere under innsatslederen. Oppgaven med å planlegge og gjennomføre enkeltstående aksjoner og oppdrag kan delegeres til dellederne.

Innsatslederen må blant annet kunne
- velge riktig ledelsesform i situasjonen som foreligger
- opprette kommandoplass (ILKO) med de funksjonene han/hun trenger
- planlegge gjennomføringen av oppdraget sammen med sine delledere i tråd med direktiver og retningslinjer
- organisere innsatsstyrken slik at den kan løse oppdraget på best mulig måte
- plukke ut de medarbeiderne som er best egnet til å løse det enkelte oppdrag. Det er viktig at innsatslederen også vurderer oppdragets risiko opp mot innsatspersonellets ferdigheter (HMS-perspektivet).

188 Ordreinstruksen § 9.

- lede og koordinere underordnede under gjennomføringen av oppdraget
- holde operasjonelt nivå orientert om situasjonen i innsatsområdet
- bistå operasjonelt nivå med råd under planleggingen og gi sine vurderinger av de beslutninger som fattes
- anbefale måter å løse oppdraget på. Innsatslederen skal legge fram en plan for operasjonelt nivå, eventuelt også en alternativ plan.
- gjennomføre støttesamtale
- gjennomføre taktisk debrief
- bistå ved andre aktørers debrief og evaluering
- legge forholdene til rette for Spesialenheten for politisaker der det er aktuelt

Normal disponeringsrekkefølge ved skarp aksjon

- lokalisering
- observasjon
- isolasjon
- evakuering
- forhandling
- organisering
- situasjonsvurdering
- aksjonering (og pågripelse)
- sikring av åsted

Mediehåndtering

Innsatslederen er ansvarlig for informasjon til media i innsatsområdet. Innsatslederen kan velge å utføre oppgaven selv eller utpeke en annen.

Det er viktig at alle uttalelser til media er koordinert dersom det skal gis informasjon fra forskjellige ledernivå og fra forskjellige etater i samme hendelse. Innsatslederen må alltid koordinere sin mediehåndtering med operasjonslederen og/eller P5.

Se ellers kapittel 12.7 om innsatslederens mediehåndtering samt Håndbok i krisekommunikasjon (PBS II).

Straksetterforsking

Straksetterforsking er den umiddelbare etterforskingen som iverksettes på eller ved åstedet etter at hendelsen har inntruffet. Operasjonslederen (politimesterens stab når den er satt) har ansvar for å påse at nødvendig straksetterforsking blir iverksatt. Innsatslederen må følge opp på åstedet, i samarbeid med aktuell driftsenhet eller avdeling. Se også kapittel 8.15 om etterforsking og gransking.

Planlegging

Planleggingsoppgavene for innsatslederen vil i hovedsak være knyttet til gjennomføringen av en aksjon eller operasjon på taktisk nivå. Planleggingen kan være integrert i stabens planleggingstrinn eller den kan være etterfølgende. Innsatslederen planlegger i detalj taktikken som skal benyttes for å løse oppdraget, hvem som skal utføre de enkelte arbeidsoppgavene, og hvordan operasjonen skal ledes og koordineres på taktisk nivå.

Innsatslederens planleggingsoppgaver er nærmere beskrevet i kapittel 10.5. og i Håndbok for innsatspersonell (PBS II).

Situasjonsvurdering

En situasjonsvurdering er en fortløpende gjennomgang av den faktiske situasjonen; en løpende prosess fra oppdraget foreligger til operasjonen er avsluttet. Situasjonsvurderingen må bygge på et helhetlig situasjonsbilde, og den er viktig for å kunne ta de riktige beslutningene. For å få til en vellykket koordinering og ledelse både i planleggings- og i gjennomføringsfasen er det viktig at alle har tilgang til det samme situasjonsbildet, og at alle forstår situasjonen på samme måte.

Ved planlagte hendelser er det normalt god tid til en fortløpende situasjonsvurdering. Man må fortløpende vurdere alternative måter å løse oppdraget på.

Risikovurdering

Risikovurdering skal inngå som en del av planlegging, gjennomføring og oppfølging av alle politioperasjoner, også på taktisk nivå. Hensikten er å identifisere mulige uønskede hendelser og farlige forhold i arbeidsoperasjoner og iverksette tiltak som reduserer faren for uønskede hendelser.

Akutt hendelse

Akutte oppdrag starter som regel med en innkommet melding. Innsatslederens planlegging starter allerede på vei mot åstedet. Ved akutte hendelser vil det være liten eller ingen tid til planlegging slik det er beskrevet for planlagte hendelser i kapittel 10. Men selv om man har liten tid til disposisjon, er det er de samme momentene som gjelder:

- situasjonsvurdering
- kommunikasjon med operasjonsleder
- vurdering av muligheter og anbefaling til operasjonelt nivå
- befaring (hvis mulig)
- planlegging
- ordregiving

Momentene går inn i hverandre og inn i selve gjennomføringsfasen.

Ordregiving

Når planen skal iverksettes, gir innsatslederen den endelige ordren muntlig og samtidig til delledere og andre. Ordren må gis i rimelig god tid før oppdraget skal gjennomføres. Utarbeidelse av ordrer og ordregiving er nærmere beskrevet i kapittel 10.6.

9.6.2 Delledere

Delledere utpekes etter behov. Eksempler på delledere er aksjonsleder, kortesjeleder, objektleder, livvaktleder, fagleder helse og fagleder brann. Innsatslederen avgjør i hvert enkelt tilfelle hvem som skal inngå i ILKO.

Ved redningstjeneste er fagledere fra brann og helse innsatslederens nærmeste delledere. De tre nødetatene utpeker selv sine fagledere. Disse leder

faginnsatsen på vegne av egen etat. Bistandsressurser, se kapittel 9.4.5, skal normalt underlegges fagledere, avhengig av oppgaven de blir tildelt.

Innsatslederen benytter dellederne innenfor deres respektive spesialfelt. Dellederne bør involveres i planleggingen. Hver enkelt får da et deloppdrag, og innsatslederen kvalitetssikrer planen fortløpende. Kvalitetssikring er særlig viktig ved oppdrag der det er gitt bevæpningsordre.

I enkelte situasjoner, for eksempel ved søk etter saknet person, vil innsatslederen orientere samtlige fremmøtte om oppdraget, slik at alle får de samme opplysningene. Deretter vil innsatslederen trekke til seg dellederne og gi deloppdrag, som de så gir videre til sine underordnede. Dersom krise- og gisselforhandlere rykker ut til innsatsområdet, vil innsatslederen gi forhandlerne nødvendige rammer for oppdraget. Innsatslederens nestkommanderende bør plasseres sammen med forhandlerne.

Dellederne må
- organisere sin enhet etter oppgaven den skal løse
- sørge for at enheten har utstyr for å kunne løse oppgaven
- befare og planlegge sitt ansvarsområde og samspille med innsatslederen og andre dellederе
- sammen med innsatslederen legge fram sin delplan for operasjonelt nivå
- under innsatslederens koordinering, lede sin innsatsstyrke under gjennomføringen
- fortløpende vurdere situasjonen og melde tilbake til innsatslederen

9.6.3 Innsatspersonell

Organiseringen av en innsatsstyrke må som nevnt tilpasses oppgaven den står overfor, og de ressurser som er til rådighet. Normalt vil det være riktig å bruke den tradisjonelle organisasjonsformen med patrulje, lag, gruppe, tropp og kompani. Dette er et kjent mønster og enkelt å lede.

9.7 Etter avsluttet oppdrag

Etter avsluttet oppdrag er innsatslederen ansvarlig for å ta vare på innsatspersonellet. Dersom de har vært utsatt for større påkjenninger, skal det ved behov iverksettes nødvendig personalomsorg, se kapittel 14.5.

Det kan også være behov for å gjennomføre taktisk debrief eller andre evalueringstiltak, se kapittel 15.3 om evaluering.

10 PLANLEGGING

Grundig planlegging og presise ordrer forenkler ledelsen og gjør det mulig for staben å være proaktiv.

Utforming av ordren og ordregiving er en viktig del av planleggingen og en suksessfaktor for vellykket gjennomføring av operasjoner.

Operasjonsplanen er den overordnede planen for operasjonen, det vil si stabens hovedplan. Delplaner inngår i operasjonsplanen som vedlegg. Dersom hendelsen det planlegges for, varer lenge, kan det være aktuelt å endre planen underveis. Da nummereres operasjonsplanene.

Planen skal angi en bestemt fremgangsmåte for gjennomføringen av operasjonen. Planforslaget kan utformes direkte i ordreform slik at ordren kan gis straks politimesteren har godkjent den. Under planlagte operasjoner der ordren ikke gis straks, skal benevnelsen være operasjonsplan. Under fellesbestemmelsene skal det da angis tidspunkt for når planen skal settes i verk og gjelde som ordre.

En operasjonsplan omdefineres til operasjonsordre hvis eller når den tas i bruk.

10.1 Planlagte hendelser

Med planlagte hendelser menes oppdrag som er kjent og planlagt før selve gjennomføringen. Det er normalt tid til grundig planlegging og innkalling av personell med rett kompetanse, og det er tid til å skaffe til veie adekvat utstyr samt trene og øve på løsning av oppgaven.

10.2 Akutte hendelser

Naturkatastrofer, redningstjeneste, terror og gisselsituasjoner er eksempler på akutte hendelser. Uansett type oppdrag, bør man så langt som mulig følge de generelle prinsippene for planlegging og gjennomføring for å sikre en samordnet og kontrollert innsats. Jo bedre beredskapen er, jo bedre er man forberedt ved akutte hendelser.

10.3 Operasjonsplanlegging

Operasjonsplanlegging omfatter blant annet innsamling av opplysninger, vurdering av situasjonen, planlegging, utstedelse av direktiver og ordrer samt ledelse og kontroll av gjennomføringen. Etter alle operasjoner følger det et etterarbeid med blant annet evaluering og oppfølging. Operasjonsplanlegging er en løpende prosess for staben og innsatslederen.

Når oppdraget foreligger, må man så tidlig som mulig vurdere om den ordinære linjeledelsen vil ha kapasitet til planlegging og gjennomføring. Er oppdraget av en slik art at politimesteren setter stab, skal operasjonsplanen og operasjonsordren planlegges og utarbeides etter faste normer. I det følgende beskrives en modell for operasjonsplanlegging som normalt skal benyttes når det er god tid til disposisjon. Planleggingen av planlagte og akutte

hendelser vil i prinsippet være ganske lik, men tidsfaktoren og ressursene vil påvirke prosessen.

PBS I gir grunnleggende føringer for hvordan det operasjonelle og taktiske nivået skal organiseres og fungere ved større operasjoner. De to nivåenes planlegging er integrert i hverandre og må sees i sammenheng.

Planleggingsprosessen må tilpasses de ressurser og den kompetanse politidistriktet rår over. Det betyr at arbeids- og oppgavefordelingen mellom det operasjonelle og taktiske nivået kan forskyves i forhold til det som er beskrevet her.

Risikovurderinger skal også inngå som en del av planleggingen av alle politioperasjoner.

Et grunnleggende prinsipp er at de som har lederansvaret under gjennomføringen, skal planlegge hvordan man skal løse oppdraget.

10.4 Stabens planlegging

Grundige forberedelser og presise ordrer forenkler ledelsen og gir staben bedre tid og anledning til å tenke framover. Ved planleggingen må man være foreberedt på at situasjonen, og dermed forutsetningene, raskt kan endre seg.

Stabens planlegging kan deles inn i fem hovedtrinn:

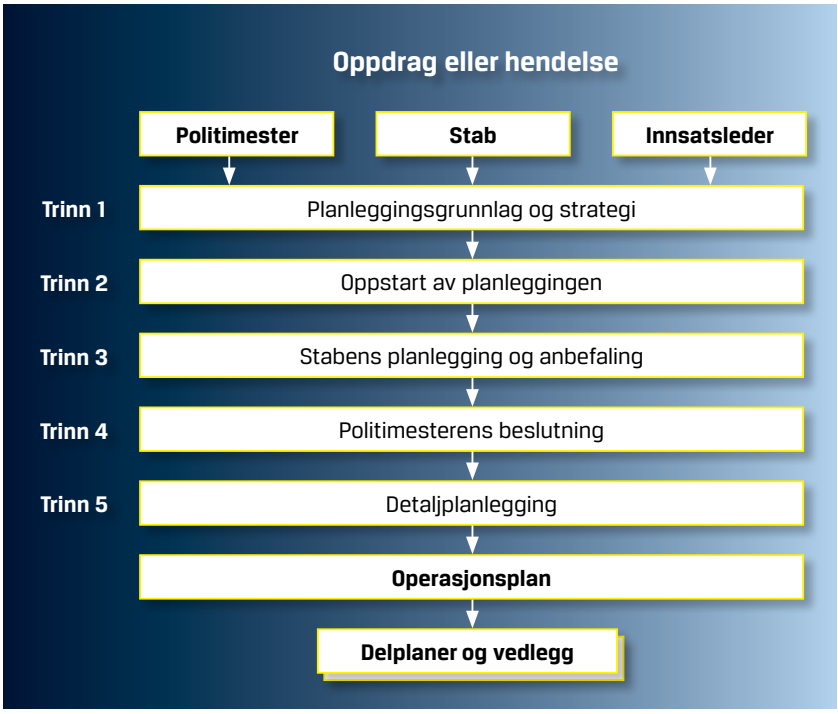

Figur 10-1: Prinsippskisse for stabens planlegging

Trinnene er ikke nødvendigvis en sekvensiell prosess da de helt eller delvis kan overlappe hverandre. Dette gjelder også innsatslederens planlegging, som inngår i stabens planlegging, og delvis overlapper og går parallelt med denne.

10.4.1 Planleggingsgrunnlag og strategi

Når politiet mottar et oppdrag, eller det har oppstått en situasjon der politimesterens stab sannsynligvis vil bli engasjert, må plangruppen sammenkalles til et første møte. Foruten politimesteren består plangruppen normalt av stabssjefen, P3 og eventuelt innsatslederen. Andre personer kan inngå i plangruppen ved behov.

På dette trinnet i planleggingen skal man foreta en situasjonsvurdering som består i en grovvurdering og en analyse av situasjonen for deretter kort å formulere og beskrive oppdraget.

Med utgangspunkt i oppdraget må man avklare

- om staben bør planlegge oppdraget
- hva som er politiets ansvar og plikter, om oppdraget i sin helhet krever engasjement fra politiets side
- hvilke tiltak som i grove trekk må iverksettes
- hvilke ressurser tiltakene anslagsvis krever
- hvilke umiddelbare tiltak som må iverksettes
- hvilke sider ved oppdraget som må avklares nærmere
- hvilke beregninger eller undersøkelser som ønskes foretatt, for eksempel angående økonomi, program, opplegg eller trusselbilde

Disse momentene oppsummeres og redigeres og benyttes som politimesterens direktiv og planleggingsgrunnlag for staben. Stabssjefen forbereder et oppstartmøte med staben.

10.4.2 Oppstart av planleggingen

Til oppstartmøtet innkalles nøkkelpersonene i staben, det vil si funksjonslederne og eventuelt andre nøkkelpersoner, etter stabssjefens ordre.

På spesielle fagområder kan det være nødvendig med avklaringer som er viktige for politimesterens strategiske valg i planleggingsfasen, men også avklaringer som er nødvendige for planleggingen. Stabssjefen må derfor vurdere bruk av rådgivere, interne og eksterne, både i planleggingsfasen og i gjennomføringsfasen.

Dersom trusselbildet vil ha betydning for løsningen av oppdraget, må Politiets sikkerhetstjeneste (PST) delta på møtet.

Stabssjefen leder møtet, som er starten på arbeidet med å utvikle en foreløpig plan med anbefalinger.

Planleggingsgrunnlaget gis i form av en ordre til staben på oppstartmøtet. Grunnlaget må inneholde de momenter som er nødvendige for en målrettet

planlegging, for eksempel policy, hvordan politiet skal fremstå, politiets ansvar og plikter mv.

Stabssjefen orienterer om planleggingsprosedyren, tidsplan med milepæler og når operasjonsplanen skal være ferdig utarbeidet. Det kan være behov for flere fellesmøter i denne fasen.

10.4.3 Stabens planlegging og anbefaling

Staben og innsatslederen må vurdere alternativer og legge en foreløpig plan med anbefalinger om metode, personell, eventuell bevæpning mv., som skal ende opp i en beslutning eller en anbefaling. Beslutningen eller anbefalingen vil i seg selv ikke være en detaljert plan, men den beskriver hvordan oppdraget skal gjennomføres.

Funksjonslederne

Funksjonslederne må konsentrere seg om planleggingen innenfor sitt ansvarsområde, se kapittel 8.6 om funksjonsledernes oppgaver.

Med utgangspunkt i oppdraget og planleggingsgrunnlaget som er gitt, starter funksjonslederne og eventuelt innsatslederen med å vurdere alle forhold og faktorer som kan ha betydning, for eksempel

- foreløpig trusselvurdering
- operasjonsområdet
- egne ressurser
- vær- og lysforhold
- ledelse og samband
- økonomiske og andre rammebetingelser
- sikkerhetsrutiner
- mediebildet

Faktorene vil være av ulik betydning for de enkelte funksjonslederne, og det vil variere hvor omfattende planleggingen blir for den enkelte.

Situasjonsvurdering

Situasjonsvurdering er en gjennomgang av den faktiske situasjonen, en løpende prosess fra oppdraget foreligger til operasjonen er avsluttet. Situasjonsvurderingen må bygge på et helhetlig situasjonsbilde og er viktig for å kunne ta de riktige beslutningene. For å kunne danne seg et helhetlig situasjonsbilde trenger staben informasjon. For å få til en vellykket koordinering og ledelse både i planleggings- og i gjennomføringsfasen er det viktig med felles situasjonsbilde og -forståelse.

Man må fortløpende vurdere alternative måter å løse oppdraget på. Kun de løsninger som er tilpasset oppdragets art, som ivaretar sikkerhetsmessige hensyn, og som er realistiske, må tas opp til vurdering.

Befaring

Ved planlagte hendelser med rimelig god tid til planlegging vil det være nødvendig med en befaring i operasjonsområdet. Formålet med befaringen er å

- avgjøre om inndelingen i sektorer er formålstjenlig
- få oversikt over hvor store personell- og materiellressurser som må settes inn

Er det anledning til det, bør P3 allerede på dette tidspunktet ta med innsatslederen på befaring, alternativt overlate oppgaven til innsatslederen og hans/hennes delledere. En meningsutveksling i operasjonsområdet kan gi P3 et bedre grunnlag for å utforme oppdraget til innsatslederen.

Koordinering mellom stabsfunksjonene

Når plangruppen utformer planleggingsgrunnlaget til funksjonslederne, foregår det allerede en koordinering av planleggingen. Stabssjefen kan ha enkeltmøter med funksjonslederne for å koordinere planleggingen. Planleggingen innenfor hver enkelt funksjon avhenger av vurderingene og forutsetningene som legges til grunn i de andre funksjonene. Den enkelte funksjons vurderinger og planlegging skal munne ut i en begrunnet anbefaling om hvordan oppdraget skal løses innenfor funksjonens ansvarsområde.

Innsatslederen og operasjonslederen

Innsatslederen og operasjonslederen bør involveres så tidlig som mulig slik at de kan starte planleggingen.

Hendelsen kan være av et så stort omfang at oppdraget må deles inn i flere sektorer eller ansvarsområder, med en innsatsleder eller delleder for hver. Følgende hovedkriterier må legges til grunn når oppdraget skal deles i sektorer eller ansvarsområder:

- faglige skiller (livvakttjeneste, trafikktjeneste, indre og ytre sperring, objekter mv.)
- oppdragets geografiske utstrekning
- krav til kompetanse

Geografi, topografi og mulighetene for kommunikasjon har betydning for avgrensning av ansvarsområder. Det må finnes naturlige skillelinjer. Om en delleder får tildelt et for stort geografisk område eller ansvarsområde, vil det svekke mulighetene for taktisk ledelse og kontroll.

Anbefaling fra P3

P3 må opprette kontakt med eksterne aktører for å avklare og koordinere nødvendig bistand. Dette gjelder også koordinering av andre politiressurser.

P3 skal framlegge resultatet av sin planlegging for stabssjefen i form av en begrunnet anbefaling. Den bør inneholde

- en kort begrunnelse for valg av løsning av oppdraget og eventuelle svakheter ved den
- opplysninger om eventuelle andre handlemåter som har vært vurdert, og en kort begrunnelse for hvorfor de ikke er anbefalt
- en inndeling av oppdraget i sektorer, både geografisk og faglig
- en vurdering av behovet for personell og materiell (avtalt med P1 og P4)

Anbefaling fra P1 og P4

P1 og P4 må vurdere hvordan personell- og materiellbehovene kan løses. Ut fra planleggingsgrunnlaget som stabssjefen har gitt, og de spesielle personell- og materiellbehov P3 har meddelt, må P1 og P4 utarbeide forslag til løsning.

Anbefaling fra P2

P2 skal samle inn alle opplysninger som kan ha betydning for løsning av oppdraget. Til dette arbeidet må P2 knytte til seg medarbeidere med kompetanse fra PST og/eller innen for eksempel kriminaletterretning, etterforsking og kriminalteknikk.

Er opplysningene omfattende eller komplekse, kan P2 opprette en analysegruppe som løpende bearbeider opplysningene. Analysen må munne ut i en beskrivelse av et forventet eller sannsynlig situasjonsbilde på det tidspunktet oppdraget skal gjennomføres.

Ved enkelte oppdrag vil det foreligge en trusselvurdering fra PST allerede når planleggingen starter. PST må løpende oppdatere trusselvurderingen og informere plangruppen.

P2 skal framlegge resultatet av sin planlegging for stabssjefen i form av en begrunnet anbefaling. Anbefalingen bør inneholde relevant etterretningsinformasjon og opplysninger om

- spesielle forhold i innsatsområdet som kan ha betydning for gjennomføringen av operasjonen
- forandringer som sannsynligvis kan oppstå
- det gunstigste tidspunktet for gjennomføring av operasjonen

Anbefaling fra P5

Både i planleggings-, gjennomførings- og eventuelt etterarbeidsfasen utarbeides informasjonsstrategien av P5 i nært samarbeid med politimesteren, stabssjefen og eventuelt P3. Når dette arbeidet er fullført, skal P5 framlegge resultatet for stabssjefen i form av en begrunnet anbefaling.

Anbefaling fra P6

P6 skal komme med anbefalinger som avklarer det rettslige grunnlaget og de rettslige problemstillingene.

Foreløpig plan med anbefaling

Etter at stabssjefen har koordinert med funksjonslederne, og etter at de har avgitt sine anbefalinger, skal en anbefalt helhetsløsning (foreløpig plan) framlegges for politimesteren. Stabssjefen må utforme den foreløpige planen i nært samarbeid med P3.

Stabssjefen bør også orientere om alternative forslag til løsning som har blitt vurdert, men forkastet. Anbefalingen bør utformes i fullstendig ordreform dersom tiden tillater det. Ordren til de underliggende ledd kan dermed gis tidlig. Økonomiske konsekvenser av forslaget må være beregnet og presentert i egen oversikt.

10.4.4 Politimesterens beslutning

Politimesteren bør fatte sin beslutning om strategi og handlemåte på et møte der alle nøkkelpersoner i staben, operasjonslederen, innsatslederen og eventuelle delledere er til stede. Hensikten er at samtlige nøkkelpersoner i staben direkte, uten tidstap og samtidig, blir orientert om den handlemåten som er bestemt, og som skal videreføres gjennom detaljplanlegging. Planleggerne skal kort redegjøre for sine deler av anbefalingen.

Stabssjefen sammenfatter så det hele i sin plan for gjennomføringen av oppdraget. Under ordrens punkt 3, Plan og utførelse, er det spesielt viktig at innsatslederen og eventuelle delledere får selvstendige og presist formulerte oppdrag. Tildelte sektorer må beskrives klart. Oppdragsformuleringene i ordren danner grunnlaget for innsatslederens og delledernes detaljplanlegging.

10.4.5 Detaljplanlegging

Operasjonsplanen ferdigstilles med detaljplanlegging. Operasjonsplanen (-ordren) skal utarbeides etter en standardmal, se kapittel 10.6.3. Funksjonslederne, innsatslederen og eventuelt delledere skal fortsette detaljplanleggingen og utforme sine endelige planer (ordrer). Disse inngår som vedlegg.

10.5 Innsatslederens planlegging

Innsatslederens planleggingsoppgaver vil i hovedsak være relatert til selve gjennomføringen. Planleggingen kan være en del av stabens planlegging eller den kan være etterfølgende. Innsatslederen detaljplanlegger taktikken som skal brukes for å løse oppdraget, hvem som skal utføre de enkelte arbeidsoppgavene, og hvordan operasjonen skal koordineres og ledes på det taktiske nivået. Innsatslederen kan benytte delledere til detaljplanleggingen.

Det er viktig å få med hvem som skal gjøre hva, og når. Planen skal i detalj klargjøre hvilket utstyr de enkelte enheter skal benytte under gjennomføringen av oppdraget. Tidsfaktoren vil i de fleste situasjoner spille en sentral rolle og følgelig påvirke selve planleggingsarbeidet. Innsatslederen må sette opp en tidsplan for planlegging og forberedelse. Man må være oppmerksom på presset media, befolkningen og andre kan øve for å få en hurtig respons fra politiets side, noe som ofte vil stå i motsetning til behovet for faglig forsvarlige forberedelser.

I planleggingsfasen kan det være behov for å trene på detaljer som skal gjennomføres som egne aksjoner, eksempelvis øyeblikkelig aksjon (ØA) og forberedt aksjon (FA).

Risikovurderinger skal også inngå som en del av innsatslederens planlegging.

Innsatslederen skal legge fram sin endelige plan for politimesteren til godkjenning. Han/hun kan ta med seg delledere som har et særlig viktig

og vanskelig oppdrag. På grunn av tidsfaktoren og geografisk avstand må godkjenning av den endelige planen i enkelte tilfeller gis muntlig over sambandsmiddel.

Situasjonsvurdering

Innsatslederen må fortløpende vurdere alternative måter å løse oppdraget på. Kun de løsningene som er tilpasset oppdragets art, som ivaretar sikkerhetsmessige hensyn, og som er realistiske, må tas opp til vurdering. Se nærmere om situasjonsvurdering i kapittel 10.4.3.

Befaring

Forut for detaljplanleggingen kan det være behov for en befaring i innsatsområdet. Befaringen bør normalt foretas av de som skal ha en lederfunksjon under gjennomføringen av operasjonen. Ved særlig vanskelige oppdrag kan lag eller grupper som har en spesiell oppgave under operasjonen, delta på befaringen.

I forbindelse med befaringen er det viktig å danne seg et helhetsbilde. Som oftest vil en slik befaring være tidkrevende og ikke alltid taktisk gjennomførbar. I enkelte situasjoner må en begrense seg til å studere kart, skisser, tegninger, foto eller opplysninger fra personer med lokalkunnskap.

Foreløpig plan med anbefaling

Etter at oppdraget er mottatt, må innsatslederen vurdere alternativene og legge en foreløpig plan med anbefaling om valg av metode, personellstyrke, eventuelt bevæpning mv. Dette skal munne ut i en beslutning eller en anbefaling. Beslutningen eller anbefalingen vil ikke i seg selv være en detaljert plan, men gjelde selve gjennomføringen av oppdraget politimesterens stab har gitt. Innsatslederen må delta aktivt og foreslå løsninger for staben.

Politimesteren vurderer innsatslederens og stabens anbefalinger og de opplysninger han/hun ellers har mottatt. På dette grunnlaget beslutter han/hun at staben skal utarbeide operasjonsordren. Detaljplanleggingen starter på bakgrunn av denne ordren.

Detaljplanlegging

Innsatslederen utformer sin plan på basis av de beslutninger som er truffet av politimesteren i operasjonsordren. Planen skal klargjøre hvordan oppdraget skal løses. Momentlisten for situasjonsvurderingen er et hjelpemiddel i planleggingsarbeidet.

Innsatsstyrkens oppdrag dreier seg om gjennomføringen av operasjonen. Dette gjelder detaljer om fremgangsmåten (taktikken) som skal benyttes for å organisere og disponere styrken.

Straks innsatslederen har mottatt oppdraget fra staben, starter detaljplanleggingen. Innsatslederens kontaktpunkt i staben vedrørende detaljplanleggingen er P3. Tidsfaktoren vil hele tiden påvirke planleggingen, og

derfor bør innsatslederen sette opp en tidsplan regnet fra tidspunktet for gjennomføring av operasjonen og tilbake til nåtid.

Innsatslederen må befare området, planlegge og gi dellederne planleggingsansvar. P3 må engasjere seg aktivt i detaljplanleggingen. Han/hun må påse at den skjer innenfor ressursrammene, og at man tar hensyn til alle forhold som har betydning for en sikker løsning av oppdraget.

Innsatslederen skal legge sin endelige plan med eventuelle delplaner fram for godkjenning. Når innsatslederen legger fram planen, kan han/hun gjerne la seg bistå av en eller flere dellederе. Delplanene skal inngå som vedlegg til operasjonsplanen.

10.6 Operasjonsordre

En operasjonsplan omdefineres til operasjonsordre hvis eller når den tas i bruk.

Ordrer gis av følgende ledere:

- politimesteren
- operasjonslederen eller stabssjefen
- innsatslederen
- dellederne

10.6.1 Ordretyper

Vi skiller normalt ikke mellom forskjellige typer ordrer. En ordre er en ordre. I overskriften skal det tydelig framgå hva ordren gjelder.

Det eneste unntaket er en forkortet ordre, som gis underveis i en operasjon når situasjonen endrer seg, og det er nødvendig å revidere den opprinnelige ordren. Kun de nye punktene tas med i den reviderte (forkortede) ordren. Ordren skal revideres når

- situasjonen eller forutsetningene endres
- ordren viser seg å være upresis eller ufullstendig
- andre uforutsette hendelser inntreffer

10.6.2 Formidling av ordre

Å gi og motta en operasjonsordre er en vesentlig del av føringsteknikken. Brukt riktig er ordreteknikk et anvendelig middel for å igangsette og lede operasjoner. Systemet er kjent, og det gir trygghet for lederen og personellet samt presisjon i gjennomføringen.

En ordre kan formidles muntlig eller skriftlig. Det avgjørende ved valg av formidlingsmåte er at ordren når fram i tide, og blir forstått av mottakeren.

Ordren skal være bestemt, tydelig og kortfattet. Den gis langsomt slik at ordremottakerne kan notere underveis. Det bør ikke være noen diskusjon eller spørsmål mens ordren blir gitt. Etter at ordren er gitt, gis det anledning til å stille spørsmål. Ordregiveren skal til slutt kontrollere at ordren er forstått. Mottakerne skal kunne gjengi oppdraget.

10.6.3 Ordremal

For å gjøre operasjonsordrer mest mulig gjenkjennbare og lettleste bør de inneholde kjente begreper og ha et bestemt format. De fem hovedpunktene i planer og ordrer er i henhold til etablerte standarder.

De fem hovedpunktene i malen kan benyttes til alle typer ordrer og instrukser, for eksempel operasjonsordre, forkortet ordre og postinstruks. Ordren består normalt av en hoveddel og et sett med vedlegg. Det er ikke noe mål i planarbeidet å fylle ut alle punktene i ordren og utarbeide alle vedleggene malen beskriver. Malen er et hjelpemiddel der en bruker de punktene som er relevante. Andre punkt kan utelates, og det kan være behov for å lage punkter som ikke er beskrevet i malen. Det er vesentlig at hoveddelen gir det overordnede bildet av operasjonen, og at den ikke blir for omfattende. Detaljene beskrives i vedleggene.

ORDREMAL (5 PUNKT)

TIL:
VEDRØRENDE:
DTG:
GODKJENT AV: (navn, grad, funksjon)

1. SITUASJONEN
Her beskrives mål og vitale punkter vedrørende både trusselen og egne styrker.
I tillegg angis hvilke forutsetninger som ligger til grunn.

a) **Trusselen**
En beskrivelse av hvilken trussel (hendelse) styrken står overfor.
Beskriv hva som har utløst oppdraget, og hvilke muligheter og begrensninger som ligger i situasjonen.

b) **Andre enheter**
Orientering om andre styrker og annen virksomhet som ikke dekkes av ordren, men som kan ha betydning for oppdraget.

c) **Underleggelser**
Her tar man med mannskap som er underlagt eller avgitt fra andre politidistrikt, og eventuelt mannskap fra andre aktører og organisasjoner.

d) **Trusselvurdering**
Trusselvurdering som er utarbeidet for hendelsen, eller som kan ha innvirkning på operasjonen.

e) **Situasjonsvurdering**
Et helhetlig situasjonsbilde som foreligger når ordren utarbeides. Skal inneholde planleggingsgrunnlag som kan være politimesterens beslutning om strategi og handlemåte.

2. OPPDRAG
Her skal oppdraget og hensikten med det beskrives klart og konsist.
Er oppdraget gitt av et overordnet ledd, skal oppdraget gjentas ordrett slik det er mottatt.

3. PLAN OG UTFØRELSE
Består av en generell del som er en beskrivelse av oppdrag til underlagte enheter, og fellesbestemmelser.
Dette er den viktigste delen av ordren. Den generelle delen (plan) består av politimesterens intensjon om hvordan han/hun vil gjennomføre operasjonen for å nå målet. Oppdragene til underordnede enheter (utførelse) bør beskrives med faste ordreformuleringer for å lette kommunikasjonen. Detaljene beskrives i vedlegg.

a) **Plan**
Planen er en kortfattet redegjørelse for hvordan oppdraget skal gjennomføres i hovedtrekk.
Planen skal inneholde hvem, hva, hvor og når, eventuelt hvorfor og hvordan.

b) **Utførelse**
Her gis spesifikke oppdrag til de enkelte delledere (avdelinger) med detaljer om hva den enkelte leder skal gjøre, og på hvilken måte de skal utføre oppdraget.

c) **Informasjon og mediehåndtering**

d) **Fellesbestemmelser**
Bestemmelser om taktikk som gjelder alle ordremottakerne i alle faser av operasjonen.
Det som er spesielt for enkelte ordremottakere, beskrives i delledernes ordrer.

4. RESSURSER
Her angis i grove trekk hvordan operasjonen understøttes av personell og materiell. Detaljene beskrives i vedlegg.

a) **Personell**

b) **Logistikk**

5. LEDELSE OG SAMBAND
Her gis en generell beskrivelse av ledelsesforholdene. Detaljene beskrives i vedlegg.

a) **Ledelse**
Ledelsesforholdene under gjennomføringen av operasjonen.

b) **Samband**
Bestemmelser om samband, kanalvalg (talegrupper), kallesignal, radiotaushet, viktige telefoner, mobiltelefoner etc.

Vedlegg
– delledernes ordrer (aksjon, objekt, kortesje, ØA, FA mv.)
– personelloversikter
– materielloversikter
– sambandsordre med sambandsdiagram
– annet

11 EVAKUERTE OG PÅRØRENDE

Politiet skal sikre at de involverte og deres pårørende blir godt ivaretatt. Men det betyr ikke at politiet skal utføre alle oppgavene. På dette området er særlig kommunen, med dens lovpålagte ansvar for innbyggerne, en svært viktig aktør.

For å lykkes i håndteringen av et større antall evakuerte og pårørende må politiet involvere og samordne sitt planverk med kommunen og andre samvirkeaktører. Gjennom fellesøvelser kan man bygge opp kompetanse i de ulike funksjonene og innarbeide gode rutiner for samhandling.

Med evakuerte menes både skadde og uskadde personer. Skadde blir normalt evakuert til sykehus, mens de uskadde blir tatt hånd om etter retningslinjene i dette kapittelet. Skadde som blir evakuert til sykehus, må også følges opp i henhold til det som er beskrevet her, så langt det passer.

11.1 Roller og ansvar

11.1.1 Politiet

Politiinstruksen[189] gir regler om politiets plikt til å identifisere omkomne og underrette eller besørge underretning til pårørende. I tillegg skal politiet varsle eller besørge varsling av pårørende til saknede personer eller personer som er kommet til skade.[190] I arbeidet med å etterforske og finne årsaken til ulykker og finne saknede personer, har også politiet behov for kontakt med de pårørende. Arbeidet innebærer å identifisere mulige saknede personer samt gjenforene pårørende med evakuerte og saknede personer. Politidirektoratet har gitt utfyllende retningslinjer.[191] [192]

Helhetlig omsorg omfatter ivaretakelse av fysiske, psykiske, sosiale, åndelige og materielle behov hos de som rammes av ulykker, og andre ekstraordinære hendelser og kriser. Dette er normalt et kommunalt ansvar. Politiet plikter på sin side å bistå kommunen, og eventuelle andre involverte aktører.[193]

Riksadvokaten har gitt retningslinjer for etterforskingsmessige tiltak i forbindelse med saknetmeldinger.[194] Der understrekes betydningen av at politiet holder kontakt med pårørende: *Det bør alltid vurderes å utpeke en bestemt tjenestemann som bindeledd mellom politiet og de pårørende.*

Ved hendelser i utlandet som berører mange norske borgere, skal politidistrikt med lufthavner som har internasjonale flygninger, ved behov sørge for etablering av mottakssenter på eller i umiddelbar nærhet av lufthavnen. Ordningen er etablert som en direkte oppfølging av flodbølgekatastrofen i Sør-Asia i

189 Kronprinsreg. res. 22. juni 1990 nr. 3963 § 10–6.
190 Politiinstruksen § 12–2.
191 Rundskriv 2007/003 om formidling av informasjon til pårørende ved brå død, ulykker, katastrofer og kriminelle handlinger.
192 Se også Stabrun, Erik J. Dødsbudskapet. (Norsk Politi nr. 2/2010).
193 Helhetlig omsorg. Veiledning om oppgaver og rollefordeling etter ulykker og katastrofer (Justisdepartementet, 2002).
194 Rundskriv nr. 5/2004 om saknetmeldinger og etterforsking.

2005.[195] Mottakssenter er beskrevet i kapittel 11.2.1. Se også kapittel 6.13 om hendelser i utlandet.

Med hjemmel i IHR-forskriften[196] har Helsedirektoratet utpekt internasjonale lufthavner, havner og grensepasseringssteder som skal ivareta særskilte oppgaver ved hendelser av betydning for internasjonal folkehelse. Oppgavene til de utpekte kommunene, objektene og virksomhetene er kommunisert til berørte politidistrikt.[197] Se også kapittel 6.12 om helse- og sosialberedskap.

Det er kommunene og potensielle ulykkeseiere som er hovedaktørene i arbeidet med å ta hånd om evakuerte og pårørende, men det fritar ikke politiet for oppgaver. Et godt samarbeid mellom politiet og de andre aktørene er en forutsetning for en fullgod ivaretakelse av evakuerte og pårørende. Politiets planverk (PBS III) skal blant annet ivareta hensynet til et godt samarbeid med kommunen og andre i etablering og drift av mottaks-, evakuerte- og pårørendesenter. Arbeidet med planverket skal koordineres med kommunenes og potensielle ulykkeseieres planverk.

11.1.2 Kommunen

Med kommunens lovpålagte oppgaver for alle som bor eller oppholder seg i den, har den hovedansvaret for at de involverte i en uønsket hendelse eller krise blir godt ivaretatt. Som ansvarlig for kommunehelsetjenesten har kommunen ansvar for å sørge for tilstrekkelig helseberedskap, og for at nødvendig helsehjelp og sosiale tjenester tilbys befolkningen.

Kommunen skal blant annet

- bistå politiet med evakuering og sørge for innkvartering og omsorg for evakuerte og pårørende når slike behov oppstår
- opprettholde kommunens funksjoner og tjenester og sikre nødvendige forsyninger
- informere befolkningen og media

Foruten ansvar for opprettelse og drift av evakuerte- og pårørendesenter skal kommunen sørge for nødvendig helsetjeneste, psykososial omsorg og støtte samt forpleining til de evakuerte og pårørende. Psykososiale kriseteam anses av helsemyndighetene som nødvendige for å kunne yte tilfredsstillende psykososial omsorg og støtte.[198] Kriseteamene er forankret i kommunen og har det faglige ansvaret for psykososiale tiltak og oppfølging av enkeltpersoner, familier eller lokalsamfunnet ved uønskede hendelser og kriser.

Kommunens planverk må være koordinert med blant annet politiets planverk, og det må være testet gjennom felles øvelser.

195 St.meld. nr. 37 (2004–2005), kapittel 8.6.

196 Forskrift 21. desember 2007 nr. 1573 om varsling av og tiltak ved alvorlige hendelser av betydning for internasjonal folkehelse (Internasjonalt helsereglement).

197 Brev 8.7.2010 fra Politidirektoratet til politimestrene i Oslo, Romerike, Troms og Hordaland, vedlagt Helsedirektoratets nærmere beskrivelse av 25.6.2010.

198 Helsedirektoratet utarbeider (mai 2011) en veileder for psykososiale støttetjenester ved kriser, ulykker og katastrofer. Formålet med veilederen er å styrke hjelpeapparatets psykososiale oppfølging.

Se også kapittel 5.14 om kommunen, kapittel 6.12 om helse- og sosialberedskap og kapittel 6.13 om hendelser i utlandet.

11.1.3 Ulykkeseier

Arbeidsgiver som rammes direkte

Arbeidsmiljøloven[199] gir bestemmelser om arbeidsgiverens omsorgsoppgaver overfor ansatte ved for eksempel arbeidsulykker, eller når en eller flere ansatte omkommer under andre omstendigheter. En bedrift vil normalt legge planer basert på risiko- og sårbarhetsanalyser. Planene vil være styrende dokumenter ved håndteringen av slike hendelser.

Transportørbedrift

Transportulykker kan ha et stort omfang med mange skadde og omkomne. Noen bedrifter har større risiko enn andre for å bli gjenstand for transportøransvaret (for eksempel rederier, flyselskap, jernbane og busselskap). Transportørbedriftene kan få ansvaret for pårørende til egne ansatte, og de skal være oppmerksomme overfor og informere og håndtere pårørende til passasjerer og eventuelt andre rammede.[200]

11.2 Organisering

Når politiet får melding om en hendelse som berører et betydelig antall personer, eller man av andre årsaker kan regne med mange henvendelser fra pårørende, skal evakuerte- og pårørendeoppgavene organiseres under P2 i politimesterens stab.

Det er svært viktig med god kommunikasjon mellom de ulike funksjonene som håndterer evakuerte og pårørende. Oppgavene bør ledes og koordineres av en polititjenesteperson med erfaring fra håndtering av pårørende og ellers bemannes av tjenestepersoner med nødvendig kompetanse i slikt arbeid.

Politiet har en viktig rolle i arbeidet med evakuerte og pårørende, men er som kommunen og de andre samvirkeaktørene helt avhengig av et tett samarbeid om planverk, øvelser og selve håndteringen av reelle hendelser.

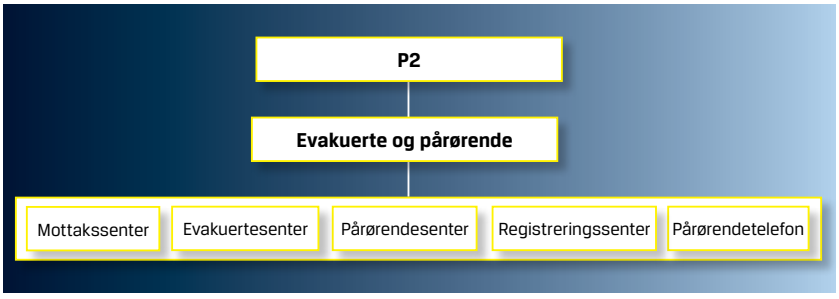

Figur 11-1: Evakuerte- og pårørendeoppgavene

199 Lov 17. juni 2005 nr. 62.
200 Helhetlig omsorg. Veiledning om oppgaver og rollefordeling etter ulykker og katastrofer (Justisdepartementet, 2002).

11.2.1 Mottakssenter

Et mottakssenter er et sted hvor man mottar et større antall evakuerte fra en hendelse på sjøen eller i utlandet. Mottaket skal sikre at politiet får oversikt over hvor mange som er involvert i hendelsen, og deres identitet.

Hendelser i utlandet

Ved hendelser i utlandet som berører mange norske borgere, skal politidistrikt med lufthavner som har internasjonale flygninger, ved behov sørge for etablering av mottakssenter på eller i umiddelbar nærhet av lufthavnen.[201] Se også kapittel 6.13 om hendelser i utlandet.

Hendelser på kontinentalsokkelen

Operatører på norsk kontinentalsokkel har et selvstendig ansvar for å opprettholde en effektiv beredskap med sikte på å møte fare- og ulykkessituasjoner som kan medføre tap av menneskeliv eller personskade, forurensing eller stor materiell skade.[202] Videre har de blant annet et ansvar for samarbeid, ledelse og koordinering med andre operatører og offentlige beredskapsressurser.[203]

Sokkelpolitidistriktene (se kapittel 6.11) kan etablere mottakssenter for evakuerte etter anmodning fra Hovedredningssentralen (HRS), eller på selvstendig grunnlag opprette mottakssenter ved terrorhendelser. Etter registrering, triage,[204] medisinsk behandling og innledende etterforsking overføres ansvaret for videre transport og oppfølgning til ulykkeseier.

Det er utarbeidet et samarbeidsdokument mellom aktørene som blant annet omfatter evakuering, etablering av mottakssentre, varsling av pårørende etc. ved et redningstilfelle. Samarbeidet inkluderer egne avtaler mellom sokkelpolitidistriktene og aktuelle politidistrikter langs kysten for å støtte sokkelpolitidistriktene ved evakuering til steder utenfor disse.

Hendelser på sjøen

Ved hendelser på sjøen med et antall evakuerte utpeker HRS i samarbeid med LRS ilandføringssted. LRS koordinerer opprettelse av mottakssenter med kommune og ulykkeseier.

Oppgaver, roller og ansvar

Kommunen har hovedansvaret for etablering og drift av mottakssenteret. Politiet skal bistå kommunen, skaffe oversikt over hvor mange og hvem som er involvert i hendelsen, samt utføre andre politioppgaver. Politiets og kommunens planverk, som forutsettes å være samordnet, må beskrive detaljene i organisering, roller og oppgaver. Nedenfor gis en oversikt over sentrale aktører og relevante oppgaver.

201 St.meld nr. 37 (2004–2005), kapittel 8.6.
202 Lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet (petroleumsloven) § 9–2.
203 Forskrift 12. februar 2010 nr. 158 om helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten og på enkelte landanlegg (rammeforskriften) § 20.
204 Prioritering eller siling av pasienter etter vurdering av alvorlighetsgrad.

Kommunen, inkl. helse- og omsorgstjenesten:
- registrere eventuelle skader og prioritere den medisinske innsatsen (triage)
- etablere vente- og hjelpeplasser
- gi psykososial omsorg og samtaletjenester
- sørge for forpleining og forlegning

Politiet:
- registrere personopplysninger
- koordinere og ha kontroll med transport av uskadde, skadde og døde
- avhøre sentrale vitner (med vekt på opplysninger som kan begrense skadeomfanget)
- kvalitetssikre informasjonen og situasjonsrapportere til operasjonslederen eller politimesterens stab
- gi informasjon til de involverte
- tilrettelegge for varsling av pårørende
- koordinere mediehåndteringen i mottakssenteret
- etablere vakthold og skjerme mot media og befolkningen

Sivilforsvaret, Den norske kirke og frivillige organisasjoner m.fl. kan bistå etter behov.

11.2.2 Evakuertesenter

Et evakuertesenter er et oppholdssted for fysisk uskadde personer som har vært involvert i en hendelse, og som har behov for hjelp, som gjenforening med pårørende, samtaletjenester og omsorg.

Oppgaver, roller og ansvar

Kommunen har hovedansvaret for etablering og drift av evakuertesenteret. Politiet skal bistå kommunen, registrere personopplysninger samt utføre andre politioppgaver. Politiets og kommunens planverk, som forutsettes å være samordnet, må beskrive detaljene i organisering, roller og oppgaver. Nedenfor gis en oversikt over sentrale aktører og relevante oppgaver i senteret.

Kommunen, inkl. helse- og omsorgstjenesten:
- gi psykososial omsorg og samtaletjenester
- sørge for forpleining og forlegning

Politiet:
- registrere personopplysninger
- koordinere og ha kontroll med transport av involverte
- avhøre sentrale vitner (med vekt på opplysninger som kan begrense skadeomfanget)
- kvalitetssikre informasjon og situasjonsrapportere til operasjonslederen eller politimesterens stab
- gi informasjon til de involverte
- tilrettelegge for varsling av og gjenforening med pårørende
- koordinere mediehåndteringen i evakuertesenteret
- etablere vakthold samt skjerme mot media og befolkningen

Sivilforsvaret, Den norske kirke og frivillige organisasjoner mfl. kan bistå etter behov.

11.2.3 Pårørendesenter

Et pårørendesenter er et oppholdssted for pårørende som har behov for informasjon, hjelp, omsorg og samtaletjenester.

Oppgaver, roller og ansvar

Ulykkeseieren og/eller kommunen har hovedansvaret for etablering og drift av pårørendesenteret. Politiet skal yte bistand, gi informasjon til fremmøtte pårørende samt utføre andre politioppgaver.

Politiets, kommunens og potensielle ulykkeseieres planverk, som forutsettes å være samordnet (i den grad det er mulig), må beskrive detaljene i organisering, roller og oppgaver. Nedenfor gis en oversikt over sentrale aktører og relevante oppgaver i senteret. Ulykkeseieren er ikke tatt med her, men det vises til kapittel 11.1.3 om ulykkeseierens rolle og ansvar.

Kommunen, inkl. helse- og omsorgstjenesten:
- gi psykososial omsorg og samtaletjenester
- sørge for forpleining

Politiet:
- registrere personopplysninger
- avhøre sentrale vitner (med vekt på opplysninger som kan begrense skadeomfanget)
- kvalitetssikre informasjon og situasjonsrapportere til operasjonslederen eller politimesterens stab
- gi informasjon til fremmøtte pårørende
- varsle fremmøtte pårørende etter retningslinjer gitt av Politidirektoratet[205]
- gjenforene de involverte med sine pårørende
- koordinere mediehåndteringen i pårørendesenteret
- etablere vakthold og skjerme mot media og befolkningen

Den norske kirke og andre tros- og livssynssamfunn:
- stå til rådighet i arbeidet med å overbringe dødsbudskap
- gi særlig oppmerksomhet til pårørende som ikke får sine døde tilbake

Sivilforsvaret og frivillige organisasjoner mfl. kan bistå etter behov.

11.2.4 Registreringssenter

Ved hendelser som berører et betydelig antall personer, skal politidistriktet etablere et registreringssenter. Senteret skal sørge for effektiv registrering av alle berørte.

205 Rundskriv 2007/003 om formidling av informasjon til pårørende ved brå død, ulykker, katastrofer og kriminelle handlinger.

Politidirektoratet gir nærmere retningslinjer om organisering og bruk av registreringssystem mv. (PBS II).

Kripos' rolle

Ved hendelser i utlandet som berører mange nordmenn, har Kripos primæransvar for å registrere berørte personer. Under slike hendelser skal Kripos avgi en rådgiver til lederdepartementets stab.[206] Det skal de også ved hendelser innenlands dersom det er indikasjoner på at et større antall utenlandske borgere er rammet. Ordningen skal blant annet sikre at politiet raskt får tilgang til viktig informasjon om involverte i hendelsen.

Se også kapittel 6.13 om hendelser i utlandet og kapittel 6.14 om hendelser i Norge som rammer utenlandske borgere.

11.2.5 Pårørendetelefon

Politidistriktet skal opprette pårørendetelefon ved hendelser hvor det er behov for å informere eller på annen måte håndtere et større antall pårørende. Funksjonen skal både sikre at politiet får informasjon fra pårørende, og at pårørende får tilgang til informasjon. Pårørendetelefonen bør så langt som mulig bemannes av polititjenestepersoner som er særskilt egnet og trenet for oppgaven. All kontakt med pårørende skal loggføres, og personopplysninger skal registreres.

Nasjonalt kontaktnummer for pårørende

Det er opprettet et nasjonalt kontaktnummer for pårørende.[207] Politidirektoratet gir nærmere retningslinjer og prosedyrer for bruk av kontaktnummeret (PBS II).[208] Ved hendelser i utlandet som berører mange nordmenn, har Kripos primæransvar for å betjene pårørendetelefonen. Se kapittel 6.13 om hendelser i utlandet.

Registrering

Når politiet har kontakt med pårørende, må følgende opplysninger registreres:

- Pårørende:
  - personalia
  - fullstendig adresse
  - kontaktinformasjon (telefon, mobiltelefon, e-post)
  - relasjon til den antatt saknede eller på annen måte involverte

- Antatt saknede eller på annen måte involverte:
  - personalia
  - fullstendig adresse
  - kontaktinformasjon (telefon, mobiltelefon, e-post)
  - bekledning (dersom det er kjent)
  - andre opplysninger som kan bidra til oppklaring

206 Etter ansvarsprinsippet vil Utenriksdepartementet normalt være lederdepartement her.
207 Nasjonalt kontaktnummer for pårørende: 815 02 800.
208 Rundskriv 2010/008.

De pårørende bør oppfordres til å organisere seg og opprette et kontaktpunkt for politiet slik at antallet henvendelser reduseres. Det er viktig å notere tidspunkt for registreringen samt navn og kontaktinformasjon til den som registrerte opplysningene. Se også kapittel 11.2.4 om registreringssenter.

Telefonkontakt med pårørende vil kunne kreve oppfølging, blant annet etterforsking. Det er derfor viktig at funksjonen knytter til seg etterforskingskompetanse.

11.2.6 Pårørendekoordinator og pårørendekontakter

Politiet har et særskilt ansvar for å informere pårørende til personer som er saknet, antatt omkommet eller omkommet.[209]

De pårørende har et sterkt og legitimt behov for å få vite hva som har skjedd, og for å forvisse seg om at politiet gjør det som er mulig for å bidra til oppklaring. Et åpent og godt forhold til de pårørende medvirker også til at politiet enkelt og raskt får tilgang til informasjon. Det er politiets ansvar å skape et tillitsforhold, basert på respekt og forståelse for de pårørendes fortvilte situasjon.

Alle politidistrikt skal ha en pårørendekoordinator. Koordinatoren er sentral i politidistriktets oppbygging og forvaltning av kompetanse i pårørendehåndtering. Pårørendekoordinatoren skal utarbeide og vedlikeholde politidistriktets rutiner for håndtering av pårørende samt utarbeide og vedlikeholde en varslingsliste over politidistriktets pårørendekontakter.

Alle politidistrikt skal ha pårørendekontakter, som er den pårørendes eget kontaktpunkt i politiet. Pårørendekontakten settes inn så snart som praktisk mulig, og senest når den akutte fasen for å redde liv er over (og man går inn i fasen med søk etter antatt omkommet). Pårørendekontakten skal holde de pårørende orientert, men også innhente informasjon fra pårørende som kan bidra til å finne og identifisere antatt omkomne.

209 Politiinstruksen, rundskriv 2008/013 fra Politidirektoratet om retningslinjer for søk etter personer som antas å være omkommet, og rundskriv nr. 5/2004 fra Riksadvokaten om saknetmeldinger og etterforsking.

12 INFORMASJON OG MEDIEHÅNDTERING

Befolkningen bygger sin oppfatning av politiet på det som formidles i media når de selv ikke er direkte involvert i hendelsene som omtales. I en situasjon der politiet ikke klarer å etterkomme etterspørselen etter informasjon, kan det lett oppstå et informasjonsvakuum. Manglende fakta vil kunne føre til unødige spekulasjoner, rykter og usikkerhet. De som er berørt av hendelsen, blir usikre på hvordan de skal forholde seg, og søker andre informasjonskilder. Politiet skal derfor prioritere å komme raskt ut med et førstebudskap for å forhindre dette og for å ta styringen også på kommunikasjonen.

Ved uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser skal involverte og befolkningen for øvrig gis tilstrekkelig, veloverveid og koordinert informasjon. Ved å formidle budskap gjennom media eller andre kanaler kan politiet forebygge unødige misforståelser og frykt og få gjennomført tiltak. Budskapet må være klart, enkelt og lettforståelig, og det må gjentas slik at det når fram til mottakerne.

Kommunikasjon er et viktig verktøy i politiets arbeid med å sikre trygghet, lov og orden. I det daglige arbeidet brukes kommunikasjon aktivt og målrettet for å forebygge og bekjempe kriminalitet. Ved uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser, brukes kommunikasjon for å verne om liv og helse og begrense skadevirkninger og for å skape trygghet.

Det er av avgjørende betydning at informasjonen som går ut, er koordinert, både internt i politiet og med samvirkeaktørene. Det er nødvendig med en sterk styring av budskapene og hvem som uttaler seg om hva. Så langt det er praktisk mulig skal færrest mulig uttale seg til media i samme sak.

Når kriser oppstår, handler krisekommunikasjon om å formidle viktige og presise budskap på en mest mulig effektiv måte, under stort tidspress. Kommunikasjonen skal begrense usikkerhet om ansvarsforhold, klargjøre hva virksomheten gjør for å løse problemet og redusere krisens omfang, samt formidle hvordan rammede kan få hjelp og støtte.[210]

12.1 Mål for mediehåndteringen

Når en større hendelse inntreffer, er det avgjørende at politiet er tilgjengelig for media, slik at spekulasjoner og feilinformasjon ikke får dominere mediebildet. Samtidig må man unngå at media blir en belastning i en allerede arbeidskrevende situasjon. Politiet må ha planlagt på forhånd hvordan media skal håndteres, og hvem som skal utføre oppgavene.

Målene for politiets mediehåndtering er å gi informasjon som

- bidrar til å redde liv og helse, og begrense skadevirkninger
- hjelper befolkningen til å beskytte seg selv og sin eiendom
- forebygger usikkerhet og frykt

210 Politidirektoratet har utarbeidet Håndbok i krisekommunikasjon (PBS II) og Håndbok i mediehåndtering.

- bidrar til at politiet får inn etterretningsopplysninger
- bidrar til at befolkningen får et riktig bilde av hendelsen

For å nå disse målene må man
- aktivt gå ut med informasjon
- opprette kontaktpunkter for media
- etablere medieovervåking
- koordinere informasjonen med involverte samvirkeaktører

Informasjonen som formidles, skal være nøktern og oppdatert.

12.2 Politiets ansvar

Ved spesielle hendelser skal politidistriktet varsle jourhavende i Politidirektoratet, se kapittel 13.1.1. Dersom situasjonen utvikler seg, skal politidistriktet gi fortløpende situasjonsrapporter slik at direktoratet får rask tilgang til målrettet informasjon. Rapporteringen skjer skriftlig gjennom situasjonsrapportene som operasjonslederen eller stabssjefen gir i linjen, se kapittel 13.2. Varsling og situasjonsrapportering skal kun foregå i fagkanalen.

Kommunikasjonsenheten eller P5 i politidistriktet skal ha dialog med kommunikasjonsavdelingen eller D5 i Politidirektoratet om kommunikasjonsfaglige utfordringer. Den kommunikasjonsfaglige dialogen erstatter ikke varsling og situasjonsrapportering, men har til hensikt å utveksle erfaringer, synspunkter samt faglig rådgivning for den videre håndteringen. Dette er særlig viktig fordi medienes tempo er svært høyt og ofte høyere enn politiets fagkanal.

12.3 Ulykkeseiers ansvar

Arbeidsgiver som rammes direkte

En arbeidsgiver som rammes direkte av en uønsket hendelse (se kapittel 11.1.3), har selvstendig ansvar for egen mediehåndtering. Det vil for eksempel være naturlig at arbeidsgiveren uttaler seg om hva den gjør for å ivareta egne ansatte og deres pårørende, og hva den ellers gjør for å begrense skader.

Transportørbedrift

En transportørbedrift som rammes av en ulykke (se kapittel 11.1.3), har selvstendig ansvar for egen mediehåndtering. Det vil for eksempel være naturlig at transportørbedriften uttaler seg om hva den gjør for å ivareta
- egne ansatte og deres pårørende
- passasjerer og deres pårørende
- eventuelt andre rammede

Det vil også være naturlig at transportørbedriften uttaler seg om hva den ellers gjør for å bidra til skadebegrensing.

Politiets rolle i forhold til ulykkeseier
Politiet bør være varsom med å koordinere informasjonsarbeidet med en arbeidsgiver og/eller transportørbedrift som er direkte rammet av en uønsket hendelse. Årsaken til det er at ulykkeseieren kan bli satt under etterforsking og/eller gransking. Politiet bør derfor avstå fra å holde felles pressekonferanse med ulykkeseieren.

12.4 Informasjon gjennom hendelsens faser

Befolkningen har forskjellig behov for informasjon i de ulike fasene av en hendelse.

12.4.1 Meldingsfasen

Når en større hendelse inntreffer, vil det innledningsvis være stor usikkerhet rundt hva som faktisk har skjedd, og hvor stort omfanget er. Politiet kan få inn store mengder informasjon, der mye kan være både feil og motstridende. Derfor er det vanskelig å ha full oversikt i en situasjon som oppfattes som kaotisk.

Politiet bør
- informere om hvordan befolkningen kan beskytte seg mot eventuell fare
- fortelle hva som gjøres for å redde liv og helse
- gi en oversikt over eventuelt skadeomfang

I denne fasen må politiet ikke gå inn på spørsmål om årsak og ansvar. Dersom media spør om dette, må man be om forståelse for at politiet fokuserer på å redde liv og helse.

Politiet må gi ut foreløpig informasjon gjennom et første budskap, dvs. bekrefte at politiet arbeider med saken og gjengi hovedtrekkene i hendelsen. Samtidig må man understreke at det er foreløpig informasjon, og at politiet fortløpende vil oppdatere informasjonen når man vet mer.

I utgangspunktet skal alle medier behandles likt, men politiet kan velge et hurtigmedium dersom man har viktig informasjon som må raskt ut til befolkningen.

12.4.2 Aksjonsfasen

I aksjonsfasen, når politiet har etablert seg i innsatsområdet, bør politiet orientere media om at håndteringen av hendelsen og/eller etterforskingen er i gang. Man skal unngå å spekulere i årsak eller ansvarsforhold. I stedet skal man gjennom media be befolkningen om opplysninger som kan brukes i etterforskingen og/eller håndteringen av hendelsen. Hvorvidt politimesteren og/eller stabssjefen bør avholde en pressekonferanse, vil være en løpende vurdering. Ved store hendelser som varer over noe tid, kan det holdes flere pressekonferanser. All informasjon som gis, skal også publiseres på politiets hjemmesider.

12.4.3 Nedtrappingsfasen

I nedtrappingsfasen har politiet kontroll over situasjonen. Det er ikke lenger behov for like stor innsats som i aksjonsfasen.

Politiet bør informere om

- at faren er over, og at befolkningen kan føle seg trygg
- at politiet jobber for å avverge nye hendelser
- eventuelle videre etterforskingsskritt
- hvem som overtar ansvaret for hva

I tillegg bør man vurdere å frigi navn etter vanlige prosedyrer.

12.4.4 Etterarbeidsfasen

I denne fasen er håndteringen av selve hendelsen over, normaltilstanden er i ferd med å gjenopprettes og politiet bør besvare mediehenvendelser på vanlig måte.

12.5 P5 Informasjon – oppgaver ved stabsetablering

Med fullt oppsett består P5 Informasjon av funksjonsleder (P5), informasjonsmedarbeidere og telefonvakter.

P5 er ansvarlig for at planverk for mediehåndtering til enhver tid er oppdatert. Oppgavene til P5 innebærer et særlig nært samarbeid med P2 og P3. P5 er en tilrettelegger for de som skal håndtere saken i media.

P5 organiserer, fordeler og systematiserer oppgaver knyttet til den interne og eksterne kommunikasjonen. Dette innbefatter mediehåndtering, intern informasjon og medieovervåking. P5 skal

- etablere tjenesten for informasjonsmedarbeidere og telefonvakter
- etablere medieovervåking
- følge situasjonen, vurdere og gi råd til stabssjefen og/eller politimesteren om hvilken informasjon politiet bør gå ut med
- utarbeide kommunikasjonsstrategi
- vurdere hvilken pågang man kan forvente fra media og sørge for at politiet er i stand til å håndtere pågangen
- be om bistand fra nabopolitidistrikt (nabohjelp) eller Politidirektoratet dersom det er behov for ekstra ressurser på informasjonssiden
- forsøke å forutse hva mediene vil etterspørre av informasjon, og bruke et eventuelt informasjonsforsprang til å forberede informasjon som kan publiseres samtidig som første journalist ringer
- vurdere hvilke kanaler som vil nå fram til de prioriterte målgruppene
- utarbeide utkast til foreløpig informasjon om hendelsen, publisere godkjent informasjon og oppdatere den så ofte som mulig
- sørge for at informasjon til media publiseres på politiets hjemmesider
- iverksette tiltak for å få uriktige opplysninger i media korrigert
- legge forholdene til rette for de som skal uttale seg til media (P5 må også selv kunne håndtere media ved behov)

- utarbeide budskap (talepunkter) til bruk for innsatslederen, telefonvaktene og andre
- planlegge pressesenter
- forberede og gjennomføre pressekonferanser
- ha løpende kontakt med informasjonsenheter hos involverte samvirkeaktører for å koordinere håndteringen av media
- loggføre egne tiltak

Se også kapittel 8 om stabsarbeid og Håndbok i krisekommunikasjon (PBS II).

12.5.1 Informasjonsmedarbeidere

Informasjonsmedarbeiderne skal blant annet

- holde seg oppdatert på hendelsen gjennom loggen
- foreta medieovervåking og holde P5 oppdatert om mediebildet
- fremlegge forslag for P5 om informasjon som kan frigis
- varsle P5 dersom media går ut med uriktige opplysninger
- etablere pressesenter, arrangere pressekonferanser og lignende
- ha oversikt over og etablere kontakt med informasjonsenheter hos involverte samvirkeaktører
- sette opp kommunikasjonskart med oversikt over involverte samvirkeaktører
- informere om hendelsen internt i politiet

Det forventes ikke at det enkelte politidistrikt eller særorgan har nok kvalifiserte medarbeidere til å fylle alle funksjonene under P5 ved større hendelser, men lokalt planverk må være tydelig på hvem som skal fungere i P5-funksjonens ulike roller. Ved behov må det rettes anmodning om bistand til Politidirektoratet slik at informasjonsmedarbeidere fra andre politidistrikt, særorgan eller direktoratet kan bistå. På informasjonsfeltet kan deler av støtten gis på nett og telefon inntil funksjonene er fullt bemannet.

12.5.2 Telefonvakter

Telefonvaktene rekrutteres fortrinnsvis fra eget distrikt. De trenger ikke å ha politifaglig bakgrunn, men de som utpekes til denne funksjonen, skal læres opp på forhånd. Telefonvaktene fungerer som talspersoner og besvarer muntlige henvendelser fra media. De forholder seg strengt til talepunkter som er utarbeidet av P5, og godkjent av stabssjefen og/eller politimesteren. Talepunktene kan også gjøres tilgjengelige for media.

12.5.3 Telefonnummer

Politidistriktene bør ha et eget telefonnummer for henvendelser fra media. Nummeret må ha tilstrekkelig antall linjer slik at man kan håndtere pågangen fra media ved større hendelser.

12.5.4 Pressesenter

Pressesenteret kan etableres i nærheten av stedet hvor politimesterens stab er etablert, men man bør unngå å ha media for tett innpå staben. Journalister kan da få tilgang på informasjon de ikke skal ha, eller forstyrre stabens arbeid. Pressesenteret bør også ligge godt atskilt fra pårørendesenteret for å beskytte de berørte mot media.

12.5.5 Pressekonferanse

Politiet må vurdere å arrangere pressekonferanse for å nå ut til mange medier samtidig. I forkant av pressekonferansen forbereder man budskapet som skal fremføres av politimesteren, eller den politimesteren utpeker. Budskapet bør skrives ned og deles ut under pressekonferansen. Politiet må som nevnt være varsomme med å avholde felles pressekonferanse med aktører som kan bli etterforsket etter hendelsen.

12.6 Operasjonslederens mediehåndtering

I det daglige besvarer operasjonslederen spørsmål om hendelser i politidistriktet. I de tilfeller der medietrykket er stort, og det ikke settes stab, kan man styrke operasjonssentralen for å håndtere media.

Kommunikasjonsrådgiveren i politidistriktet kan bidra med råd og veiledning om mediehåndtering.

Straks operasjonssentralen mottar melding om en større hendelse, skal han/hun varsle mediene med et kortfattet budskap, med mindre politifaglige hensyn tilsier noe annet. Det første budskapet skal være en kort og nøktern melding som bekrefter at en hendelse har funnet sted. Hensikten med meldingen er i første rekke å gi en felles melding til media og andre berørte slik at operasjonssentralen kan konsentrere seg om sin primæroppgave.

Se også kapittel 7 om operasjonsledelse.

12.7 Innsatslederens mediehåndtering

I innsatsområdet har innsatslederen ansvaret for å holde media orientert. Er hendelsen av stor medieinteresse, bør innsatslederen be om bistand, slik at han/hun kan konsentrere seg om det politifaglige arbeidet. Operasjonslederen og innsatslederen skal alltid samordne informasjonen som gis til media.

Ved stabsetablering bør P5 gi kommunikasjonsfaglige råd til innsatslederen slik at han/hun kan håndtere media i innsatsområdet.

Følgende råd gjelder for den som håndterer media i innsatsområdet:

- Vær vennlig og imøtekommende.
- Legg fram fakta om hendelsen, forklar hva politiet gjør, og eventuelt hvorfor.
- Fortell journalistene og fotografene hvor de kan være, og skap forståelse for de begrensninger som gjelder (hensynet til arbeidet i innsatsområdet).
- Avhold felles informasjonsmøte for fremmøtte medier og opprett et kontaktpunkt der det blir gitt ny informasjon.
- Legg til rette for fotografering og filming. Media er selv ansvarlig for hva de bringer videre. Man bør imidlertid be media være oppmerksomme på faren for at bilder som publiseres fra innsatsområdet, kan føre til at pårørende gjenkjenner ofre i media før de har fått informasjon av politiet, noe politiet ønsker å unngå.

- Prioriter nettmedier, radio og fjernsyn, som ofte skal sende direkte.
- Gi ikke ut ny informasjon uten at det er klarert med operasjonslederen eller stabssjefen.
- Gi bistand til pårørende som oppsøker innsatsområdet. Gjør oppmerksom på at media er til stede, og at politiet kan bistå med å skjerme dem fra media. Snakk med journalistene og be om at de pårørendes ønsker respekteres.

Innsatslederen skal ivareta sikkerheten til journalister og fotografer i innsatsområdet og gi råd om deres egen sikkerhet. I noen tilfeller er det nødvendig å begrense medias tilgang til innsatsområdet. Dette gjelder dersom

- det er farlig å oppholde seg i innsatsområdet
- media vil være til hinder for redningsarbeidet
- media vil være til hinder for etterforskingen

Se også kapittel 9 om innsatsledelse.

13 VARSLING OG SITUASJONSRAPPORTERING

Rask og sikker informasjonsutveksling er avgjørende for en effektiv politiinnsats.[211] Det skilles mellom varsling og situasjonsrapportering.

13.1 Varsling

13.1.1 Politimesterens varsling til Politidirektoratet

Politimesteren skal varsle Politidirektoratet om

- terror og annen alvorlig kriminalitet
- store og alvorlige ulykker med tap av menneskeliv og/eller alvorlig personskade
- hendelser der ansatt(e) omkommer eller blir alvorlig skadet i tjenesten[212]
- beredskapsmessige forhold knyttet til myndighetspersoner[213]
- spesielle bistandsspørsmål, blant annet bistand fra Forsvaret
- ekstraordinære ressursspørsmål som må avklares raskt
- saker der det kan forventes medieomtale og/eller forespørsler til Politidirektoratet
- saker som kan få politisk betydning eller politiske konsekvenser
- iverksettelse av riksalarm, nordisk alarm og internasjonal alarm
- andre forhold som antas å kunne være av interesse for direktoratet

Kontaktpunktet i Politidirektoratet er en døgnbetjent hjemmevakttelefon, 23 36 42 00. Terskelen for å varsle direktoratet skal være lav.

Disse retningslinjene berører ikke rutinene for den løpende informasjonsutvekslingen mellom politiet og Politidirektoratet i ordinære saker.

I de tilfeller der det er behov for oppfølgende orientering(er) til direktoratet etter at varsling er foretatt, benyttes situasjonsrapportering, se kapittel 13.2.

13.1.2 Bruk av alarmmelding

Når det enkelte tjenestested har informasjon som bør sendes uten opphold til andre enheter, skal det brukes ulike typer alarmmelding.

Politiet har et varslingssystem for alarmmeldinger, som betjenes fra operasjonssentralene. Politidirektoratet har gitt retningslinjer for bruk av alarmmelding ved varsling (PBS II).[214]

Iverksettelse av alarm besluttes av politidistriktet der hendelsen som foranlediger alarmen, har inntruffet eller kan forventes å inntreffe. Kripos kan iverksette alle typer alarmer på grunnlag av anmodninger fra utlandet. Etater utenfor politiet, for eksempel Hovedredningssentralen, Forsvaret, Tollvesenet, Kriminalomsorgen, luftfarten og helsetjenesten, bør underrettes dersom alarmen anses å være av interesse.

211 Meld. St. 7 (2010–2011) om kampen mot organisert kriminalitet, kapittel 4.7.
212 HMS-håndboka. Instruks om rapportering og behandling av uønskede hendelser, kapittel 3.2.3.4.
213 Medlemmer av Kongehuset, Stortinget, Regjeringen og Høyesterett eller representanter for tilsvarende organer i andre stater, jf. politiloven § 17 d bokstav c.
214 Rundskriv 2010/003.

13.1.3 Annen varsling

Politiets sikkerhetstjeneste, Den sentrale enhet, kan formidle trusselvurderinger samt sikkerhetsgraderte meldinger fra Politidirektoratet. Ved implementering av PST-nett/E i operasjonssentralene vil Politidirektoratet selv ivareta formidlingen av graderte meldinger.

13.1.4 Varsling og rapportering på samordningskanal

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) har utarbeidet retningslinjer for varsling og rapportering på samordningskanal.[215] Retningslinjene er todelt:

1. Varslingsordningen beskriver hvordan ulike beredskapsaktører får sine varsel fram til Fylkesmenn og kommuner i en gitt situasjon.
2. Rapporteringsordningen beskriver den sektorovergripende situasjonsrapporteringen som Justisdepartementet innhenter fra Fylkesmennene via DSB, og som er et supplement til rapportering på fagkanal som kan iverksettes innen den enkelte sektor.

For politiet vil imidlertid rapportering på fagkanal, det vil si til Justisdepartementet gjennom Politidirektoratet, alltid være primærkanalen for rapportering.

13.2 Situasjonsrapportering

Formålet med situasjonsrapporteringen er å

- holde mottakeren oppdatert i forkant av en hendelse i tilfelle det senere skulle bli aktuelt å involvere vedkommende, eller
- gi løpende orientering under en hendelse der det er behov for rapportering til overordnet nivå

Rapporteringen skjer ved bruk av en situasjonsrapport som bør utarbeides i overensstemmelse med malen nedenfor. Malen kan benyttes på alle nivå i beredskapsapparatet, som er beskrevet i kapittel 3.

Det er svært viktig å påse at informasjonen til høyere nivå er relevant for mottakeren. Detaljeringsgraden i situasjonsrapportene avtar jo høyere opp i hierarkiet man kommer. Det vil med andre ord være en tydelig forskjell, ikke minst i detaljeringsgraden, på den informasjonen som innsatslederen kommer med i sin situasjonsrapport fra taktisk til operasjonelt nivå i politidistriktet, sammenlignet med den informasjonen som sendes videre fra politidistriktet til Politidirektoratet.

Behovet for situasjonsrapportering og hyppigheten av denne avtales mellom mottaker og sender. Tidsintervallene mellom situasjonsrapporteringene kan variere fra hendelse til hendelse, men også underveis i den enkelte hendelse. Rapportering om at situasjonen er uendret kan også være av interesse for mottakeren.

215 De reviderte retningslinjene trådte i kraft 15.1.2009.

Politimesteren er ansvarlig for å godkjenne situasjonsrapporter til Politidirektoratet.

Situasjonsrapportering kan og bør brukes til å rapportere om hendelser også i de tilfeller der politimesterens stab ikke er satt. I slike tilfeller er operasjonslederen ansvarlig for at situasjonsrapportering til Politidirektoratet blir ivaretatt, og operasjonslederen vil, etter fullmakt fra politimesteren, kunne godkjenne situasjonsrapportene til Politidirektoratet. Dette bør framgå i instruks for operasjonslederen.

Når staben er satt, er stabssjefen ansvarlig for situasjonsrapportering til Politidirektoratet etter fullmakt fra politimesteren. Hvilken P-funksjon som i praksis sammenstiller situasjonsrapporten, kan imidlertid variere, men det kan være naturlig å peke på P2. Den som skal sammenstille rapporten, må samarbeide med og innhente informasjon fra funksjonslederne i staben.

Situasjonsrapportene må samordnes med pressemeldinger og eventuell annen informasjon som sendes ut via media, for å sikre samsvar. Videre skal det tydelig framgå hvilke opplysninger som er verifisert, om informasjonskildene er media, politiets egne og/eller andre (for eksempel etterretningsinformasjon).

Situasjonsrapporter skal kun sendes på fagkanal, *ikke* på infokanal gjennom P5.

13.2.1 Mal for situasjonsrapport

Situasjonsrapporten bør inneholde følgende hovedpunkter:

SITUASJONSRAPPORT

TIL:
VEDRØRENDE:
DTG:
GODKJENT AV: (navn, grad, funksjon)

1 SITUASJONEN
- hva, hvor, når
- kort og overordnet beskrivelse av den faktiske situasjonen (evt. forandringer siden forrige situasjonsrapport)
- verifikasjon
- tydelig skille mellom informasjon som er offentlig, og hva som er unntatt offentlighet

2 UTFØRELSE
- hvordan oppdraget har blitt løst fram til nå
- iverksatte tiltak

3 RESSURSER
- personell
- logistikk
- bistandsbehov (personell, materiell, nabohjelp, nasjonale bistandsressurser, eksterne bistandsressurser, rådgivere mv.)

4 LEDELSE OG SAMORDNING
- opplysninger om ledelsesforhold
- samordning med andre (samvirke)aktører
- liaisonutveksling

5 MEDIEBILDET OG MEDIEHÅNDTERING
- hva fremkommer i media
- er opplysninger som er fremkommet i media, verifiserte eller ikke
- hvordan håndteres media (pressemelding, -konferanse, intervjuer, tilgjengelighet, osv.)
- planlagte tiltak
- samordning med andre (beredskaps)aktører

6 SITUASJONSVURDERING
- etterretningsmessig vurdering
- generell vurdering med henblikk på videre fremdrift og oppgaveløsning

7 PLAN
- videre fremdrift (planlegging, iverksettelse av tiltak)

14 HELSE, MILJØ OG SIKKERHET

Det skal være trygt å arbeide i politi- og lensmannsetaten. Etaten skal tilrettelegge og drive sin virksomhet på en slik måte at det ikke oppstår skade på personell, miljø, materiell og/eller omdømme.

Helse, miljø og sikkerhet (HMS) som begrep favner vidt, og må forstås i lys av virkeområdet for de enkelte lovene som gjelder for politi- og lensmannsetaten. Den vide definisjonen inkluderer helse, arbeidshelse, arbeidsmiljø, ytre miljø og sikkerhet.

I det daglige har operasjonslederen et utvidet ansvar for HMS-tiltak både i forberedelsesfasen, i gjennomføringsfasen og i etterarbeidsfasen. Når politimesterens stab er satt, overtas dette ansvaret av stabssjefen.

14.1 HMS-prinsipper

Kontinuerlig læring gjennom systematisk overføring av erfaring er et bærende prinsipp for etatens helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid. Oppgaver, myndighet og ansvar skal være avklart, og HMS-oppgavene skal løses på lavest mulig nivå.

14.1.1 Ansvar

HMS-arbeidet er et lederansvar. Politidirektøren, politimesteren og lederen av særorganet har det overordnede ansvaret for å ivareta helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet innenfor sitt ansvars- og myndighetsområde. Øvrige ledere i etaten har ansvar for å iverksette tiltak innenfor sine myndighetsområder og rapportere til nærmeste overordnede.

Ansatte har også et ansvar for egen arbeidssituasjon og skal medvirke til gjennomføringen av de tiltak som blir iverksatt. Ansatte er ansvarlige for å melde fra om forhold som påvirker sikkerhet og arbeidsmiljø.

14.1.2 Prioritering

Helse-, miljø- og sikkerhetsvurderinger skal være en del av planleggingen og gjennomføringen av aktiviteter. Enhver linjeleder skal prioritere ansattes helse, miljø og sikkerhet foran operative, administrative og økonomiske forhold ved planlegging og utføring av enhver aktivitet.

14.1.3 Systematisk HMS-arbeid

Instrukser og retningslinjer for helse, miljø og sikkerhet (HMS) er inntatt i Håndbok i systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid for politi- og lensmannsetaten (HMS-håndboka). Politimesteren er ansvarlig for at disse bestemmelsene følges, og at de også integreres i planleggingsfasen og gjennomføringsfasen.

Alle politidistrikt og særorgan skal utarbeide og implementere lokale HMS-planer i samsvar med HMS-håndboka. Planene skal også brukes i operasjonsplanlegging og under hendelser der politimesteren har satt stab.

Risikovurderinger skal inngå som en del av planleggingen, gjennomføringen og oppfølgingen av alle operasjoner. Hensikten er å identifisere mulige uønskede hendelser og farlige forhold i arbeidsoperasjoner og iverksette tiltak som reduserer faren for uønskede hendelser. Det må foretas risikovurderinger og utarbeides planer og tiltak for å forebygge eller redusere risikoen for involverte tjenestepersoner.

14.2 Forberedelsesfasen

I forberedelsesfasen skal ressursdisponering, strategi og taktikk så langt som mulig samsvare med overordnede HMS-mål. HMS-rådgiveren kan bistå med å kartlegge farer og problemer.

14.3 Gjennomføringsfasen

I gjennomføringsfasen skal det gjøres fortløpende sikkerhetsvurderinger av innsatsen. Gjennom vurderingene kan man komme fram til at man bør ha ekstra ressurser, endre strategi eller til og med stille innsatsen i bero.

Planer for personalomsorg er viktige, og man må påse at linjeledelsen er i stand til å ivareta sitt personalansvar.[216]

Dersom politimesterens stab etableres, skal stabssjefen vurdere å varsle HMS-rådgiveren.

14.4 Etterarbeidsfasen

Etter avsluttet oppdrag bør det foretas en evaluering. Formålet er å få informasjon om effektivitet, måloppnåelse og resultater, samt bidra til læring og utvikling.

En gjennomgang av ekstraordinære hendelser har som formål å trekke mest mulig lærdom av hendelsen. Kunnskapen skal overføres til andre, det vil si at det legges til rette for utvikling av personlig og organisatorisk læring og at man tar vare på ansatte som har vært utsatt for kritiske hendelser og ulike former for stress.

En ekstraordinær hendelse setter politiets ressurser og ledelse på prøve. I dette kan det ligge en betydelig stressfaktor for politimesterens stab. Derfor må også staben ha en oppsummering av operasjonen og en gjennomgang av hvordan de selv opplevde denne.

Etter avsluttet innsats skal det iverksettes personelloppfølging i den grad det er nødvendig. Dette gjøres i samråd med HMS-rådgiveren og den valgte vernetjenesten. Deretter er det personalomsorgsgruppen og den ordinære linjeledelsen som har ansvaret for den videre oppfølgingen. Dette skal skje i henhold til HMS-håndboka og lokale instrukser.

216 Instrukser og retningslinjer for helse, miljø og sikkerhet (HMS) er inntatt i HMS-håndboka.

Forebyggende og lindrende personaloppfølgingstiltak kan være
- psykologisk førstehjelp
- støttesamtaler
- psykologisk debrief

14.5 Personalomsorg

Etter en politiinnsats kan det være aktuelt med ulike typer oppfølging. Psykososial oppfølging etter en kritisk hendelse[217] er eksempler på dette.

HMS-håndboka gir eksempler på ulike hendelser som krever oppfølgingstiltak:
- store ulykker og katastrofer
- ansatte mister livet i tjeneste
- ansatte kommer alvorlig til skade i tjeneste
- tjenesteperson har løsnet skudd mot person
- langvarig og særlig belastende oppdrag
- ansatt eller nær pårørende blir alvorlig syk

14.5.1 Psykologisk førstehjelp

Mange former for intervensjon i den akutte fasen etter en traumatisk hendelse vil i praksis kunne fungere som psykologisk førstehjelp. God ivaretakelse i form av omsorg, forståelse og respekt er nødvendig for at hjelpen som tilbys, skal være til nytte.

Psykologisk førstehjelp innebærer å skape en trygg atmosfære rundt de som har blitt rammet. Det innebærer å sørge for informasjon som er tilpasset mottakeren, og noen ganger å beskytte mennesker fra eksponering for nye sterke inntrykk, og fra pågang fra media og nysgjerrige tilskuere. Tilrettelegging av en rolig og skjermet ramme rundt mennesker som har blitt rammet av en traumatisk hendelse, er en forutsetning for å kunne gjennomføre andre støttetiltak. For de fleste vil det å få rask tilgang på informasjon i kombinasjon med god omsorg være det viktigste i en slik situasjon.

14.5.2 Støttesamtaler

Som hovedregel bør man alltid gjennomføre en støttesamtale etter et krevende oppdrag. Den første, uformelle støttesamtalen skal holdes før man går av vakt. Dette er et lederansvar. Hensikten er å avdekke rom for forbedringer, stabilisere de involverte psykisk og avdekke behov for videre oppfølging.

Støttesamtalen er gjerne en blanding av en taktisk gjennomgang, der man foretar en faglig evaluering av oppdraget, og en psykologisk debrief som er en systematisk gjennomsnakking i gruppe etter en traumatisk hendelse, hvor fakta settes sammen.

217 Med kritisk hendelse forstås i denne sammenhengen både situasjoner hvor den ansatte eller grupper av ansatte er eller kan være påført skade eller annen særlig belastning, og situasjoner hvor den ansatte eller grupper av ansatte har påført andre slik belastning eller skade.

Støttesamtaler kan gjennomføres på flere måter, både individuelt og i gruppe. En støttesamtale vil i første omgang bestå i å lytte, være tilstede og uttrykke forståelse for den enkeltes reaksjoner.

Noen ganger kan berørte trenge støtte til å foreta konkrete valg; hva de skal foreta seg først, og hva som må prioriteres, i viktige så vel som i dagligdagse, trivielle gjøremål. En gjennomgang av hendelsesforløpet med fokus på fakta vil ofte bidra til å dempe uro og gi bedre kontroll («Hva skjedde, hvordan skjedde det, og i hvilken rekkefølge skjedde det?»). Dersom det er flere involverte, for eksempel en kollegagruppe, kan en slik gjennomgang bidra til at informasjon blir delt, misforståelser blir oppklart og mangler i hukommelsen rundt hendelsesforløpet blir fylt ut.

I støttesamtalen kan det være til hjelp å fokusere på de valgene som ble tatt, og hvilke vurderinger som lå til grunn for dem. I mange tilfelle opplever den/de som var rammet, at de handlet mer rasjonelt og faktisk hadde mer kontroll i situasjonen enn det de opplevde mens den stod på. Nettopp en slik oppdagelse kan være med å dempe noe av det følelsesmessige ubehaget som kommer i forbindelse med hendelsen. Det er viktig at man i en slik gjennomgang ikke ensidig fokuserer på de følelsesmessige reaksjonene, men signaliserer sympati og forståelse for reaksjoner samtidig som man forsøker å dempe disse igjennom å fokusere på fakta. En for ensidig fokusering på hvordan dette føles, og på å stimulere til avreagering, kan bidra til at den det gjelder, opplever et enda større kontrolltap og ubehag.

Informasjon om hendelsesforløp, redningsaksjon eller etterforsking og hva som skal skje videre, bidrar til økt kontroll. Informasjon om vanlige reaksjoner og støtte for at sterke reaksjoner er forståelig, vanlig og normalt, virker også ofte lindrende. Stimulering til å gjennomføre enkle, praktiske oppgaver kan også redusere opplevelsen av hjelpeløshet.

All informasjon må tilpasses mottakerens tilstand og situasjon. Det har liten hensikt å gi mye informasjon i en situasjon der den som er rammet, mest av alt trenger hjelp til å roe seg ned både fysisk og psykisk.

Støttesamtaler gjennomføres og ledes normalt av lederen for oppdraget. Lederen som beslutter støttesamtale, skal informere i linjen om at en støttesamtale er gjennomført. I forbindelse med større hendelser, og der det ellers er naturlig, skal også de involverte lederne og staben gjennomføre en støttesamtale.

Ved store oppdrag med mange involverte kan dellederne eventuelt ha en støttesamtale med egne mannskaper etter at hovedlinjene i oppdraget er gjennomgått i plenum.

Samtalen kan følges opp med en psykologisk debrief.

14.5.3 Psykologisk debrief

I en psykologisk debrief kan man gå dypere inn i den enkeltes reaksjoner. For den som måtte ha behov for det, kan dette gå over i en behandlingssituasjon.

Psykologisk debrief er en systematisk og strukturert måte å gjennomgå fakta, tanker, inntrykk og reaksjoner på etter en traumatisk hendelse, vanligvis i gruppe. Metoden har som formål å dra nytte av gruppedeltakernes erfaringer på en konstruktiv måte. Det er også en målsetting å forebygge psykososiale senskader og redusere stressreaksjoner gjennom informasjon og oversikt, og gjennom anledning til å uttrykke tanker og reaksjoner. Normalisering av deltakernes reaksjoner og å sikre mer hjelp til dem som trenger det, er også viktige målsettinger. Dersom gruppen skal fungere sammen etter hendelsen, for eksempel en kollegagruppe, er det også et mål å stimulere til sosial støtte gjennom økt samhørighet og motivasjon for å takle hendelsen og se framover.

Psykologisk debrief besluttes og iverksettes alltid av personalomsorgsgruppa i samråd med en kompetent fagperson, blant annet på grunnlag av informasjon fra støttesamtalen. Personalomsorgsgruppa skal utarbeide en plan for videre oppfølging i tråd med aktuelle instrukser og HMS-håndboka.

Psykologisk debrief gjennomføres etter 24–72 timer, det vil si når opplevelsen har sunket inn, og den enkelte har forstått hva som har skjedd. Dette er et organisert møte med klar ledelse og en systematisk gjennomgang av hendelsen. Møtet ledes av en kompetent fagperson, det vil si en psykolog eller psykiatrisk spesialsykepleier.

Et debriefingsmøte kan inneholde følgende:

Introduksjon og gjennomgang av formål og regler

Introduksjonen er viktig for å skape et gunstig klima, redusere angst og skape tillit.

Gjennomgang av fakta

Deltakerne går igjennom det som faktisk skjedde, sett fra sitt ståsted. Gjennomgang av fakta bidrar til å skape helhet og felles forståelse for det som har skjedd.

Gjennomgang av hva hver enkelt tenkte i situasjonen

Denne fasen stimulerer til sammenhengende forståelse og hjelper til med å forstå bakgrunnen for avgjørelser som ble tatt, og for reaksjoner underveis.

Gjennomgang av sanseinntrykk

Der gruppens medlemmer har blitt eksponert for sterke sanseinntrykk, gjennomføres en gjennomgang av sanseinntrykk. En detaljert gjennomgang kan bidra til å sette ord på ulike dimensjoner ved inntrykkene og gjøre minnene om disse mer håndterlige. Det er svært viktig å påpeke behovet for forsiktighetsregler dersom deltakerne har hatt ulik eksponering slik at en unngår sekundær traumatisering av de som har vært minst eksponert.

Gjennomgang av hvilke reaksjoner deltakerne har hatt etter hendelsen

Formålet med denne fasen er å hjelpe deltakerne til å gjenkjenne og forstå de følelsesmessige og kroppslige reaksjonene de har etter hendelsen.

Sammenfatning

En normaliseringsfase, der trådene fra det deltakerne har fortalt, sammenfattes, og der lederne bidrar med erfaringer om vanlige reaksjoner. Her gis også deltakerne råd om måter å takle reaksjoner på. Disse bør også finnes i skriftlig informasjon som deles ut.

Avslutning

Til slutt trekkes det fram eventuelle opplevelser av mestring og vekst som deltakerne allerede har fortalt om, før et eventuelt nytt møte avtales. Vanligvis varer en psykologisk debrief i to–tre timer. Det anbefales at gruppen ikke består av færre enn fem og ikke flere enn 12–15 deltakere. Det er viktig å sette sammen grupper med hensyn til ulik eksponering eller tilknytning til eventuell skadet eller omkommet.

Etter hovedsamlingen anbefales det at det blir holdt en oppfølgingssamling med den samme gruppen etter tre–seks uker. Formålet med denne samlingen vil være å stimulere til fortsatt mestring av ubehagelige reaksjoner, undersøke om ubehag har avtatt og skaffe oversikt over personer som trenger mer intensiv hjelp.

14.5.4 Personalomsorgsgruppe

Operasjonslederen skal tidlig varsle virksomhetens personalomsorgsgruppe og linjeledelsen slik at de er tilstrekkelig forberedt til å bistå i etterkant.

Personalomsorgsgruppa ledes av HMS-rådgiveren og består i tillegg av:

- KSO-koordinatoren eller hans/hennes stedfortreder
- hovedverneombudet eller hans/hennes vara
- prest eller politiprest
- en personlig rådgiver for den berørte driftsenhetslederen (hvis benyttet)
- en medarbeider fra det berørte fagområdet eller den berørte driftsenheten (utpekes av lederen i samråd med den berørte driftsenhetslederen)

Ansvar

Den berørte driftsenhetslederen har ansvar for å lede alle personalomsorgstiltak i egen driftsenhet. Personalomsorgsgruppa skal på vegne av politimesteren bistå driftsenhetslederen, blant annet ved å stille en personlig rådgiver til disposisjon ved behov. Dersom hendelsen omfatter flere driftsenheter, skal personalomsorgsgruppa ved behov bistå driftsenhetslederne med koordinering av personalomsorgstiltakene.

14.6 Prosedyrer ved død eller alvorlig personskade

Ved en hendelse som har medført død eller alvorlig personskade, skal Arbeidstilsynet og Politidirektoratet varsles i samsvar med HMS-håndboka.[218] Politimesteren eller den han/hun gir fullmakt, har ansvaret for at Spesialenheten for politisaker straks underrettes ved hendelser der noen dør eller blir alvorlig skadet som følge av politiets tjenesteutøvelse.[219]

Ved hendelser der ansatte skades alvorlig eller omkommer i tjenesten, må operasjonslederen iverksette interne rutiner for varsling av blant andre pårørende.[220] Varslingsprosedyrene bør legges inn som tiltak i Politioperativt system (PO). HMS-håndboka beskriver på en god måte ulike personalomsorgstiltak ved kritiske hendelser og stressreaksjoner.[221]

14.7 Spesialenheten for politisaker og personalomsorg

Spesialenheten for politisaker skal iverksette etterforsking dersom noen dør eller blir alvorlig skadet som følge av politiets tjenesteutøvelse.[222]

Spesialenheten vil også kunne etterforske forhold der ansatte i politiet er kommet til skade, etter anmeldelse fra Arbeidstilsynet eller andre.[223] Politimesteren må være oppmerksom på mulige kryssende hensyn mellom Spesialenhetens etterforsking og aktuelle personalomsorgstiltak. Ulike personalomsorgstiltak og tidspunkt for gjennomføringen av disse må koordineres med lederen av Spesialenheten.

Berørte ansatte bør raskt tilbys kollegastøtte og andre personalomsorgstiltak. Ofte er det nettopp i de situasjonene der det kan være nødvendig å holde de involverte tjenestepersonene atskilt, at behovet for hjelp og støtte til å mestre og bearbeide krise- og stressituasjoner er størst.

Spesialenheten kan tillate kollegastøtten å være til stede under avhør, men kollegastøtten har ingen aktiv rolle under avhøret. Dersom det unntaksvis er nødvendig å avhøre kollegastøtten som vitne, kan han/hun selvsagt ikke være til stede under avhør.

Ved vurderingen av tidspunktet en ansatt kan tilbys kollegastøtte, bør man forsøke å unngå at Spesialenhetens etterforsking blir skadelidende. Det må ikke benyttes kollegastøtter som selv har vært involvert i den aktuelle hendelsen. Det samme gjelder annet personell som kan forventes å bli involvert i etterforskingen.

218 Instruks for rapportering og behandling av uønskede hendelser, punkt 3.2.3.
219 Påtaleinstruksen § 34–6 andre ledd og rundskriv nr. 3/2006 fra Riksadvokaten.
220 Rundskriv nr. 3/2006 fra Riksadvokaten, kapittel VI, punkt 2.3.
221 Del II Retningslinjer, punkt 8.0.
222 Påtaleinstruksen § 34–6 andre ledd.
223 Rundskriv nr. 3/2006 fra Riksadvokaten.

Dersom hendelsen er av en slik karakter at etterforskingen retter seg mot flere tjenestepersoner, må man forsøke å unngå at én person er kollegastøtte for tjenestepersoner som kan ha motstridende interesser.
Ansatte som er anmeldt eller under etterforsking, bør vanligvis ikke pålegges å skrive egenrapport, verken av overordnede i politiet eller av Spesialenheten.[224]

Se også kapittel 15.4 om Spesialenheten for politisaker og erfaringslæring.

224 Dette er også utførlig drøftet av Tor-Geir Myhrer (2005): Som siste utvei: rettslige rammer for politiets bruk av skytevåpen.

15 ERFARINGSLÆRING

Politiets beredskap skal utvikles med basis i erfaringslæring.

Dette kapittelet understreker og begrunner viktigheten av å videreutvikle politiet som en lærende organisasjon. Politiet har mange gode rutiner og systemer for erfaringslæring. Man må likevel vektlegge å stadig videreutvikle metodikken slik at erfaringslæringen blir enda mer systematisk.

Systematisk erfaringslæring innebærer å ha innarbeidede rutiner for å kunne lære av erfaringene. Erfaringslæring handler om å dreie reaktiv kontroll mot en mer proaktiv kontroll, ved å benytte erfaringer fra hva man har gjort (reaktivt) for å unngå å gjøre samme feil igjen (proaktivt). Men det handler i like stor grad om å utvikle det man allerede gjør bra.

I dette kapittelet er NOU 2009:12 om et ansvarlig politi brukt som en sentral kilde.

15.1 Erfaringskunnskap og erfaringslæring

Erfaringslæring bygger på erfaringskunnskap. For at erfaringskunnskap skal bli til erfaringslæring, må den kobles sammen med teoretisk kunnskap.

Vanligvis blir det fremholdt som en begrensning, at erfaringslæring bygger på kunnskap man allerede har og praksis som allerede er kjent. Erfaringslæring i seg selv kan bidra til en gradvis utvikling, men sjelden til at man klarer å tenke helt nytt. Gjør man erfaringslæringen kunnskapsbasert, vil den imidlertid kunne bli bedre.

Det kunnskapsbaserte politiarbeidet beskrives derfor som systematisk og metodisk innhenting av relevant informasjon og kunnskap (både erfaringsbasert og teoretisk) som analyseres med det formål å kunne treffe strategiske og operative beslutninger om forebyggende og reaktive tiltak. Det vil si å kombinere erfaringsbasert kunnskap med analytisk og vitenskapelig kunnskap for at politiarbeidet skal bli kunnskapsbasert.

Politiet må anvende og forholde seg aktivt til annen type kunnskap enn kun sin egen, erfaringsbaserte. Tverrfaglig samarbeid, respekt for og hensyn til andre profesjoners kunnskap og kompetanse er derfor avgjørende for at politiarbeidet skal bli kunnskapsbasert.

Erfaringslæring er en kontinuerlig læringsprosess der flere elementer er knyttet sammen: gjennom politiarbeidet gjøres det erfaringer, erfaringene i kombinasjon med annen kunnskap blir analysert og det iverksettes korrigerende tiltak.

For å kunne vite om de korrigerende tiltakene har bidratt til å utvikle ny erfaringskunnskap vil anvendelsen av denne kunnskapen på en ny hendelse bekrefte om læring har funnet sted. Man må faktisk ha endret atferd. Læring blir ofte definert som relativt varig endring av atferd som kan tilskrives tidligere erfaringer.

Læring kan analyseres på flere nivå. Individuell læring er den læring som enkeltindivider gjennomgår. Organisatorisk læring vil si at et politidistrikt lærer av det enkeltmedarbeidere eller grupper har lært, mens systemisk læring finner sted når mange politidistrikt lærer av det ett politidistrikt har lært.

Utfordringen for politidistriktene er å utvikle og ta i bruk et godt system for organisatorisk læring. Utfordringen for Politidirektoratet og Politihøgskolen ligger i å fokusere på hvordan systemisk læring kan fremmes, det vil si hvordan hele politiet kan lære av det som finner sted i politidistriktene (nasjonal læring).

15.2 Organisatorisk læring

Over tid opparbeider medarbeiderne seg mye erfaringsbasert kunnskap. Det finnes mye såkalt taus kunnskap som innehas både av den enkelte medarbeider, og av organisasjonen som medarbeideren er en del av.

Utfordringen er å hente den ut slik at den blir gjort tilgjengelig, det vil si omgjort fra individuell til kollektiv kunnskap. Organisatorisk læring skjer når observasjoner og erfaringsbaserte handlinger skaper varige endringer i organisasjonens struktur og prosedyrer, dvs. i verdier og normer, retningslinjer, prinsipper for ledelse, personforvaltning, opplæring, kommunikasjon osv.

Ethvert politidistrikt besitter mye kunnskap som er erfaringsbasert. Denne kunnskapen er, og vil forbli, individuell dersom den ikke deles med andre. Den erfaringsbaserte kunnskapen representerer en stor del av politidistriktenes samlede kunnskapskapital, som kan gå tapt dersom politidistriktene ikke har et system for å hente den ut og benytte den. Blant annet må man erkjenne at denne kunnskapen er en verdifull, «ubenyttet» kunnskapskapital. Dessuten må forholdene legges til rette for at læringen som hele tiden skjer, har gode «vekstvilkår». Det betyr at man både holdningsmessig og kunnskapsmessig må sørge for at betingelsene er til stede for at organisatorisk læring kan finne sted.

Det er først når læringen nedfeller seg i hele organisasjonen og etterleves, at vi kan si at organisatorisk læring har funnet sted.

15.3 Evaluering

Evaluering er et viktig hjelpemiddel for å få kunnskap om effektivitet, måloppnåelse og resultater. Det er viktig at politiet jevnlig gjennomfører systematiske evalueringer for å kvalitetssikre egen håndtering av krevende hendelser.

Evaluering av politiinnsats skal ha et positivt, pedagogisk formål, nemlig å lære mest mulig av det som ble gjort. Evalueringen skal konsentrere seg om forhold som kan ha betydning for fremtidig oppgaveløsning. Den skal ikke ha som formål å avdekke feil og finne syndebukker.

I læringsprosessen henger erfaringslæring og evaluering sammen. Formålet med evaluering er å få kunnskap om tiltakene som er satt i verk, faktisk virker etter sin hensikt («Ble målet nådd og hva kan vi eventuelt lære»?). I en evaluering holder man gjerne en viss distanse til den umiddelbare erfaringen som skjer i tiltaksfasen for å få et balansert syn på erfaringene.

Desto mer krevende oppdraget er, desto viktigere er det å kvalitetssikre alle nivå mht. tjenesteutførelse og ressursutnyttelse. Hendelser der politimesteren har satt stab, bør som hovedregel evalueres. Evalueringen bør gjennomføres i samarbeid med de enheter staben har støttet. Kravet til notoritet oppfylles ved at evalueringene gjøres skriftlig; se kapittel 15.3.2 om systematisk evaluering. Evaluering skal imidlertid ikke avgrenses til krevende oppdrag.

Nedenfor omtales to metoder som kan inngå i en evaluering: *taktisk debrief* og *systematisk evaluering*. En taktisk debrief er en forholdsvis umiddelbar oppsummering, mens evalueringsrapporten er mer formell og omfattende. Hvorvidt man kun skal gjennomføre en taktisk debrief, eller også utarbeide en mer omfattende evalueringsrapport, må avgjøres i det enkelte tilfelle. Begge formene kan benyttes både ved reelle hendelser og ved øvelser.

15.3.1 Taktisk debrief

En taktisk debrief er en evaluering på egne vegne. Den kan være en del av en mer omfattende evaluering eller den kan stå på egne bein som en oppsummering for å gi de involverte læringseffekt.

Hensikten med en taktisk debrief er å avdekke og følge opp forbedringsområder. Den gjennomføres ofte som et møte mellom noen eller alle involverte, slik at de kan fortelle sin versjon av det som skjedde. Tjenestepersoner som ikke har deltatt i oppdraget, kan være til stede dersom det er ønskelig. Det er som regel nærmeste leder som beslutter og gjennomfører en taktisk debrief. For at også politimesterens stab skal være en lærende organisasjon og fungere optimalt, kan den gjennomføre taktisk debrief på egne vegne.

I dette kapittelet omtales læringsfunksjonen, mens oppfølgingen av de enkelte tjenestepersoner omtales i kapittel 14 om helse, miljø og sikkerhet. Det er viktig å se disse kapitlene i sammenheng for bedre å forstå både sammenhenger og forskjeller.

En taktisk debrief kan avholdes innenfor egen organisasjon, men også sammen med andre involverte organisasjoner. Debriefen er en faglig gjennomgang med refleksjoner i etterkant av en hendelse. En debrief kan ha et avgrenset fokus eller tema, det er ikke alltid nødvendig eller ønskelig å gjennomgå alt.

Alle bør fortelle sin versjon. Fortellingen kan også inneholde hva de selv ville gjort annerledes, og hva de kunne ønske kollegene hadde gjort annerledes.

Referatet bør angi hvem som var til stede, og hvilke tema som ble berørt. Referatet bør inneholde konklusjoner med hensyn til hva som fungerte bra, eller hva man eventuelt ønsker å gjøre annerledes.

Momentliste

- Det er et lederansvar å gjennomføre en debrief.
- Møtet bør holdes så tidlig som mulig etter hendelsen.
- Hver person eller organisasjon får fortelle sin historie.
- Man skal ha toleranse for motstridende informasjon.
- Unngå avgrensing, konklusjon og belæring.
- Lederen må styre møtet slik at alle får komme til orde.
- Følgende punkter tas opp:
  - kronologisk hendelsesrekke
  - hva som ble gjennomført (i forhold til plan)
  - hvorfor man gjorde det man gjorde (faglig fokus)
  - ressursbruk
  - kompetanse
  - materiell og utstyr
  - avløsningsrutiner
  - HMS-tiltak før, under og etter hendelsen
  - hva bør justeres med tanke på tilsvarende hendelser (læring)
  - følelsesreaksjoner som kan kreve videre oppfølgning

En mer omfattende gjennomgang av den aktuelle hendelsen bør nedtegnes i en evalueringsrapport.

Dersom det er grunn til å anta at politiets innsats vil bli gjenstand for etterforsking, må man vurdere om debriefen kan medføre fare for bevisforspillelse eller selvinkriminering. Se også kapittel 15.4 om Spesialenheten for politisaker og erfaringslæring og kapittel 14.7 om Spesialenheten for politisaker og personalomsorg.

15.3.2 Systematisk evaluering

En mer omfattende form for evaluering er utarbeidelse av en evalueringsrapport. En slik rapport kan for eksempel bygge på

- taktisk debrief
- SAR-rapporter
- observasjon av aktiviteter med fokus på sentrale hendelser
- intervju med sentrale deltakere i staber og i innsatsområdene
- informasjon fra førsteinntrykksrapporter
- gjennomgang av logger (skriftlige og lydlogger)
- spørreundersøkelse

En evalueringsrapport kan utarbeides av involverte i egen organisasjon, av ikke-involverte i egen organisasjon eller av utenforstående. Det må klart framgå av rapporten hvem som har utarbeidet den, da vedkommendes utgangspunkt alltid vil prege evalueringen. En evaluering kan gjerne ha et avgrenset fokus, det er ikke alltid nødvendig eller ønskelig å evaluere alt som skjedde. Det må tydelig framgå hva som er evaluert.

Hvordan evalueringsrapporten bør utformes, avhenger av hendelsens art og omfang.

Momentliste for evalueringsrapport

1 Innledning
2 Samordning, kommunikasjon og informasjonsutveksling
   - erfaringer fra samordning og informasjonsutveksling mellom etater og i egen linjeorganisasjon
   - varsling
   - koordinering av ressurser
   - ledelse og organisering
3 Håndtering av hendelsen
   - ledelse
   - innsats
   - samvirke
   - kapasitet
   - samband
   - kvalitet
4 Ekstern informasjon og mediehåndtering
   - erfaringer fra ekstern informasjonsstrategi og mediehåndtering
   - tilgjengelighet
   - budskap
   - ansvar
   - koordinering
5 Pårørende og andre berørte
   - informasjon
   - samvirke og koordinering av støtteapparatet for pårørende og andre berørte
   - ledelse og organisering
6 Helse, miljø og sikkerhet
   - personalomsorg
7 Informasjonssikkerhet
8 Oppsummering
9 Konklusjoner

Evaluering av øvelser er beskrevet i kapittel 17.1.3.

15.4 Spesialenheten for politisaker og erfaringslæring

Spesialenheten for politisaker har en viktig rolle som kompetanseorgan gjennom sin innsikt i politiets arbeidsmetoder. I tillegg til påtalevedtak oversender Spesialenheten hvert år et antall saker til administrativ vurdering i politidistriktene og Politidirektoratet. Dette er saker der det er kommet fram opplysninger som på en eller annen måte bør følges opp. Det kan være saker der det ikke er reagert med straff, men hvor politiet likevel bør trekke lærdom av erfaringer og for eksempel endre rutiner.

Det er verdt å merke seg at det i flere av sakene der det ikke reageres med straff, kan være forhold som fremstår som uheldige og kritikkverdige. I frifinnelsessaker hender det at både Spesialenheten og retten kritiserer tjenesteutførelsen. Det antas at det mellom godt politiarbeid på den ene siden og straffbar tjenesteutførelse på den andre, er en gråsone med ulik grad av kritikkverdig adferd.

Det er viktig å være klar over at informasjonen (skriftlig eller muntlig) som framkommer under evalueringen, ikke er straffeprosessuelt vernet mot innsyn fra Spesialenheten for politisaker. Offentlige tjenestepersoner har, som vitner, plikt til å forklare seg for politiet om forhold de er blitt kjent med i sin stilling.[225] Det samme gjelder for forklaring til Spesialenheten.[226] Tjenestepersoner som er anmeldt eller under etterforsking, bør vanligvis ikke pålegges å skrive egenrapport, verken av overordnede i politiet eller av Spesialenheten.[227]

Se også kapittel 14.7 om Spesialenheten for politisaker og personalomsorg.

15.5 Læringskultur og arenaer for læring

Politiet skal være en lærende organisasjon, det skal legges vekt på en sterk og god læringskultur og gode læringsarenaer skal identifiseres. I utgangspunktet har alle medarbeidere i politiet ansvar for å utvikle en god læringskultur, og det må legges til rette for læringsrom og gode læringsarenaer. Uten refleksjon og bevisst evaluering av erfaringer vil erfaringslæringen bli tilfeldig.

Politiforskningen viser at kollegafellesskapet er en viktig læringsarena. Småpraten kolleger i mellom gir læringseffekt og er styrende for polititjenestepersoners normer og praksis. Slik uformell erfaringslæring foregår på alle lavere nivå i et arbeidshierarki og er i utgangspunktet en positiv kraft. Uformell erfaringslæring bør veiledes av nærmeste leder. Denne type erfaringslæring bidrar ofte til nytenkning som igjen kan føre til formalisering.

Erfaringslæring formaliseres gjennom nye instrukser, rundskriv, læreplaner, studietilbud, osv.

Politidistriktene og særorganene har ansvar for sin egen, organisatoriske erfaringslæring. De skal også informere Politidirektoratet og Politihøgskolen om erfaringer og evalueringer som kan være relevante for nasjonal læring.

225 Straffeprosessloven § 230 første ledd annet punktum.
226 Påtaleinstruksen § 34–2.
227 Rundskriv nr. 3/2006 fra Riksadvokaten om etterforsking av saker mot ansatte i politiet og påtalemyndigheten – Spesialenheten for politisaker.

15.6 Nasjonal læring

Politidirektoratet har ansvar for den systematiske erfaringslæringen i politiet. Direktoratet innhenter faglige råd fra aktører i og utenfor politiet. Erfaringer fra reelle hendelser, øvelser, forskning mv. skal analyseres, systematiseres, publiseres og implementeres.

Andre kilder til erfaringslæring er klager, anmeldelser, etterforsking samt erfaringer fra Sivilombudsmannen og Likestillings- og diskrimineringsombudets behandling av klagesaker som angår politiet.

Politihøgskolen skal både på egenhånd og i samarbeid med Politidirektoratet og andre utvikle studier med utgangspunkt i forskningsbasert og erfaringsbasert kunnskap.

Politihøgskolen og andre høgskoler og universitet driver forskning som tematisk kan ha direkte konsekvens for politiets mulighet til å lære av tjenestefeil og forebygge dem. Dette er gjerne forskningsmateriale som må bearbeides for at det skal kunne bli brukskunnskap i politiets tjenesteutøvelse.

15.7 PBS WEB

Hvis man skal lære som gruppe eller organisasjon, må man sette ord på erfaringene og de må deles. Det er grunn til å understreke betydningen av at alle politidistrikt får tilgang til den erfaring og kunnskap som ett eller noen politidistrikt opparbeider.

For at erfaringer skal bidra til erfaringslæring er tilgjengelighet sentralt. Kripos har utviklet intranettstedet KO:DE som en arena for erfaringsdeling innenfor en rekke politifag.

PBS WEB brukes som verktøy for kunnskapsdeling og erfaringslæring innenfor politiberedskapsfaget. Her publiseres blant annet:

- Politidirektoratets bearbeidede og systematiserte gjennomgang av hendelser og pålegg
- evalueringsrapporter fra øvelser
- saker fra Spesialenheten for politisaker som er egnet for nasjonal erfaringslæring
- ny kunnskap, det være seg nye retningslinjer, endringer i prosedyrer, taktikker, teknikker, nye planforutsetninger osv.

PBS WEB skal brukes av Politidirektoratet, politidistriktene og særorganene til organisatorisk og systematisk læring innenfor politiberedskapsfaget.

Politidirektoratet administrerer og gir nærmere retningslinjer for bruk av PBS WEB.[228]

228 Se også brev 19.11.2009 fra Politidirektoratet om implementering av PBS WEB.

16 INTERNASJONALT POLITI- OG GRENSESAMARBEID

For å kunne avdekke og bekjempe alvorlig kriminalitet er det nødvendig med et godt og velfungerende internasjonalt politi- og grensesamarbeid. Norge har ingen generell regulering av politiets deltakelse i internasjonalt politisamarbeid. Imidlertid har slikt samarbeid lange tradisjoner, og i dag har Norge et omfattende bilateralt og multilateralt samarbeid.

16.1 Nordisk samarbeid

Det nordiske redningstjenestesamarbeidet (NORDRED) er omtalt i kapittel 6.3.11.

16.1.1 Politisamarbeid

Den viktigste generelle avtalen om politisamarbeid i Norden er politisamarbeidsavtalen av 2002.[229] Avtalen gir grunnlag for et godt nordisk samarbeid, karakterisert i stor grad av direktekontakt mellom lokale politimyndigheter i de nordiske land, for eksempel for bistand til politiavhør, forkynnelse, meddelelse av stevninger og anmodninger om informasjon til bruk for å forebygge, oppdage eller oppklare straffbare handlinger. Hvert land har et nasjonalt kontaktpunkt, og Kripos er det norske kontaktpunktet.

16.1.2 PTN-samarbeidet

PTN[230]-samarbeidet er et samarbeid mellom de nordiske politi- og tollmyndigheter. Et av de viktigste samarbeidsområdene er den felles nordiske sambandspersonsordningen. Sambandspersonene utfører oppdrag for de aktuelle myndighetene i alle de nordiske land, og de er et viktig bindeledd til myndighetene i utstasjoneringslandene. På forespørsel vil de kunne bistå med informasjon, kontakter og oppfølgning i straffesakssammenheng. Kripos er nasjonalt kontaktpunkt for sambandspersonsordningen og hovedansvarlig for å formidle kontakt og informasjon mellom politiet i Norge og sambandspersonene.

16.2 Schengen-samarbeidet

Schengen-samarbeidet er et samarbeid mellom de fleste av EUs medlemsstater og enkelte tredjeland, deriblant Norge. Samarbeidet gjelder først og fremst nedbygging av personkontrollen på grensen mellom medlemsstatene (indre grenser), effektivisering av grensekontrollen mellom Schengen-stater og stater som står utenfor Schengen-samarbeidet (ytre grenser), samt etablering av såkalte «kompenserende tiltak» som Schengen informasjonssystem og forenklet politi- og rettslig samarbeid mellom Schengen-statene.

229 Det arbeides (mars 2011) med en ny versjon av avtalen for å bringe den i samsvar med de nye nordiske instrumentene for utlevering og Europarådets og EUs konvensjoner om gjensidig rettslig bistand i straffesaker.

230 Politi Toll Norden.

De sentrale reglene om grensekontrollsamarbeidet er fastsatt i grenseforordningen,[231] utlendingsloven[232] og -forskriften[233] samt rundskriv fra Politidirektoratet.[234]

16.2.1 Kontroll på ytre grenser

Schengen-statene utfører yttergrensekontroll på vegne av hverandre, og det forutsettes at alle medlemslandene har en felles standard på yttergrensekontrollen. Det skal som hovedregel foretas en systematisk inn- og utreisekontroll av alle personer som passerer en Schengen yttergrense, hvor borgere i Schengen skal gjennomgå en rask og enkel kontroll for å fastslå at personens identitet er i samsvar med reisedokumentene og at reisedokumentene er ekte og gyldige. Tredjelandsborgere skal gjennomgå en grundig kontroll hvor det også skal undersøkes om vilkårene for inn- og utreise er til stede. Medlemsstatene skal videre treffe alle nødvendige tiltak for å hindre ulovlig passering av grensen. Politiet har ansvar for grensekontrollen i Norge, som delvis også gjennomføres med bistand fra andre myndigheter under politiets ledelse.

16.2.2 Frontex

Frontex er EUs grensekontrollbyrå, som ble opprettet for å bistå medlemsstatene i EU/Schengen med utvikling av det operative samarbeidet ved de ytre grensene. Frontex utarbeider blant annet trussel- og risikoanalyser og koordinerer Frontex fellesoperasjoner (Frontex Joint Support Teams) i de medlemslandene de blir iverksatt. Dessuten kan såkalte RABIT[235]-operasjoner etter anmodning iverksettes på kort varsel i medlemsstater som møter et akutt og ekstraordinært press på yttergrensen. Personell og utstyr blir administrert og gjort tilgjengelige av medlemsstatene, og Frontex koordinerer dette i de felles operasjonene. Norge har en Frontex-pool og har deltatt med polititjenestepersoner i Frontex sine fellesoperasjoner siden 2005.

16.2.3 Nedbygging av kontroll på indre grenser

Personer som oppholder seg i Schengen-området, kan i utgangspunktet krysse de indre grensene hvor som helst og når som helst, uten at det gjennomføres personkontroll. Schengen-landene kan imidlertid gjeninnføre kontroll på indre grenser ved en alvorlig trussel mot den offentlige orden eller statens sikkerhet, helt eller delvis.[236] Midlertidig grensekontroll på indre grenser skal ikke være mer omfattende eller vare lenger enn det som er strengt nødvendig for å møte den alvorlige trusselen. Justisdepartementet beslutter gjeninnføring, og øvrige Schengen-land skal varsles.

231 Europaparlaments- og rådsforordning (EF) nr. 562/2006 av 15. mars 2006 om innføringen av fellesskapsregler som regulerer bevegelsen av personer over grensen (grenseforordningen) med vedlegg 1 til 8.
232 Lov 15. mai 2008 nr. 35.
233 Forskrift 15. oktober 2009.
234 Rundskriv 2010/009 om retningslinjer for politiets planlegging og gjennomføring av grensekontroll og utlendingskontroll på territoriet (Grensekontrollrundskrivet).
235 Rapid Border Intervention Teams.
236 Utlendingsloven § 14, utlendingsforskriften § 4–6 og grenseforordningen artikkel 23 flg.

16.2.4 Utlendingskontroll på territoriet

Schengen-samarbeidet medfører ingen begrensninger med hensyn til politiets adgang til å gjennomføre innenlandske politikontrolltiltak, så lenge dette ikke har tilsvarende virkning som en inn- og utreisekontroll.[237] Det er adgang til å foreta kontroller av personer også i grenseområdene som en del av politiets utlendingskontroll på territoriet, dvs. politikontroller på norsk territorium av antatt utenlandsk statsborger for å sikre at vedkommende har lovlig opphold i Norge.[238]

16.2.5 Kompenserende tiltak

For å kompensere for bortfallet av grensekontroll på de indre grensene er det gjennom Schengen-samarbeidet etablert et sett av såkalte «kompenserende tiltak», som Schengen informasjonssystem (SIS) og forenklet politi- og rettslig samarbeid mellom medlemsstatene. Det er gjort for å motvirke både grensekryssende kriminalitet og illegal innvandring til Schengen-området, noe som er en økende utfordring i Europa. Tiltakene innebærer at det utarbeides enklere regler og smidigere rutiner for politiets samarbeid over de indre grensene.

16.2.6 Schengen informasjonssystem

Schengen informasjonssystem (SIS)[239] er et sentralt elektronisk informasjons- og etterlysningssystem. Systemet er nødvendig for den felles ytre grensekontrollen, og det er et effektivt verktøy for å etterlyse og utveksle informasjon om både personer og gjenstander i Schengen-området. I SIS kan man blant annet etterlyse:

- personer som man ønsker pågrepet og utlevert
- tredjelandsborgere som er uønsket i Schengen-området
- personer som er saknet, eller som må tas i midlertidig forvaring
- personer som er vitner, eller selv innstevnet i en straffesak for egne straffbare handlinger

I tillegg kan personer og kjøretøy legges inn i SIS med henblikk på diskret observasjon eller målrettet kontroll. Visse typer gjenstander kan etterlyses for beslag eller som bevis i en straffesak. Etterlysninger som legges ut i SIS, går ut til samtlige Schengen-land samtidig og alle Schengen-land har plikt til å følge opp meldingene i løpet av kort tid. SIRENE-kontoret[240] ved Kripos er nasjonalt kontaktpunkt.

16.2.7 «Det svenske initiativet»

«Det svenske initiativet»[241] er et instrument for å effektivisere utveksling av tilgjengelig og viktig informasjon samt kriminaletterretningsopplysninger i etterforsking av straffesaker. Det sentrale er at medlemsstatene skal dele informasjon med andre lands myndigheter i samme utstrekning som nasjonalt, og at det er satt korte frister for å besvare slike henvendelser.

237 Grenseforordningen artikkel 21.
238 Utlendingsloven § 21.
239 Lov 16. juli 1999 nr. 21 om Schengen Informasjonssystem (SIS).
240 «Supplementary Information Request at the National Entry» (SIRENE).
241 Rådsbeslutning 2006/960 JHA.

Utveksling av opplysninger i henhold til denne rammebeslutningen skjer via Desken, Kripos, som er nasjonalt kontaktpunkt i Norge.

16.2.8 Prüm-avtalen

Prüm-regelverket er et instrument for å forbedre informasjonsutvekslingen mellom Europas politimyndigheter. Norge har en tilslutningsavtale[242] til dette regelverket, som innebærer at norsk politi vil kunne søke etter fingeravtrykk, DNA-profiler og kjøretøy i andre EU-lands registre.

Prüm-samarbeidet innebærer også politisamarbeid ved felles operasjoner og bistand i forbindelse med samling av store menneskemengder, katastrofer og alvorlige ulykker, noe som vil gi norsk politi mulighet til å få hjelp av utenlandsk politi i den grad det vil være behov for det.

16.3 Europol

Europol er en europeisk politienhet der formålet er å bidra til å effektivisere medlemslandenes bekjempelse av alvorlig, internasjonal kriminalitet. Norge har en samarbeidsavtale med Europol.[243] Europol arbeider i første rekke med å bistå medlemsstatene med utveksling av informasjon i samsvar med nasjonal lovgivning og gjennom bruk av sambandspersoner som medlemsstatene har utplassert ved Europol. Videre utarbeider Europol operative analyser til støtte for etterforsking i medlemslandene, generelle strategiske rapporter, kriminalitetsanalyser og trusselvurderinger. I tillegg kan Europol tilby rådgivende ekspertise og teknisk støtte i forbindelse med større etterforskingsoperasjoner hvor politiet fra flere land deltar.

Europol får i økende grad ansvaret for å samordne forskjellige aksjoner i EU-landene. Dette samarbeidet gjennomføres ofte i form av en JIT (Joint Investigation Team). Norsk politi oppfordres til å benytte seg av Europol-samarbeidet best mulig gjennom deltakelse i felles aksjoner, informasjons- og etterretningsutveksling og bruk av Europols analyser og ekspertutredninger. Europol-kontoret ved Kripos er nasjonalt kontaktpunkt, og alle saksrelaterte forespørsler skal kanaliseres dit.

16.4 Interpol

Interpol arbeider for å legge til rette for internasjonalt politisamarbeid også utenfor Europa, og består alle organisasjoner og myndigheter som har som oppgave å forebygge og bekjempe internasjonal kriminalitet, også i tilfeller hvor det ikke eksisterer diplomatiske forbindelser mellom landene. Norge har vært medlem av Interpol siden 1931. Interpol driver et globalt kommunikasjonsnettverk,[244] som gir politiet en døgnkontinuerlig, sikker kommunikasjonskanal der de kan dele viktig informasjon om forbrytere og forbrytelser.

242 Rådsbeslutning 2008/615 og 2008/616 JHA og Norges parallellavtale med EU (spørsmålet om samtykke til inngåelse av avtalen vil bli forelagt Stortinget).

243 Øvrige tredjeland som Europol har avtaler med, er blant andre Island, Sveits, Kroatia, Canada og de amerikanske etterretningsbyråene CIA, DEA, FBI og US Secret Service.

244 I–24/7.

Interpols databaser og IT-tjenester sikrer at politiet over hele verden har tilgang til den informasjon og de tjenester de trenger for å kunne forebygge og etterforske forbrytelser. Databasene inneholder opplysninger om kriminelle, som navn, fingeravtrykk og DNA-profiler, og om stjålne gjenstander som pass, kjøretøy og kunst. I tillegg bistår Interpol politiet i operativ tjeneste, og de tilbyr spesialisert opplæring rettet mot nasjonale politistyrker. Kripos er nasjonalt kontaktpunkt for utveksling av informasjon gjennom Interpol-kanalen.

16.5 Politiets deltakelse i internasjonale operasjoner

Norsk politi har siden 1989 deltatt i internasjonale politioperasjoner. Hovedsakelig har deltakelsen funnet sted i operasjoner under FNs ledelse, men Norge har også bidratt med polititjenestepersoner til OSSE[245] og EU, samt i bilaterale prosjekter.

Arbeidsoppgavene varierer etter mandatet i den enkelte operasjon. Det er vanlig å dele inn arbeidsoppgavene i rådgivning, utdanning og operativ polititjeneste.

Mens det tidligere var behov for generalister, er dagens operasjoner mer komplekse med et økende behov for spisskompetanse innenfor en rekke områder, for eksempel

- etterforsking
- institusjonsbygging/politireform
- kriminaletterretning
- ledelse
- narkotikabekjempelse
- organisert kriminalitet
- prosjektarbeid
- terror
- utdanning
- økonomisk kriminalitet

Inntil 1 % av landets polititjenestepersoner kan til enhver tid være beordret til tjeneste i internasjonale operasjoner.[246]

245 Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa.
246 Se Politidirektoratets årlige orientering og utlysing.

16.6 Bilateralt samarbeid

Norsk politi har utviklet bilateralt samarbeid med en rekke land. I tillegg til rammeverket som ligger forankret i nordisk, europeisk og øvrig internasjonalt samarbeid, har Justisdepartementet inngått bilaterale politisamarbeidsavtaler med enkelte land.[247] Bilateralt politisamarbeid foregår både på strategisk og operasjonelt nivå. Det generelle samarbeidet ellers suppleres med enkelte målrettede tiltak, for eksempel innen menneskehandel eller mobil vinningskriminalitet (MVK). Samarbeidet under den norske EØS-finansieringsordningen har også gitt mulighet for enkelttiltak.[248] Det foregår også utstrakt politisamarbeid og kontakt i konkrete saker under etterforsking.

I tillegg til de internasjonale konvensjonene som Norge har tiltrådt, er det inngått omfattende bilaterale avtaler som omfatter norsk redningstjeneste.

247 Norge har (mars 2011) bilaterale politisamarbeidsavtaler med Russland, Bulgaria og Romania. Avtalen med Romania ble operasjonalisert i 2010, med forsøksvis utveksling av tjenestepersoner som arbeider med vinningskriminalitet. Det arbeides også med slike avtaler opp mot andre land for å søke å styrke det bilaterale samarbeidet og informasjonsutvekslingen for politiet ytterligere.

248 Et eksempel på ordningen i perioden 2004–2009 er prosjektsamarbeidet mellom norsk og bulgarsk politi rettet mot trafficking.

17 ØVELSER

Politiet må være forberedt på å håndtere alle typer hendelser, ofte i samvirke med andre beredskapsaktører og virksomheter.[249] For å ivareta etatens ansvar best mulig og utvikle god rolleforståelse, må politiet gjennomføre realistiske øvelser.

Det er grunn til å tro at øvelser på ett beredskapsområde styrker håndteringsevnen generelt, ikke bare på det feltet man øver. Øvelser gjør også virksomheten bedre i stand til å gjennomføre den daglige driften.

Øvelser må settes i system, og metodene må kvalitetssikres. En vanlig måte å gjøre dette på er å starte med en risikovurdering (kartlegging av verdier, sårbarhet og trusler). Strategisk analyse, risiko- og sårbarhetsanalyse, trendanalyse, erfaringer, evalueringer, metode- og teknisk utvikling osv., danner grunnlaget sammen med risikovurderingen. På dette grunnlaget vil enkelte scenarier eller hendelser utpeke seg som særlig relevante å øve på.[250]

17.1 Øvelsens faser

Øvelser kan deles i tre faser: planlegging, gjennomføring og evaluering. Fasene kan overlappe hverandre.

17.1.1 Planlegging

Planleggingsfasen danner grunnlaget for en lærerik øvelse. I denne fasen er det viktig å dele kunnskap om de forskjellige virksomhetenes roller og ansvar. Like viktig er verdien av å bli kjent og danne nettverk. God planlegging, ved bruk av konkrete og målbare øvingsmål, skaper kvalitet i gjennomføringsfasen. Uforutsette hendelser og andre forhold som kan forstyrre øvelsen, vil bli minimalisert.

17.1.2 Gjennomføring

I gjennomføringsfasen gjennomføres selve øvelsen. Utfordringen vil ofte være å kommunisere øvingsforutsetningen på forhånd og at de som øver, lever seg inn i øvelsen og spiller realistisk.

Alt etter øvelsens karakter og omfang, bør det etableres en planleggingsgruppe og en spillstab. Videre må det utpekes en øvingsleder og en sikkerhetsleder. Det skal utarbeides nødvendige direktiver, eksempelvis direktiv for

- planlegging
- gjennomføring
- sikkerhet
- spillstab
- mediespill
- evaluering

I tillegg må det utarbeides dreiebok.

249 St.meld. nr. 22 (2007–2008) om samfunnssikkerhet, samvirke og samordning.
250 Øvelse gjør mester (Løvik, 2010) beskriver nærmere både planlegging, gjennomføring og evaluering av beredskapsøvelser.

17.1.3 Evaluering

Evalueringen bør ha et avgrenset fokus og ta utgangspunkt i øvingsmålene.

Evalueringsfasen bør starte under planleggingen. Det er viktig å sette av ressurser til evaluering. Målet er at neste øvelse skal kunne planlegges og gjennomføres bedre, rent spillteknisk. Hovedfokuset bør være på de som øver, og hvilke funn man gjør under og etter gjennomføringen av øvelsen. Informasjonen kan hentes inn gjennom intervju, spørreskjema, observasjon, notater, logger, lydopptak, etc.

Evaluering er «ferskvare» og bør distribueres så fort som mulig etter øvelsen. Det er viktig å involvere deltagerne i evalueringen gjennom for eksempel en høringsrunde. En grundig evaluering er ment å bidra til å avdekke hva som fungerer mindre bra, bra og godt. Resultatene av evalueringen bør brukes målrettet i planleggingen, slik at man ved neste øvelse (eller reelle hendelse) ser en positiv utvikling på de områdene hvor det er avdekket forbedringspunkter.

Se også kapittel 15 om erfaringslæring.

17.2 Øvelsestyper

På bakgrunn av vurderinger og analyser, valgt scenario og hvilket fokus øvelsen skal ha, må man velge øvelsestype. Det er mange muligheter, avhengig av hvilke nivå det skal øves på, hvilke deltagere som skal øve, samt øvingsmål. Øvelsestypen bør variere fra år til år.

Øvelser kan mislykkes fordi man har vært for ambisiøs og planlagt med for mange eller for vanskelige øvingsmomenter. En god tommelfingerregel er derfor å begynne i det små.

Det er viktig å skille mellom trening og øvelse. Trening foregår gjerne i mindre målestokk, har færre deltagere og momenter kan repeteres. Øvelser er mer komplekse, gjerne med flere virksomheter i samvirke og med sterkere fokus på helheten. En øvelse kan også ha fokus på deler av planverket eller være rettet mot et bestemt område. De vanligste øvelsestypene er skrivebordsøvelser,[251] spilløvelser[252] og feltøvelser.[253]

251 Table top.
252 Øvelse med spillstab.
253 Praktisk innsatsøvelse.

17.3 Hva skal øves?

Politiet bør øve realistisk med utgangspunkt i det gjeldende trusselbildet. Det betyr at man bør velge scenarier relatert til beredskapsområdene redningstjeneste, ulykker som ikke er redningstjeneste, og alvorlig kriminalitet. Spørsmål om deltakelse i øvelser som har sikkerhetspolitiske kriser og krig som scenarier, skal politimestrene avklare med Politidirektoratet i det enkelte tilfelle. Forsvarets øvelser må basere seg på at de øver bistand til politiet,[254] for at de skal kunne prioriteres.

Øvelsene må være strukturerte med klare øvingsmål. Øvingsmålene kan deles i hovedmål og delmål.

Tema som kan inngå i en øvelse er for eksempel

- strategi
- organisering, ledelse og samvirke
- informasjon og mediehåndtering
- kommunikasjon
- planverk og tiltakskort
- varsling og situasjonsrapportering
- materiell
- personell

17.4 Øvelse Tyr

Politidirektoratet gjennomfører årlig en nasjonal samvirkeøvelse, øvelse Tyr. Formålet med øvelsen er å øve håndtering i samvirke, å gi deltagerne god rolleforståelse og styrke aktørenes håndteringsevne. Øvelsene planlegges i et to- til treårsperspektiv i lys av trusselvurderinger og behovsprøving.

Øvelsen blir planlagt og gjennomført med ett politidistrikt som vertskap. Vertskapet rullerer fra år til år. Politidistriktet leder planleggingen med bistand fra Politidirektoratet. Under gjennomføringen har politimesteren ansvaret for tiltak som iverksettes. Politidirektoratet er øvingsleder og bidrar i spillstaben (som spillteknisk drifter øvelsen med for eksempel rollespillere).

Politihøgskolen har ansvaret for å evaluere øvelse Tyr.

17.5 Helse, miljø og sikkerhet

Alle øvelser skal ha fokus på ivaretakelse av helse, miljø og sikkerhet (HMS). HMS-håndboka[255] og Sikkerhetsbestemmelser for opplæring og øvelser i politiet[256] er grunnlagsdokumenter for dette. De forskjellige virksomhetene som deltar, har gjerne egne sikkerhetsbestemmelser. Dette kan i seg selv være en utfordring. I tillegg kommer utfordringen som ligger i at flere

254 Kgl. res. 28. februar 2003 nr. 220 om instruks for Forsvarets bistand til politiet.
255 Håndbok i systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid (HMS) for politi- og lensmannsetaten.
256 Politidirektoratet (2009).

virksomheter øver på objekt som har sine egne sikkerhetsregler. Løsningen er å lage øvingsspesifikke sikkerhetsregler. Disse vil som regel bli på nivå med den sektor som til daglig har ansvaret for objektet.

Alle øvelser skal ha som overordnet mål at det ikke skal oppstå skade på mennesker, materiell eller miljø som følge av øvingsaktiviteten. Politidistriktet bør peke ut en sikkerhetsleder som utarbeider sikkerhetsdirektiv og ved behov ROS-analyser for spesielle forhold under øvelsen. Skadeforebyggende eller skadereduserende tiltak skal iverksettes i forkant av øvelsen. Utrykningskjøring bør unngås under øvelser. Ved øvelser i utrykningskjøring eller når realisme og tidsaspekt er viktig for å oppnå øvingsmålene, kan imidlertid utrykningskjøring tillates. Dette bør uansett omtales i øvings- og sikkerhetsdirektivene.

Se også kapittel 14 om helse, miljø og sikkerhet.

17.6 Øvingskonferanser og oversikter

Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap (DSB) gjennomfører årlig en beredskaps- og øvingskonferanse, hvor aktører med beredskapsansvar deltar og drøfter aktuelle temaer og hendelser. Direktoratet utarbeider årlig statistikk for avholdte samvirkeøvelser og kalender for kommende øvelser.[257]

17.7 Øvingsplaner og øvingsutvalg

Politimesteren har ansvar for at politidistriktets innsatsevne (kompetanse, utstyr, beredskap og planverk) holder et tilfredsstillende nivå, og at det øves. Det skal utarbeides en langtidsplan for øvelser i politidistriktet med utgangspunkt i gjeldende trusselbilde og prioriterte beredskapsområder. Større øvelser bør planlegges etter mønster av øvelse Tyr.

Politimesteren skal ta initiativ til felles øvelser med andre nødetater, Forsvaret, kommunen, lokalt næringsliv, frivillige organisasjoner og potensielle ulykkeseiere (for eksempel innen transportsektoren). Politidirektoratet anbefaler at politidistriktene tar initiativ til å opprette tverretatlige øvingsutvalg, hvor man kan planlegge, koordinere, gjennomføre og evaluere samvirkeøvelser.

257 Se DSBs hjemmeside.

Forkortelser og definisjoner

AFIS	Lokal flygeinformasjonstjeneste	Aerodrome Flight Information System
AMK	Akuttmedisinsk kommunikasjonssentral	medical emergencies communications centre
ansvars-prinsippet	Den som har ansvar for et fagområde i en normalsituasjon, har også et ansvar for å håndtere uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser på det samme området.	the principle of responsibility
AO	Ansvarsområde	area of responsibility (AOR)
AT	Antiterror	counter-terrorism
beredskap	Tiltak for å forebygge, begrense eller håndtere uønskede og/ eller ekstraordinære hendelser og kriser.	emergency preparedness
BFF	Beredskapssystem for Forsvaret	Norwegian Armed Forces' emergency preparedness system
bombesøk	Undersøkelse ved hjelp av teknisk utstyr og spesialutdannet personell og/eller hunder for å oppdage bomber o.l.	bomb search
bombetrussel	Deles i to kategorier: spesifikke og uspesifikke. Spesifikk bombetrussel er mest troverdig, men minst vanlig. Uspesifikk bombetrussel er minst troverdig, men mest vanlig.	bomb threat
BT	Beredskapstroppen (politiet)	Norwegian Counter Terrorist Unit
budskaps-plattform	Dokument der kommunikasjonsutfordringer og budskap/tale-punkter framgår. Danner grunnlaget for all kommunikasjon.	message platform
CBRN	Kjemisk, biologisk, radiologisk og kjernefysisk. Dette er materiale som kan anvendes i en terrorhandling.	CBRN - chemical, biological, radiological and nuclear
CIMIC	Sivilt-militært samarbeid	Civilian Military Cooperation
COSPAS/ SARSAT	Internasjonalt satellittbasert nødmeldingssystem for deteksjons- og posisjonsbestemmelse av signaler fra nødpeilesendere.	international satellite system for search and rescue
COSS	Kystovervåkingssystem for kontroll av fremmed, sivil skipsfart. Beredskapsdatabasen knyttet til COSS gir oversikt over statlige og sivile ressurser som kan brukes i en bergingssituasjon. COSS forvaltes av Forsvaret, men politiet er gitt tilgang til databasen.	Coastal Operations and Surveillance System
delegering	Tildeling av ansvar og myndighet fra foresatte til undergitte. Den som har tildelt undergitte oppgaver gjennom delegering, beholder også selv ansvar og myndighet for gjennomføring og resultat.	delegation
direktiv-myndighet	Den retten en leder eller andre har, på eget ansvarsområde, innen rammen av lov, forskrift etc. til å gi bindende pålegg til sideordnede eller underordnede organisasjonsenheter og personer som ikke er undergitt direktivgivers ordremyndighet, men som er pålagt funksjoner/ arbeidsoppgaver innen direktivgivers arbeids- og ansvarsområde.	powers to direct, powers of direction

DKP	Den Kongelige Politieskorte	Royalty Protection
DNK	Direktoratet for nødkommunikasjon	Directorate for Emergency Communication
DSB	Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap	Directorate for Civil Protection and Emergency Planning
DSE	Den sentrale enhet i Politiets sikkerhetstjeneste	Police Security Service Headquarters
DTG	Datotidsgruppe. Består av seks sifre: de to første angir dagen i måneden, de fire siste angir klokkeslettet. Eksempel: 23. juni kl. 1120 = DTG 231120.	date and time group
EP	Evakueringspunkt	evacuation point
ekstraordinær hendelse	En hendelse som er så omfattende eller alvorlig at politiet må organisere, lede og benytte sine ressurser på en annen måte enn ved ordinær organisering.	major incident
EOD	Eksplosivrydding; all tjeneste i forbindelse med leting, merking, rapportering, fjerning eller tilintetgjøring av blindgjengere og annen ammunisjon som må fjernes fra skytefelt eller områder utenfor skytefelt. Fjerning/tilintetgjøring av improviserte eksplosive innretninger er å betrakte som eksplosivrydding.	explosive ordnance disposal
epidemi	Klart flere tilfeller enn normalt av en sykdom i et gitt tidsrom. Se også pandemi.	epidemic
EPS	Evakuerte- og pårørendesenter	evacuee and family centre
ERG	Eksplosivryddegruppe	explosives disposal team
ETA	Beregnet ankomsttid	estimated time of arrival
ETD	Beregnet avgangstid	estimated time of departure
E-tjenesten	Norges militære etterretningstjeneste	Norwegian Intelligence Service (NIS)
EVAK	Samleplass for evakuerte	survivor reception centre, evacuee reception centre
FA	Forberedt aksjon	prepared intervention
FFI	Forsvarets forskningsinstitutt	Norwegian Defence Research Establishment
FHI	Nasjonalt folkehelseinstitutt (Folkehelseinstituttet)	Norwegian Institute of Public Health
FM	Fylkesmann(en)	County Governor
FOE	Fellesoperativ enhet (politiet)	joint operational unit
FOH	Forsvarets operative hovedkvarter	Norwegian Joint Headquarters (NJHQ)
foresatt	Enhver som er gitt myndighet til å gi en ordre til en annen.	superior

FORF	Frivillige organisasjoners redningsfaglige forum	NGOs' rescue services forum
FSJ	Forsvarssjefen	Chief of Defence
FSK/HJK	Forsvarets spesialkommando/Hærens jegerkommando	Norwegian Army Special Operations Command (NORASOC)
første budskap	Første melding til mediene om at en hendelse har inntruffet. Skal gå ut fra operasjonssentralen uten ugrunnet opphold.	initial message
Gemini	Antiterrorøvelse der Forsvaret øver på sin bistand til politiet.	joint police-military counter-terrorism exercise
gissel	En person som berøves sin frihet, for at gisseltakeren skal få innfridd urettmessige krav og/eller for å øve press mot tredjepart.	hostage
GKS	Norges grensekommissær for den norsk-russiske grense	Norwegian Border Commissioner for the Norwegian-Russian Border
grunnlinjepunkt	Kystens ytterpunkter ved lavvann	baseline point
grunnlinjer	Rette linjer trukket mellom grunnlinjepunkter	baseline
HMKG	Hans Majestet Kongens Garde	His Majesty the King's Guard
HMS	Helse, miljø og sikkerhet	occupational health and safety (OHS)
HRS	Hovedredningssentral	joint rescue coordination centre (JRCC)
HRS-lege	Helsetjenestens medlem i redningsledelsen i HRS	JRCC doctor
HV	Heimevernet	the Home Guard (HG)
IED	Improvisert sprenglegeme eller ladning (hjemmelaget eksplosiv)	improvised explosive device
IEDD	Eksplosivrydding, hjemmelagde eksplosiver	improvised explosive device disposal
IKV	Indre Kystvakt	Norwegian Inner Coast Guard
IL	Innsatsleder	operations commander
ILKO	Innsatsleders kommandoplass	command post (CP)
indre farvann	Betegnelse i folkeretten på en stats nærmeste sjøterritorium. Omfatter farvannet innenfor grunnlinjen.	inshore waters
indre sperring	Sperring for å sikre at ingen forlater et avsperret område	inner cordon
industrivern	Bedriftens egen beredskap mot uønskede hendelser. I overkant av tusen norske bedrifter har industrivern. Industrivernet inngår i totalforsvarskonseptet.	industrial emergency preparedness
innsatsevne	Kapasitet og kompetanse til å håndtere uønskede og/eller ekstraordinære hendeler og kriser	(response) capacity
innsatsområde	Et nærmere definert område hvor innsatsen settes inn	area of deployment

Interpol	Den internasjonale kriminalpolitiorganisasjonen	Interpol (International Criminal Police Organization [ICPO])
IP	Innsatspersonell	tactical personnel, response personnel
ISPS-koden	FNs sjøfartsorganisasjons (IMO) internasjonale kode for sikkerhet og terrorberedskap på skip og i havneterminaler	International Ship and Port Facility Security Code
IUA	Interkommunalt utvalg mot akutt forurensing	Inter-municipal Acute Pollution Committee
KARG	Kontaktutvalget for alpine redningsgrupper	Alpine Rescue Groups Contact Committee
KBO	Kraftforsyningens beredskapsorganisasjon	Suppliers' Power Continuity Organisation
KK	Kommunikasjonskontroll	interception of communications
Klif	Klima- og forurensingsdirektoratet	Norwegian Pollution Control Authority
Kripos	Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet	National Criminal Investigation Service (NCIS)
krise	En hendelse som har et potensial til å true viktige verdier og svekke en virksomhets evne til å utføre sine samfunnsfunksjoner.	emergency, crisis
kritisk infrastruktur	Anlegg og systemer som er helt nødvendige for å opprettholde samfunnets viktigste funksjoner, og som igjen dekker samfunnets grunnleggende behov og befolkningens trygghetsfølelse. Kritisk infrastruktur er f.eks. elektrisk kraft, elektronisk kommunikasjon, vann og avløp, transport, olje og gass og satellittbasert infrastruktur.	critical infrastructure
kritiske samfunnsfunksjoner	Funksjoner som dekker samfunnets grunnleggende behov, og befolkningens trygghetsfølelse. Det gjelder f.eks. bank og finans, matforsyning, helse-, sosial- og trygdetjenester, politi, nød- og redningstjenester, kriseledelse, Regjering, Storting, forsvar, domstoler, miljøovervåking og renovasjon.	critical facilities and public services
KSE	Regjeringens krisestøtteenhet	Government Emergency Management Support Unit
KSO	Kollegastøtteordning	workplace peer support system
KU	Kriseutvalget for atomberedskap	Nuclear Emergencies Committee
kunnskapsbasert politiarbeid	Systematisk og metodisk innhenting av relevant informasjon og kunnskap som analyseres med det formål å kunne treffe strategiske og operative beslutninger om forebyggende og bekjempende tiltak.	knowledge-based policing
KV	Kystvakten	Norwegian Coast Guard
KYBAL	Forsvarets organisasjon for kystberedskap og aksjonsledelse. Forsvaret bidrar med bergingsberedskap dersom fullastede oljetankere kommer i havsnød nær kysten av Finnmark eller Troms. Forsvaret yter bistand til etaten som har primæransvar, og leder om nødvendig aksjonen inntil sivile etater overtar.	Norwegian Armed Forces' Coastal Readiness Unit

Kystverket	Nasjonal etat for kystforvaltning, sjøsikkerhet og samferdsel	Norwegian Coastal Administration (NCA)
Liaison	Forbindelsesledd, f.eks. mellom staber	liaison officer (LO)
likhets-prinsippet	Den organisering man opererer med til daglig og den organiseringen som benyttes under uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser, skal være mest mulig lik.	principle of similarity
livvakt	Polititjenesteperson som er sertifisert som livvakt iht. gjeldende reglement	protection officer
LRS	Lokal redningssentral	rescue sub centre (RSC)
LRS-lege	Helsetjenestens medlem i redningsledelsen ved lokal redningssentral	RSC doctor
LT	Luftfartstilsynet	Civil Aviation Authority
massetjeneste	Politiets innsats ved uroligheter eller opptøyer. Se også MIK.	crowd control
MDK	Minedykkerkommandoen	Mine Diver Command
MIK	Mobilt innsatskonsept ved massetjeneste	riot control vehicles
MJK	Marinejegerkommandoen	Norwegian Naval Special Operations Command (NORNAVSOC)
mottakssenter	Sted hvor man mottar et større antall evakuerte fra en hendelse på sjøen eller i utlandet	survivor reception centre, evacuee reception centre
myndighets-person	Medlemmer av Kongehuset, Stortinget, Regjeringen og Høyesterett eller representanter for tilsvarende organer i andre stater	dignitary
NBS	Nasjonalt beredskapssystem	national emergency preparedness system
NFS	Norsk Folkehjelp Sanitet	Norwegian People's Aid Rescue Services
NGF	Norsk Grotteforbund	Norwegian Speleological Society
NGI	Norges Geotekniske Institutt	Norwegian Geotechnical Institute
NGO	Frivillig organisasjon	non-governmental organisation
NGU	Norges geologiske undersøkelse	Geological Survey of Norway
NK	Nestkommanderende	second in command
NLA	Norsk luftambulanse	Norwegian Air Ambulance Foundation
NOFO	Norsk oljevernforening for operatørselskap	Norwegian Clean Seas Association for Operating Companies
NORDRED	Det nordiske redningstjenestesamarbeidet	Nordic cooperation related to search and rescue operations

NRH	Norske redningshunder	Norwegian Search and Rescue Dogs
NSIS	Den nasjonale del av Schengen informasjonssystem (SIS)	NSIS (National Schengen Information System)
NSM	Nasjonal sikkerhetsmyndighet	Norwegian National Security Authority
NSO	Næringslivets sikkerhetsorganisasjon; næringslivets egen beredskapsorganisasjon	Norwegian Industrial Safety and Security Organisation
NSSR	Norsk Selskab til Skibbrudnes Redning (Redningsselskapet)	Norwegian Society for Sea Rescue
NVE	Norges vassdrags- og energidirektorat	Norwegian Water Resources and Energy Directorate
nærhets-prinsippet	Uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser skal organisatorisk håndteres på lavest mulig nivå	subsidiarity principle
NØS	Norges økonomiske sone. En ytre grense på 200 nautiske mil fra grunnlinjen.	Norway's exclusive economic zone
operasjonell ledelse	Å planlegge og lede politiinnsats for å oppnå de mål som den strategiske ledelsen har fastsatt. Skal sikre sammenhengen mellom strategisk nivå og taktisk nivå.	operational command
ordre	Et påbud rettet fra en foresatt til en undergitt om hvordan den undergitte skal forholde seg i en nærmere bestemt situasjon, og som skal adlydes. En ordre kan være spesiell eller generell, gitt som forholds- eller forhåndsorde eller på stedet, og være betinget eller ubetinget. Ordregiver plikter i nødvendig grad å avklare innholdet av ordren, og sikre at mottaker har forstått den.	order
ordre-myndighet	Rett og plikt til å lede og gi bindende pålegg til undergitte organisasjonsenheter og personer innenfor rammen av organisasjonsplan og forskrift etc. Ordremyndigheten tilligger normalt foresatte like overfor undergitt i henhold til organisasjonsplan, men organisasjonsplaner i det enkelte politiorgan supplerer denne hovedregel.	order-making powers
overordnet	Enhver som har høyere stillingsgrad enn en annen. Innen samme grad er den med lengst ansiennitet overordnet.	superior, senior
pandemi	Verdensomspennende epidemi. Se også epidemi.	pandemic
PBS	Politiets beredskapssystem	police emergency preparedness system
PDMT	Politiets data- og materielltjeneste	National Police Computing and Material Service
PHS	Politihøgskolen	Norwegian Police University College
POD	Politidirektoratet	National Police Directorate

politiberedskap	Omfatter både den døgnkontinuerlige beredskapen politiet har etablert for å håndtere regulære politioppgaver, og beredskap i form av planverk og tiltak, kompetanse og organisering, som er etablert for initiering når politiet skal håndtere uønskede og/eller ekstraordinære hendelser og kriser.	police preparedness
politimyndighet	Den samlede, formelle kompetansen til å gi påbud og foreta inngrep overfor befolkningen, om nødvendig med makt, som er særegen for politiet	police powers
PR	Politireserven	police reserve
PST	Politiets sikkerhetstjeneste	Norwegian Police Security Service
psykologisk debrief	En systematisk og strukturert måte å gjennomgå fakta, tanker, inntrykk og reaksjoner etter en traumatisk hendelse, vanligvis i gruppe	psychological debriefing session
PTIL	Petroleumstilsynet	Petroleum Safety Authority Norway
PTN	Politi- og tollsamarbeidet i Norden	Nordic Police and Customs Co-operation
PTSD	Posttraumatisk stressyndrom	post-traumatic stress disorder
PU	Politiets utlendingsenhet	National Police Immigration Service
pårørende	Nær slektning, familiemedlem og andre nærstående	family, family member
pårørende-kontakt	Pårørendes eget kontaktpunkt i politiet	family liaison officer
pårørende-senter	Oppmøtested for pårørende med behov for informasjon, hjelp, omsorg og samtaletjenester	family reception centre
pårørende-telefon	Politiets telefonnummer, 815 02 800, for mottak av henvendelser fra pårørende ved hendelser hvor det er behov for å informere, eller på annen måte håndtere et større antall pårørende	family hotline
R-AMK	Regional AMK-funksjon som kan tre i kraft ved større hendelser, for koordinering av ressurser. Se også AMK.	regional medical emergencies communications centre
renegade	En situasjon der et fly blir brukt som våpen i en terrorhandling	renegade
RKHK	Norges Røde Kors Hjelpekorps	Norwegian Red Cross Emergency Service
RKR	Regjeringens kriseråd	Government Emergency Management Council
ROE	Regler for maktanvendelse. Benyttes av Forsvaret.	rules of engagement
ROS-analyse	Risiko- og sårbarhetsanalyse	risk and vulnerability analysis
ROV	Fjernstyrt undervannsfarkost	remotely operated vessel
RSU	Regjeringens sikkerhetsutvalg	National Security Commission
samfunns-sikkerhet	Den evne samfunnet som sådan har til å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner og ivareta borgernes liv, helse og grunnleggende behov under ulike former for påkjenninger.	civil protection

SBS	Sivilt beredskapssystem	civil emergency preparedness system
SEAO	Søk etter antatt omkomne	search and recovery
selv-inkriminering	Vanligvis forstått som ufrivillig medvirkning til å pådra seg siktelse eller domfellelse for en straffbar handling	self-incrimination
Sentralt totalforsvars-forum	Et sivilt-militært samarbeidsorgan for Forsvaret og sentrale sivile etater og direktorater med ansvar innen totalforsvar og samfunnssikkerhet	Central Total Defence Forum
SHT	Statens Havarikommisjon for Transport	Accident Investigation Board Norway
SHV	Sjøheimevernet	Naval Home Guard
SIRENE	Kontor opprettet i alle Schengen-land, med nasjonalt hovedansvar for Schengen informasjonssystem (SIS)	SIRENE Bureau (Supplementary Information Request at the National Entries)
SIS	Schengen informasjonssystem	SIS (Schengen Information System)
SITRAP	Situasjonsrapport	situation report
situasjons-vurdering	Gjennomgang av den faktiske situasjonen, en løpende prosess fra oppdraget foreligger til operasjonen er avsluttet	situation assessment
Sivilforsvaret	Statlig beredskapsressurs som bistår nød- og redningsetatene ved større ulykker og hendelser	Norwegian Civil Defence Force
sjøterritorium	Farvannet mellom grunnlinjen og territorialgrensen	territorial sea
skjermings-verdig objekt	Eiendom som må beskyttes mot sikkerhetstruende virksomhet av hensyn til rikets eller alliertes sikkerhet, eller andre vitale nasjonale sikkerhetsinteresser	property to be protected
SNØ	Sivil nasjonal øvelse. Krisehåndteringsøvelse på sentralt, strategisk nivå.	civil emergency management exercise at national level
SOP	Prosedyre, rutine, tiltakskort	standard operating procedure
Spesialenheten for politisaker	Riksdekkende etterforskings- og påtalemyndighet for saker som gjelder spørsmålet om en ansatt i politiet eller påtalemyndigheten har begått en straffbar handling i tjenesten	Norwegian Bureau for the Investigation of Police Affairs
Statens strålevern	Nasjonal fagmyndighet for strålevern og atomsikkerhet	Norwegian Radiation Protection Authority (NRPA)
statsbesøk	Offisielt besøk av et statsoverhode til et annet land, finner sted etter invitasjon fra landets statsoverhode	state visit
strategi	Fremgangsmåte for å nå større og/eller langsiktige mål	strategy
strategisk ledelse	Å fatte beslutninger om anvendelse av ressurser og metoder for å nå fastsatte mål	strategic command
STSJ	Stabssjef	chief of staff
støttesamtale	En intern samling for de involverte etter en kritisk hendelse, med det formål å bearbeide følelser og inntrykk (HMS-håndboka)	defusing session

SUL	Politiets samordningsutvalg for livvakts- og sikkerhetsspørsmål for Regjeringen, kongefamilien mfl.	police coordinating committee on the personal security and safety of the Government, the Royal Family, etc.
suverenitets-hevdelse	Vern av de grunnrettigheter en nasjon har i egenskap av å være en (suveren) stat	protection of state sovereignty and sovereign rights
taktisk debrief	En faglig gjennomgang av planlegging og gjennomføring av et oppdrag. Taktisk debrief handler ikke om å bearbeide følelser.	tactical debriefing session
taktisk kontroll	Omfatter styring og kontroll for å gjennomføre tildelt oppdrag eller oppgave. Taktisk kontroll innebærer midlertidig og begrenset myndighet i forbindelse med løsning av én bestemt oppgave.	tactical control
taktisk ledelse	Ledelse og samordning av innsatsstyrker	tactical command
territorial-farvann	Alt farvann innenfor territorialgrensen, dvs. sjøterritoriet og indre farvann	territorial waters
territorial-grense	Norsk territorialgrense går 12 nautiske mil utenfor grunnlinjen	territorial limit
territorial-prinsippet	Etter folkeretten har enhver suveren stat enerett til å utøve offentlig myndighet, inkludert politimyndighet, på eget territorium.	principle of territoriality
terrorisme	Ulovlig bruk av, eller trussel om bruk av, makt eller vold mot personer eller eiendom, i et forsøk på å legge press på landets myndigheter eller befolkning eller samfunnet for øvrig for å oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål.	terrorism
tiltakskort	Prosedyre, rutine	standard operating procedure (SOP)
triage	Prioritering eller siling av pasienter etter en vurdering av alvorlighetsgrad	triage
trippelvarsling	Når en nødetat mottar varsling om en hendelse som krever innsats fra alle tre nødetater, skal den som først mottar varsel om hendelsen umiddelbart varsle de to andre etatene.	alert of all emergency services
trussel-vurdering	Beskrivelse og vurdering av antatte trusselaktører, og deres intensjon og kapasitet	threat assessment
Tyr	Årlig, større politiberedskapsøvelse, initiert og koordinert av Politidirektoratet	the police's annual emergency management exercise
UEH	Politiets utrykningsenheter	police response units
undergitt	Enhver som har plikt til å følge ordre gitt av en annen	subordinate, inferior
underordnet	Enhver som har lavere stillingsgrad enn en annen. Innen samme grad er den med kortest ansiennitet underordnet.	subordinate, inferior
UP	Utrykningspolitiet	Central Mobile Police Service
URE	Utenriksdepartementets utrykningsenhet	rapid-deployment team, Ministry of Foreign Affairs

uønsket hendelse	Hendelse som avviker fra det normale, og som har medført eller kan medføre tap av liv eller skade på helse, miljø og materielle verdier	incident
VBIED	Bilbombe	vehicle borne improvised explosive device
VIP	Person som skal beskyttes	VIP (very important person)
VTS	Sjøtrafikksentral	Vessel Traffic Services
VTS	Vegtrafikksentral (Statens vegvesen)	road traffic control centre
ytre sperring	Sperring som skal sikre at ingen kommer inn i det avsperrede området	outer cordon
ØA	Øyeblikkelig aksjon	immediate action
åsted	Det sted eller område hvor en straffbar handling, ulykke, brann e.l. har skjedd, og hvor politiet utfører beredskapsmessig innsats og/eller gjør undersøkelser for å klarlegge et årsaksforhold og sikre bevis.	scene

Kilder

Lover

1) Lov 22. mai 1902 nr. 10 om almindelig borgerlig straffelov
2) Lov 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard
3) Lov 15. desember 1950 nr. 7 om særlige rådgjerder under krig, krigsfare og liknende forhold
4) Lov 21. november 1952 nr. 3 om tjenesteplikt i politiet
5) Lov 17. juli 1953 nr. 28 om Heimevernet
6) Lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker
7) Lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensinger og om avfall
8) Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker
9) Lov 19. november 1982 nr. 66 om helsetjenesten i kommunene
10) Lov 20. mai 1988 nr. 33 om politimyndighet i det militære forsvar
11) Lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester mv.
12) Lov 24. juni 1994 nr. 39 om sjøfarten
13) Lov 5. august 1994 nr. 55 om vern mot smittsomme sykdommer
14) Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet
15) Lov 29. november 1996 nr. 72 om petroleumsvirksomhet
16) Lov 13. juni 1997 nr. 42 om Kystvakten
17) Lov 20. mars 1998 nr. 10 om forebyggende sikkerhetstjeneste
18) Lov 20. mars 1998 nr. 11 om Etterretningstjenesten
19) Lov 2. juli 1999 nr. 61 om spesialisthelsetjenesten m.m.
20) Lov 2. juli 1999 nr. 64 om helsepersonell mv.
21) Lov 12. mai 2000 nr. 36 om strålevern og bruk av stråling
22) Lov 23. juni 2000 nr. 56 om helsemessig og sosial beredskap
23) Lov 15. juni 2001 nr. 79 om miljøvern på Svalbard
24) Lov 15. juni 2001 nr. 93 om helseforetak m.m.
25) Lov 3. mai 2002 nr. 13 om utenrikstjenesten
26) Lov 14. juni 2002 nr. 20 om vern mot brann, eksplosjon og ulykker med farlig stoff og om brannvesenets redningsoppgaver
27) Lov 19. desember 2003 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv.
28) Lov 17. juni 2005 nr. 62 om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern mv.
29) Lov 19. mai 2006 nr. 16 om rett til innsyn i dokument i offentleg verksemd
30) Lov 15. mai 2008 nr. 35 om utlendingers adgang til riket og deres opphold her
31) Lov 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling
32) Lov 25. juni 2010 nr. 45 om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret

Forskrifter

1) Forskrift 24. november 1961 nr. 9807 om sivilforsvarets innsats for å forebygge og rå bot på skader som ikke skyldes krigshandlinger
2) Forskrift 28. juni 1985 nr. 1679 om ordningen av påtalemyndigheten
3) Forskrift 9. juli 1992 nr. 1269 om varsling av akutt forurensing eller fare for akutt forurensing
4) Forskrift 21. desember 1993 nr. 1219 om grossistvirksomhet med legemidler
5) Forskrift 29. november 1996 nr. 1092 om egenbeskyttelsestiltak ved industrielle bedrifter mv.
6) Forskrift 6. desember 1996 nr. 1127 om systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i virksomheter
7) Forskrift 22. januar 1997 nr. 33 om krav til byggverk og produkter til byggverk (TEK).

8) Forskrift 30. april 1999 nr. 431 til lov om Heimevernet
9) Forskrift 5. november 1999 nr. 1145 om instruks for Kystvakten
10) Forskrift 17. desember 1999 nr. 1391 om politidistrikt, namsmannsdistrikt, lagdømme og domssogn for utøvelse av politimyndighet, namsmannsmyndighet og domsmyndighet på kontinentalsokkelen og i norsk økonomisk sone, samt politimyndighet i havområdet utenfor Svalbards territorialfarvann
11) Forskrift 23. juli 2001 nr. 881 om krav til beredskapsplanlegging og beredskapsarbeid mv. etter lov om helsemessig og sosial beredskap
12) Forskrift 4. desember 2001 nr. 1372 om vannforsyning og drikkevann
13) Forskrift 22. januar 2002 nr. 61 om offentlige undersøkelser av luftfartsulykker og luftfartshendelser innen sivil luftfart
14) Forskrift 26. juni 2002 nr. 729 om organisering og dimensjonering av brannvesen
15) Forskrift 18. mars 2005 nr. 252 om krav til akuttmedisinske tjenester utenfor sykehus
16) Forskrift 17. juni 2005 nr. 672 om tiltak for å forebygge og begrense konsekvensene av storulykker i virksomheter der farlige kjemikalier forekommer
17) Forskrift 30. juni 2005 nr. 793 om offentlige undersøkelser og om varsling av trafikkulykker mv.
18) Forskrift 31. mars 2006 nr. 379 om varslings- og rapporteringsplikt i forbindelse med jernbaneulykker og jernbanehendelser
19) Forskrift 3. juli 2007 nr. 825 om sikring av havner og havneterminaler mot terrorhandlinger mv.
20) Forskrift 21. desember 2007 nr. 1573 om varsling av og tiltak ved alvorlige hendelser av betydning for internasjonal folkehelse
21) Forskrift 27. juni 2008 nr. 744 om melde- og rapporteringsplikt ved sjøulykker og andre hendelser til sjøs
22) Forskrift 30. desember 2009 nr. 1846 om havner og farvann på Svalbard
23) Forskrift 22. oktober 2010 nr. 1362 om objektsikkerhet
24) Forskrift 1. mars 2011 nr. 214 om forebyggelse av anslag mot sikkerheten i luftfarten mv.

Direktiv, instrukser, retningslinjer og rundskriv

1) Kgl. res. 25. april 1975 om instruks for identifiseringsgruppen ved Kriminalpolitisentralen
2) Kgl. res. 4. juli 1980 om organisasjonsplan for redningstjenesten i Norge
3) Våpeninstruks for politiet (1989). Oslo: Justis- og politidepartementet
4) Rundskriv G-175/90 (1990). Kgl. res. 22. juni 1990 om alminnelig tjenesteinstruks for politiet. Oslo: Justis- og politidepartementet
5) Direktiv for politiet om redningstjenesten (1990). Oslo: Justis- og politidepartementet
6) Rundskriv V-10/90 (1990). Varsling av dødsfall ved ulykker og katastrofer. Oslo: Kultur- og kirkedepartementet
7) Instruks for Stavanger politikammers bistandsansvar ved politietterforsking av kontinentalsokkelsaker (1991). Oslo: Justis- og politidepartementet
8) Rundskriv I-18/92 (1992). Psykososial støttetjeneste ved ulykker og katastrofer – retningslinjer for ansvarsfordeling og økonomiske oppgjørsordninger. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet
9) Rundskriv G-5/93 (1993). Våpeninstruksen § 8 – godkjenningens varighet. Oslo: Justis- og politidepartementet
10) Rundskriv nr. 1/1996. Arbeidsmiljøkriminalitet. Oslo: Riksadvokaten
11) Kgl. res. 12. desember 1997 om fastsetting av retningslinjer for regionalt samordningsansvar ved kriser og katastrofer i fred
12) Regjeringens res. 5. november 1999 nr. 1145 om fastsettelse av instruks om Kystvakten
13) Rundskriv del II – nr. 3/1999 (1999). Etterforsking. Oslo: Riksadvokaten
14) Rundskriv G-97/2000 (2000). Opprettelse av Politidirektoratet – overgangsordninger, iverksettelse av fullmakter mv. Oslo: Justis- og politidepartementet
15) Tilleggsdokument nr. 08/2000 (2000). Forsvarssjefens direktiv for bruk av Forsvarets spesialkommando til støtte for politiet ved antiterroroperasjoner. Oslo: Forsvarets overkommando

16) Instruks 13. desember 2002 for utenrikstjenesten. Oslo: Utenriksdepartementet
17) Kgl. res. 28. februar 2003 nr. 220 om instruks for Forsvarets bistand til politiet
18) Rundskriv 2003/025 (2003). Instruks for politiets tilbud om mobil voldsalarm m.m. Oslo: Politidirektoratet
19) Kronprinsregentens res. 19. desember 2003 nr. 1592 om opprettelse av Petroleumstilsynet
20) Rundskriv nr. 5/2004 (2004). Saknetmeldinger – etterforsking. Oslo: Riksadvokaten
21) Kgl. res. 24. juni 2005 nr. 688 om instruks for Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskaps koordinerende roller
22) Kgl. res. 5. august 2005 nr. 851 om instruks om tildeling av begrenset politimyndighet til militære grensevakter ved den norsk-russiske grensen
23) Kgl. res. 19. august 2005 nr. 920 om instruks for Politiets sikkerhetstjeneste
24) Kgl. res. 23. september 2005 om opprettelse av Sentralt totalforsvarsforum
25) Rundskriv V-7B/2005 (2005). Avtale om beredskap for prester. Oslo: Kultur- og kirkedepartementet
26) Kgl. res. 17. februar 2006 nr. 205 om vedtak om atomberedskap – sentral og regional organisering
27) Kgl. res. 13. oktober 2006 nr. 1151 om instruks om samarbeidet mellom Etterretningstjenesten og Politiets sikkerhetstjeneste
28) Rundskriv nr. 3/2006 (2006). Etterforsking av saker mot ansatte i politiet og påtalemyndigheten – Spesialenheten for politisaker. Oslo: Riksadvokaten
29) Rundskriv 2007/003 (2007). Formidling av informasjon til pårørende ved brå død, ulykker, katastrofer og kriminelle handlinger. Oslo: Politidirektoratet
30) Håndvåpeninstruks for Kystvakta (2008). Oslo: Forsvarsdepartementet
31) Kgl. res. 18. april 2008 om instruks for samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet til Fylkesmannen og Sysselmannen på Svalbard
32) Rundskriv 2008/009 (2008). Utfyllende bestemmelser om kompetansekrav for politiets innsatspersonell. Oslo: Politidirektoratet
33) Rundskriv 2008/013 (2008). Retningslinjer for søk etter personer som antas å være omkommet. Oslo: Politidirektoratet
34) Sikkerhetsbestemmelser for opplæring og øvelser i politiet (2009). Oslo: Politidirektoratet
35) Instruks 12. juni 2009 for Statens havarikommisjon for transport. Oslo: Samferdselsdepartementet
36) Rundskriv 2009/005 (2009). Instruks for utrykningskjøring og forfølgelse av kjøretøy. Oslo: Politidirektoratet
37) Rundskriv 2009/012 (2009). Instruks for tvangsmessig stansing av kjøretøy. Oslo: Politidirektoratet
38) POD-publikasjon 2010/002 (2010). Reglement for sambandstjenesten i politiet. Oslo: Politidirektoratet
39) Rundskriv 2010/002 (2010). Våpeninstruksen § 8 – revidert bestemmelse om godkjenningsbevis. Oslo: Politidirektoratet
40) Rundskriv 2010/003 (2010). PBS II – retningslinjer for bruk av alarmmelding ved varsling. Oslo: Politidirektoratet
41) Rundskriv 2010/005 (2010). Ordreinstruks for politiet. Oslo: Politidirektoratet
42) Rundskriv 2010/008 (2010). Nasjonalt kontaktnummer for pårørende – 815 02 800. Oslo: Politidirektoratet
43) Rundskriv 2010/009 (2010). Retningslinjer for politiets planlegging og gjennomføring av grensekontroll og utlendingskontroll på territoriet. Oslo: Politidirektoratet
44) Instruks 10. desember 2010 for politiets liaison ved Forsvarets operative hovedkvarter. Oslo: Politidirektoratet
45) Rundskriv 2010/011 (2010). Politiets utøvelse av utlendingskontroll på territoriet, herunder i grenseområdene. Oslo: Politidirektoratet
46) Rundskriv 2010/012 (2011). Tiltak ved trusler om terrorhandlinger – sikring av sivil samfunnsviktig infrastruktur og skjermingsverdige objekter mv. Oslo: Politidirektoratet

47) POD-publikasjon 2010/014 (2011). Håndbok i krisekommunikasjon (PBS II). Oslo: Politidirektoratet

48) Rundskriv 2011/001 (2011). Risikogrupper og tiltak for å beskytte og sikre myndighetspersoner, arrangementer, mv. Oslo: Politidirektoratet

Stortingsmeldinger, proposisjoner og innstillinger

1) St.meld. nr. 22 (2000–2001). Politireform 2000. Oslo: Justis- og politidepartementet

2) St.meld. nr. 51 (2000–2001). Helikopter i politiet. Oslo: Justis- og politidepartementet

3) St.meld. nr. 17 (2001–2002). Samfunnssikkerhet. Veien til et mindre sårbart samfunn. Oslo: Justis- og politidepartementet

4) St.meld. nr. 39 (2003–2004). Samfunnssikkerhet og sivilt-militært samarbeid. Oslo: Justis- og politidepartementet

5) St.prp. nr. 42 (2003–2004). Den videre moderniseringen av Forsvaret i perioden 2005–2008. Oslo: Forsvarsdepartementet

6) Innst. S. nr. 234 (2003–2004) til St.prp. nr. 42 (2003–2004)

7) St.meld. nr. 37 (2004–2005). Flodbølgekatastrofen i Sør-Asia og sentral krisehåndtering. Oslo: Justis- og politidepartementet

8) Innst. S. nr. 49 (2004–2005) til St.meld. nr. 39 (2003–2004)

9) Innst. S. nr. 265 (2004–2005). Innstilling fra forsvarskomiteen om flodbølgekatastrofen i Sør-Asia og sentral krisehåndtering

10) St.meld. nr. 42 (2004–2005). Politiets rolle og oppgaver. Oslo: Justis- og politidepartementet

11) Ot.prp. nr. 49 (2004–2005). Lov om arbeidsmiljø, arbeidstid og stillingsvern (arbeidsmiljøloven). Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet

12) St.meld. nr. 22 (2007–2008). Samfunnssikkerhet. Samvirke og samordning. Oslo: Justis- og politidepartementet

13) Prop. 91 L (2009–2010). Lov om kommunal beredskapsplikt, sivile beskyttelsestiltak og Sivilforsvaret. Oslo: Justis- og politidepartementet

14) Prop 1 S (2010–2011). Oslo: Justis- og politidepartementet

15) Meld. St. 7 (2010–2011). Kampen mot organisert kriminalitet – en felles innsats. Oslo: Justis- og politidepartementet

16) Meld. St. 12 (2010–2011). Bistand til nordmenn i utlandet. Oslo: Utenriksdepartementet

17) Prop. 91 L (2010–2011). Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet

Norges offentlige utredninger

1) NOU 2000:24 Et sårbart samfunn. Oslo: Statens forvaltningstjeneste

2) NOU 2001:31 Når ulykken er ute. Oslo: Statens forvaltningstjeneste

3) NOU 2006:6 Når sikkerheten er viktigst. Oslo: Departementenes servicesenter

4) NOU 2009:12 Et ansvarlig politi. Oslo: Departementenes servicesenter

Andre kilder

1) Den norske redningstjeneste (1999). Oslo: Justis- og politidepartementet

2) Sønderland, Olav (1999). Politimesteren og staben

3) Asbjørnsen, A. m.fl. (1999). Skole- og opplæringspsykologi. Oslo: Fagbokforlaget

4) Samarbeidsavtale mellom Forsvarsdepartementet og Justisdepartementet vedrørende Kystvaktens utførelse av politioppgaver (2001). Oslo: Forsvarsdepartementet og Justis- og politidepartementet

5) Lia, Brynjar m.fl. (2001). Atommateriale, gass og mikrober som terrorvåpen? En undersøkelse av terrorgruppers interesse for og bruk av ikke-konvensjonelle våpen. FFI/rapport-2001/02930. Kjeller: Forsvarets forskningsinstitutt

6) Faktaark om lovtiltak mot terrorisme (2002). Oslo: Justis- og politidepartementet

7) Mønsterplan for lokal redningssentral (2002). Stavanger og Bodø: Hovedredningssentralene

8) Helhetlig omsorg. Veiledning om oppgaver og rollefordeling etter ulykker og katastrofer (2002). Oslo: Justis- og politidepartementet

9) Rutiner og prosedyrer for Forsvarets bistand til politiet i søk etter omkomne – rammeavtale (2002). Oslo: Forsvarets overkommando, Fellesstaben

10) Forslag til ny politireserveordning (2003). Oslo: Politidirektoratet

11) SARS (Severe acute respiratory syndrome/Alvorlig akutt luftveissykdom) – informasjon om forhold som berører politiets myndighetsområde – diverse informasjon om tiltak som kan begrense fare for smitte (2003). Oslo: Politidirektoratet

12) Vittrup, K. (2003). Operation. København: Københavns Politi

13) Vittrup, K. (2003). Strategi. København: Københavns Politi

14) POD-publikasjon nr. 7/2004. Innføring i problemorientert politiarbeid. Oslo: Politidirektoratet

15) POD-publikasjon nr. 11/2004. Strategisk analyse – kunnskap for å lede. Oslo: Politidirektoratet

16) Rapport fra evalueringsutvalget for flodbølgekatastrofen i Sør-Asia (2005). Oslo: Evalueringsutvalget for flodbølgekatastrofen i Sør-Asia

17) Myhrer, Tor-Geir (2005). Som siste utvei: rettslige rammer for politiets bruk av skytevåpen. Oslo: Universitetsforlaget

18) Rammeavtale mellom Frivillige organisasjoners redningsfaglige forum og politiet for søk etter antatt omkomne (2005). Stavanger: Frivillige organisasjoners redningsfaglige forum og Rogaland politidistrikt

19) Plan for Politidirektoratets nasjonale koordineringsansvar under Justisdepartementet for norsk operativ innsats i utlandet og oppfølgingstiltak i Norge ved ekstraordinære hendelser og kriser i utlandet som berører mange norske borgere og interesser (2006). Oslo: Politidirektoratet

20) Myndighetenes krisehåndtering under flodbølgekatastrofen 2004–2005. Oppsummering av hovedpunkter (2006). Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet

21) Nasjonal beredskapsplan for pandemisk influensa (2006). Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet

22) Kornør, Hege m.fl. (2006). Psykososiale tiltak ved storulykker og katastrofer. Rapport nr. 8-2006. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten

23) Diesen, Sverre og Killengreen, Ingelin (2006). Sikkerhet i vår tid. Verdens Gang, 3.5.2006: s. 23

24) Operativ ledning (2006). Stockholm: Rikspolisstyrelsen

25) Forsterkning, beskyttelse og samvirke. Sivilforsvarsstudien 2007. Tønsberg: Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap

26) Avtale mellom Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap og politiet om Sivilforsvarets støtte ved søk etter antatt omkomne (2007). Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, Rogaland politidistrikt, Salten politidistrikt

27) Major Incident Procedure Manual (2007). London: London Emergency Services Liaison Panel

28) Forsvarets fellesoperative doktrine (2007). Oslo: Forsvarsstaben

29) Overordnet nasjonal helse- og sosialberedskapsplan (2007). Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet

30) Administrativ beredskapsplan (2007). Oslo: Mattilsynet

31) Plangrunnlag for kommunal atomberedskap (2008). Østerås: Statens strålevern

32) Forslag til fremtidig organisering av nødmeldetjenesten (2008). Oslo: Interdepartemental arbeidsgruppe

33) Giertsen, Johan (2008). Gransking. Bergen: Universitetsforlaget

34) Sivilt beredskapssystem (2009). Oslo: Justis- og politidepartementet

35) Bruk av håndjern overfor barn (2009). Oslo: Politidirektoratet

36) Politiets beredskapssystem: implementering av elektronisk beredskapsplanverk, PBS WEB (2009). Oslo: Politidirektoratet

37) Veileder om helse- og sosialberedskap i kommunene (2009). Oslo: Helsedirektoratet

38) Retningslinjer for indsatsledelse (2009). Birkerød: Beredskapsstyrelsen

39) Evne til innsats, Strategisk konsept for Forsvaret (2009). Oslo: Forsvarsdepartementet

40) Christensen, T. m.fl. (2009). Organisasjonsteori for offentlig sektor. Oslo: Universitetsforlaget

41) Politioppgaver og politimyndighet utenfor territorialgrensen – midlertidig utpeking av særskilte politimestre (2010). Oslo: Justis- og politidepartementet

42) Politiets påtalemyndighet utenfor territorialgrensen (2010) Oslo: Riksadvokaten

43) En veiledning: sikkerhets- og beredskapstiltak ved terrorhandlinger (2010). Oslo: Politidirektoratet, Politiets sikkerhetstjeneste, Nasjonal sikkerhetsmyndighet

44) Håndbok i stabstjeneste for Forsvaret (2010). Oslo: Forsvarets stabsskole

45) Utpeking av kommuner med særskilt beredskapsansvar etter Det internasjonale helsereglementet mv. (2010). Oslo: Helsedirektoratet

46) Status for samfunnssikkerhets- og beredskapsarbeidet i kommunene (2010). Tønsberg: Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap

47) Stabrun, Erik J. Dødsbudskapet. Norsk Politi nr. 2/2010

48) Løvik, Kjell (2010). Øvelse gjør mester. Kristiansand: Høyskoleforlaget

49) Hansen, Rune B. (2010). Arbeidsmiljøkriminalitet. Oslo: Økokrim

50) Regjeringsbeslutning om dimensjonering av atomberedskapen (2010). Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet

51) Samarbeidsavtale mellom politiet og Forsvaret om bistand til politiet (2010). Oslo: Forsvarets operative hovedkvarter og Politidirektoratet

52) Filstad, C. (2010). Organisasjonslæring. Oslo: Fagbokforlaget

53) Håndbok i mediehåndtering for politi- og lensmannsetaten (2010). Oslo: Politidirektoratet

54) Håndbok i systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid (HMS) for politi- og lensmannsetaten (2011). Oslo: Politidirektoratet

55) Kriser og traumatiske hendelser. Emnetekster til Håndbok i systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid (HMS) for politi- og lensmannsetaten (2011). Oslo: Politidirektoratet

56) Samarbeidsavtale mellom politidirektøren og sjef for Forsvarets operative hovedkvarter 11. mai 2011 vedrørende Kystvaktens kontroll på Schengen yttergrense (2011). Oslo og Bodø: Politidirektoratet og Forsvarets operative hovedkvarter.

Politiets beredskapssystem (PBS) er fundamentet for en enhetlig og effektiv håndtering av så vel ordinære som ekstraordinære hendelser og kriser.

PBS I gir retningslinjene for politiets beredskapsarbeid.